

Els partits contraris a la secessió després
de les secessions exitoses a Europa
en el període 1900-2020.

(Articulació política i posicionament ètnic de
les noves minories després de la secessió).

Josep Ferrés i Corominas

Tesi Doctoral. Universitat Oberta de Catalunya 2023

Societat de la Informació i el Coneixement

Tesi dirigida pel Dr. Ivan Serrano Balaguer

AGRAÏMENTS

Al Dr. Ivan Serrano Balaguer per donar-me direcció, sentit i perspectiva; i per reconduir el meu treball quan es perdia per viaranyes que no calia que explorés en aquesta tesi. També, i especialment, per l'empatia cap al projecte des del primer moment i per l'enginyer per motivar-me que ha demostrat en les nostres converses, administrant-me una dosi extra d'energia.

Als doctors Klaus-Jürgen Nagel i Lluç López, membres del Comitè de Tesi, per la seva acurada revisió i les observacions oportunes que m'han permès millorar la tesi.

Als revisors anònims pels seus útils comentaris per acabar de perfilar alguns aspectes que necessitaven ser més acurats.

A tots els acadèmics i professionals que han dedicat una part del seu temps a donar-me un cop de mà en la meua recerca responent les meves preguntes per correu electrònic i proporcionant-me dades. Gràcies per la vostra amabilitat i generositat que m'ho ha fet molt més fàcil.

Thanks to:

Dr. Anna Grzymala-Busse (University of Stanford), Dr. Bridget Coggins (University of California Santa Barbara), Dr. Carles Boix (Princeton University), Dr. Carlos Flores Juberías (Universitat de València), Dr. Fernando Casal Bértoa (University of Nottingham), Dr. Florian Bieber (Universität Graz), Dr. Jelisaveta Blagojevic, Head of the Library and Documentation Centre and Archive. Parliament of Montenegro; Dr. Mari Takayanagi, Senior Archivist. Parliamentary Archives, Houses of Parliament, London; Dr. Martin O'Donoghue (University of Sheffield); Dr. Mary Noelle Harris (NUI Galway); Dr. Natália Petranská Rolková, Advisor/Researcher. Parliamentary Institute. Chancellery of the National Council of the Slovak Republic; Dr. Petru Negura, (Free International University of Moldova); Mrs. Ardita Jashari Bislimi, Head of Department for Education, Communication and Library at the Assembly of North Macedonia; Mr. Axel Viðar Ergilsson, Research Service Project Manager at the Parliament of Iceland (Althingi); Mr. Burim Etemaj, Senior Officer for Public Relations. Asambleja de Kosovo; Mrs. Lina Kulikauskienė, Arxiu del Parlament (Seimas) de la República de Lituània; Mrs. Maja Micevska, Cap de la Biblioteca Nacional Kliment Ohridski de Skopje, Macedònia del Nord.

DEDICATÒRIES

A la Teresa, que ha tingut la fe en mi que m'ha calgut per poder finalitzar aquesta tesi, amb l'agraïment per tot el temps sacrificat perquè jo pogués llegir, escriure i reescriure.

A les meves filles, Agnès i Júlia, que m'han animat de forma incondicional.

A totes tres, us agraeixo la sort d'estimar-vos i que m'estimeu.

ÍNDIX

AGRAÏMENTS.....	2
DEDICATÒRIES.....	3
ÍNDIX	4
1. INTRODUCCIÓ I ESTRUCTURA DE LA TESI.....	6
1.1. Estructura de la tesi	10
2. MARC TEÒRIC.....	14
2.1. Secessió. La formació dels estats plurinacionals.....	15
2.2. La gestió dels problemes d'estatalitat en els nous estats multinacionals	19
2.2.1. Estatalitat.....	20
2.2.2. Minories	21
2.2.3. Disseny institucional	24
2.3. Sistemes de partits.....	30
2.4. Tipus de partits estudiats a la tesi.....	32
2.5. Formació dels nous espais de competició política en els nous estats.....	35
3. METODOLOGIA	39
3.1. Identificació dels casos de secessió exitosa	43
3.2. Identificació dels casos de secessió que donen lloc a sistemes de govern democràtics	45
3.3. Relació entre l'homogeneïtat ètnica d'una regió secessionista i l'existència de partits contraris a la secessió	48
3.4. Identificació dels partits contraris a la secessió en els casos seleccionats.....	49
3.5. Evolució dels partits contraris a la secessió	51
3.6. Caracterització dels partits contraris a la secessió i de la seva evolució ideològica ...	53
4. ESTUDI DE CASOS	58
4.1. Selecció dels casos d'estudi: països que després de la secessió tenen un règim democràtic	58
4.2. Identificació dels partits contraris a la independència en els casos seleccionats.....	71
4.2.1. Noruega (1905)	73
4.2.2. Finlàndia (1917).....	75
4.2.3. Irlanda (1922).....	80
4.2.4. Islàndia (1944).....	87
4.2.5. Estònia, Letònia i Lituània (1991).....	90
4.2.6. Moldàvia (1991).....	112
4.2.7. Ucraïna (1991).....	125

4.2.8. Eslovènia (1991)	129
4.2.9. Macedònia (1991)	133
4.2.10. Eslovàquia (1993)	141
4.2.11. Montenegro (2006).....	147
4.2.12. Kosovo (2008).....	154
5. RESULTATS	162
5.1. Hipòtesi de l'existència de partits contraris a la secessió.....	165
5.1.1. Les minories en els nous estats.....	172
5.2. Hipòtesi del caràcter ètnic dels partits contraris a la secessió	179
5.3. Evolució del posicionament ètnic dels partits contraris a la secessió i el disseny institucional dels nous estats	185
5.3.1. Prohibició	186
5.3.2. Desaparició.....	188
5.3.3. Permanència en la vida política del nou estat.....	190
5.3.4. Formació de noves entitats territorials	205
6. CONCLUSIONS.....	210
7. BIBLIOGRAFIA.....	227
8. ANNEXOS.....	255
8.1. Annex 1. Llista de comunicacions personals	255
8.2. Annex 2. Algunes notes sobre el procés de recollida de dades primàries	257
8.3. Annex 3. Criteris de selecció de les variables de les diferents bases de dades	258
8.3.1. Correlates of War	258
8.3.2. Secessionist types.....	260
8.3.3. Manifesto Project.	261
8.3.4. EPAC.....	263
8.4. Annex 3. Resum de les dades extretes de les actes de les assemblees	264
8.5. Annex 4. Llistat de partits polítics contraris a la independència i els seus successors esmentats a la tesi.....	267

1. INTRODUCCIÓ I ESTRUCTURA DE LA TESI

La secessió és una de les amenaces més temudes pels estats perquè atempta contra un dels seus fonaments essencials: la integritat territorial. Per a un estat, la secessió d'una de les seves regions suposa una pèrdua múltiple: territorial perquè veu reduïda la seva extensió; de recursos perquè perd l'accés als mitjans de producció de la regió secessionista i a la seva població; i de prestigi (Ker-Lindsay, 2014), perquè la secessió pot ser vista com una mostra de feblesa per part dels altres estats membres de la comunitat internacional.

És lògic, per tant, que tots els estats s'oposin a la secessió de qualsevol de les seves regions i que posin tots els obstacles legals i coercitius per dissuadir qualsevol moviment o partit secessionista de la possibilitat d'assolir el seu objectiu (Ker-Lindsay, 2014; Krause, 2022). Malgrat que cada cop amb menys freqüència, el naixement de nous estats no ha estat una raresa a Europa durant el segle XX i en el primer quart del segle XXI. Basta (2021) defineix la secessió com un procés dinàmic que pot perllongar-se durant anys i en aquest procés apareixen diferents actors. La bibliografia és abundant sobre els moviments secessionistes, les seves motivacions i orígens, articulació política i la seva evolució en l'escenari postsecessió, quan la regió secessionista ha esdevingut un nou estat, membre del sistema internacional d'estats. En canvi, hi ha uns altres actors que han estat sistemàticament oblidats per la bibliografia: els partits que es varen oposar a la secessió des de l'interior de la regió secessionista i que defensaven la unitat de l'estat.

Quan la secessió triomfa, aquests partits són, en gran mesura, els perdedors de la secessió i ni ells ni la seva evolució després de la secessió han tingut gaire atenció per part de la literatura acadèmica. És possible de fer-se preguntes sobre la situació d'aquests partits en el sistema de partits polítics del nou estat i quina serà la seva evolució respecte del posicionament de la nova relació que s'estableix amb l'anterior estat matriu i, sobretot, amb el segment de població que representaven i que estaven també en contra de la secessió i que, com aquesta tesi demostrarà, varen ser majoritàriament membres de la comunitat ètnica majoritària a l'estat matriu, i que en el nou estat, esdevenen una minoria nacional.

Aquesta tesi busca poder respondre aquestes preguntes analitzant els partits contraris a la secessió en els casos d'independències exitoses a Europa entre els anys 1900 i 2020 i que varen donar lloc a nous estats amb un règim democràtic. És una recerca original des de la perspectiva dels processos de secessió perquè aborda un aspecte poc estudiat a la literatura acadèmica, molt centrada en l'estudi dels processos secessionistes, les seves causes i conseqüències i també en els aspectes morals i legals de la secessió. En canvi, hi ha un buit en l'estudi de l'evolució d'aquells partits que es varen oposar a la secessió quan aquesta es consolida i neix un nou estat. La tesi es centra en els partits que perden quan es resol la clivella secessió-unió, una clivella que és temporal i que intensifica la clivella centre-perifèria preexistent i que pot tenir una durada variable però que en tots

els casos, ha encapsulat, fins al moment de la seva resolució, qualsevol altra de les clivelles existents.

La majoria de casos de secessió que apareixen en aquesta tesi són prou diversos entre si i obliguen a ser prudents a l'hora de construir un argument general, però sí ens permeten identificar certes regularitats útils com a guia per a entendre altres contextos espacials i temporals, fins i tot on les tensions encara estan latents.

La pregunta de recerca de la tesi és: *“Com s'adapten els partits contraris a la secessió particularment amb relació al seu posicionament ètnic en el sistema de partits polítics dels casos de secessió exitosa que donen lloc a estats democràtics?”* La resposta a aquesta pregunta es basa en tres hipòtesis separades per una línia temporal marcada pel moment en què la secessió es fa efectiva mitjançant la proclamació de la independència en l'assemblea de la regió secessionista. Plantejaré doncs unes hipòtesis ubicades en el període immediatament anterior a la secessió, en el qual el debat polític es centra pràcticament en un únic punt: la permanència dins de l'estat matriu o esdevenir un estat independent. Aquestes hipòtesis estan centrades en l'existència o inexistència de partits que siguin contraris a la secessió i que prefereixin el manteniment de l'*statu quo*. La primera hipòtesi té un plantejament general i relaciona l'homogeneïtat ètnica amb l'existència de moviments contraris a la secessió: *aquelles regions secessionistes que són ètnicament i culturalment homogènies i que, consumada la secessió, esdevindran un estat nació, no tindran partits contraris a la secessió.*

La segona hipòtesi es basa en l'argument dels problemes d'estatalitat que sorgien en els processos de democratització dels estats multinacionals elaborat per Linz i Stepan (1996) i en l'argument de Basta (2021, p. 33) sobre la dificultat de l'estudi de partits secessionistes en els estats nació que pot aplicar-se a nivell dels partits contraris a la secessió en regions secessionistes ètnicament i culturalment homogènies. Així, si *la regió secessionista té una minoria ètnica que sigui dominant en l'àmbit de l'estat matriu i prou nombrosa per poder-se articular políticament a la regió secessionista, és probable que hi hagi partits que es manifestin contraris a la secessió i, en aquest cas, els partits contraris a la secessió seran partits ètnics.*

La tercera hipòtesi de la tesi, formulada en l'escenari posterior a la secessió, busca descriure l'evolució del posicionament ètnic dels partits contraris a la secessió vinculant-la al disseny institucional del nou estat i l'expresso de la següent forma: *els partits contraris a la secessió evolucionaran cap a posicions no-ètniques si les minories no qüestionen la legitimitat del nou estat i si el disseny institucional del nou estat és inclusiu vers les minories.*

La combinació del cens poblacional per adscripció ètnica o per nacionalitat en el moment previ a la secessió dels països casos d'estudi, amb la identificació dels partits que es varen posicionar en contra de la secessió permet la demostració de la primera hipòtesi d'aquesta tesi, malgrat poder concebre l'existència de factors no relacionats amb l'etnicitat que poguessin generar moviments anti-secessionistes. Tanmateix, en cap dels casos d'estudi amb una elevada homogeneïtat ètnica, en els quals es podria dir que

parlem d'estats nació, no varen existir partits que es posicionessin en contra de la secessió. En canvi, en els casos d'estudi on hi havia minories significatives, especialment les que pertanyien a la comunitat nacional que era majoritària en el conjunt de l'estat matriu, va haver-hi partits que es varen oposar a la secessió votant en contra de les declaracions de sobirania o bé absentant-se de la sessió parlamentària on es debatia amb la intenció d'evitar que hi hagués el quòrum suficient perquè la votació fos possible.

És important, en el context d'aquesta tesi, diferenciar en l'objectiu final del posicionament dels partits en aquestes sessions parlamentàries perquè en l'anàlisi dels casos d'estudi se'n troben tres tipus diferents. El primer tipus és l'objecte d'interès d'aquesta tesi i seran les unitats d'anàlisi que consideraré com a contraris a la secessió o unionistes. Són els partits que volen mantenir l'*statu quo*, la pertinença de la regió secessionista dins de l'estat unitari i s'oposen a la secessió sense cap altra motivació. Els altres dos tipus de partits que he identificat no formen part de l'objecte de la tesi però val la pena esmentar-los perquè plantegen preguntes interessants que poden ser objecte de recerques futures. El segon tipus està format per aquells partits que tot i ser partidaris de la secessió i fins i tot en algun cas haver tingut un paper important en el procés secessionista, estaven en desacord amb el procediment i oferien una alternativa, com és el cas del Partit Socialdemòcrata finlandès; o bé, consideraven que el moment no era l'adequat per a la secessió, com opinava el Partit Democratacristià d'Eslovàquia. El tercer tipus de partits són els partits ètnics de les minories diferents de l'epònima de la regió secessionista i de la pertinent a l'estat matriu, que es posicionen en contra de la secessió per temor que els seus drets col·lectius estiguin en major risc en el nou estat que sorgeixi després de la secessió, o perquè tenen un projecte nacional propi i diferent. Entre els primers hi ha els partits de la minoria hongaresa a Eslovàquia (Coexistència i Moviment Democratacristià Hongarès) i entre els segons, els partits ètnics albanesos de Macedònia (Partit Popular Democràtic i Partit per a la Prosperitat Democràtica). En aquesta tesi només considerarem el primer tipus de partits com a contraris a la independència.

La majoria de casos seleccionats en els quals existeixen partits polítics contraris a la secessió provenen de l'aparició de nous estats després de la fragmentació de l'URSS i la desintegració de Iugoslàvia. Tots compartien la necessitat de resoldre diverses qüestions claus amb la màxima urgència possible: la democratització com a forma de contestació al poder, que va anar associada a la transició de l'economia planificada a l'economia de mercat, i la reivindicació nacional, expressada en forma de secessionisme que ressorgeix amb força en aquelles repúbliques soviètiques que en el passat havien estat independents encara que fos per un breu període de temps i en el si de la majoria de les que formen part de la federació iugoslava. A aquestes tres transicions principals s'hi afegix, en els casos d'estudi d'aquesta tesi, la resolució dels problemes d'estatalitat (*stateness*) degut a la presència de minories nacionals que qüestionen la legitimitat dels nous estats (Kuzio, 2001) i que arriben a coordinar-se en moviments antiseccionistes que defensen la permanència en l'estat matriu davant de l'amenaça que un nou estat pot suposar pels seus drets. Aquest darrer tret també és present en els casos històrics de

secessió fora del context de l'URSS i ens permet identificar alguns patrons que ens remetent a transicions des d'una perspectiva més general i establir algunes conclusions aplicables com dèiem a altres contextos espacials i temporals.

L'anàlisi de les característiques dels partits que es varen oposar a la secessió porta a la conclusió que en pràcticament tots els casos es va tractar de partits ètnics segons les definicions acadèmiques més rellevants. Per a la classificació d'un partit com a ètnic o no-ètnic he utilitzat principalment el conjunt de criteris establert per Chandra (2011) format entre altres pels arguments de caire ètnic en els seus programes electorals, per la incorporació d'un apel·latiu ètnic en el nom del partit, per la composició ètnica dels seus quadres i candidats o per l'origen monoètnic dels seus votants. De forma paral·lela, si bé de forma més limitada per la manca de dades sobre alguns dels partits, també he utilitzat el criteri descrit per Gadjanova (2015) a partir de l'anàlisi dels programes electorals que fa Manifesto Project (Volkens et al., 2021) que aporta un criteri complementari i que permet de fer una anàlisi temporal de l'evolució de les crides ètniques dels partits entre diferents cicles electorals a través de l'evolució de l'índex d'etnoregionalisme. Les mancances intrínseques del sistema de Manifesto Project que es ressalten a la literatura s'han evidenciat també en aquest cas i ha calgut recalculer els índexs d'etnoregionalisme pels programes electorals d'alguns partits. Un altre criteri és la classificació dels partits que dona Manifesto Project, MARPOR (Volkens et al., 2021) o panels d'experts com EPAC (Szöcsik i Zuber, 2015; Zuber i Szöcsik, 2019).

Després de la secessió s'estableixen un marc de competició política complex i sistemes de partits polítics inestables en el qual tots els partits necessiten reubicar-se un cop superada la clivella secessió-unió i es retorna a les clivelles clàssiques i a les posicions ideològiques en l'eix dreta-esquerra. Pel que fa als partits contraris a la secessió, aquesta tesi descriu diferents possibilitats per a la seva evolució. La primera de les possibilitats és que desapareguin de la vida política del nou estat ja sigui per una qüestió purament demogràfica, especialment per als partits ètnics, o com a conseqüència de les disposicions polítiques del nou estat. Altres causes per a la seva desaparició de l'espai de competició política poden obeir simplement a problemes d'identificació de l'electorat amb els seus programes polítics bé perquè estiguin allunyats de la realitat política, o del que valora l'electorat del nou estat o perquè estiguin o es percebin, vinculats a l'etapa anterior a la secessió.

La segona possibilitat per a aquests partits és que es mantinguin dins del sistema de partits del nou estat i que la seva evolució sigui independent del seu posicionament previ a la secessió. Pels partits ètnics que es varen oposar a la secessió, la permanència dins del sistema de partits del nou estat dependrà principalment del grau d'inclusió vers les minories del disseny institucional que estableixi el nou estat i que els permeti superar el llindar establert pel sistema electoral. Una tercera possibilitat és que els partits contraris a la secessió, no acceptin la legitimitat del nou estat i reivindiquin de forma més o menys combativa autonomia territorial o, en casos extrems, evolucionin fins a posicions irredemptistes, les quals necessàriament han d'estar relacionades amb la concentració geogràfica de la minoria representada pels partits contraris a la secessió.

Existeix encara una altra possibilitat més extrema que és la creació d'estats de facto, una nova secessió aquest cop dins del nou estat que podria estar afavorida pel nacionalisme de l'anterior estat matriu.

La tesi conclou que quan la legitimitat del nou estat no és qüestionada de forma sistemàtica per les minories, els partits ètnics contraris a la secessió s'acomoden a la nova situació i de forma gradual abandonen la confrontació ètnica rebaixant la subhasta ètnica (*ethnic outbidding*) especialment si la legislació del nou estat es inclusiva respecte de les minories, mentre que una legislació excloent per a les minories estimularà la subhasta ètnica dels partits contraris a la secessió o dels seus successors.

Perquè això sigui possible és essencial que les minories acceptin la legitimitat de l'estat i no hi hagi problemes greus d'estatalitat. En cas contrari, els partits ètnics no renunciaran a la subhasta ètnica i la mantindran com és el cas de Kosovo, on la legitimitat de l'estat està permanent qüestionada per la minoria sèrbia, només les disposicions constitucionals que garanteixen la presència de representants d'aquesta minoria, i d'altres, en el parlament evita la desaparició dels partits ètnics serbis que seria inevitable en un sistema electoral que fos purament proporcional.

1.1. Estructura de la tesi

Després de la introducció, el segon capítol descriu el marc teòric que està basat en diferents dimensions teòriques rellevants per a la construcció de la nostra perspectiva analítica. La primera d'aquestes dimensions és la teoria sobre la secessió, que serveix de marc de referència a la tesi donat que els partits contraris a la secessió han estat molt poc estudiats i no existeix un corpus teòric que li sigui propi. La revisió es centra en els diferents enfocaments que la literatura ha fet sobre la secessió que ha estat principalment basada en el procés secessionista de diversos estats des del punt de vista històric o comparat; el dret a l'autodeterminació i el reconeixement internacional dels nous estats i es fa especial referència a les raons dels estats per oposar-se a la secessió (Krasner, 1999; Coggins, 2011; Toft, 2012; Griffiths, 2015, 2019) i al sorgiment de nous estats en el sistema internacional (Griffiths i Butcher, 2013; Griffiths, 2016).

La segona dimensió la constitueixen la literatura sobre les minories ètniques i els problemes d'estatalitat (*stateness*) que es donen en els estats multinacionals a partir del treball seminal de Linz i Stepan (1996) sobre les transicions democràtiques en els estats multinacionals amb el qual és possible d'establir un paral·lelisme amb les dificultats d'inclusió de les minories en els nous estats després de la secessió. Aquesta base es completa amb els diferents punts de vista com la literatura acadèmica encara la qüestió de l'acomodació de les minories en els estats: acomodacionisme (Anaemene, 1998; Basta, 2021) o l'integracionisme (Hale, 2004; Brancati, 2008), i com això es trasllada al disseny institucional dels nous estats i condiona que els partits que es varen oposar a la secessió es mantinguin en l'espai de competició política en l'escenari postsecessió.

El marc teòric es completa amb la dimensió teòrica sobre la formació de sistemes de partits i dels espais de competició política en els nous estats que sorgeixen en els anys

1990 a partir de l'esfondrament de l'URSS i la desintegració progressiva del que havia estat Iugoslàvia, i que formen el gruix dels casos d'estudi d'aquesta tesi. En els nous estats formats en aquest període i per aquestes circumstàncies tenen lloc diverses transicions que condicionen la formació dels sistemes de partits en l'espai polític un cop ha desaparegut la clivella secessió-unió (Kitschelt, 1995; Kuzio, 2001). Es revisa també la importància de la clivella secessionista en la configuració dels partits contraris a la secessió (Todd, 2012) i en la tipologia especial dels partits ètnics (Chandra, 2011) que com formula la segona hipòtesi de la tesi serà el que caracteritzarà de forma majoritària els partits que es varen oposar a la secessió.

El tercer capítol està dedicat a la metodologia emprada especialment per a la selecció de casos d'estudi donat que no existeix cap base de dades sobre secessions a Europa que hagin donat lloc a nous estats amb sistema de govern democràtic. S'ha dissenyat un procés sistemàtic per etapes seleccionant primer els casos de secessió exitosa a Europa des de l'any 1900 (Tir et al., 1998; Griffiths i Wasser, 2019) als quals s'han aplicat criteris de diverses bases de dades (Boix et al., 2013; Geddes et al., 2014; Polity IV, Polyarchy III) per establir en quins d'aquests casos, el sistema de govern del nou estat va ser democràtic des de l'inici o dins d'un període inferior a un període electoral (ja que en diversos casos, la secessió es va culminar per part de parlaments escollits en un sistema democràticament defectuós). Per fer això s'ha fet servir una variable de creació pròpia (D, decalatge) que indica el temps transcorregut entre la secessió i la classificació del nou estat com a democràtic, que sol coincidir amb les primeres eleccions competitives postsecessió.

Seguidament, i en un dels aspectes més originals d'aquesta tesi, es descriu la metodologia utilitzada per a identificar els partits contraris a la secessió en cadascun dels casos d'estudi a partir de les actes de les sessions parlamentàries on es varen aprovar les declaracions d'independència o de sobirania dels nous estats. Recórrer a les fonts primàries permet d'identificar aquells partits o parlamentaris, que varen votar en contra de les declaracions d'independència o de sobirania o bé que se'n varen absentar o es varen negar a votar-les en un intent que no poguessin ser aprovades.

Finalment, el capítol de metodologia també descriu els criteris que he fet servir per a la classificació d'un partit com a ètnic o no-ètnic. En els casos en què ha estat possible s'ha fet servir l'índex d'etnoregionalisme descrit per Gadjanova (2015) construït a partir de 3 variables de Manifesto Project (Volkens et al., 2021) perquè permet veure l'evolució dels postulats ètnics dels partits al llarg del temps per donar suport a la hipòtesi que els partits ètnics que havien estat contraris a la secessió, rebaixen la seva subhasta ètnica a mesura que les minories es van integrant en el nou estat. Com que la cobertura temporal de Manifesto Project no abasta tot el període de la tesi ni tots els nous estats, ha calgut recórrer també a la classificació que fa EPAC (Szöcsik i Zuber, 2015; Zuber i Szöcsik, 2019) i també als criteris de Chandra (2011) per classificar un partit com a ètnic o no-ètnic.

El quart capítol combina una descripció històrica de cada procés secessionista seleccionat en el qual identifico els partits contraris a la secessió, la seva actuació durant

el procés secessionista i la seva relació amb les propostes dels moviments secessionistes. En aquest capítol també classifico per a cada cas d'estudi els partits contraris a la secessió i la dels seus successors, en cas que existeixin, com a ètnics o no ètnics prenent en consideració els criteris descrits en l'apartat de metodologia, completant així una genealogia inèdita per aquests tipus de partits. El capítol també inclou, per a cada cas d'estudi, una descripció dels aspectes més rellevants del disseny institucional per a l'acomodació de les minories nacionals. Després de l'anàlisi fruit de l'aplicació de les eines metodològiques, es conclou que els únics països que es poden incloure en l'abast d'estudi de la tesi són Irlanda (amb alguna peculiaritat, com que la seva independència no es va proclamar en un parlament *regional* propi), alguns dels nous estats sorgits paral·lelament a l'esfondrament de l'URSS (Estònia, Letònia i Moldàvia) i la majoria dels que varen sorgir a partir del procés de dissolució de Iugoslàvia que es va prolongar durant quasi 20 anys: Macedònia als anys 1990, Montenegro després de la dissolució de l'Estat Unió de Sèrbia, i finalment Kosovo després de la secessió respecte de Sèrbia.

El cinquè capítol recull els resultats obtinguts per a cadascun dels casos d'estudi i estableix la relació amb les hipòtesis plantejades. Els resultats confirmen la primera i segona hipòtesis segons les quals només existeixen partits contraris a la secessió a les regions secessionistes que no són ètnicament homogènies i que aquests partits són ètnics. Per a l'establiment de l'homogeneïtat ètnica s'ha fet servir el percentatge de població titular de cada regió secessionista segons el darrer cens de població disponible anterior a la secessió i s'ha comparat amb els valors obtinguts per a cada cas amb l'existència de partits contraris a la secessió. Aquestes dades s'han completat amb les del valor de HIEF (Índex Històric de Fraccionament Ètnic) per aquells casos que està disponible. Per a la classificació dels partits contraris a la secessió com a ètnics s'han fet servir els criteris anteriorment descrits de Gadjanova (2015), Chandra (2011), Szöcsik i Zuber (2015) i Zuber i Szöcsik (2019).

El capítol també recull l'evolució dels partits contraris a la secessió i dels seus successors evidenciant que no hi ha un patró comú donada la diversitat de les casuístiques del casos. Alguns partits i moviments contraris a la secessió són prohibits (Estònia i Moldàvia), en altres casos no tenen continuïtat i desapareixen de l'escena política a les primeres eleccions de l'escenari postsecessió (Irlanda, Macedònia) i en altres tenen continuïtat, sofrint diverses transformacions (Letònia, Moldàvia, Macedònia, Montenegro, Kosovo). Una darrera sortida dels partits contraris a la secessió és el trasllat de la seva activitat política a noves entitats territorials creades com a conseqüència del procés secessionista (Irlanda i Moldàvia). La vinculació entre el disseny institucional inclusiu respecte de les minories dels nous estats i l'evolució cap a posicions no ètniques dels partits que s'havien oposat a la secessió o els seus successors, no queda clarament demostrada, tot i que se'n demostra la influència.

El capítol sisè fa una revisió dels resultats obtinguts i els posa en relació amb la pregunta de recerca i les hipòtesis que la sustenten. Malgrat l'amplitud de l'espai temporal que abasta la tesi i la diversitat dels casos d'estudi, es poden dibuixar alguns

trets comuns relacionats amb la rebaixa de la subhasta ètnica dels partits que havien estat contraris a la secessió i la relació amb el disseny institucional del nou estat, tot i posant de relleu que hi ha altres aspectes que són essencials com la influència de l'estat patró i, essencialment, l'acceptació per part de les minories de la legitimitat del nou estat.

La tesi conclou amb la bibliografia utilitzada per a la tesi i uns annexos on s'exposen les comunicacions personals rebudes per part de persones rellevants en el món acadèmic i d'algunes institucions públiques, algunes reflexions i comentaris personals sobre les dificultats per a l'obtenció de dades primàries de casos tan diversos lingüísticament i temporalment, els criteris utilitzats en l'ús de diverses bases de dades, un resum de les fonts primàries consultades i un llistat dels partits polítics contraris a la secessió i els seus successors, esmentats a la tesi.

2. MARC TEÒRIC

Aquesta tesi analitza les característiques dels partits que es varen oposar a la secessió en els casos en què aquesta va ser exitosa a Europa des de 1900 i fins l'any 2020¹, i l'evolució d'aquests partits tant electoralment com dels seus postulats ètnics o no-ètnics. La literatura sobre la secessió serà de referència per evidenciar que el tema de la tesi és original perquè versa sobre un aspecte de la secessió que ha estat molt poc abordat en la literatura, que se sol centrar en el procés secessionista, les seves motivacions i el seu resultat però que obvia, amb algunes excepcions, la posició dels partits que s'hi varen oposar i encara de forma més especial, la seva evolució post-secessió. La literatura sobre la secessió també és important perquè un cop consumada la secessió, el nou estat pot haver de fer front també a tensions secessionistes en el seu si, depenent de diverses circumstàncies que es desenvolupen a la tesi sobretot si les minories del nou estat en qüestionen la legitimitat.

En segon lloc, i de forma estretament relacionada, el marc teòric fa referència a les minories nacionals en els nous estats i als problemes d'estatalitat (*stateness*) que poden tenir els nous estats si són multinacionals. Els casos de secessió a partir del segle XX que donen lloc a estats ètnicament homogenis, són escassos. La presència de minories importants en el nou estat pot originar problemes de reconeixement de la legitimitat del nou estat per part d'aquestes minories. En aquesta dimensió del marc teòric es fa una revisió dels diversos enfocaments de la literatura sobre l'encaix de les minories en els estats multinacionals, especialment des del punt de vista acomodacionista que és el que preval en aquesta tesi, donat que la tercera hipòtesi de la tesi relaciona les característiques inclusives o excloents de les disposicions institucionals que es proposin respecte de les minories amb la predisposició de les minories a favor o en contra de la secessió i en l'escenari postsecessió amb l'evolució dels postulats ètnics dels partits contraris a la secessió, o els seus successors, cap a postulats no-ètnics.

En tercer lloc, la formació i evolució dels sistemes de partits també forma part del marc teòric de la tesi. En diversos casos dels esmentats a la tesi, hi ha una triple transició: d'un sistema autoritari a un sistema democràtic, d'un sistema d'economia planificada a una economia de mercat, i de ser una regió pertanyent a un estat matriu a ser un estat sobirà. En aquesta triple transició hi ha una configuració completament nova de l'espai de competició política que torna a transformar-se un cop la secessió es consolida. L'efecte sobre el sistema de partits és dramàtic quan s'arriba al punt culminant del procés de secessió per la transformació a tots nivells que suposa l'accés a la sobirania i que obliga els partits a posicionar-se respecte d'una clivella que tot i tenir caràcter temporal, és la culminació de clivelles preexistents.

Com a intersecció dels dos punts anteriors, el marc teòric de la tesi inclourà la literatura sobre dos tipus de partits: els unionistes, com a concepte general dels partits contraris a la secessió i la seva relació amb la clivella secessió-unió, i els partits ètnics i les seves

---

¹ Malgrat que la darrera secessió a Europa, la de Kosovo, va tenir lloc el 2008, el període d'estudi de la tesi es prolonga fins l'any 2020.

característiques que, posteriorment en l'apartat de metodologia s'analitzarà si les compleixen els partits que es varen oposar a la secessió en els casos d'estudi.

2.1. Secció. La formació dels estats plurinacionals

Podem entendre la secessió com una forma de creació d'estats, i que ha estat la més nombrosa durant el segle XX (Smith, 1994, p. 722), en el qual les dinàmiques de formació d'estats s'han invertit i s'ha passat de la tendència a formar estats més grans a través de conquestes territorials, cap a la formació d'estats més petits.

La secessió ha estat definida de diverses formes que coincideixen en un tret comú: l'aparició d'un nou estat sobirà establert en un territori que anteriorment formava part d'un altre estat sobirà. Fazal i Griffiths (2008, p. 200) la defineixen de forma minimalista com “el procés en què part d'un estat sobirà busca de forma activa la independència sobirana”. El mateix any, Radan (2008, p. 18) la defineix com “la formació d'un nou estat (reconegut internacionalment) sobre un territori prèviament existent que formava part d'un estat sobirà ja existent, o del qual n'era una entitat colonial”. Aquesta definició inclou un concepte clau en la literatura sobre secessió: la necessitat del reconeixement internacional per tal que un nou estat pugui ser plenament sobirà i actuar com a tal més enllà dels seus límits territorials. Més recentment, Bossacoma (2018) defineix la secessió com “la separació de part del territori i població d'un Estat amb atributs de sobirania per tal de crear un altre Estat amb atributs de sobirania similars” que de forma implícita també inclou la necessitat de reconeixement internacional perquè és també en el camp de les relacions internacionals que un estat exerceix la sobirania a través de la possibilitat d'establir acords, de ser reconegut com a igual pels altres estats, de poder ser membre d'organitzacions internacionals, etc. (Krasner, 1999).

En aquesta tesi combinaré diverses de les definicions per ajustar-la a l'objecte d'estudi, els partits contraris a la secessió, i m'aproparé a la definició de Radan (2008, p. 18) amb el matís d'excloure la referència colonial on la formació d'un nou estat és conseqüència del procés de descolonització impulsat per la resolució 1514 de l'Assemblea General de les Nacions Unides el 1960 (United Nations, 2022). Així, en aquesta tesi una secessió serà considerada com “la formació d'un nou estat amb reconeixement internacional sobre un territori prèviament existent que formava part d'un estat sobirà ja existent”.

Tots els estats volen evitar la secessió interna perquè la possibilitat d'una secessió és vista com una amenaça tant pel que suposa en termes de pèrdua de recursos naturals i poblacionals associats al territori com de pèrdua de reputació en termes de poder relatiu i de posicionament internacional; resumint-ho, el control del territori està estretament lligat a la supervivència de l'estat, perquè en igualtat de tota la resta de factors que hi puguin tenir influència, com més gran és el territori d'un estat més difícil serà conquerir-lo o exercir-hi coerció (Toft, 2012) i per tant que pugui mantenir intacta la seva sobirania.

Un estat pot ser més procliu a acceptar la possibilitat de secessió d'una regió si ha tingut experiències prèvies, com és el cas de les potències i imperis colonials, i també si el marc normatiu existent empara la secessió i el dret a l'autodeterminació compleix les condicions que la norma i la història han anat assentant, com seria el cas de les descolonitzacions. Estudis recents (Sánchez Sánchez et al., 2022) associen a la seva qualitat democràtica el que els estats acceptin o no la celebració de referèndums d'autodeterminació de les seves regions, malgrat que la majoria de casos de referèndums acordats s'han donat en el context de descolonitzacions. En els casos en els quals l'estat considera que la regió secessionista forma part del *homeland* i no és considerada com un territori dependent, la resistència de l'estat a acceptar la secessió serà molt més gran que en aquells casos en què és considerada un territori dependent i que per raons culturals, ètniques o de distància no és considerada com a part integrant de l'estat (Diehl i Goertz, 1992).

Però la mateixa prevenció cap a la secessió que tenen els estats, també la té el sistema internacional d'estats perquè les secessions suposen una alteració dels equilibris geopolítics (Coggins, 2011, p. 449) i un risc per a l'estabilitat del sistema, que sent aversió pel conflicte. Sobretot, si els conflictes que porten a la secessió desemboquen en guerres civils. Toft (2012, p. 582) descriu que la meitat de les guerres civils iniciades des dels anys 1990 tenen el seu origen en les demandes d'autonomia o d'estat propi per part de grups ètnics. Tot i la reluctància a afavorir la secessió, el sistema internacional també és flexible i hi ha nombrosos exemples de com les normes de reconeixement internacional poden ser dúctils i adaptar-se al context geopolític de cada moment (Krasner, 1999).

L'existència d'una norma que reguli l'accés a l'estat propi o al reconeixement dels nous estats dins del sistema internacional, ha anat evolucionant amb el temps des de ser un instrument per evitar la resolució de conflictes territorials o ètnics per mitjans bèl·lics, fins arribar a la resolució 1514 de l'Assemblea General de les Nacions Unides (United Nations, 2022) que reconeix que el sotmetiment de les nacions a un poder colonial suposava una violació dels drets humans contrària a la Carta Fundacional de les Nacions Unides. Això no ha estat sempre una raó suficient per garantir l'exercici d'aquest dret sinó que també han calgut requeriments addicionals, el principal dels quals és la voluntat del poder colonial d'accedir a la descolonització, o la seva eventual capacitat de resistir la pressió internacional i la capacitat sancionadora de les Nacions Unides, i també la voluntat del poble colonitzat d'exercir aquest dret².

Malgrat tot, al segle XX van sorgir 150 nous estats al món (Coggins, 2011), dels quals 131 sorgeixen a partir de 1945 (Griffiths, 2016), i 4 més en el que portem de segle XXI fins al 2020 i constitueixen un fenomen molt més freqüent del que ho havia estat amb anterioritat. La majoria dels nous estats apareixen en moments en què les grans potències tenen moments de feblesa degut a canvis i transformacions substancials (Qvortrup, 2014, p. 55). La formació de nous estats en el segle XX s'articula en les

---

² Avui existeixen encara 17 territoris no autònoms que potencialment podrien acollir-se a aquest dret (United Nations, 2022).

anomenades quatre onades d'independències. Les dues primeres onades varen tenir lloc després de les dues Guerres Mundials com a resultat de la redistribució geopolítica dels territoris dels estats que varen ser derrotats, especialment dels imperis austro-hongarès i otomà al finalitzar la I Guerra Mundial. A Europa, en aquest període, es varen formar poc menys d'una dotzena de nous estats, alguns dels quals són plurinacionals i no corresponen al concepte de nació estat, en el sentit de coincidència més o menys perfecta entre els límits geogràfics de l'estat i els d'una nació cultural. Aquests nous estats plurinacionals neixen amb una força centrífuga continguda, que pot ser accelerada per possibles tensions ètniques entre les diferents nacions que les componen especialment “si les fronteres del nou estat divideixen el territori on viu una comunitat ètnica, si hi ha més d'una nació políticament conscient de ser-ho i si existeix diversitat cultural dins de l'estat” (Linz i Stepan, 1996). Aquestes forces centrífugues desplacen les amenaces secessionistes des dels imperis cap a aquests nous estats multinacionals (Toft, 2012, p. 583).

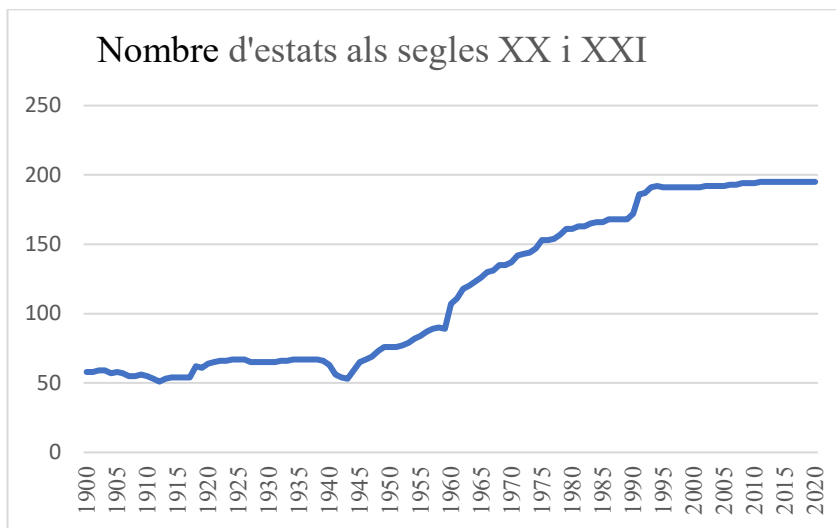
La tercera onada va ser més gradual i es va estendre des del final de la Segona Guerra Mundial fins als anys 1970 degut a la descolonització d'Àfrica i d'Àsia (Diehl i Goertz, 1992) arran de la resolució 1514 de l'Assemblea de les Nacions Unides del 14 de desembre de 1960 en la qual reconeixia el dret a l'autodeterminació als pobles sotmesos a les potències colonials i els esperonava a exercir-lo alhora que reclamava a les potències colonials “traspasar tots els poders als pobles d'aquests territoris, sense condicions ni reserves... per permetre'ls gaudir d'una llibertat i independència absolutes” (United Nations, 2022). El 1963 el Comitè Especial sobre la Situació pel que fa a l'Aplicació de la Declaració sobre la Concessió d'Independència als Països i Pobles Colonials va aprovar una llista de territoris als quals aplicava l'esmentada Declaració (United Nations, 2022) i limitava per tant només als pobles colonitzats la via d'accés a la sobirania. Finalment, l'esfondrament de la Unió Soviètica a la primera meitat de la dècada de 1990 i la desintegració de Iugoslàvia entre 1991 i 2008 varen originar més de 20 estats nous.

El següent gràfic mostra l'evolució en el nombre d'estats des de 1900 fins a 2020³.

---

³ Les dades són extretes de (Griffiths i Butcher, 2013) fins al 2011. Des d'aleshores no hi ha hagut noves incorporacions d'estats al Sistema Internacional. Malgrat que el referèndum d'independència de Bougainville va tenir un suport majoritari, no era vinculant, i la independència encara no s'ha fet efectiva en el moment de redactar aquesta tesi.

Gràfic 1. Evolució del nombre d'estats als segles XX i XXI (Griffiths i Butcher, 2013).

Aquesta evolució creixent del nombre d'estats ha portat a afirmar que el món ha passat d'una era d'agregació en la qual el nombre d'estats disminuïa i, en canvi, les dimensions d'aquests estats augmentaven, a una era de secessió que manifesta una evolució completament contrària: el nombre d'estats augmenta i les seves dimensions disminueixen (Griffiths, 2016).

La literatura acadèmica sobre secessió es centra principalment en quatre aspectes. El primer es basa en l'anàlisi de com els diferents estats han aconseguit la seva independència, la seva estratègia política i les seves variants tàctiques (Griffiths, 2019), les bases legals sobre les quals es va fonamentar, el procediment legislatiu seguit, etc. En aquest sentit, cal dir que la literatura acadèmica que descriu el camí seguit per cadascun dels processos independentistes fins a aconseguir el seu objectiu final és abundantíssima. El segon, analitza quines són les raons dels estats per oposar-se a la secessió dins de les seves fronteres (per exemple, Buchanan, 1991; Ker-Lindsay, 2014); i quines són les estratègies perquè un estat pugui evitar la secessió d'algunes de les seves regions potencialment separatistes (per exemple, Griffiths, 2015, 2019; Krause, 2021) com ara els possibles efectes de la descentralització política i administrativa sobre les aspiracions secessionistes i el debat sobre si aquestes mesures les estimulen o les resolen (per exemple, Brancati, 2008).

El tercer aspecte sobre la secessió discorre en la discussió teòrica sobre si la secessió és un dret diferenciat del dret a l'autodeterminació, sobre el qual sí que hi ha consens internacional sobre que existeix, i quines regions, pobles, ètnies hi tenen dret i en quines condicions o per quins motius (per exemple, Buchanan, 1991, 1997; Patten, 2002; Qvortrup, 2014; Bossacoma, 2018; Griffiths i Martínez, 2020). De fet, la majoria de textos sobre el dret a la secessió es basen en un aspecte diferent: quines secessions poden ser reconegudes per l'ordre internacional sense crear, o empitjorar, un conflicte amb l'estat matriu perquè és el reconeixement internacional el que fa que un estat es pugui considerar com a tal. En els casos en què no hi ha reconeixement internacional, no es pot accedir a les institucions internacionals i aleshores encara que els nous

territoris poden ser parcialment sobirans i tenir el control del seu territori i fronteres, i fins i tot tenir un reconeixement internacional limitat, queden en els llimbs del sistema internacional (per exemple, Coggins, 2011 p. 463) classificats com a pseudoestats o estats *de facto*. Malgrat això Anderson (2012) posa de relleu diverses contradiccions històriques i normatives sobre el reconeixement internacional i l'existència d'un estat que pugui mantenir relacions internacionals i/o exercir la sobirania sobre el seu territori; i sobre si el recurs a la secessió com a “últim recurs per les minories” (De Villiers, 2013 p. 83) en el context de la teoria compensatòria de la secessió és l'origen del procés secessionista o bé una conseqüència de la reacció de l'estat matriu un cop iniciat el procés de secessió.

Més recentment, el quart enfocament dels estudis sobre la secessió estudia com són els moviments secessionistes, com s'articulen i quins mètodes empren per aconseguir els seus objectius, primer per aconseguir una secessió material i després fer-la efectiva obtenint el reconeixement internacional. Griffiths (Griffiths i Wasser, 2019; Griffiths, 2020, 2021) estudia els moviments secessionistes segons els mètodes que utilitzen per tal d'assolir el seu objectiu i avalua quina és la combinació de mètodes (institucionals, no-violents o violents) que poden donar lloc a secessions exitoses depenent de les característiques de l'estat matriu (estat democràtic o autoritari; estat feble o fort).

En definitiva, el marc teòric sobre la secessió serà útil per a la tesi com a suport perquè tots els arguments que els moviments secessionistes utilitzen per justificar la secessió respecte a l'estat matriu, acaben sent utilitzats per aquells partits o moviments contraris a la secessió. Tot i així, de la revisió de la literatura se'n desprèn que els moviments o partits regionals, diferents dels d'abast estatal, opositors a la secessió, i la seva articulació política han estat poc estudiats perquè han estat considerats actors secundaris o no rellevants, davant del protagonisme dels estats matriu i dels moviments secessionistes.

2.2. La gestió dels problemes d'estatalitat en els nous estats multinacionals

La legitimitat dels nous estats es pot veure qüestionada per les minories ètniques o culturals si el disseny institucional i el corpus legislatiu és poc inclusiu respecte de les minories i estableix mesures que puguin ser considerades com a excloents o assimilacionistes. Aquest tipus de mesures poden ser vistes per les minories com un risc per als seus drets i suposar un estímul per a la seva articulació política a l'entorn d'una subhasta ètnica (*ethnic outbidding*) que centri el debat polític a l'entorn de la clivella ètnica.

En aquest apartat del marc teòric de la tesi, descriuré els problemes d'estatalitat dels nous estats partint principalment del treball de Linz i Stepan (1996), seguit d'un apartat sobre les minories ètniques i la seva articulació política en partits ètnics, i d'un altre apartat sobre com els dissenys institucionals poden establir mesures d'inclusió de les minories que afavoreixin la seva acceptació del nou estat i que no en qüestionin la legitimitat.

2.2.1. Estatalitat

La presència de minories diferents de l'epònima en els nous estats, és vista per Smith (1994, p. 724) com una dificultat per aconseguir una nació cohesionada i de la qual totes les minories se'n sentin part de manera que es pugui parlar d'una única nació. Linz i Stepan (1996, p. 29) relacionen la pluralitat ètnica dels estats amb la dificultat de les transicions democràtiques en els estats multinacionals. En el seu treball de mitjans dels anys 90 del segle passat, Linz i Stepan expliquen per què en determinats casos és més difícil l'establiment i consolidació d'un sistema de govern democràtic i ho centren en el que denominen "*stateness problem*"⁴. El problema de l'estatalitat sorgeix quan les fronteres estatals no coincideixen amb les fronteres de la nació. En el seu treball, Linz i Stepan veuen que com més gran és la diferència entre els límits de l'estat i els de la nació, més difícils són els processos de democratització. La manera com l'estat i les minories nacionals es relacionen marcarà estretament el procés de democratització. La discriminació envers les minories pot incentivar els intents de crear nous estats mitjançant secessions internes i els governs estatals, davant de l'amenaça, poden actuar de forma coercitiva de manera que suposi retrocessos democràtics.

El problema de l'estatalitat és exemplificat per Linz i Stepan (1996) amb el fet que dels 8 nous estats que s'havien format des del final de la I Guerra Mundial, només 3 eren plenament democràtics (Finlàndia, Irlanda i Txecoslovàquia) i que cap dels nous estats sorgits del desmembrament dels Imperis Otomà i Rus a principis del segle XX (amb la notable excepció de Finlàndia) varen constituir democràcies estables, precisament perquè es tracten d'estats multinacionals. Des de l'òptica de la formació d'estats, els problemes d'estatalitat s'havien resolt històricament mitjançant dues possibilitats. La primera era la unificació política, en els casos en què una nació estava repartida en diferents estats; la segona era la desintegració política que es donava en els estats multinacionals, amb l'aparició de nous estats de menors dimensions (Coakley, 1980, p. 216).

En els estats multinacionals les lògiques de les polítiques de construcció de l'estat topen amb les lògiques de la construcció nacional; en canvi en els estats amb baixa diversitat cultural o en els quals només existeix una nació (o en el cas que n'hi hagués d'altres, aquestes no han viscut el seu propi procés de despertar de la consciència nacional) les dues polítiques no col·lideixen i és molt més probable que el país tingui un règim democràtic. L'existència de minories nacionals que reclamin el seu dret a l'autodeterminació qüestiona la legitimitat de l'estat, especialment si la majoria nacional nega el caràcter multinacional de l'estat, defuig el compromís amb les minories nacionals o, en casos extrems, els nega la plena ciutadania. En una visió molt més radical, Horowitz (2000, p. 364) afirma que la democràcia és una excepció en les societats fortament dividides i que els països que han intentat d'aconseguir harmonia ètnica a través de la pràctica democràtica han acabat no tenint democràcia ni harmonia.

---

⁴ "*When there are profound differences about the territorial boundaries of the political community's state and profound differences as to who has the right of citizenship in that state, there is what we call a stateness problem*" (Linz i Stepan, 1996 p.16).

En aquesta tesi, el problema de l'estatalitat es centra en la seva avaluació com a causa dels problemes de legitimitat dels nous estats que puguin ser articulats per partits o moviments polítics per a oposar-se a la secessió. És possible adaptar els postulats que Linz i Stepan (1996, p. 29) fan sobre els problemes de l'estatalitat i la transició a la democràcia, amb l'aparició de moviments contraris a la secessió i reformular-los d'aquesta manera:

- Com més complexa sigui la població d'un territori en termes de diversitat cultural, religiosa i lingüística més probable serà que apareguin moviments contraris a la secessió.
- En els casos d'elevada diversitat, la resposta de les noves minories dependrà del grau en què les normes, pràctiques i institucions es dissenyin per poder acomodar tota la diversitat.

Si els estats amb problemes d'estatalitat són candidats a tenir problemes d'estabilitat política pel desig de les minories ètniques d'emancipar-se nacionalment, és lògic pensar que si la secessió triomfa i els límits territorials del nou estat no coincideixen amb els límits de la nació cultural de la majoria dominant perquè inclouen regions on la majoria local pertany a altres minories, aquest nou estat tindrà problemes d'estatalitat, i en aquestes regions, es pot qüestionar la legitimitat del nou estat i que es busqui l'oportunitat d'una nova secessió interna si es donen les condicions.

De forma contrària, a les regions secessionistes els límits territorials de les quals coincideixen amb els de la nació cultural, els estats nació, no existirà oposició interior a la secessió i aquesta vindrà exclusivament dels partits d'àmbit estatal. Aquesta idea coincideix amb la recentment expressada per Basta (2021 p. 33) segons el qual l'existència dels estats nació no es qüestiona perquè hi ha un acord tàcit que tota la seva ciutadania, malgrat les possibles diferències existents, constitueix una única entitat política. En canvi, en un estat multinacional, les minories nacionals no tenen la garantia que puguin governar-se per elles mateixes o, ni tan sols que rebin reconeixement institucional com a nació.

2.2.2. Minories

La literatura acadèmica ha discutit profusament sobre les identitats ètniques i el seu caràcter, des de la definició del que és un grup ètnic i quines són les característiques que el defineixen, fins al caràcter immutable o variable d'aquestes característiques, i com l'etnicitat és un factor que articula políticament una o diverses ètnies en la defensa dels drets col·lectius, si aquests es veuen amenaçats. Un grup ètnic és un conjunt d'individus que comparteixen un tret comú "com el llenguatge, la raça o la religió; això inclou les tribus, les races, les nacionalitats i les castes" (Horowitz, 2000, p. 53). Des d'un punt de vista més antropològic, Barth (1994) defineix una "*ethnie*" com "un grup humà els membres del qual comparteixen mites comuns sobre el seu origen i descendència, records històrics, patrons culturals i valors, l'associació amb un territori concret, i un sentit de solidaritat, almenys entre les elits". Per Tilly (1991, p. 574) un grup ètnic és un

conjunt de persones que proclamen públicament un origen i pertinença comuns que els distingeix d'altres membres de la mateixa població. Aquesta definició de Tilly és interessant perquè ubica un grup ètnic en referència a altres grups ètnics o respecte del conjunt de la població a diferència de l'anterior de Horowitz que mira l'ètnicitat com a grups aïllats i també coincideix amb Barth (1994), que enfoca el seu treball en els límits (*boundaries*) entre grups ètnics i el manteniment d'aquests límits com a referència que existeix més d'un grup ètnic

Tradicionalment, hi ha dues maneres de tractar la identitat ètnica: el primordialisme i l'instrumentalisme. Pels primordialistes, la pertinença a una ètnia i tot allò que configura la pertinença a aquesta ètnia són factors innats i no tenen res a veure amb les interrelacions socials. Aquests factors innats (per exemple, aspectes morfològics com els trets racials) com altres de socials (religió, cognoms, etc.) ajuden a reconèixer de forma inequívoca la pertinença dels individus a una ètnia concreta (Llobera, 1999 p. 3-4) i en conseqüència, cada grup ètnic és, des d'aquest punt de vista, un món a part (Hechter, 1992, p. 272).

Pels instrumentalistes, la identitat ètnica és flexible i pot ser múltiple, de manera que l'adscripció ètnica dels individus es pot adaptar segons les circumstàncies buscant el propi benefici (Llobera, 1999 p. 8). Per tant, l'ètnia no és una expressió cultural sinó una forma d'organització i, com a tal, és susceptible de ser manipulada per les elits per tal de mobilitzar i organitzar els membres d'aquesta ètnia en favor de llurs interessos (Tilly, 1991, p. 576; Anaemene, 2018, p. 3). Barth (1994) agrupa aquests dos conceptes: la identitat ètnica dels individus no és fixa sinó "situacional" i pot variar depenent de factors externs; la identitat és fluida i, en alguns casos, els individus poden travessar els límits dels grups ètnics sense que això suposi la inexistència d'aquests grups o la seva desaparició perquè travessar determinats límits dels que defineixen un grup ètnic pot ser relativament fàcil (idioma) però altres límits com la religió, són molt més difícils d'intercanviar.

Des del punt de vista instrumentalista, els partits nacionalistes seran vistos com una eina de les elits per conservar el poder, i la secessió en serà la conseqüència extrema. És possible transposar aquest argument en el mirall secessionisme-unionisme i, des del punt de vista d'aquesta tesi, argumentar que els partits o moviments contraris a la secessió també poden ser instruments de les elits de l'estat ubicades a les regions secessionistes per intentar conservar el poder que segurament perdrien si la secessió es culminava amb èxit.

En el context de la formació d'un nou estat després de la secessió, no totes les minories són iguals. La secessió altera les composicions ètniques existents abans de la secessió perquè altera el pes demogràfic de cadascuna perquè hi ha una redefinició de la població del territori. En tots els nous estats existeix el que anomeno *minoría invertida* que defineixo com la formada per la població que en el context previ a la secessió forma part de l'ètnia majoritària en el conjunt de l'estat matriu però que després de la secessió esdevé una minoria en el nou estat. Si les minories invertides són presents, en major o menor proporció, en tots els nous estats només en alguns d'ells existiran les minories

que anomeno *minories terceres* i que són aquelles que no pertanyen a la majoria nacional del nou estat ni a la de l'anterior estat matriu.

És de preveure que no totes les minories reaccionaran de la mateixa manera, ni en tots els casos, respecte de la secessió sinó que això dependrà tant de la seva adhesió a la idea d'unitat de l'estat matriu, com de la proposta legislativa que anunciïn els moviments secessionistes i que les minories puguin anticipar com a integradores o excloents. De la mateixa manera que els moviments secessionistes neixen en el si de les minories nacionals que consideren que la seva pertinença a un estat dominat per una majoria nacional diferent, suposa una limitació dels seus drets col·lectius i una amenaça per a la seva identitat, els postulats excloents dels moviments secessionistes poden fer que les minories invertides percebin una amenaça pels seus drets nacionals i culturals si la secessió culmina amb èxit i això pot fer que s'organitzin políticament per oposar-se a la secessió. Una altra raó addicional perquè les minories s'oposin a la secessió està en la substitució dels símbols que el nou estat adopta (bandera, himne, etc.) que poden ser no sentits com a propis per les minories i que hi expressin el seu rebuig pel fet que hagin substituït els anteriors, que consideraven no només com a propis sinó del conjunt de l'estat unitari. Addicionalment pot haver-hi una visió purament instrumentalista per a l'oposició al nou estat per part de les minories perquè aquestes, en el nou estat, poden tenir un canvi forçat en el seu estatus social (Tavits, 2008, p. 120) perquè la creació d'un nou estat, amb una organització governamental completament nova, posa en risc la posició de les elits que han estat en el poder durant el període de la unió amb l'estat matriu. Les elits, amb el risc de perdre els avantatges que els donava la seva posició en els òrgans de govern, poden instrumentalitzar la por de les minories per articular moviments antiseccionistes que s'afegeixin a l'acció política del propi govern central per oposar-se a la secessió.

Algunes mesures legislatives proposades pels moviments secessionistes poden posar en estat d'alerta les minories perquè més enllà del simbolisme poden suposar una retallada dels seus drets nacionals i cívics. Sobretot la qüestió bàsica és el reconeixement de quines són les ètnies o comunitats nacionals que conformen "el poble" del nou estat, definició que sol establir-se a la constitució del nou estat i de la qual es derivarà el reconeixement de les diferents comunitats nacionals com a integrants o com a "pobles constituents" del nou estat. És una qüestió transcendent perquè l'exclusió d'ètnies o comunitats nacionals de la ciutadania del nou estat suposa una restricció dels seus drets civils com ara la impossibilitat del sufragi actiu o passiu. A mig camí entre el simbòlic i l'instrumental es troba la decisió sobre l'estatus dels diferents idiomes parlats al nou estat i quina llengua, o llengües, serà l'oficial de l'estat. L'idioma oficial de l'estat és un símbol de dominació mentre que la llengua de les noves minories sigui considerada o no llengua oficial del nou estat és un reconeixement en pla d'igualtat de les minories respecte de la majoria nacional del nou estat, com de reconeixement dels seus drets culturals i socials (Horowitz, 2000).

2.2.3. Disseny institucional

Els moviments secessionistes i els seus contraris es retroalimenten (De Villiers, 2013, p. 83), de manera que la intolerància nacionalista dels moviments secessionistes originarà moviments contraris que també estaran radicalitzats en defensa dels drets que, com a nova minoria en el nou estat, considerin que poden estar amenaçats per la implantació de polítiques que percebin com a lesives. En conseqüència, el repte per a un moviment secessionista que vulgui instaurar un règim democràtic en l'escenari post-secessió, no és només assolir un estat propi reconegut internacionalment per a la seva nació, sinó també aconseguir que les minories presents en el nou estat no en qüestionin la legitimitat. Aquest objectiu no pot assolir-se amb l'aprovació d'una constitució inclusiva sinó que cal tot un desplegament legislatiu que sigui coherent amb l'evolució temporal que garanteixi que els drets cívics i culturals dels integrants d'aquestes minories estiguin garantits de forma individual i col·lectiva. Kitschelt (1992, p. 467), en el seu treball sobre la formació dels sistemes de partits en les democràcies sorgides en els països excomunistes, considera que els conflictes etno-regionals es poden contenir quan el grup nacional majoritari té una visió cosmopolita i liberal de la societat i està disposat a concedir autonomia i autogovern a les minories i això només pot passar si el govern central és capaç d'acceptar que les minories tenen els mateixos drets que la majoria nacional.

Barth (1994, p. 22), en el seu treball seminal sobre grups ètnics i l'organització social de les societats multiètniques, afirma que l'existència de minories es deu al fet que en un sistema social hi conviuen diferents grups ètnics i que, com a conseqüència dels esdeveniments històrics, no hi ha cap aspecte de l'estructura social que estigui basat en les interrelacions ètniques. És a dir, quan el fet de formar part d'un determinat grup ètnic suposa un determinat desavantatge social. El repte dels nous estats, si volen evitar problemes d'inestabilitat creats per aquest tipus de desigualtat, serà tractar aquesta diferència de forma que no es qüestionin la legitimitat de l'estat.

La literatura acadèmica aborda els problemes d'estabilitat política que poden crear les minories en els estats multinacionals des de dos punts de vista. Els acomodacionistes opten pel reconeixement i la institucionalització de les diferències i aporten diferents opcions: Anaemene (2018, p. 14) proposa establir mecanismes per compartir el poder (*power sharing*) i règims bi- o multilaterals, mentre que Basta (2021, p. 28) proposa opcions més radicals com un federalisme amb delimitació territorial de l'estat que respecti el pluralisme ètnic i amb arranjaments consociacionals que garanteixin que tots els pobles constituents de l'estat puguin accedir al poder executiu central i exercir el veto en qüestions clau. Els integracionistes, de forma oposada als acomodacionistes, pensen que les diferències entre ètnies s'han d'esmortir perquè les concessions institucionals potencien el conflicte, enquisten les identitats separades i donen als secessionistes els mitjans institucionals per assolir el seu objectiu. Les mesures integradores que proposen per assolir aquest objectiu anivellador passen per un sistema electoral que no atorgui privilegis a les minories nacionals que vagin més enllà de l'estrictament proporcional o un federalisme de caire regional (Basta, 2021). Hi ha un

tercer punt de vista, l'institucionalisme, que complementa els dos anteriors i que aprofundeix en la importància que les institucions i les disposicions legals, o el disseny institucional, poden tenir com a instruments per a la resolució dels conflictes ètnics.

Les propostes de mesures inclusives per a les minories poden ser d'un ordre que atorguin un reconeixement únicament simbòlic a les minories del nou estat que accepta, d'aquesta manera, la seva plurinacionalitat. No és només una forma expressiva de reconeixement sinó que inicialment defineixen els límits de la comunitat nacional que constitueix cadascuna de les minories i pot acabar sent la llavor de posteriors reconeixements de caràcter instrumental que atorguin una determinada quota de poder real a les minories i una participació activa en el funcionament de les institucions del nou estat a través de les seves pròpies organitzacions que els permeti d'obtenir recursos financers (Basta, 2021, p. 9).

Entre les propostes que suposen un reconeixement simbòlic de les minories hi ha les definicions constitucionals de l'estat que el considerin com l'estat de totes les minories que hi habiten. La inclusió de les minories com a poble constituent del nou estat és un reconeixement de la seva diferenciació respecte de la nació titular però també un reconeixement de la seva presència històrica en el territori del nou estat i de la seva contribució a la construcció d'aquest nou estat i una manera que no en qüestionin la legitimitat i s'evitin els conflictes ètnics (Anaemene, 2018, p. 6).

A mig camí entre el simbòlic i l'instrumental hi ha la consideració com a idioma co-oficial de les llengües de les minories o almenys la llengua de les principals minories. Linz i Stepan (1996, p. 25) qüestionen que una nació es pugui articular només en base a la llengua donat que no hi ha tantes nacions al món com comunitats lingüístiques o, dit d'altra manera, no totes les comunitats lingüístiques s'han mobilitzat políticament amb l'objectiu de constituir-se en comunitats nacionals: La llengua constitueix un tret cultural al qual les comunitats nacionals no hi renuncien voluntàriament però en canvi les discriminacions vers les llengües minoritàries són en molts casos un disparador de la revolta.

El concepte de llengua oficial única encaixa en els estats nació quan s'identifica com a "llengua de la nació" però no pot tenir la mateixa identificació en un estat multinacional (Linz i Stepan, 1996, p. 26) per la qual cosa la tria de l'idioma oficial, o els idiomes oficials, d'un estat pot tenir un component discriminatori cap a les minories que no veuen reconegut el seu idioma com a propi de l'estat on viuen (Pool, 1991, p. 495; May, 2012, p. 4). La definició constitucional de l'idioma llengua oficial té una importància cabdal com a element cohesiu de la identitat nacional. Si la llengua de la majoria nacional esdevé, per acció i voluntat política d'aquesta majoria, l'única llengua oficial d'un estat plurinacional, suposa la imposició sobre les minories d'un dels símbols més importants que defineixen les nacions, i una discriminació clara per a aquells que no la tenen com a pròpia o que no en tenen un domini suficient per poder-la utilitzar en els àmbits en què se'n requereix el coneixement (Pool, 1991, p. 495).

Aquesta imposició es pot percebre com una discriminació cultural i esdevenir una font potencial de conflicte ètnic (Anaemene, 2018, p. 6) que estigui associada a altres amenaces potencials per a les minories com la pèrdua de drets civils com és en el cas en què el coneixement de la llengua oficial és un requeriment per a l'accés a la ciutadania. En canvi, una política lingüística inclusiva que posi les llengües de les minories en el mateix pla d'igualtat serà percebuda com una política menys nacionalitzadora i menys assimilacionista i crearà menys resistències de les minories per a l'acceptació de la legitimitat de l'estat.

Les principals propostes que suposen un reconeixement instrumental de les minories són la descentralització territorial, la reserva d'escons a les assemblees legislatives i l'accés a la ciutadania del nou estat. Altres propostes legislatives inclusives són la garantia de l'accés a la funció pública i les polítiques que evitin la divisió del treball en base a criteris ètnics (Horowitz, 2000; p. 128; Anaemene, 2018, p. 6).

La concessió de diversos graus de descentralització en els estats multinacionals és motiu de controvèrsia en la literatura acadèmica entre acomodacionistes i integracionistes sobre si esmorteix les demandes de les minories ètniques o si, pel contrari, les estimula. El punt mitjà per a l'acord es troba en el punt de vista situacionista que opta per una solució adaptada a cada cas concret admetent que la descentralització estatal, la concessió de certes quotes d'autogovern als territoris de les minories pot ser una arma de doble tall depenent de les circumstàncies de les relacions entre les minories i el govern central, i de la intensitat i extensió del grau d'autogovern pels territoris. Hale (2004) arriba a semiquantificar les condicions en les quals hi ha un major risc d'inestabilitat associada a solucions federals i l'estableix en el moment en què en resulta un estat etnofederal és a dir, un estat en el qual "almenys una de les unitats de governança territorial constituents està associada intencionadament a una categoria ètnica" i en el qual una d'aquestes unitats té "una rotunda majoria de la població o com a mínim un 20% més de població que la segona més gran" perquè en aquests casos el grup dominant pot tenir la temptació d'imposar-se sobre la minoria i no es veu empès a buscar estratègies de col·laboració per al manteniment de l'estat com la negociació i la construcció de confiança mútua.

El grau d'autonomia que es pugui concedir a les minories té una gradació diversa perquè es tracta de trobar diversos punts d'equilibri. En primer lloc la descentralització ha de ser suficient perquè doni satisfacció a les demandes de més autogovern i alhora establir límits a noves demandes per evitar entrar en una espiral de noves demandes que puguin ser incentius per al secessionisme (Brancati, 2008 p. 158). Mentre que la concessió d'autonomia a les minories pot ajudar a mantenir unit l'estat central en condicions de pau perquè facilita el diàleg i els compromisos mutus entre minories i govern, en una situació de conflicte ètnic obert l'autonomia estimula la secessió perquè dota els territoris d'una categoria de protoestat, o de nivell administratiu elevat, que pot facilitar el seu reconeixement internacional (Johnson, 2021, p. 14). El segon equilibri té a veure amb la resistència de la majoria nacional dels estats a les excessives

concessions, fins i tot simbòliques, a les minories que comporti una amenaça de pèrdua del poder polític per part dels partits en els governs centrals (Basta, 2021, p. 37)⁵.

El dret a la participació política és d'especial rellevància en el desenvolupament de la governança democràtica alhora que també serveix per eliminar el risc de discriminació i marginalització de les minories (OHCHR, 2020). Bochsler (2006, 2010) en els seus treballs sobre minories i sistemes electorals a les democràcies centreeuropees descriu com algunes de les característiques dels sistemes electorals influeixen en la possibilitat que les minories tinguin representació als parlaments estatals, tot i que la variabilitat de casos existents fa que sigui difícil d'establir unes recomanacions generals (Bochsler, 2006, p. 21). A la condició necessària de la voluntat de l'estat de garantir que les minories estiguin específicament representades als parlaments i no "diluïdes" en partits tradicionals d'àmbit estatal (Bochsler, 2010, p. 26) es poden establir mesures que en facilitin la representació. Un sistema electoral majoritari afavorirà la representació de les minories (fins i tot la sobrerepresentació) si estan concentrades regionalment, mentre que un sistema proporcional ho dificultarà especialment si estan disperses geogràficament; un llistat electoral ajustat per les minories també facilitarà que les minories assoleixin representació, mentre que si el llistat electoral no contempla excepcions o adaptacions, en dificultarà la representació. Una altra mesura és la reserva d'escons a les minories, que garanteix que la seva veu sigui present a les discussions parlamentàries perquè s'assegura que els partits que representin les minories nacionals, tinguin representació sense les restriccions del llistat fixat pel sistema electoral. Aquesta és una de les bones pràctiques de l'OHCHR, que recomana la reserva d'escons als "grups insuficientment representats" (OHCHR, 2018) i de fet aquesta és una pràctica comuna en algunes democràcies d'estil consociacional tutelades per organitzacions internacionals com Bòsnia i Hercegovina i Kosovo (Bochsler, 2010, p. 25).

En algunes circumstàncies pot ser recomanable la combinació de les mesures d'organització territorial amb la de representació de les minories. És el cas dels estats en els quals la minoria està concentrada geogràficament a les dues bandes d'una zona fronterera amb un altre estat, en la situació denominada "internacionalitat imposada de les minories" (*imposed minority internationality*) (Anderson, 2018 p. 5) i que pot suposar un incentiu per a l'aparició de moviments irredemptistes que advoquin per la incorporació del seu territori a l'estat veí per unir-se en una única comunitat nacional. En aquests casos, la literatura proposa diversos remeis per a la mitigació dels possibles conflictes; el primer és establir una organització territorial i política de l'estat de forma que a més de l'autonomia territorial (Griffiths⁶, 2015) es proposin modificacions dels

---

⁵ Basta (Basta, 2021, p. 9) descriu la secessió com un procés dinàmic en el qual juga un paper determinant el reconeixement simbòlic de les minories per part de l'estat i l'efecte que aquest reconeixement per part de l'estat pot tenir en la pèrdua de suport polític de la majoria nacional cap al partit en el govern que podria comportar-li la pèrdua de poder. Les demandes de les minories no desestabilitzen l'estat central mentre la satisfacció d'aquestes demandes no afecti l'ordre simbòlic que sosté la identitat política de la majoria.

⁶ En aquest cas, Griffiths argumenta que els estats dibuixen el seu model territorial en base a divisions administratives de diferents nivells de forma que diferencia aquelles entitats territorials que poden optar per la secessió (les de major nivell, protoestats) de les que no.

sistemes electorals per tal d'estimular la negociació interètnica i evitar l'exclusió permanent de les minories a les institucions; o fins i tot que es facin modificacions en el model organitzatiu de l'estat buscant solucions de caire federal que ofereixin incentius a les minories ètniques per no qüestionar la legitimitat del nou estat (Horowitz, 2000, capítol 15).

L'accés dels habitants de la regió secessionista a la ciutadania del nou estat mereix una consideració a banda perquè és un requisit essencial perquè tots els residents al nou estat puguin gaudir dels drets que els pertocuin i, en el context d'aquesta tesi, el dret al sufragi actiu i passiu. Negar o posar dificultats a l'adquisició de la ciutadania pot ser vist precisament com el reconeixement de l'existència de comunitats nacionals diferents de la titular del nou estat però alhora que es reconeix, se'ls nega un dret essencial. Dahl (2012, p. 44) estableix un criteri addicional⁷ sobre la inclusió dels adults perquè un sistema de govern pugui ser considerat democràtic. En concret considera que *“el cos de la ciutadania d'un Estat governat democràticament ha d'incloure a totes les persones que estiguin subjectes a les lleis de l'Estat, amb excepció dels transeünts i d'aquells que hagin demostrat ser incapaços de tenir cura d'ells mateixos”*. Aquest criteri s'adreça de ple a una de les principals decisions que es plantegen a l'hora de la creació d'un nou estat: qui té dret a formar part del *demos*, qui pot formar part de la ciutadania reconeguda legalment pel nou estat? La resposta a aquesta pregunta és crucial en aquells nous estats que són ètnicament heterogenis i que puguin tenir la temptació de negar, limitar o condicionar l'accés a la ciutadania a algunes de les seves minories especialment en aquells casos en què la dimensió de les minories pugui ser vista pels nous estats com una amenaça als pilars de la nació.

Hi ha diversos camins i procediments per arribar a la secessió i aquests camins i procediments també tindran influència en el grau d'acceptació vers el nou estat que tinguin les minories i, per tant, del grau en què posin en qüestió la legitimitat del nou estat. En els casos en què la independència arriba després d'un conflicte armat que s'ha resolt després de la intervenció de la comunitat internacional, els esforços per al manteniment de la pau i la construcció d'una societat multiètnica i el disseny d'institucions i normes institucionals han d'anar adreçats a generar un clima de confiança mútua entre les ètnies que es varen enfrontar, la reconciliació amb el passat i la voluntat de convivència pacífica (Anaemene, 2018, p. 15-16). En aquest sentit de reconciliació i col·laboració en societats amb una forta divisió ètnica la proposta de democràcia consociacional que permeti “transcendir les clivelles” (Lijphart, 1969, p. 216) a través d'una col·laboració conscient entre les diferents subcultures-ètnies-nacionalitats pren sentit amb l'objectiu de donar estabilitat a la democràcia en societats fragmentades. En el moment en què Lijphart publica el seu treball, la seva anàlisi era explicativa de com algunes democràcies havien superat l'escull de la fragmentació social per assolir l'estabilitat política, actualment la democràcia consociacional és una proposta per a l'assoliment d'estabilitat i, principalment, per evitar l'exclusió

---

⁷ Es tracta d'un cinquè criteri que s'afegeix als 4 inicials de participació efectiva, igualtat de vot, comprensió il·lustrada i control de l'agenda que defineixen un sistema de govern democràtic

sistemàtica de les minories en societats fragmentades. Algunes estratègies que Lijphart (1969) descriu per aconseguir-ho són els executius compartits en els quals estan representats els diferents grups ètnics o nacionals en forma de governs de coalició, autonomia per als diferents grups ètnics o nacionals, sistema electoral que asseguri la representació proporcional per a les minories i dret de veto de les minories en aquelles qüestions que afectin els seus drets.

2.3. Sistemes de partits

El sistema de partits d'un país engloba el conjunt de partits polítics que existeixen en aquest país i la manera com es relacionen entre si en termes de competició electoral i posició ideològica (Sartori, 1976). Els sistemes de partits es poden distingir per 3 característiques principals: quins partits i quina ideologia o valors representen; el nombre de partits que el formen, i la manera com es relacionen entre ells (Bardi i Mair, 2008). L'existència d'uns partits o altres és una conseqüència de la història de cada país i de com els ciutadans han articulats les seves preferències polítiques en cada moment, com ha estat la mobilització organitzativa i política dels votants i, de forma clau, quin disseny institucional en forma de sistemes electorals s'han utilitzat per transformar les preferències dels ciutadans en representants polítics (Boix, 1999).

Lipset i Rokkan (1967) són els primers a exposar la teoria de les clivelles com a base per a la formació dels sistemes de partits en el segle XIX i primera meitat del segle XX; i tot i que amb posterioritat l'enfocament sociològic del model de Lipset i Rokkan ha rebut algunes crítiques per tractar-se d'un model estàtic⁸ (Kitschelt, 1995; Boix, 2007; Berglund i Ekman, 2010), el concepte de clivella s'ha anat mantenint per poder explicar tant l'aparició de partits com per fer anàlisis electorals. Les clivelles són divisions estructurals de la societat que sorgeixen principalment a conseqüència del naixement dels estats nació i de la revolució industrial (Lipset i Rokkan, 1967). Les clivelles inicialment descrites per Lipset i Rokkan (1967) són la centre-perifèria, religiosa-laica, urbana-rural i capital-treball, a les quals s'afegeixen posteriorment, en tots els països ex-comunistes d'Europa, la democratització i la integració europea (Berglund i Ekman, 2010). Els individus són conscients de formar part d'un d'aquests grups creats per la clivella per raó de les seves creences, ètnia o origen; és a dir, per la seva posició en l'estructura social.

Quan existeix la consciència col·lectiva que la divisió existent és rellevant i que suposa la defensa d'uns determinats valors, s'estimula l'articulació pràctica d'aquests valors mitjançant la creació de partits polítics que defensen i organitzen col·lectivament els interessos del conjunt dels ciutadans que es troben a cada banda de la clivella: es produeix un alineament entre els ciutadans de cada grup creat per la clivella i els seus partits polítics. Així, diferents clivelles poden donar lloc a diferents partits polítics, que formaran un espai de debat polític a l'entorn dels valors de cadascun dels grups formats per la clivella i buscaran el suport dels ciutadans per poder-los defensar des de les institucions a través de la representació obtinguda en comicis.

En el marc d'aquesta tesi, la clivella ètnica i/o centre-perifèria serà la que tindrà un interès principal perquè és la que dona origen als processos secessionistes. A través de l'estudi dels partits que es posicionen a la banda unionista de la clivella i de la seva evolució es verificarà si la secessió suposa la superació d'aquesta clivella, o bé només en suposa un trasllat geogràfic perquè la perifèria presecessió esdevé centre a la post-secessió i apareixen noves perifèries. De fet, la clivella secessió-unió que apareix en el

---

⁸ Lipset i Rokkan consideren que un cop les clivelles es polititzen queden congelades.

moment precessió, és una magnificació de la clivella centre-perifèria preexistent perquè la idea de la secessió és tan transcendent i transformadora de la realitat social i política que crea una clivella temporal de gran intensitat perquè la secessió és un procés de conseqüències irreversibles i definitives (Qvortrup, 2014, p. 47; Todd, 2020, p. 347). Aquesta clivella, en els casos dels estats de règims autoritaris es manté en estat de latència, per un contracte social que no estava basat en el consens sobre la identitat sinó en la coerció estatal per mantenir l'ordre (Mungiu-Pippidi, 2010, p. 122). En aquesta situació, la lluita per la sobirania dels moviments secessionistes a la clandestinitat es mescla i es superposa amb la lluita per la democratització de la societat, en el que s'anomena la doble transició democràtica i nacional, i fins i tot és possible que els moviments secessionistes estableixin aliances temporals amb moviments pro-democràcia que no tinguin la resolució de les qüestions territorials a la seva agenda o siguin obertament unionistes.

La secessió exitosa transforma el sistema de partits tant del nou estat com del fins aleshores estat matriu. En el nou estat es pot donar una alteració de les majories parlamentàries com a conseqüència del procés secessionista, de manera que els partits i els moviments partidaris de la secessió tenen la majoria i els partidaris de la unió sofreixen un retrocés. Els sistemes de partits dels nous estats són poc estables perquè en molts casos són inicialment el resultat de la clivella temporal sorgida de la proximitat de la secessió, que expressa clivelles antigues i latents però que podien estar amagades sota de clivelles expressades amb més intensitat. Els sistemes de partits en aquests casos són sistemes emergents que s'aniran consolidant a mesura que es puguin anar consolidant les estratègies polítiques, els blocs ideològics i les interaccions entre els partits en el govern i els partits a l'oposició (Sitter, 2002) i quan es redueix la fragmentació del sistema⁹. Malgrat que no és l'objecte d'aquesta tesi, cal esmentar que, un cop consolidada la secessió, el sistema de partits de l'anterior estat matriu també experimenta canvis com a conseqüència de la inestabilitat política provocada per la secessió i, en menor mesura, de la desaparició del sistema dels partits regionals o ètnics partidaris de la secessió.

Les normes institucionals afecten la formació dels sistemes de partits. En un context de transició a la democràcia, l'existència de normes institucionals que garanteixin la llibertat d'associació afavorirà la formació de partits polítics, mentre que si aquesta llibertat està conculcada i els partits polítics són il·legals i han d'actuar en la clandestinitat, serà molt més difícil que se'n formin. El model de sistema electoral (fórmula electoral, magnituds de districte, sistema escollit) condicionarà la configuració del sistema de partits i facilitarà o dificultarà la presència de partits ètnics a les cambres legislatives (Hechter, 1992). La descentralització política que s'ha descrit en un apartat anterior com una eina efectiva per a contenir les aspiracions secessionistes de les minories perquè dona l'oportunitat de gestió de parcel·les de poder als partits regionals, té el risc de provocar l'efecte contrari i acabar creant incentius per a la formació de més

---

⁹ Inicialment la fragmentació pugui augmentar per la divisió en subgrups de moviments paraigües que, en el procés de transició nacional i democràtica aixoplugaven múltiples opcions polítiques (Olson, 1998, p. 433).

partits regionals i incrementant-ne el seu poder (Brancati, 2008) cosa que suposa un increment en la fragmentació dels sistemes de partits.

Una dimensió important a l'hora de descriure els sistemes de partits, és la polarització com a mesura de la distribució dels partits polítics respecte d'un eix de competició política, normalment l'ideològic. Un sistema altament polaritzat fa més clares les distincions entre partits, afecta la representació, enriqueix el debat polític i estimula la participació política; però també fa més gran la diferència entre guanyadors i perdedors i la política del govern té més afectació (Dalton, 2008, p. 909) i també castiga electoralment aquells partits que es mantenen neutrals respecte del tema que polaritza el sistema (Horowitz, 2000, p. 319). La intensitat de la clivella secessionista porta a una polarització del sistema de partits que serà tan duradora o tan breu com llarg o breu sigui el procés secessionista i de com es resolgui institucionalment la qüestió de les minories en el nou estat. En aquesta línia, Horowitz i Browne (2008, p. 23) ja consideren que els partits en els països excomunistes es poden classificar segons dues dimensions: la ideològica i la nacionalista. En el primer eix, els extrems serien l'extrema esquerra i l'extrema dreta, mentre que en el segon eix, els extrems serien el nacionalisme (estatal) extrem i el secessionisme.

Bardi i Mair (2008) observen que en un sistema de partits existeixen divisions addicionals a la tradicional divisió entre posicionaments ideològics de dreta i esquerra. Hi ha divisions verticals, clivelles polítiques addicionals, que segmenten l'electorat més enllà de la divisió en l'eix ideològic, principalment en l'arena electoral. Les divisions horitzontals són les que defineixen les relacions entre partits en diferents nivells de govern (estatal, regional, municipal) i que sorgeixen en alguna de les conteses electorals però no en altres, on poden ser absorbides per altres divisions de més rellevància. En un escenari presecessió, l'existència de la clivella temporal secessió-unió condicionarà de forma intensa la configuració del sistema de partits. En el cas d'aquesta tesi, la principal divisió vertical que es tindrà en compte és la dimensió ètnica que com hem vist en l'apartat anterior adquireix una rellevància especialment intensa en el procés de secessió. Per tant, en els casos que formen la tesi, el sistema de partits existent durant el procés de secessió i fins a la proclamació de la independència de la regió secessionista estarà principalment marcat per la posició dels partits respecte de la secessió i, en canvi, el seu posicionament en la dimensió més clàssica de dreta i esquerra serà secundari.

En l'escenari postsecessió, la jerarquia entre les diferents dimensions del sistema de partits podrà alterar-se o no depenent del grau de fragmentació ètnica i en la mesura que el disseny institucional del nou estat sigui inclusiu i contribueixi a superar la clivella ètnica o bé sigui excloent i prolongui la clivella ètnica si bé amb les noves minories invertides com a subjectes passius de possibles discriminacions etnicistes.

2.4. Tipus de partits estudiats a la tesi

L'estudi dels partits contraris a la secessió i la seva evolució en el temps ha quedat fins avui al marge dels estudis acadèmics des d'aquest punt de vista malgrat que en alguns dels casos contemplats en aquesta tesi se'ls ha estudiat com a partits successors dels

partits comunistes estatals; però no se n'ha estudiat la seva permanència en el sistema de partits polítics del nou estat, després de la secessió, ni la seva evolució electoral. Aquesta tesi resol almenys parcialment aquesta mancança perquè està centrada en l'estudi d'aquest tipus de partits i de la seva evolució electoral, la seva orientació ètnica o cívica. La tesi també n'estableix la genealogia a través de les seves fusions, incorporacions en diferents aliances electorals, escissions, canvis de denominació, etc.

Todd (2020, p. 336) defineix els unionismes¹⁰ com els moviments i les ideologies implicades a mantenir la unió dels estats multinacionals, o multiterritorials, contra el separatisme, secessió, irredemptisme i qualsevol altra forma de modificació dels límits de l'estat. És, per tant, un fenomen de política territorial més que no ideològic. La mateixa autora contraposa l'unionisme al nacionalisme quan, de fet, el lògic en una dinàmica territorial seria contraposar-ho al secessionisme perquè el nacionalisme pot no ser secessionista i limitar-se a un estricte regionalisme, o federalisme, sense desafiar la integritat territorial de l'estat unitari. L'autora també descriu com els unionismes no són antitètics als nacionalismes perquè hi comparteixen algunes característiques com el fet "d'estar definits en un territori concret, estar enfocats a un estat, desenvolupar una narrativa històrica que justifica la construcció d'una unitat territorial com a pàtria d'un o diversos pobles però que es mantenen units pels mutus compromís, implicació i reciprocitat" (Todd, 2020, p. 337) encara que l'unionisme i el nacionalisme difereixen en el fet que el primer posa més èmfasi en l'estat que en la pertinença a un grup nacional i l'unionisme reconeix la multiplicitat de pobles que estan units en l'estat (Todd, 2020, p. 338) tot i que existeixen nombrosos exemples en què això no és necessàriament així i en què les minories nacionals no són reconegudes com a diferents de la majoria nacional.

La contraposició de l'unionisme al secessionisme serà el focus en aquesta tesi que està centrada en l'oposició a la secessió dels territoris en un espai temporal concret i deixa de banda els casos en els quals la clivella unió-secessió no ha estat resolta mitjançant la formació d'un nou estat. En aquest context, els partits unionistes, com els independentistes, només existeixen mentre no es resol la clivella unió-secessió. No és una ideologia en si, sinó un estat transitori. Prenent com a cert que el principi d'integritat territorial és un dels béns que tots els estats, i la comunitat internacional, defensen i que tenen definits a les seves constitucions o legislació fonamental (Castellino, 2007), se'n desprèn que tots els partits de base estatal seran, per definició, contraris a la secessió de qualsevol de les seves regions però aquesta tesi estarà exclusivament centrada en aquells partits que s'oposaven a la secessió exclusivament des del territori potencialment secessionista.

De Villiers (2013, p. 81) argumenta que en les societats multiètniques, quan un grup ètnic percep que els seus interessos poden veure's amenaçats, la cohesió de grup augmenta i pot articular-se en moviments secessionistes. Aquest argument també es pot fer servir per explicar l'aparició de partits o moviments contraris a la secessió en les

---

¹⁰ El plural neix del reconeixement de la mateixa autora que l'unionisme no és ideològicament uniforme (Todd, 2020, p. 338).

regions secessionistes, de forma que quan en una regió secessionista una minoria, normalment la que esdevindrà minoria invertida, pugui veure els seus interessos amenaçats si la secessió culmina amb èxit, acabi articulant-se en moviments polítics diferents dels partits estatals i que tingui una agenda centrada en l'oposició a la secessió.

L'articulació de les minories és habitual que sigui en partits ètnics. En aquesta tesi es fan servir els criteris de Chandra (2011) que defineix els partits ètnics com aquells que defensen els interessos particulars d'una categoria ètnica o grup de categories ètniques¹¹ i que, per tant, n'exclou la resta. Chandra (2011) proposa diversos indicadors per identificar un partit com a ètnic. Un partit es podrà classificar com a ètnic si està identificat amb un grup ètnic concret i només amb un. Aquesta identificació pot ser explícita o indirecta. Formes d'identificació explícita poden ser que el seu nom inclogui la referència a un grup ètnic, que les seves declaracions i referències s'adrecin a una única categoria ètnica, que s'atorgui la defensa d'una categoria ètnica determinada, i que sigui en definitiva "el campió dels interessos d'un grup ètnic" (Chandra, 2011, p. 151); o si fa servir crides "a categories ètniques mitjançant l'ús de senyals codificats"¹² (Chandra, 2011, p. 161). Formes d'identificació indirecta d'un partit com a ètnic són les que no provenen necessàriament de la seva forma externa sinó de l'origen dels seus vots i del propi funcionament intern del partit; en són exemples que la majoria d'una categoria ètnica el voti i no el votin les altres; si el seu vot prové d'una o més categories ètniques i les altres no el voten; si el(s) líder(s) d'un partit s'identifiquen o són identificats amb una categoria ètnica o si competeix per atraure els vots d'una categoria ètnica determinada.

Des del punt de vista de l'orientació ètnica dels partits, trobem una altra categoria de partits, els partits cívics. És possible definir un partit cívic com un partit no ètnic a l'estil de Chandra (2011, p. 155) és a dir un partit que no lidera la lluita pels interessos de cap grup ètnic. Murtagh (2020, p. 75) delimita una mica més la definició enfocant l'objectiu del partit. Així un partit cívic és aquell que busca obtenir el suport de tots els votants d'una societat sense excloure cap votant per la seva pertinença a un determinat grup ètnic, i que es defineix explícitament en aquests termes. Divideix els partits cívics en dues categories en funció de com s'adrecen a la clivella ètnica de la societat que coincideixen amb els enfocaments de la literatura sobre com abordar els problemes d'estabilitat en els estats multinacionals, que hem revisat anteriorment. Els acomodacionistes reconeixen l'existència de la clivella ètnica i busquen fer polítiques que permetin acomodar els grups ètnics. Els integracionistes busquen obtenir el suport de tots els votants de la societat, sense excloure ningú per la seva pertinença ètnica, però ho fan adreçant-se als individus sense cap referència a la identitat grupal obviant, doncs, l'existència de la clivella ètnica.

---

¹¹ Una categoria ètnica pot ser nominal (atributs heretats per descendència i que identifica un individu com a pertinença a un determinat grup ètnic amb independència que aquest individu proclami la seva pertinença a aquest grup o no ho faci) o activa (categoria ètnica amb la qual un individu s'identifica o és identificat com a membre) (Chandra, 2011, p. 154).

¹² Ús de senyals codificats com el vestit, referències a temes on diferents categories ètniques estan identificades com a guanyadores, itineraris electorals, elecció dels líders, etc.

Els partits ètnics es retroalimenten de manera perillosa per a la convivència perquè l'existència d'un partit ètnicament fort és vist com una amenaça pels membres de les altres ètnies que, alhora, creen els seus propis partits ètnics. Com més fort és un partit ètnic, més ètnicament centrada és la seva campanya política (Higajishima i Nakai, 2016, p. 130) de manera que les campanyes polítiques poden acabar centrades de forma exclusiva en la clivella ètnica, sense espai per a discursos cohesius i integradors. Traslladat a un procés secessionista en una regió on conviuen diverses minories significatives és esperable que si el moviment secessionista té un fort caràcter ètnic, el moviment unionista que s'hi articuli també incorpori l'ètnicitat com a component principal del seu discurs. De totes maneres, Chandra (2005) rebutja el punt de vista clàssic segons el qual la politització de la clivella ètnica comporta la desestabilització d'un sistema de partits perquè la presència de tan sols un partit ètnic genera un efecte polaritzador de tal magnitud que “porta a una espiral d'apostes ètniques radicals que destrueix completament la competició política” (Chandra 2005, p. 235) sinó que considera que les identitats ètniques són fluides, multidimensionals i endògenes a la competició política i que la inestabilitat a les societats multiètniques depèn principalment del fet que el disseny institucional sigui inclusiu o excludent. Aquest postulat encaixa amb una de les hipòtesis de la tesi, que vincula l'evolució del caràcter ètnic o cívic dels partits contraris a la secessió al grau d'inclusió o exclusió del disseny institucional dels nous estats.

2.5. Formació dels nous espais de competició política en els nous estats

En els processos de transició democràtica o nacional, com en els estudiats en aquesta tesi, els espais de competició política s'alteren completament perquè les noves clivelles, les que definiran l'estat un cop culminada la transició, són d'alta intensitat. En el context geogràfic d'aquesta tesi, són nombrosos els països que varen sofrir una doble transició: democràtica i nacional. La transició a la democràcia, i les llibertats de premsa i expressió que li són associades, ofereix l'oportunitat de les reivindicacions sobiranistes de les regions, de manera que en aquestes regions es dona una doble o triple transició: la transició política, d'un sistema de govern autoritari a un sistema de govern democràtic; la transició econòmica, d'una economia planificada a una economia de mercat; i la transició nacional, de ser una regió a ser un estat. Amb aquesta múltiple transició, el debat polític és tan intens com confús i els moviments secessionistes es poden veure beneficiats electoralment i política per la seva identificació amb la democràcia i l'economia de mercat; de la mateixa manera que els partits contraris a la secessió es veuen perjudicats per la seva identificació amb el règim autoritari anterior.

És en aquest context de transició a la democràcia i l'economia de mercat dels països de l'Europa Central i Oriental que s'ha centrat l'estudi dels partits successors dels partits comunistes i com alguns s'han mantingut en el poder o, si més no, els individus que formaven part de l'elit de la societat comunista han reeixit a mantenir-se en el poder. L'aparició de nous estats a la macroregió o la clivella secessió-unió no s'ha tingut en compte com a determinant en els estudis sobre la transició que s'han mantingut més

centrats en el cas dels països de l'Europa Central que no varen tenir, amb l'excepció de l'antiga Txecoslovàquia, modificacions territorials provocades per cap secessió.

En un treball anterior, Kitschelt (1992) establí que en els països postcomunistes el principal eix de competició política estava entre una visió particularista i autoritària de la societat i amb una proposta de distribució de recursos planificada, i una visió liberal i cosmopolita que defensava l'economia de mercat. Els partits que es col·locaven fora del principal eix de competició política (liberals-cosmopolites antimercat o autoritaris-particularistes promercat) no resultarien atractius per a l'electorat. Aquest plantejament però, el basava en països de l'Europa Central (Txecoslovàquia, Hongria, Polònia i Romania) en els quals, a excepció de Iugoslàvia, el conflicte ètnic era inexistent o poc rellevant. Posteriorment, el mateix autor (Kitschelt, 1995, p. 463) ja identifica que en els casos en què hi ha una doble transició (democràtica i nacional), la clivella secessió-unió supera qualsevol altra clivella existent.

En aquest espai de competició política dominada per la clivella secessió-unió, els partits poden bastir diferents estratègies. Coakley (2008) fa una descripció de les diferents estratègies de competició electoral a les societats ètnicament fragmentades. Per ell, als països on hi ha una clivella ètnica important, aquesta sol ser més important que les altres clivelles que puguin existir, com per exemple la clivella de classe, especialment en països amb sistemes electorals poc proporcionals que faciliten que els partits ètnics adoptin una estratègia radical, basada en la subhasta ètnica (*ethnic outbidding*), per tal de maximitzar el suport dels seus votants. En els països que tenen sistemes electorals proporcionals existeixen noves estratègies de competició política addicional. Les noves estratègies es basen a buscar alternatives a la polarització ètnica. La subhasta ètnica a la baixa (*ethnic underbidding*) busca la unitat del conjunt de la societat amb l'objectiu de superar les diferències ètniques, en la recerca utòpica (*sic*) d'un equivalent a un estat nació i cerca el suport dels ciutadans que no estan compromesos amb una ètnia concreta; la contraoferta no ètnica (*nonethnic counterbidding*) cerca la mobilització al voltant d'una clivella alternativa a l'ètnica esperant atraure membres dels dos blocs ètnics.

Més recentment, Zuber (2013) defineix múltiples estratègies superadores de la subhasta ètnica i que complementen les de Coakley, introduint la idea que els partits ètnics poden modificar la seva estratègia en el temps. El primer cas considerat per Zuber és que l'estratègia d'un partit no canviï i mantingui el seu focus principal en la qüestió ètnica i l'anomena oferta estàtica (*static bidding*). Aquesta serà l'opció preferent pels partits amb les propostes més radicals. En altres casos, els partits ètnics poden buscar maximitzar el seu suport electoral més enllà del seu propi grup ètnic, en una estratègia d'oferta lateral (*lateral bidding*) que, si comporta una moderació del seu posicionament en la dimensió ètnica, es classifica com a oferta lateral a la baixa (*lateral underbidding*).

L'objecte de recerca d'aquesta tesi és l'evolució dels partits unionistes, entesos com els partits que es varen oposar a la secessió durant el procés secessionista fins a la seva culminació exitosa. Es tracta d'un camp de recerca poc estudiat per la bibliografia. En aquesta tesi dibuixem diferents opcions de sortida per als partits contraris a la secessió:

la seva desaparició, que pot ser per fracàs electoral o per prohibició; la continuïtat en el sistema de partits del nou estat amb una evolució dels seus postulats ètnics al llarg del temps o bé amb el manteniment d'una oposició a la legitimitat del nou estat o, finalment, la rebel·lia i secessió interna amb la formació de nous estats “de facto”.

Els partits fracassats no han estat gaire estudiats a la literatura existent si no és com a forma d'exemplificar els canvis que sofreixen els sistemes de partits fins que es consoliden (Bakke i Sitter, 2015). Addicionalment, la literatura sobre sistemes de partits en realitat només té en compte aquells partits que tenen una rellevància clara en el sistema de partits perquè poden formar govern o poden influir en les polítiques del govern, mentre que els que tenen un caràcter efímer queden englobats en conceptes com la fragmentació dels partits polítics. Fins i tot quan es parla de canvis en el sistema de partits, no es té en compte la desaparició de partits o la seva transformació exceptuant els casos en què es tracti de partits de govern (Dios, 2018, p. 101). En els casos estudiats en aquesta tesi, en els quals majoritàriament la secessió es dona simultàniament a la transició a la democràcia, els sistemes de partits estan en formació i són multitud els partits polítics que tenen una existència efímera. És un factor lògic tenint en compte que no és només el sistema de partits el que es consolida (Bardi i Mair, 2008) sinó que fins i tot s'estan configurant les línies de debat polític principal.

El fracàs d'un partit polític es pot donar quan s'esdevenen dues circumstàncies diferents (Bakke i Sitter, 2015): quan perd la representació en el parlament i per tant no pot complir la seva funció democràtica (reclutament de les elits, representació política i rendiment de comptes), o bé quan desapareix sense successió¹³. En el primer cas, pot tractar-se d'un fracàs temporal que pot revertir-se en una convocatòria electoral posterior, però també pot impulsar que el partit opti per formar coalicions amb altres partits de forma més o menys completa o integrar-se en un altre partit similar que doni majors garanties d'èxit electoral. La darrera opció és l'abandó de la lluita electoral i la dissolució voluntària del partit. Amb un punt de vista més radical, Kefford (2017, p. 8) considera que un partit polític esdevé perifèric (en lloc del terme més usual d'irrellevant) quan no té influència parlamentària perquè no disposa de capacitat negociadora.

Una altra possibilitat de desaparició d'un partit polític és la seva prohibició per part de l'estat. La prohibició d'un partit polític sol ser perquè la seva activitat suposa una amenaça per a l'estat o per al sistema de govern democràtic. A Europa, des del final de la II Guerra Mundial s'han prohibit multitud de partits polítics a diversos estats democràtics i sempre per les mateixes raons: per promoure formes autoritàries de poder i mètodes violents per al canvi de sistema, o bé per socavar els compromisos democràtics amb el pluralisme i igualtat, o amb les acusacions d'estar al servei d'un poder estranger amenaçant la integritat territorial de l'estat (Bértoa i Bourne, 2014, p. 10). En el conjunt de l'estudi de 37 democràcies europees des de finals de la II Guerra Mundial fins el 2017 s'havien prohibit un total de 52 partits en 20 països diferents (Bourne i Casal Bértoa, 2017, p. 10) per les raons abans esmentades que es resumeixen

---

¹³ En aquest cas Bakke i Sitter (Bakke i Sitter, 2015) prefereixen parlar de partits difunts.

amb la classificació de partits antisistema, és a dir antidemocràtics. No és, per tant, un recurs tan poc esporàdic com podria semblar i la majoria dels partits prohibits a Europa són partits “nacionalistes subestats”, categoria dins de la qual podrien entrar els partits ètnics de les minories postsecessió.

En el cas que un partit sigui prohibit, cal tenir en compte que desapareix l’organització política, el seu electorat continua existint i en el cas de ser un partit ètnic, continua existint la necessitat de defensar els drets civils i culturals de les minories ètniques. Davant de la realitat del nou estat i altre cop depenent del disseny institucional del nou estat, els partits que s’havien oposat a la secessió poden adaptar la seva ideologia i moderar-la (*lateral underbidding*) per eixamplar el seu suport electoral a electors que no pertanyin al seu electorat “natural” i adaptar les seves reivindicacions i propostes polítiques a la defensa dels drets civils i culturals del grup nacional/ètnic que representen, dins del marc del nou estat. O també pot ser que s’opti per una estratègia i un discurs més moderats, ja sigui per escapar de l’acció militant del nou estat o per una acceptació implícita de la nova realitat i del paper de minoria en el nou context nacional.

Finalment hi ha una darrera sortida per als partits polítics ètnics que s’oposen a la secessió d’una regió: la creació d’estructures de govern en les regions on hi ha domini de la pròpia ètnia i la creació d’estats *de facto*, una entitat política separatista que disposa d’atributs d’estat excepte en allò que respecta al seu reconeixement internacional (Floreia, 2014, p. 788)¹⁴, en els quals pugui consolidar posicions de poder en les noves estructures que s’han creat. És una solució radical que sovint passa pel conflicte bèl·lic, possibilitat que s’incrementa quan l’exèrcit està dominat per una de les minories (Horowitz, 2000, p. 455). Aquests estats *de facto* inicialment es creen de forma temporal esperant el moment d’incorporar-se a l’estat matriu i així consolidar la unió del mateix grup ètnic en un sol estat (Kolstø, 2022, p. 33) però la necessitat de mantenir equilibris en el sistema internacional de països els manté en una situació d’indefinió irresolta, amb un reconeixement internacional limitat molt sovint al de l’estat nacional al qual voldrien unir-se i al d’altres estats *de facto*. La creació d’estats *de facto* és una partició no reconeguda internacionalment d’un estat, una solució a considerar quan la convivència entre grups ètnics dins d’un mateix estat és insostenible i quan els grups estan concentrats territorialment (Horowitz, 2000, p. 589).

---

¹⁴ És una definició minimalista. La més comunament acceptada per la comunitat científica és la de Pegg (Pegg, 1998) que diu que un estat *de facto* existeix quan hi ha un lideratge polític que ha assolit el poder a través d’alguna mena de capacitat indígena; rep suport popular; i ha aconseguit prou capacitat per proporcionar serveis governamentals a una població determinada en un àmbit territorial definit, sobre el qual és capaç de mantenir el control per un període prolongat de temps. L’estat *de facto* es veu a si mateix capaç de mantenir relacions amb altres estats i busca independència constitucional i un ampli reconeixement internacional com a estat sobirà. Però, de totes maneres, és incapaç d’aconseguir cap grau substancial de reconeixement i per tant roman sense legitimació als ulls de la societat internacional. Una definició extensa per tal d’incloure totes les diferents casuístiques dels estats *de facto* existents.

3. METODOLOGIA

Per delimitar l'àmbit de recerca de la tesi al sorgiment de nous estats a Europa¹⁵ en el període comprès entre 1900 i 2020 ha calgut combinar diferents bases de dades reconegudes per tal d'obtenir el conjunt de dades necessàries i que no existeixen de forma agregada sinó que estan disperses. La voluntat inicial ha estat fer un recull exhaustiu de tots els casos que complien les condicions inicials per poder estudiar l'evolució dels partits que es varen oposar a la secessió a Europa en aquest període. La selecció de casos ha estat plantejada com una sèrie de filtres que anaven seleccionant els casos que superarien cadascun dels criteris de selecció.

En primer lloc ha calgut seleccionar els nous estats que han nascut a Europa en el període comprès entre els anys 1900 i 2020 com a resultat d'un procés secessionista impulsat per un moviment polític organitzat i que no fos conseqüència únicament del desig de les elits governants en un moment determinat ni tampoc dels processos de descolonització tal com està descrita en la resolució de l'Organització de les Nacions Unides relativa a aquest procés. Aquesta condició era necessària perquè es donés la possibilitat de l'existència de la formació de moviments polítics contraris a la secessió implantats a la regió secessionista que són l'objecte de recerca en aquesta tesi. Seguidament, un cop identificats els nous estats sorgits d'un procés secessionista calia seleccionar aquells que varen tenir des de la seva formació una forma de govern democràtica entenent que només en una democràcia és possible analitzar l'evolució d'un sistema de partits i, per tant, d'aquells que es varen oposar a la secessió.

A continuació, ha calgut analitzar en quins dels nous estats democràtics formats després d'un procés secessionista, aquest va tenir una oposició a la secessió políticament organitzada, amb presència a l'assemblea que va declarar la independència de l'aleshores regió secessionista. Aquest darrer filtre defineix els casos d'estudi: els països democràtics sorgits després d'una secessió exitosa, i les unitats d'estudi: els partits o moviments polítics que es varen oposar a la secessió. Posteriorment, per a cadascun dels partits que es varen oposar a la secessió es fa una anàlisi de les seves característiques ètniques atenent a la primera hipòtesi de la tesi que només hi haurà partits que s'oposin a la secessió en aquelles regions que tinguin minories ètniques significatives i que aquests partits seran, principalment, de caràcter ètnic.

Finalment, la tesi es centra en l'evolució dels partits que s'havien oposat a la secessió des de tres punts de vista. En primer lloc, es dibuixa una genealogia d'aquests partits en base a les fusions o escissions, canvis de denominació, refundacions i aliances electorals de forma paral·lela a l'evolució dels seus resultats electorals com a evidència del seu suport popular després de la secessió i com a mesura indirecta del grau de superació de la clivella unió-secessió que apareix durant el procés secessionista i que s'intensifica a mesura que s'apropa el *momentum* de la seva resolució. Aquesta evolució es posa en relació amb el disseny institucional dels nous estats i el seu grau d'inclusió o d'exclusió

---

¹⁵ En aquesta tesi, Europa és el continent comprès entre l'Atlàntic a l'oest i els Urals a l'est, la Mediterrània al sud i l'oceà Àrtic al nord. Políticament comprèn els països del continent i illes europees a més de Turquia i dels països del Caucas (Berentsen et al., 2023).

de les minories, de manera que es pugui corroborar la darrera de les hipòtesis de la tesi segons la qual l'evolució del caràcter ètnic dels partits que s'havien oposat a la secessió, i del seu suport electoral, estarà en funció de si la legislació dels nous estats és inclusiva o excloent per a les minories.

Per a l'organització d'aquest capítol exposaré en primer lloc i de forma breu la metodologia utilitzada per a la identificació de les unitats d'anàlisi: partits que s'oposen a la secessió en els països en què aquesta ha estat exitosa i ha donat lloc a un règim democràtic. Per assolir aquest objectiu, caldrà la combinació de diferents bases de dades donat que no n'existeix cap que combini les informacions necessàries per a l'objecte de la tesi. En primer lloc, ha calgut identificar tots els casos d'aparició de nous estats entre 1900 i 2020 a Europa a conseqüència d'un procés secessionista. La combinació de les bases de dades té com a objectiu fer una comprovació de la robustesa de la selecció i assegurar-ne l'exhaustivitat i la completesa per tal de resoldre fins on sigui possible els problemes derivats d'un nombre de casos reduït i dels diferents criteris existents tant a l'hora de considerar el procés d'assoliment de la sobirania nacional com de considerar si una secessió és exitosa o no. Les bases de dades utilitzades per a aquesta anàlisi són *Territorial Changes* (v6) de *Correlates of War* (Tir et al., 1998) com a primera selecció i *Secessionist Types*, version 1 (Griffiths i Wasser, 2019) per a la verificació i compleció del total de nous estats sorgits en aquest període. L'ús de variables concretes per a cada base de dades i el raonament per a la seva selecció s'exposaran en un annex a la tesi per tal de facilitar la lectura i comprensió del cos del text.

Després d'obtenir el llistat de països on va triomfar la secessió, cal filtrar aquells en els quals el nou estat té una forma de govern democràtica en un termini breu de temps des de la proclamació de la independència. Aquesta és una de les condicions indispensables per a l'objecte d'aquesta tesi que és estudiar l'evolució dels partits polítics unionistes, és a dir aquells partits que s'oposaven a la secessió, en els casos en què la secessió ha tingut èxit perquè només en els casos en què l'aparició del nou estat tingui una forma de govern democràtica existirà un sistema de partits polítics plural i hi haurà eleccions netes i lliures convocades de forma regular de manera que es pugui avaluar l'evolució electoral dels partits que concorren a aquestes eleccions. Amb aquest objectiu, he utilitzat la base de dades sobre règims polítics de Boix et al. (2013) que servirà per determinar si els nous estats resultants de les secessions que he seleccionat amb les dues bases de dades anteriors varen tenir formes de govern democràtiques des de l'inici o en quin moment varen fer, si és que la varen fer, la seva transició a la democràcia. Igual que en el pas anterior de selecció dels casos de secessió exitosa, les dades s'han completat amb les de bases de dades addicionals que incorporen diferents criteris a l'hora de considerar un règim com a democràtic o no. Concretament s'han utilitzat els criteris de Polity IV (Center for Systemic Peace, 2014), Polyarchy (Peace Research Institute Oslo, 2021) i la base de dades sobre règims autocràtics de Geddes et al. (2014).

La tercera etapa de la selecció de casos és determinar en quins dels casos seleccionats a través de les dues etapes anteriors existien partits contraris a la secessió i que tinguessin representació a les assemblees existents. En aquest cas no existeix, fins on arriba el meu

coneixement, cap base de dades de partits polítics que contempli aquesta circumstància i ha calgut recórrer a estratègies de recerca alternatives, bàsicament a fonts de dades primàries com les actes de les sessions de les assemblees on es varen votar les declaracions de sobirania dels nous estats. Aquesta font de dades primàries és la més fiable perquè la bibliografia sobre els processos de secessió està molt enfocada al punt de vista dels moviments secessionistes i, tot i que en alguns casos sí que identifica els partits que hi eren contraris, ho fa normalment de forma generalista mentre que les actes de votació són molt més concloents. La transcripció de la sessió dona informació addicional sobre les motivacions del vot que complementen el sentit del vot i permeten saber si el posicionament d'un partit o grup parlamentari en aquesta votació va ser per impedir la secessió o bé obeïa a altres motivacions de caire estratègic o ideològic.

A continuació descriuré la metodologia per a determinar l'objecte de la tesi, és a dir, una descripció de l'evolució d'aquests partits en termes de resultats electorals, representació parlamentària i modificació del seu posicionament ideològic en l'escenari post-secessió. Igual que en l'apartat anterior, ha calgut la combinació de diverses bases de dades i metodologies per a la captació de dades que permetin arribar a unes conclusions. Amb l'objectiu de disposar dels resultats de cadascun dels partits a les diferents conteses electorals s'ha combinat la utilització de diverses bases de dades sobre eleccions parlamentàries, principalment ParlGov (Döring et al., 2022) tot i que la seva cobertura geogràfica i temporal no s'ajusta a la necessària per la tesi i ha calgut completar les dades amb les obtingudes d'altres fonts com Parties Post-Yugoslav (Todorici et al., 2018) centrada en els nous estats sorgits a partir de l'esfondrament de Iugoslàvia en les seves diverses etapes. En alguns casos específics la tesi també ha recorregut a les pàgines web dels parlaments dels diferents casos d'estudi o a les pàgines web d'organitzacions governamentals centrades en dades estadístiques on és possible d'obtenir resultats electorals. Per a l'evolució dels partits polítics pel que fa a canvis de denominació, aliances electorals, escissions, absorcions, etc. s'ha recorregut principalment a la base de dades Party Facts (Döring i Regel, 2019) que a través de l'identificador únic per a cada partit permet un seguiment "genealògic" adequat als objectius de la tesi, tot i que en alguns casos específics ha calgut recórrer a bibliografia complementària.

A partir d'aquest conjunt de dades s'ha obtingut no només els resultats electorals en nombre d'escons d'aquests partits a les diferents convocatòries electorals a les assemblees nacionals des de les eleccions immediatament anteriors a la declaració de sobirania fins l'any 2020, sinó també la seva evolució pel que fa a aliances o coalicions electorals, transformacions i canvis de nom o, fins i tot, pèrdua de la representació parlamentària de forma perllongada, malgrat que el partit hagués continuat la seva activitat política de forma extraparlamentària.

Donada l'heterogeneïtat de casos d'estudi, l'anàlisi de l'evolució electoral dels partits que s'havien oposat a la secessió es centrarà exclusivament en les eleccions legislatives dels nous estats i se n'exclouran les eleccions que hagin tingut lloc en estats *de facto* formats per secessions internes en els nous estats. Pel que fa als resultats electorals,

aquesta tesi adopta un criteri minimalista en allò referent a la continuïtat dels partits polítics i només es recolliran dades sobre el seu suport mentre obtenen representació parlamentària ells mateixos, els seus partits successors o les coalicions de les quals forma part i de forma independent a la rellevància d'aquesta representació en termes d'influència legislativa

Per a l'anàlisi de l'evolució electoral és necessari caracteritzar els partits contraris a la secessió pel que fa al caràcter ètnic del seu programa electoral i veure si responen a la segona i tercera hipòtesis de la tesi: que els partits contraris a la secessió seran partits ètnics i que el caràcter ètnic dels seus programes electorals estarà en relació amb l'aplicació de polítiques inclusives o excloents respecte de les minories que aquests partits representen. Si, intuïtivament, podem pensar que en l'escenari polític immediatament postsecessió, la qüestió sobre la sobirania nacional deixa de tenir la rellevància que com a clivella tenia en el període immediatament anterior a la declaració de sobirania també és possible pensar que els partits que hi eren contraris han d'anar modulant el seu discurs en funció de les polítiques dels nous governs.

Per a l'anàlisi del caràcter ètnic dels partits contraris a la secessió he fet servir la combinació de diversos criteris. El que, donada l'extensió temporal i geogràfica de les unitats d'anàlisi, ofereix més possibilitats de ser utilitzat de forma més coherent i homogènia és el de Chandra (2011) basat en el nom del partit, composició ètnica dels quadres del partit i dels candidats obtenint les dades a partir de la literatura. Un altre criteri és la classificació dels partits que dona Manifesto Project, MARPOR (Volgens et al., 2021) o panels d'experts, Experts Surveys, com EPAC (Szöcsik i Zuber, 2015; Zuber i Szöcsick, 2019) encara que els seus objectius siguin diferents i els criteris per a la classificació també ho siguin. MARPOR ho fa a través de l'anàlisi dels programes electorals dels partits i els panels d'experts ho fan a través de les opinions agregades d'experts locals. Addicionalment, he fet servir el criteri establert per Gadjanova (2015) basat en l'índex d'etnoregionalisme dels programes electorals que apareixen a MARPOR i que té l'avantatge de ser quantitatiu i, per tant, se'n pot veure l'evolució temporal. Malauradament la cobertura geogràfica i temporal de MARPOR no permet la utilització d'aquest índex en tots els casos.

La relació entre el disseny institucional del nou estat i el caràcter ètnic dels partits contraris a la secessió, i els seus successors, es fa a partir de la bibliografia i també a partir de la consulta per a cada cas d'estudi de la legislació referent a les minories incloent, entre altres, aspectes que poden ser cabdals per a la seva integració en el nou estat com per exemple, la definició dels pobles constituents del nou estat, l'idioma o idiomes oficials, l'accés a la ciutadania o les normes institucionals que regulen l'accés de les minories a la participació efectiva a les institucions. Amb el creuament de les dades serà possible de veure si possibles canvis en els aspectes ètnics dels programes electorals responen a reaccions davant de les polítiques i disseny institucional dels governs que puguin ser més o menys favorables per a l'acomodació de les minories a la realitat dels nous estats.

3.1. Identificació dels casos de secessió exitosa

Per tal d'ajustar la selecció de casos a la definició de secessió que utilitzo en aquesta tesi ("la formació d'un nou estat amb reconeixement internacional sobre un territori prèviament existent que formava part d'un estat sobirà ja existent") no he pogut utilitzar de forma exclusiva cap dels inventaris o bases de dades elaborats fins al moment perquè estan construïts a partir de premisses i objectius diferents que no acaben d'encaixar amb aquesta definició. Per exemple, Qvortrup (2014) centrat en l'organització de referèndums, conté un llistat molt exhaustiu de referèndums celebrats arreu del món. Omet però alguns casos produïts durant el període que analitzem aquí (Kosovo) i n'inclou d'altres (República Sèrbia, Abkhàzia) sense reconeixement internacional que queden per tant fora de l'abast d'aquesta tesi. Degut a aquestes mancances, per a la selecció de casos (nous estats sorgits a Europa a partir de processos diferents de la descolonització i que hagin donat lloc a sistemes de govern democràtics) s'han combinat i complementat diverses bases de dades.

La font principal per seleccionar els casos exitosos de secessió ha estat la base de dades Territorial Changes (v6) 1816-2018 de Correlates of War (Tir et al., 1998). Aquesta base de dades cobreix els canvis territorials arreu del món des de 1816 fins a 2018 que inclouen com a mínim, un estat reconegut segons el criteri propi de la base de dades. El seu abast és molt ampli tant pel que fa a la cobertura temporal com per l'abast geogràfic i permet un estudi complet dels canvis territorials i dels processos d'aquests canvis durant dos segles. Per a l'objectiu d'aquesta tesi la seva utilitat és la identificació de les secessions exitoses, és a dir que originen l'entrada d'una nova entitat política en el sistema internacional, en el període temporal que cobreix. Les variables ubiquen temporalment i geogràficament cadascun dels canvis territorials i els classifiquen en categories en base al procés seguit pel canvi territorial. La secessió es contempla com una de les modalitats possibles per un canvi territorial i es defineix com "*the dissolution of an existing entity as a result of one or more parts of the entity leaving it in order to establish themselves as new independent entities*" (Tir et al., 1998, p. 95). És una definició simple de la secessió en la línia de les de Fazal i Griffiths (2008) o de Pavkovic i Radan (2008) esmentades en el marc teòric.

L'enfocament metodològic d'aquest treball requereix la màxima completesa possible de casos per tal que l'abast sigui coherent amb les premisses i el més ampli possible per evitar que les conclusions s'extreguin a partir d'un nombre massa reduït de casos degut a omissions. Per això és necessari contrastar les dades obtingudes amb la selecció anterior amb les d'una altra base de dades per tenir la certesa que no es deixen de banda alguns casos degut al disseny de la base de dades. La base de dades escollida és Secessionist types. Version 1 (Griffiths i Wasser, 2019) que classifica 315 moviments secessionistes existents entre 1900 i 2006, un període més breu que la base de dades anterior però que cobreix bé la major part del període d'abast de la tesi. Territorialment, l'abast d'aquesta base de dades tampoc no és tan extens com el de Correlates of War i per això en aquesta fase del treball tindrà un paper secundari, de validació o complement de la selecció inicial basada en Correlates of War. L'objectiu de

Secessionist Movements, version 1 és l'estudi dels mètodes emprats pels moviments secessionistes i del seu grau d'èxit. Conceptualment, doncs, la finalitat és notablement diferent de la base de dades de Correlates of War però serveix de complement a la identificació i diferenciació dels processos de secessió d'altres tipus de canvis territorials que no són objectiu en aquesta tesi com, per exemple, les descolonitzacions. En aquesta base de dades, els moviments secessionistes es defineixen com "*a nation that actively seeks to obtain independence from a larger state*" (Griffiths i Wasser, 2019, p. 1313) i imposa unes condicions mínimes perquè puguin ser inclosos a la base de dades com a tals: tenir una durada mínima d'una setmana, incloure un mínim de 100 persones, reclamar un territori amb una superfície no inferior a 100 quilòmetres quadrats, tenir una bandera (territorial, s'entén, no del propi moviment) i declarar la independència del territori que reclamen. Això suposa incloure dins del concepte de secessió tant la descolonització com la dissolució d'estats (Griffiths i Wasser, 2019 p. 1314) però la selecció de valors per algunes de les variables de la base de dades permetrà destriar clarament els diferents tipus de secessió o, com a mínim, diferenciar els casos de descolonització de la resta.

La selecció dels casos de secessió exitosos a Europa es farà amb la combinació de les dues bases de dades, incloent només els casos que apareixen a les dues bases de dades. Pels casos que apareguin en només una de les dues bases de dades es buscarà un raonament que permeti la seva inclusió o no com a cas de secessió exitosa, que pot estar en la diferència de criteris i objectius o, simplement, en la cobertura temporal diferent entre les dues bases de dades. Aquest raonament i la selecció final s'explicitaran en el raonament final.

3.2. Identificació dels casos de secessió que donen lloc a sistemes de govern democràtics

La base de dades sobre règims polítics de Boix et al. (2018) servirà per determinar si els nous estats resultants de les secessions que he seleccionat amb les dues bases de dades anteriors varen tenir formes de govern democràtiques des de l'inici o en quin moment varen fer, si és que mai la varen fer, la transició a la democràcia.

Es tracta d'una base de dades dicotòmica que té l'avantatge de la seva cobertura territorial i temporal (1800 a 2018) que, en la versió consultada, inclou 18.155 observacions sobre la democràcia en 222 països diferents, tots ells països sobirans fins l'any 2015 (Boix et al., 2018) i per cada binomi país-any assenyala si el règim era democràtic o no. A banda de la cobertura, aquesta base de dades té l'avantatge addicional de la seva simplicitat, consistent en la seva pròpia definició de democràcia que es basa en l'existència de nivells elevats de competició política i de participació considerant que aquestes premisses comporten que les decisions de govern d'un estat es prenguin a través d'un mecanisme d'eleccions lliures i netes amb un mínim sufragi exigible.

Els autors justifiquen la seva proposta de mínims i la no inclusió d'altres paràmetres com l'alternança, en base a la cobertura temporal i a l'existència de casos que serien excepcions a la norma. En definitiva, l'objectiu dels criteris és el de donar un raonament que pugui ser homogeni durant un període tan llarg i que sigui suficient per a una classificació dicotòmica evitant un biaix presentista¹⁶. Els autors també demostren que la seva classificació té un elevat grau de coincidència amb altres sistemes continus de mesura de la democràcia com Polity IV (Center for Systemic Peace, 2018) o The Freedom House (Freedom House, 2022); o també dicotòmics com els proposats per Cheibub, Gandhi i Vreeland (Cheibub et al., 2010), Golder (2005); o policotòmic (Hadenius i Teorell, 2007).

Aquesta base de dades serà la que utilitzaré com a principal perquè és la que té una cobertura temporal més ampla i la completaré amb tres bases de dades més seguint el criteri de Griffiths (2020) el qual fa servir una tríada de bases de dades (Boix et al., 2013; Polity IV i Polyarchy) per evitar biaixos de selecció, i per eliminar casos límit (*borderline*) que poden estar considerats com a democràcia en una base de dades però no en una altra. En aquesta tesi adoptarem el mateix criteri afegint-hi, a més, el de Geddes et al. (2014) per tal d'afegir un criteri extra d'exigència i per refinar el criteri en els casos dels períodes no democràtics per a un país. Amb la combinació de les bases de dades consideraré com a democràtic un país, l'any en el qual és considerat com a democràtic per com a mínim tres de les quatre bases de dades, o per almenys 2 en els casos en què no aparegui en totes. D'aquesta manera s'inclou un criteri extra de rigor en la selecció i per l'altra es resol la diferent cobertura temporal de les quatre bases de dades.

---

¹⁶ L'omissió del sufragi femení en la primera versió de la base de dades és un criteri que actualment és qüestionable però que no ho va ser en molts països fins ben entrat el segle XX.

Polity IV utilitza una escala que va de valors de -10, que correspon a les autocràcies institucionalitzades, fins a +10 per a les democràcies consolidades. S'atorga un valor en aquesta escala per a cada binomi país-any, la qual cosa permet dibuixar un gràfic de l'evolució o estabilitat del sistema de govern alhora que una classificació dels sistemes de govern autoritaris o democràtics segons els valors assignats. Els valors finals són agregats de valors assignats al sistema per al reclutament de les elits, les limitacions existents per a l'autoritat de l'executiu i de la competició política. Perquè un règim sigui considerat com a democràtic cal que tingui com a mínim un valor de +6 (Center for Systemic Peace, 2014).

Polyarchy (Peace Research Institute Oslo, 2021) és una base de dades que ofereix un valor de la variable ID (Índex de Democratització) per a cada país i període temporal. Aquest índex combina dues variables: la competició electoral i la participació a les eleccions. L'autor (Vanhanen, 2000) compara els resultats obtinguts amb els d'altres bases de dades com Freedom House, que utilitzen indicadors de llibertats i drets civils per determinar en quin grau els estats són lliures, i n'obté una bona correlació. A més considera que l'ID és una dada objectiva mentre que tant les classificacions de Polity IV (Center for Systemic Peace, 2014) com Freedom House tenen una subjectivitat que les fa menys fiables. Un règim és considerat democràtic si té un ID igual o superior a 5, sempre que els valors de les variables de competició i participació siguin com a mínim de 30% i 10% respectivament (Vanhanen, 2000). Aquesta major objectivitat en la mesura del grau de democratització, basada en dades, és un contrapunt a les altres dues bases de dades que s'utilitzen en aquesta tesi.

La base de dades de Geddes (2014) no classifica el grau de democràcia dels diferents països en un moment determinat sinó que està centrada exclusivament a identificar aquells països que tenen un sistema de govern autocràtic. La cobertura temporal de la base de dades és el període 1946 a 2010 i abasta un total de 280 països independents que l'any 2009 tenien una població mínima d'un milió d'habitants. Cada binomi país-any és classificat com a autocràtic, democràtic, no independent, ocupat per tropes estrangeres, en transició a la democràcia o amb manca d'un govern central (Geddes, 2014, p. 317). Per tal de classificar com a democràtic un país en un període determinat cal que es donin unes condicions mínimes de sufragi i competició electoral: que l'alternança a l'executiu, o a la cambra que l'esculli, sigui possible mitjançant eleccions competitives (Geddes, 2014, p. 318).

Per a poder considerar un país dintre del conjunt de casos d'estudi de la tesi, introduiré un criteri addicional a través d'una variable que anomenaré “decalatge (D)” que indicarà el temps transcorregut entre la secessió i la classificació del nou estat com a democràtic, que sol coincidir amb les primeres eleccions competitives postsecessió. Aquesta variable es calcula fent la diferència en anys de la data de declaració de la independència i el primer any en què la base de dades de Boix et al. (2013), que prenc com a font principal, considera el nou estat com a democràtic. La utilitat de la variable és descartar aquells casos de secessió que originen un sistema democràtic amb molta posterioritat a la formació del nou estat perquè un període excessivament llarg perjudica

la viabilitat dels partits polítics i crearia un biaix important en l'estudi dels partits polítics que es varen oposar a la secessió.

Com a punt de tall per a la variable D, establiré un criteri propi basat en dos principis que cal complir. El primer criteri és que el decalatge màxim entre la secessió i la independència no superi la durada clàssica d'un cicle electoral per a les eleccions legislatives, que és majoritàriament de 4 anys; el segon criteri és que el període màxim entre les darreres eleccions legislatives presecessió i les primeres eleccions postsecessió no excedeixi el període establert constitucionalment entre eleccions. D'aquesta manera es detecten casos en els quals pugui haver existit un període no-democràtic postsecessió que hagués posat en risc la permanència dels partits contraris a la secessió en el sistema de partits. Valors negatius de la variable D indicaran que el territori ja tenia un sistema de govern democràtic quan formava part de l'estat matriu.

3.3. Relació entre l'homogeneïtat ètnica d'una regió secessionista i l'existència de partits contraris a la secessió

La tesi parteix d'una primera hipòtesi relacionada amb l'existència o inexistència de partits que siguin contraris a la secessió i que prefereixin el manteniment de l'*statu quo*, que es podria formular de la següent manera: aquelles regions secessionistes que són ètnicament i culturalment homogènies i que, consumada la secessió esdevindran un estat nació, no tindran partits contraris a la secessió. És una inversió de l'argument de Basta (2021, p. 33) sobre l'absència de partits secessionistes en estats nació, reformulat com que l'estudi de partits contraris a la secessió en regions secessionistes que siguin ètnicament i culturalment homogènies tampoc no en té. En canvi si la regió secessionista té una minoria ètnica dominant en l'àmbit de l'estat matriu, prou nombrosa per poder-se articular políticament, és altament probable que hi hagi partits que es manifestin contraris a la secessió i, en aquest cas, els partits contraris a la secessió seran partits ètnics.

Prenent com a casos d'estudi aquells nous estats amb un règim democràtic post-secessió, la variable independent serà l'homogeneïtat ètnica i la variable pendent l'existència de partits contraris a la secessió en el període anterior a la independència, de manera que serà possible contrastar la correlació entre l'homogeneïtat ètnica i l'existència de partits contraris a la secessió. L'homogeneïtat ètnica de les regions secessionistes la calcularé com el percentatge de població de cada ètnia en el darrer cens previ a la secessió. Una major homogeneïtat ètnica es correspon a un percentatge elevat de la població de l'ètnia majoritària i percentatges molt menors de població pertanyent a les minories ètniques. La distribució ètnica de la població de cada cas d'estudi en el període immediatament anterior a la secessió s'ha fet recorrent a diverses fonts de dades. Sempre que ha estat possible s'ha recorregut als censos de població de cadascuna de les regions secessionistes obtinguts de forma majoritària de les oficines d'estadística de cada estat. En alguns casos hi ha distribucions censals per nacionalitat o ètnia i en altres casos ha calgut fer una aproximació a la nacionalitat en base a l'idioma. A la majoria de casos, les dades són molt properes a l'any en què es va consumir la secessió però hi ha dos casos (Macedònia i Kosovo) en què les dades són poc fiables perquè els censos es varen boicotejar per part de la població. En el cas de les repúbliques exsoviètiques, s'ha recorregut a una font secundària (Schwartz, 1991) que recull la distribució ètnica de cadascuna de les repúbliques recorrent al darrer cens de l'URSS, que es va realitzar el 1989.

Per tal de donar robustesa a les dades dels percentatges poblacionals, que he limitat a les principals minories ètniques i per poder donar una visió des d'un punt de vista més complex, les dades s'han completat, pels casos en els quals està disponible, amb el valor de l'Índex Històric de Fraccionament Ètnic (HIEF) més proper a la data de secessió del cas d'estudi. L'HIEF és una mesura de l'homogeneïtat ètnica dels estats i es basa en la probabilitat que dos individus que habiten en el mateix país pertanyin a dos grups ètnics diferents. L'HIEF té un valor comprès entre 0 i 1, i la seva interpretació és que com menor és el valor de l'HIEF per a un país i data, més gran és l'homogeneïtat de la

població d'aquell país en aquella data. L'abast de la base de dades comprèn 162 països diferents i té una cobertura temporal compresa entre 1945 i 2013 (Drazanova, 2020).

3.4. Identificació dels partits contraris a la secessió en els casos seleccionats

El darrer pas serà determinar les unitats d'anàlisi és a dir els partits polítics que, en els casos d'estudi finalment seleccionats, varen mantenir una posició contrària a la plena sobirania del territori prèviament a la secessió. Si bé existeixen nombroses bases de dades sobre partits polítics i resultats electorals, no n'existeix cap, a la data d'inici d'aquest treball, que defineixi els partits polítics en base a la seva posició favorable o contrària a la independència del territori en el qual estan implantats. Per tant, serà necessària una recerca bibliogràfica que en el context del procés de secessió identifiqui aquells partits contraris a la secessió, per després poder valorar la seva evolució ideològica i electoral, i el seu grau d'èxit o fracàs.

Fins on sabem, no existeix una anàlisi d'aquestes fonts de dades primàries que permeti de determinar amb exactitud quina va ser la posició dels diferents partits representats a les assemblees en el moment d'adoptar els resultats dels referèndums d'independència o d'aprovar les declaracions de sobirania dels nous estats. Coherentment a l'enfocament majoritari de la literatura sobre la secessió, basat en l'estudi dels moviments secessionistes, el factor rellevant estudiat és el resultat global de la votació en aquestes sessions i el percentatge de vots favorables com a mostra del suport polític al nou estat. Els partits que hi eren contraris són obviats de forma consistent en l'estudi dels processos secessionistes. És per això que aquesta part de la tesi la considero d'especial rellevància perquè constitueix una aportació única que completa els estudis sobre secessió amb un conjunt de dades inèdit.

La identificació dels partits contraris a la secessió s'ha fet en base a les dades que apareixen en les actes de les sessions parlamentàries en les quals els parlaments nacionals varen adoptar les resolucions de declaració de la independència en aquells casos en què la independència es declara des del Parlament, amb suport de la bibliografia sobre secessió. És l'aplicació adaptada a una única sessió parlamentària i a un únic tema (la declaració d'independència o de sobirania o de restauració de la independència) de la tècnica de *Nominate* que utilitza l'anàlisi de la crida al vot dels partits parlamentaris per determinar el seu posicionament polític efectiu, dins de la política parlamentària més enllà de la declaració d'intencions que poden ser els programes electorals. L'enfocament a un únic tema d'aquesta tècnica evita els problemes que li són associats per determinar el posicionament espacial dels partits polítics i els biaixos que poden suposar els vots en bloc dels partits de l'oposició en contra del govern en els debats sobre altres qüestions (Benoit i Laver, 2006, p. 106).

Els posicionaments a l'hora de votar que utilitzaré per a la identificació dels partits contraris a la secessió són els següents: en primer lloc, la posició més clara respecte de la sobirania que és el vot en contra de la proposta de declaració de sobirania; en segon lloc, l'abstenció en el vot de la proposta de declaració de sobirania, i en tercer lloc, l'absència deliberada de la sessió com a forma de protesta i d'oposició al que es preveia

la decisió segura del Parlament favorable a la declaració de sobirania o d'independència, buscant una manca de quòrum que impedisís l'aprovació de la declaració en el parlament.

A l'hora de fer l'anàlisi de les actes de votació de les diferents assemblees parlamentàries apareixen diferents circumstàncies que permeten deduir quins partits es varen posicionar en contra de l'aprovació de la declaració de sobirania, s'hi varen abstenir, o bé no eren presents a la sessió com a forma de protesta per l'acte institucional i amb la intencionalitat d'evitar el quòrum necessari perquè la resolució tingués validesa i legitimitat.

Atesos l'abast geogràfic i temporal de la tesi, és lògic que els sistemes de votació i el registre dels vots no siguin homogenis en tots els casos i les casuístiques diverses. En primer lloc trobem el registre de vots individuals amb o sense indicació del partit o grup parlamentari al qual pertanyia el votant. En aquests casos s'han pogut fer aproximacions diferents segons la informació disponible. En primer lloc, les pàgines web d'algunes de les assemblees tenen registre històric de la seva composició en totes les legislatures i això ha permès de vincular els vots individuals a un partit concret. En altres casos, coneixent el nombre d'escons aconseguits pels partits contraris a la secessió ha estat possible de comparar-lo amb el nombre de vots negatius o absències. Aquesta és una aproximació que no té un 100% d'exactitud sobretot pel que fa a les absències perquè aquestes poden ser deliberades a mode de protesta o degudes a moltes altres possibles circumstàncies que podrien afectar també membres de les assemblees que fossin partidaris de la secessió, però en qualsevol cas és una aproximació que es pot considerar com a vàlida.

En segon lloc, alguns arxius de les assemblees nacionals disposen de les actes estenogràfiques en les quals els arguments exposats pels diputats en el debat anterior a la votació han ajudat a la identificació dels partits o parlamentaris individuals que varen votar en contra de les declaracions d'independència o sobirania, o que es varen abstenir o es varen absentar en el moment de la votació. La precisió amb què el president de l'assemblea doni les dades del quòrum a l'inici de la sessió també és d'utilitat per saber si algun grup parlamentari concret era absent de la sessió. Finalment hi ha casos en els quals les actes només donen el resultat de la votació i ha calgut recórrer a fonts secundàries per a la identificació dels partits que es varen oposar a la secessió.

3.5. Evolució dels partits contraris a la secessió

Com s'ha descrit en el capítol introductori, els partits contraris a la secessió poden evolucionar de diverses formes en l'escenari postsecessió. Des de la desaparició de la competició política fins a la seva continuïtat en la política parlamentària del nou estat o, fins i tot, amb una opció de sortida radical com el trasllat a un nou estat, normalment un estat *de facto*.

Per a determinar l'evolució dels partits i la seva relació amb les variables independents, utilitzaré tècniques de política comparada aplicables al número relativament petit de casos, especialment per a les hipòtesis ubicades en el marc postsecessió. En la bibliografia utilitzada per a aquesta tesi hi ha nombrosos exemples de comparació entre un nombre reduït de casos (Olson i Norton, 2007; Sato, 2014), fins i tot són abundants els treballs en què només es comparen dos casos (Kuzio, 2007; University of Prishtina i Halili, 2019; Keil, 2020; Walsh, 2020) per esmentar només algunes referències consultades en aquesta tesi. En aquesta situació la comparació és més descriptiva que no pas explicativa i la intenció és posar de manifest les semblances i diferències entre els dos casos tant pel que fa als seus *outcomes* respectius com a les circumstàncies que els acompanyen sense pretendre bastir cap teoria explicativa. En el cas d'aquesta tesi, apostem per la comparació explicativa en base a diferents variables independents (bàsicament la composició ètnica dels nous estats i les polítiques inclusives o excloents dels governs pel que fa a l'acomodació de les minories) que expliquin l'evolució posterior dels partits contraris a la secessió.

Identificats els partits contraris a la secessió cal veure la seva evolució electoral així com la seva continuïtat i la dels seus partits successors, en cas que en tinguin. Amb aquesta finalitat he fet servir el web Party Facts (Döring i Regel, 2019), un agregador de 60 bases de dades diferents que té un abast que comprèn 5.776 partits principals de 223 països. Cada partit té assignat un codi únic que es manté al llarg de tota la seva història i que permet establir la genealogia entre partit predecessor i partit successor. Les dades han estat completades, sobretot pel que fa a la genealogia dels partits polítics, amb bibliografia específica. Les dades que presentaré per a cada partit seran el nombre d'escons aconseguits i també el percentatge de vots, per evitar la influència de possibles modificacions en els sistemes electorals. Malgrat que alguns autors consideren que un partit polític esdevé irrellevant o perifèric quan no té influència parlamentària perquè no disposa de capacitat negociadora (Kefford, 2017, p. 8), en aquesta tesi no farem consideracions sobre aquest aspecte sinó que valorarem simplement la continuïtat dels partits polítics en base a la seva representació parlamentària, independentment del nombre d'escons obtinguts i el considerarem com a desaparegut quan no n'obté de forma continuada encara que pugui mantenir una activitat política extraparlamentària, que no s'analitza en aquesta tesi.

Els resultats de cadascun dels partits a les diferents conteses electorals s'han obtingut de forma majoritària fent servir la base de dades sobre eleccions parlamentàries ParlGov (Döring et al., 2022) tot i que la seva cobertura geogràfica i temporal no s'ajusta a la

necessària per la tesi i ha calgut completar les dades amb les obtingudes d'altres fonts com Parties Post-Yugoslav (Todoríć et al., 2018) centrada en els nous estats sorgits a partir de l'esfondrament de Iugoslàvia en les seves diverses etapes. En alguns casos específics, la tesi també ha recorregut a les pàgines web dels parlaments dels diferents casos d'estudi o a les pàgines web d'ens oficials centrades en dades estadístiques on és possible d'obtenir resultats electorals i fins i tot a les pàgines web d'algunes organitzacions no governamentals.

La tercera hipòtesi de la tesi és que el posicionament dels partits contraris a la secessió està directament lligat a les propostes que els moviments secessionistes tenien per al nou estat i de com d'amenaçadores per a les minories es podien percebre aquestes propostes. La verificació d'aquesta hipòtesi l'he fet contrastant les propostes de cada moviment secessionista en els casos d'estudi en quatre àrees de gran sensibilitat pels drets de les minories, especialment per aquelles minories que ho són en el context del nou estat però que són majoria en el context de l'estat matriu: la definició constitucional dels pobles constituents del nou estat, l'accés a la ciutadania, les propostes sobre la llengua o llengües oficials del nou estat i les garanties per a la participació política de les minories.

Existeixen diverses bases de dades sobre moviments separatistes que donen informació sobre les característiques dels moviments secessionistes però el seu enfocament difereix del d'aquesta tesi. Així, algunes de les bases de dades es centren en l'estratègia utilitzada pels moviments secessionistes com per exemple si varen fer servir mètodes violents o democràtics per aconseguir el seu objectiu (Griffiths i Wasser, 2019); sobre els greuges que motiven el sorgiment de moviments secessionistes i justifiquen el dret a la secessió com a compensació d'aquests greuges (*remedial right to secession*) (Griffiths i Martinez, 2020); o quins varen ser els factors que varen ajudar al seu reconeixement internacional i per tant a la consolidació del nou estat (Coggins, 2011). Però no hi ha cap base de dades, almenys a l'abast del que sabem, que reculli les propostes inclusives o excloents dels moviments secessionistes.

Per resoldre aquesta mancança ha calgut recórrer a la recerca bibliogràfica sobre els moviments secessionistes en els casos d'estudi que ofereix material abundant que permet documentar la proposta legislativa que afectaria aquests punts. D'altra banda les actes de les sessions parlamentàries en les quals es va aprovar la declaració de sobirania dels nous estats donen informació sobre algunes de les propostes constitucionals de reconeixement simbòlic o instrumental, perquè en alguns casos es va aprovar la declaració de sobirania i el text constitucional en la mateixa sessió parlamentària. Finalment he recorregut a la base de dades Legislationline (2022) que permet la consulta de les constitucions i legislació sobre drets humans i l'estat de dret de 57 països membres de l'OSCE i que ha estat una eina bàsica per a la recerca de tota la legislació sobre el disseny institucional anteriorment esmentat.

3.6. Caracterització dels partits contraris a la secessió i de la seva evolució ideològica

La segona de les hipòtesis de la tesi és que l'oposició a la secessió en els casos d'estudi es fa des de posicions ètniques i de la defensa dels interessos de les minories en el nou estat, i que la seva articulació política serà en partits ètnics. La rellevància de veure si els partits que s'oposaven a la secessió són partits ètnics o no, està en poder explicar, almenys parcialment, les raons de la seva evolució també a partir de la modificació de les seves estratègies al llarg del temps.

Pot explicar-ho només parcialment perquè hi ha altres raons que influeixen en l'evolució d'aquests partits. La primera és, òbviament, la força de la minoria que diuen representar. Si el percentatge de la minoria ètnica que els dona suport és baix, aquests partits tendiran a desaparèixer de l'arena política efectiva (la representació parlamentària de nivell estatal) o a mantenir-se en un llinar que els faci irrelevants malgrat que puguin tenir garantida la representació degut al disseny de la llei electoral. L'altra raó important és la mobilització política de la minoria, que dependrà de si el seu sentiment nacionalista està impulsat per un sentiment ètnic o per un sentiment "estatalista" o territorial. Si el motor és de base ètnica, la mobilització és molt més possible que no si és de base estatalista, que pot traduir-se en una certa passivitat política (Kuzio, 2003, p. 3).

Existeixen diverses metodologies per a l'estudi de la posició ideològica dels partits polítics. Entre les més utilitzades hi ha l'anàlisi dels seus programes polítics, enquestes a experts (Experts Surveys), enquestes massives o entrevistes a polítics i també l'anàlisi del vot dels partits en les sessions parlamentàries (*Nominate technique*) que és la tècnica utilitzada en aquesta tesi per a la identificació dels partits unionistes a partir de les actes de les sessions parlamentàries en les quals es varen sotmetre a votació les declaracions de sobirania.

Benoit i Laver (2006) consideren que l'anàlisi dels programes electorals és una de les eines més fiables per a determinar el posicionament dels partits polítics però que alhora és altament dependent de l'ús de la metodologia per part de cada analista perquè l'anàlisi de tots els programes electorals suposa una feina molt extensiva i les limitacions de recursos obliga que cada programa sigui analitzat només una vegada i per un sol analista. Les entrevistes a experts (*Experts Surveys*) eliminen el factor de biaix de l'analista però en canvi n'introdueixen un altre: el possible biaix personal dels experts. En aquesta tesi, i amb la finalitat tant de caracteritzar els partits contraris a la secessió com de veure la seva evolució al llarg del temps, he fet servir una combinació de les dues tècniques: l'anàlisi del contingut dels programes electorals i les entrevistes a experts, en els dos casos recorrent a bases de dades existents.

Per a l'anàlisi dels programes electorals dels partits unionistes he fet servir la base de dades de Comparative Manifesto Project, MARPOR (Volkens et al., 2021). MARPOR és una de les eines més conegudes per a l'anàlisi dels programes electorals i una de les que ofereixen més dades sobre partits polítics. Els programes electorals són els documents en els quals els partits polítics exposen de forma oficial la seva proposta

política i són la base del seu rendiment de comptes (*accountability*) davant l'opinió pública, experts i mitjans de comunicació (Benoit i Laver, 2006, p. 99). L'abast de la base de dades de MARPOR cobreix tots els partits que des de 1945 han guanyat com a mínim un escó a les eleccions a les cambres baixes d' Austràlia, Japó Nova Zelanda, Nord-amèrica, Corea del Sud i Europa Occidental. En el cas d'Europa Central i Europa Oriental, l'abast és el dels partits que hagin guanyat com a mínim dos escons. En qualsevol cas, la cobertura geogràfica abasta els casos inclosos en aquesta tesi, sense excepció.

La metodologia de Manifesto Project es basa en la codificació per part d'experts locals de "quasi frases" dels programes polítics en base a un conjunt de descriptors (variables) agrupats en categories que cobreixen un rang molt ampli de temes polítics (*political issues*). Un cop finalitzada l'anàlisi del programa polític, es calcula el percentatge d'assignació de cada codi en el programa, de forma que un percentatge més elevat indica una major rellevància d'un determinat tema polític en el programa. Això possibilita diverses anàlisis objectives: en primer lloc, és possible de fer una anàlisi de les posicions de diferents partits polítics respecte a un tema en una mateixa competició electoral comparant els valors de les variables d'interès; també es pot analitzar l'evolució en el temps de la posició d'un partit polític respecte d'un o diversos temes polítics; finalment també és possible determinar la ubicació en l'espai ideològic dels partits polítics agrupant els valors de diversos codis representatius de determinats espais ideològics.

MARPOR ha rebut crítiques per part de diferents acadèmics per la seva immobilitat en l'assignació de les quasi frases a les variables i per tenir una visió estereotipada dels posicionaments en l'eix esquerra-dreta a més de la crítica a la base del projecte consistent en l'opinió que els programes electorals sovint no exposen el posicionament real dels partits sobre determinats temes (Zulianello, 2014, p. 1723), tot i que aquesta divergència no seria atribuïble al treball de Manifesto Project ni especialment rellevant en el context de l'ús que es farà de la base de dades en aquesta tesi, que serà la identificació del caràcter ètnic o no ètnic dels partits contraris a la secessió i dels seus successors.

Una crítica addicional a MARPOR és que els dominis no sempre s'adeqüen al camp d'estudi i cal crear subcategories que permetin una anàlisi més acurada a l'interès de la recerca (Andrews i Money, 2009, p. 813), especialment en el que fa referència a aspectes etnoculturals i etnopolítics, d'especial interès per a aquesta tesi (Protsyk i Garaz, 2010; Gadjanova, 2015). En aquest segon cas, i per tal d'afinar els resultats pel que fa a l'orientació ètnica dels partits, farà servir els criteris de Gadjanova (2015) que utilitza els codis de MARPOR per identificar proclames ètniques en els programes dels partits polítics. Donat que cap dels codis de MARPOR adreça de forma específica i explícita els components ètnics, Gadjanova (2015) combina diversos codis que, de forma indirecta, es poden considerar proclames ètniques seguint els postulats de Chandra (2011) segons el qual alguns partits ètnics no fan manifestacions explícitament

ètniques sinó que aquestes poden estar dissimulades sota arguments aparentment més transversals i que anomena “senyals codificats”.

Mitjançant anàlisis estadístiques, Gadjanova (2015) identifica i valida dos índexs de polítiques ètniques (etnoregionalisme i etnonacionalisme) que són el resultat de l'agregació dels codis que considera que estan vinculats a aquestes tipologies ideològiques. En coherència amb l'objectiu d'aquesta tesi només utilitzaré l'índex d'etnoregionalisme, donat que la classificació que fa MARPOR és des del punt de vista estatal fins i tot en les eleccions precessió en els casos en què ja existien parlaments republicans, com és el cas de les repúbliques de l'URSS o de Iugoslàvia. Cal esperar que els partits ètnics tindran un valor elevat en l'índex d'etnoregionalisme i s'identificaran amb la definició de partits etnoregionals, és a dir, com a partits que “defensen els interessos d'una comunitat específica en un territori determinat” (Dandoy, 2010, p. 195).

Conceptualment, els partits ètnics també s'identifiquen amb els components bàsics de l'índex d'etnoregionalisme que està format per les següents variables de MARPOR: suport a la descentralització (per 301), rebuig a l'estil de vida nacional (per 602), multiculturalisme positiu (per 607) i autonomia cultural (per 6071). D'acord amb l'anàlisi que fa Gadjanova (2015) en el seu treball, aquestes variables s'ajusten a qüestions polítiques de caire ètnic sobre les quals existeix un consens acadèmic que reflecteixen la voluntat de les minories ètniques de disposar d'autonomia política i cultural i de reconeixement de la seva identitat pròpia dins de l'estat: drets lingüístics, drets de les minories, multiculturalisme, autonomia política, drets territorials, quotes per a la representació política, acció afirmativa, autogovern local, *devolution*, descentralització, secessió, respecte per les tradicions i herències culturals, commemoracions del passat i reconciliació amb altres grups.

A través de l'anàlisi d'aquest índex per a tots els partits inclosos en la base de dades, la conclusió de Gadjanova (2015) és que un valor superior a 1 indica que el partit fa atenció al tema ètnic, i un valor superior a 2 indica una crida ètnica clara. El càlcul de l'índex d'etnoregionalisme per a cadascun dels partits polítics identificats com a contraris a la secessió i la variació d'aquest valor al llarg del temps serà una mesura de la seva evolució pel que fa al seu posicionament ètnic.

Com a mesura addicional, he analitzat alguns aspectes dels programes electorals d'alguns partits polítics que estan a MARPOR que ajuden a la comprensió del criteri d'etnoregionalisme i que ajuden a la contextualització en un moment temporal i geogràfic concret. Un exemple és concretar si les demandes de descentralització són de forma genèrica o si bé s'adrecen a l'autonomia per una regió concreta on fos majoritària la minoria que defensa el partit contrari a la secessió o els seus successors. En aquest segon cas quedaria reforçat el concepte de partit ètnic, com passa amb els partits ètnics russos de Letònia en les primeres eleccions postsecessió. En altres ocasions, la lectura dels programes electorals anotats de MARPOR ha servir per constatar que l'assignació de variables no correspon de forma precisa als criteris que els defineixen, com és el cas

del Partit dels Comunistes de Moldàvia (PCRM), el Partit Democràtic Liberal (LDP) de Macedònia i el Partit Socialista Popular (SNP) de Montenegro. Una altra verificació que he fet ha estat la de comprovar si l'idioma en què es va editar el programa electoral és l'idioma estatal o bé correspon al de la minoria nacional que defensa el partit contrari a la secessió o els seus successors, que seria una característica que definiria de forma clara el seu caràcter ètnic pel fet d'adreçar-se de forma específica, o preferent, a una comunitat nacional (Chandra, 2011).

Com s'ha mencionat anteriorment, les enquestes a experts (Experts Surveys) són una de les altres eines que es poden utilitzar per a determinar el posicionament dels partits polítics. La combinació de l'avaluació de diferents experts dona un resultat més fiable que les enquestes massives a la població general i amb molt menys biaix que les enquestes a polítics. Donat que altres metodologies, com per exemple l'anàlisi dels programes electorals, acaben recorrent a l'opinió d'experts nacionals per a la validació dels resultats, les enquestes a experts resulten ser una mena de patró reconegut per la seva fiabilitat i exactitud (Benoit i Laver, 2006). Aquesta metodologia és la que utilitza EPAC (Ethnonationalism in Party Competition), construïda en base a les respostes que una selecció d'experts de 22 estats europeus democràtics i multinacionals i en els quals la clivella centre-perifèria és políticament activa, va donar a preguntes sobre la posició dels partits de minories ètniques, partits nacionalistes de les ètnies majoritàries i partits no ètnics en aquests mateixos països. Existeixen dues edicions de la base de dades, la primera és de l'any 2011 i la segona, i darrera fins al moment de redactar aquesta tesi, data de 2017 (Szöcsik i Zuber, 2015; Zuber i Szöcsik, 2019). La seva cobertura temporal és limitada per l'interès de la tesi però cobreix aquells partits successors dels partits contraris a la secessió.

La base de dades d'EPAC ha estat utilitzada per diversos autors per analitzar les dimensions ètniques dels partits en la competició política de diversos països o regions (Flesken, 2018; Sanjaume-Calvet i Riera, Gil, 2022). Els partits que s'inclouen a la base de dades són els que a la data d'inici de l'enquesta¹⁷ varen aconseguir com a mínim un escó al parlament estatal en les eleccions més properes o bé com a mínim un escó i el 3% dels vots en almenys unes eleccions de caire subestatal i en com a mínim una regió. L'edició de 2017 també inclou els partits que apareixien a l'edició de 2011 encara que no obtinguessin representació parlamentària el 2016 si és que mantenien activitat en almenys les eleccions regionals de la regió on deien representar una minoria. Alhora, la base de dades permet, encara que el període cobert en les dues edicions sigui breu, veure el partit predecessor en cas que n'hi hagi, a partir del seu codi de partit (Zuber i Szöcsik, 2019). Les posicions es mesuren, per part dels experts nacionals, en una escala que va del 0 al 10. En qualsevol de les preguntes el valor zero equival a una posició en la qual el partit s'oposa a la concessió de qualsevol dret especial a cap minoria, mentre que un valor de 10 correspon a l'extrem oposat. Els experts també responien sobre la importància que, al seu parer, els partits donaven a temes relacionats amb l'etnonacionalisme (lingüístics, culturals, etc.) així com si el partit pretén representar

---

¹⁷ Juny 2011, per EPAC 2011 i setembre 2016 per EPAC 2017.

regions o grups etnonacionals. En base a les respostes, EPAC classifica els partits com a ètnics o regionalistes (Szöcsik i Zuber, 2015).

La combinació de bases de dades diverses i la recerca de dades en fonts primàries confereix a la metodologia un caràcter sistemàtic que ha permès seleccionar els casos d'estudi i les unitats d'anàlisi de forma exhaustiva, completa i lliure de biaix, a mesura que cadascun superava els criteris d'inclusió. La sistematització de forma seqüencial ha permès agrupar les dades disperses en un conjunt que té valor per si mateix i que confereix un *dataset* que pot ser d'utilitat en futures recerques. La incorporació de criteris preexistents que han estat completats amb variables noves, com per exemple la variable D, decalatge, per quantificar el temps transcorregut entre la secessió i l'establiment d'un règim democràtic en els nous estats, o la incorporació de criteris addicionals que no es contemplaven a la bibliografia, com la verificació de l'idioma dels programes electorals per establir el caràcter ètnic dels partits, són noves aportacions a la política comparada.

4. ESTUDI DE CASOS

4.1. Selecció dels casos d'estudi: països que després de la secessió tenen un règim democràtic

No existeix cap base de dades que combini la formació dels nous estats en un període determinat amb l'establiment d'un règim democràtic en el nou estat, per la qual cosa s'han hagut de combinar els resultats de diverses bases de dades. En primer lloc cal seleccionar els casos de secessió exitosa per, tot seguit, identificar en quin moment es va establir un règim democràtic i calcular, tal com s'ha explicat en l'apartat de metodologia, la variable D, de decalatge entre la formació del nou estat i la classificació d'aquest estat com a democràtic.

La selecció de casos es farà combinant les dades de dues bases de dades diferents sobre els casos de formació de nous estats per secessió en el període comprès entre els anys 1900 i 2020. Amb aquest objectiu s'ha utilitzat la base de dades Territorial Changes (v6) 1816-2018 de Correlates of War (CoW) (Tir et al., 1998) com a font principal perquè és la que té una major cobertura temporal i és més completa pel que fa a formació d'estats per diferents procediments, i s'ha contrastat amb *Secessionist types. Version 1* (Griffiths i Wasser, 2019) que està enfocada a la classificació de moviments secessionistes segons els mètodes emprats per a la secessió.

Amb els primers criteris de cerca a Correlates of War (CoW) i amb la combinació de variables que es comenten a l'Annex 8.3.1 per tal de refinar els criteris de selecció¹⁸, s'obtenen els resultats exposats a la Taula 1 referents a secessions culminades amb èxit a Europa. En els casos en què hi ha els mateixos actors (regió/moviment secessionista i estat matriu) en diferents períodes només s'ha tingut en compte la darrera secessió.

Taula 1. Aparició de nous estats com a conseqüència d'una secessió o independència segons CoW (Tir et al. 1998).

Any	Nou estat	Estat matriu
1905	Noruega	Suècia
1908	Bulgària	Turquia ¹⁹
1912	Albània	Turquia
1917	Finlàndia	Rússia ²⁰
1918	Polònia	Rússia

¹⁸ S'ometen les descolonitzacions i s'inclouen els casos que CoW identifica com a "independències".

¹⁹ Fins al final de la Primera Guerra Mundial seria més correcte parlar d'Imperi Otomà, però Correlates of War l'anomena Turquia.

²⁰ Correlates of War assigna el mateix codi (365) a Rússia i a l'URSS, per tal de mantenir la coherència històrica i seguint la pròpia definició de la base de dades en la seva descripció de les potències mundials, prenc la denominació de Rússia fins el 1918, i d'URSS des de 1919 a 1991.

Any	Nou estat	Estat matriu
1922	Irlanda	Regne Unit
1944	Islàndia	Dinamarca
1991	Armènia	URSS
1991	Azerbaidjan	URSS
1991	Bielorússia	URSS
1991	Estònia	URSS
1991	Geòrgia	URSS
1991	Letònia	URSS
1991	Lituània	URSS
1991	Moldàvia	URSS
1991	Ucraïna	URSS
1991	Croàcia	Iugoslàvia
1991	Eslovènia	Iugoslàvia
1992	Bòsnia i Hercegovina	Iugoslàvia
1993	Eslovàquia	Txecoslovàquia
1993	República Txeca	Txecoslovàquia
1993	Macedònia	Iugoslàvia
2006	Montenegro	Estat Unió de Sèrbia i Montenegro ²¹
2008	Kosovo	Sèrbia ²²

El criteri de selecció de variables per a identificar els casos de moviments secessionistes exitosos a Secessionist types. Version 1 (Griffiths i Wasser, 2019) és més simple que en el cas de CoW, combina només dues variables i s'exposa a l'Annex 8.3.2. La taula següent exposa els resultats obtinguts en la qual s'ha seguit el mateix criteri que en el

²¹ Correlates of War no aplica el mateix criteri a Iugoslàvia i en manté el nom després de la seva desintegració i, fins i tot després de la secessió de Montenegro no apareix Sèrbia. Per coherència històrica adopto el nom de l'estat existent en el moment de la independència de Montenegro.

²² En el cas de Kosovo, i com a la nota anterior, adopto el nom de l'estat existent en el moment en què Kosovo va proclamar la seva independència.

cas de CoW de considerar només el darrer esdeveniment en aquells casos en què hi ha els mateixos actors (regió/moviment secessionista²³ i estat matriu) en diferents períodes.

Taula 2. Moviments secessionistes exitosos segons Secessionist types. Version 1 (Griffiths i Wasser, 2019)

Any	Regió o moviment secessionista ²⁴	Estat matriu
1905	Noruega	Suècia
1912	Albània	Turquia ²⁵
1917	Finlàndia	Rússia
1919	Irlanda	Regne Unit
1990	Eslovènia	Iugoslàvia
1991	Armènia	URSS
1991	Àzeris	URSS
1991	Bielorússia	URSS
1991	Estonians II	URSS
1991	Geòrgia	URSS
1991	Letons II	URSS
1991	Lituans II	URSS
1991	Moldàvia	URSS
1991	Ucraïnesos	URSS
1991	Croàcia	Iugoslàvia
1991	Macedònia	Iugoslàvia
1992	Bòsnia	Iugoslàvia
1993	Eslovàquia	Txecoslovàquia

²³ Estònia, Letònia i Lituània el 1918; per Estonians II, Letons II i Lituans II el 1991.

²⁴ Secessionist types version 1 és una base de dades de moviments secessionistes i dona els resultats amb una certa inconsistència perquè en alguns casos els refereix com a territoris o estats i en altres casos com a nacionalitats (per exemple, kirguís i no Kirguizistan; però Noruega i no noruecs).

²⁵ Griffiths i Wasser també adopten el nom Turquia en comptes del d'Imperi Otomà que seria més coherent històricament.

La coincidència entre els resultats obtinguts amb la selecció feta amb la base de dades *Correlates of War* i la de *Secessionist types version 1* és elevada. *Correlates of War* torna resultat de 24 casos de noves entrades en el sistema internacional diferents de les descolonitzacions a Europa i *Secessionist types version 1*, torna 18 casos de moviments secessionistes exitosos a Europa, la totalitat dels quals estan inclosos a *Correlates of War*. Dels 24 casos de secessió que obtenim a *Correlates of War*, el 83,3% també estan identificats a *Secessionist types version 1*. Els nous estats que apareixen a *Correlates of War* però que no tenen correspondència a *Secessionist types version 1* són Bulgària, Islàndia, Polònia, República Txeca, Montenegro i Kosovo.

Donat que les dues bases de dades es fonamenten en dues premisses diferents, era esperable que la coincidència no fos completa. La base de dades de Griffiths i Wasser (2019) està basada en l'existència de moviments secessionistes mentre que *Correlates of War* es basa en l'aparició de nous territoris; per tant es pot donar la circumstància d'aparició d'un nou estat per circumstàncies diferents de l'acció d'un moviment secessionista tal com el descriuen els autors "un moviment secessionista és una nació que busca de forma activa obtenir la independència d'un estat més gran. Per ser tingut en compte, cal que tingui una durada de com a mínim una setmana, inclogui un mínim de 100 persones, reclami un territori que no sigui més petit de 100 quilòmetres quadrats, tingui una bandera i declari la independència" (Griffiths i Wasser, 2019, p. 1313).

Destaquen l'omissió de Montenegro i Kosovo, que s'explica per la cobertura temporal de la base de dades que finalitza el 2006, el mateix any en què Montenegro celebra el referèndum d'independència i dos anys abans de la declaració d'independència de Kosovo, tot i que en el text complet del treball sí que s'identifiquen tant Montenegro com Kosovo (Griffiths i Wasser, 2019, p. 1319, 1323) com dos casos de secessió exitosa.

En definitiva els casos de secessió exitosa a Europa en el període 1900-2019, unint els criteris de les dues bases de dades, serien els següents:

Taula 3. Nous estats sobirans entre 1900 i 2020 segons Correlates of War, CoW (Tir et al., 1998) i Secessionist types version 1 (Griffiths i Wasser, 2019)

Any	Nou estat	Base de dades
1905	Noruega	CoW + Griffiths i Wasser
1908	Bulgària	CoW
1912	Albània	CoW + Griffiths i Wasser
1917	Finlàndia	CoW + Griffiths i Wasser
1918	Polònia	CoW
1922	Irlanda	CoW + Griffiths i Wasser

Any	Nou estat	Base de dades
1944	Islàndia	CoW ²⁶
1991	Armènia	CoW + Griffiths i Wasser
1991	Azerbaidjan	CoW + Griffiths i Wasser
1991	Bielorússia	CoW + Griffiths i Wasser
1991	Croàcia	CoW + Griffiths i Wasser
1991	Estònia	CoW + Griffiths i Wasser
1991	Geòrgia	CoW + Griffiths i Wasser
1991	Letònia	CoW + Griffiths i Wasser
1991	Lituània	CoW + Griffiths i Wasser
1991	Moldàvia	CoW + Griffiths i Wasser
1991	Eslovènia	CoW + Griffiths i Wasser
1991	Ucraïna	CoW + Griffiths i Wasser
1992	Bòsnia i Hercegovina	CoW + Griffiths i Wasser
1993	Macedònia	CoW + Griffiths i Wasser
1993	Eslovàquia	CoW + Griffiths i Wasser
1993	República Txeca	CoW
2006	Montenegro	CoW
2008	Kosovo	CoW

El pas següent en la metodologia descrita per a la selecció de casos és determinar en quin any els nous estats de la taula anterior varen establir un règim democràtic. Per fer-ho, es combinen els resultats de quatre bases de dades diferents: Boix et al. (2013), Geddes et al. (2014), Polity IV (Center for Systemic Peace, 2014) i Polyarchy (Peace Research Institute Oslo, 2021).

El resultat de combinar les bases de dades es pot veure en la Taula 4, en la qual la columna per a cada base de dades sobre règims democràtics indica el primer any en què la base de dades considera que el nou estat té una forma de govern democràtica. També

²⁶ Islàndia apareix a la versió 3 de *Secessionist types*, posterior a l'inici de redacció d'aquesta tesi.

s'indiquen en la taula els casos de països que no han tingut cap període de govern democràtic.

La darrera columna indica el valor de la variable D, de decalatge, com la mitjana del valor resultant de la diferència entre l'any de declaració de la independència del nou estat i la seva classificació com a país amb un sistema de govern democràtic segons el criteri de Boix et al. (2013) que prenc com a font principal per a la classificació dels sistemes de govern com a democràtics, mentre que les altres bases de dades les considero com a secundàries per validar el primer criteri. En els casos en què hi ha períodes breus de democràcia seguits de períodes no democràtics, els primers no es prenen en consideració.

Els valors negatius indiquen que el nou estat ja tenia un sistema de govern democràtic amb anterioritat a la declaració d'independència perquè l'estat matriu del qual es va independitzar ja era un estat democràtic.

Taula 4. Càlcul del decalatge (D) entre la sobirania dels nous estats i la instauració d'un règim democràtic.

Any	Nou estat	Boix (2018)	(Geddes et al., 2014)	Polity IV	Polyarchy III	D
1905	Noruega	1900	1886	1945 (inici <i>dataset</i>)	1903	-5
1908	Bulgària	1990	1991	1990	1990	82
1912	Albània	1992-95; 1997-2007	1992	2003	1991	85
1917	Finlàndia	1917	1945 ²⁷	1945 (inici <i>dataset</i>)	1917	0
1918	Polònia	1918-1926;1989	1989	1991	1919-1925; 1928-1934; 1947-1989	71
1922	Irlanda	1885	1922	1945 (inici <i>dataset</i>)	1922	-37 ²⁸
1944	Islàndia	1918	1946	No inclòs	1944	-26
1991	Armènia	>2018	1992-1994	No democràtic des de 1994	1991-2000 (sense dades posteriors)	No democràtic

²⁷ És l'única classificació de Finlàndia a la base de dades, no hi ha cap referència al període 1917-1945 ni a l'anterior a la independència (Geddes et al. 2014).

²⁸ Fins al moment de la seva independència, Irlanda formava part del Regne Unit que està classificat com a democràcia des de 1885.

Any	Nou estat	Boix (2018)	(Geddes et al., 2014)	Polity IV	Polyarchy III	D
1991	Azerbaidjan	>2018	1993	No democràtic des de la independència	1991-1992; 1998-2000	No democràtic
1991	Bielorússia	1991-1993	Partit únic- règim personalista	No democràtic des de 1994	1991	No democràtic
1991	Croàcia	2000	1992	2003	1991	9
1991	Estònia	1991	1992	1991	1991	0
1991	Geòrgia	2004	2003	2003	1991	13
1991	Letònia	1993	1992	1991	1991	2
1991	Lituània	1992	1992	1991	1991	1
1991	Moldàvia	1991	1992	1995	1991	0
1991	Eslovènia	1991	1992	1991	1991	0
1991	Ucraïna	1991	1992	1991 amb una davallada el 1995	1991	0

Any	Nou estat	Boix (2018)	(Geddes et al., 2014)	Polity IV	Polyarchy III	D
1992	Bòsnia i Hercegovina	1996	1993-1995 <i>fora del control del govern</i> 1996-2009 <i>ocupació estrangera</i> ²⁹	Estat fallit	1991	4
1993	República Txeca	1990 ³⁰	1993	1993	1993	-3
1991	Macedònia	1991	1992	1991	1991	0
1993	Eslovàquia	1990	1993	1993	1993	-3
2006	Montenegro	2006	2007	2006	No hi apareix	0
2008	Kosovo	2012	No hi apareix	2008	No hi apareix	4

²⁹ Al *codebook* de la base de dades, aquestes dues circumstàncies es consignen com a raons per a l'exclusió de la base de dades (Geddes et al., 2014).

³⁰ En els casos de la República Txeca i Eslovàquia s'agafa 1990 com a primer any de democràcia perquè Txecoslovàquia era una democràcia des de 1990.

El valor de la variable decalatge (D) ens permet observar la presència de diferents categories dins del grup de països que han tingut una secessió exitosa a Europa entre els anys 1900 i 2020:

- A. Països que des de la secessió no han tingut una forma de govern democràtica (Albània, Armènia, Azerbaidjan i Bulgària) o que han tingut un breu període democràtic seguit d'un llarg període no democràtic fins el 2018 (Bielorússia).
- B. Països en els quals ha transcorregut un període de temps molt dilatat entre la seva independència i l'establiment d'un règim democràtic durador (Albània, Bulgària i Polònia) amb valors de la variable D compresos entre 63 i 82.
- C. Països que han tingut un decalatge entre la consecució de la sobirania i l'establiment de la democràcia (Bòsnia i Hercegovina, Letònia, Lituània, Croàcia, Geòrgia i Kosovo), amb un valor de la variable D comprès entre 1 i 13.
- D. Països que instauren una forma de govern democràtica des del mateix moment de la seva independència de l'estat matriu, o ja es consideren democràtics des de les primeres eleccions postsecessió (Finlàndia, Estònia, Moldàvia, Ucraïna, Eslovènia, Macedònia i Montenegro). Per a aquest grup de països el valor de la variable D és zero.
- E. Països que ja eren una democràcia abans de la seva independència (Noruega, Irlanda, Islàndia, Eslovàquia, República Txeca), amb un valor negatiu de la variable D.

Els valors de la variable D constaten que els processos de sobirania i de democratització no són processos paral·lels com deixava clar el treball seminal de Linz i Stepan sobre el problema d'estatalitat (Linz i Stepan, 1996) on s'exemplificava amb el fet que dels 8 nous estats que s'havien format des del final de la I Guerra Mundial, només 3 eren plenament democràtics (Finlàndia, Irlanda i Txecoslovàquia) i que cap dels nous estats sorgits del desmembrament dels Imperis Otomà i Rus a principis del segle XX (amb la notable excepció de Finlàndia) varen constituir democràcies estables, precisament perquè es tracta d'estats multinacionals.

Més recentment, Doorenspleet (2000, p. 386) matisa el treball seminal de Huntington (1993) sobre les onades de democratització al món demostrant que si bé el nombre de democràcies en el món havia augmentat en diversos períodes, com per exemple en els anys 1960, percentualment disminuïa perquè molts dels nous estats que apareixien com a conseqüència dels processos de descolonització, no eren democràtics. És una altra evidència que si bé pot haver-hi una relativa coincidència temporal entre les onades d'independència i les onades de democratització, les corbes de creixement de nous estats i de democràcies no són paral·leles, sobretot si tenim en compte que la transició a la democràcia pot seguir el camí invers i fer una nova transició cap a sistemes autocràtics (Huntington, 1993). Aquest camí invers va passar en cadascuna de les dues primeres onades de transicions a la democràcia (Doorenspleet, 2000) tot i que no sembla haver-hi un acord sobre l'existència d'una tercera onada inversa, malgrat que sí que hi ha una aturada en el nombre de transicions democràtiques i que països democràtics experimenten un cert deteriorament en les pràctiques democràtiques (Skaaning, 2020).

En qualsevol cas, el que no s'ha donat mai és l'existència d'onades inverses a les d'independència, a excepció de les temporals sorgides per l'ocupació de països durant els períodes de la Primera i Segona Guerres Mundials.

En el context d'aquesta tesi, la doble, o múltiple, transició dels nous estats sorgits després de l'esfondrament de l'URSS no va tenir lloc en tots els casos sinó que en diverses de les repúbliques exsoviètiques, la transició nacional no va anar acompanyada d'una transició democràtica, la qual cosa corrobora la teoria instrumentalista que la secessió d'algunes de les repúbliques soviètiques va ser una maniobra de les elits per mantenir-se en el poder (González, 2000). En el cas de les ex-repúbliques iugoslaves, el conflicte bèl·lic va posposar la transició democràtica a Croàcia (Hadžić, 2020), i Bòsnia i Hercegovina (Bojkov, 2003) i només la finalització de les hostilitats va donar pas a l'establiment d'un règim democràtic a les dues repúbliques

La següent etapa del filtratge per a la selecció de casos es basa en els valors de la variable D. Donat que la finalitat de la tesi és estudiar com evolucionen els partits contraris a la secessió en els casos de secessió exitosa, l'establiment d'una forma de govern democràtica en un període breu postsecessió és una condició indispensable. Això ens porta a descartar els països que formen el grup A (països no democràtics des de l'assoliment de la plena sobirania) i els que formen el grup B, i només queda establir si als països del grup C i que compleixen el requisit de ser considerats com a democràtics per com a mínim 3 de les 4 bases de dades o un mínim de 2 si no apareixen en totes (Letònia, Lituània i Kosovo), el valor de la variable D és superior a la durada mitjana habitual de les legislatures en aquell país.

Taula 5. Comparació entre el valor de la variable D i el període entre eleccions legislatives establert constitucionalment

<u>Nou estat</u>	<u>D</u>	<u>Freqüència electoral</u>
Lituània	1	4 ³¹
Letònia	2	4 ³²
Kosovo	4	4 ³³

Per tant, els 3 països compleixen el criteri de selecció per ser inclosos en els casos d'estudi de la tesi. En aquests casos, el decalatge entre la independència i la classificació com a règim democràtic es deu a la celebració de les primeres eleccions competitives lliures en data posterior a la declaració de la independència.

³¹ Saeima, 2023.

³² The Constitutional Court of the Republic of Lithuania, 2023.

³³ Kuvendikosoves, 2023.

La selecció de casos dibuixa diferents casuístiques pel que fa a la secessió:

Noruega i Finlàndia corresponen a l'època anterior a la I Guerra Mundial, amb el naixement dels estats nació a partir del reordenament dels antics imperis. Irlanda i Islàndia apareixen com a nous estats a partir de processos de secessió molt diferents però no es poden emmarcar dins de cap de les onades històriques d'aparició de nous estats. Irlanda aconsegueix independitzar-se del Regne Unit en un procés revolucionari, mentre que Islàndia proclama la seva independència de forma unilateral i la ratifica en un referèndum en el context de la Segona Guerra Mundial i aprofitant l'avantatge que l'estat matriu (Dinamarca) estava ocupat militarment per Alemanya mentre que l'illa, de fet, estava ocupada per tropes aliades.

Les repúbliques bàltiques (Estònia, Letònia i Lituània) formen un grup força homogeni dins del conjunt de nous estats sorgits a partir de la dissolució de l'URSS, juntament amb Moldàvia i Ucraïna.

La desintegració de Iugoslàvia si bé amb un decalatge temporal important, és el marc del naixement de nous estats democràtics a Eslovènia, Macedònia, Montenegro i Kosovo. Els processos de naixement dels nous estats són molt diferents entre ells i estan també molt marcats per la reacció de l'estat matriu que va des de la unilateralitat pacífica de Macedònia sense reacció per part de l'estat matriu, el referèndum acordat a Montenegro, la unilateralitat pacífica d'Eslovènia amb agressió de curta durada per part de l'estat matriu, al conflicte bèl·lic a Kosovo que no va finalitzar fins a la intervenció de la comunitat internacional occidental i amb un procés de secessió que no està consolidat encara per la manca de reconeixement internacional complet. L'endarreriment de l'arribada de la democràcia a Croàcia i Bòsnia i Hercegovina pot explicar-se pel conflicte bèl·lic que va enfrontar aquestes dues repúbliques a Sèrbia en el moment de la secessió, i també entre elles, a la guerra dels Balcans.

En el context de la caiguda dels règims comunistes de l'Europa de l'Est i de la seva transició a la democràcia, el cas de Txecoslovàquia no suscita un consens absolut en la seva definició. Alguns acadèmics la classifiquen com a secessió (Anderson, 2012; p. 384; Griffiths i Wasser, 2019, p. 1318) però altres (Rychlík, 2019; Bossacoma, 2020, p. 321) acorden que es tracta d'un cas de dissolució de l'estat que origina el naixement de dos nous estats, cap dels quals rep el qualificatiu d'estat successor. Tot i així, la presència de moviments secessionistes eslovacs des dels anys 1930 i el fet que fos especialment el govern txec el que es mostrés reticent a la dissolució de Txecoslovàquia fa que en el context d'aquesta tesi només considerem Eslovàquia com a regió secessionista i considerem la República Txeca com a successor de l'estat matriu, de la mateixa forma que hi considerarem Sèrbia en el context de la dissolució de Iugoslàvia i posteriorment de l'Estat Unió de Sèrbia i Montenegro. Avala aquest criteri el fet que Griffiths i Wasser (2019) consideren que Eslovàquia als anys 1990 tenia un moviment secessionista i en canvi no el tenia la República Txeca.

Aplicant el criteri descrit al capítol de Metodologia de considerar com a democràtic un país, l'any en el qual és considerat com a democràtic per com a mínim tres de les quatre

bases de dades, o per almenys 2 en els casos en què no aparegui en totes, i que el valor de la variable D sigui inferior a la durada clàssica d'un cicle electoral per a les eleccions legislatives, que és majoritàriament de 4 anys, i que el període màxim entre les darreres eleccions legislatives precessió i les primeres eleccions postsecessió no excedeixi el període establert constitucionalment entre eleccions, els casos a considerar per l'estudi en aquesta tesi són els següents en ordre cronològic: Noruega, Finlàndia, Irlanda, Islàndia, Estònia, Letònia, Lituània, Moldàvia, Ucraïna, Eslovènia, Macedònia, Eslovàquia, Montenegro i Kosovo.

4.2. Identificació dels partits contraris a la independència en els casos seleccionats

Segueix, per a cadascun dels casos d'estudi seleccionats a l'apartat anterior, un capítol que manté una estructura homogènia. En primer lloc es fa una descripció històrica que dona el context de la pertinença de la regió secessionista a l'estat matriu. Segueix una descripció del procés secessionista, de la gènesi del sistema de partits i dels principals partits secessionistes i, en cas que n'existissin, dels que eren contraris a la secessió des de dins de la regió secessionista i que constituïran les unitats d'estudi d'aquesta tesi sempre que tinguessin presència en el parlament o assemblea regional que va aprovar la declaració de sobirania³⁴. Amb aquest objectiu, es determinarà la composició parlamentària vigent en la legislatura en la qual es va votar aquesta declaració, amb el resultat de les votacions i la identificació dels partits que s'hi varen oposar ja fos votant-hi en contra o bé, abstenint-se o absentant-se de la sessió amb la voluntat d'impedir-ne l'aprovació.

Cada capítol segueix amb una evolució dels partits contraris a la secessió, descrivint l'evolució dels seus resultats electorals, la seva participació en coalicions, la seva unió amb altres partits, els seus canvis de denominació o la seva desaparició de l'espai parlamentari, de manera que es pot fer la genealogia d'aquests partits, la qual cosa és un altre dels aspectes que donen valor a aquesta tesi. L'evolució política i electoral dels partits contraris a la secessió també es complementa amb una anàlisi de l'evolució del seu caràcter ètnic o no-ètnic per tal de contrastar la segona i tercera hipòtesis d'aquesta tesi: que els partits contraris a la secessió eren partits o moviments ètnics, i que l'evolució cap a posicions no-ètniques o el manteniment d'una posició ètnica és dependent de si les polítiques dels governs postsecessió són inclusives o excloents respecte de les minories que els partits contraris a la secessió defensaven.

Finalment, i per contrastar aquesta darrera hipòtesi, cada capítol inclou una descripció sobre el caràcter inclusiu o excloent del disseny institucional que pot tenir impacte en els drets de les minories: el reconeixement constitucional de les minories com a part del poble o pobles constituents de l'estat, la descentralització de l'organització territorial amb concessions d'autonomies territorials per a les regions on les minories estan concentrades, la legislació sobre l'accés a la ciutadania, sobre política lingüística i idioma oficial de l'estat, el sistema electoral i sobre la participació política amb reserva d'escons per a la presència dels partits de les minories en el parlament nacional.

La identificació dels partits contraris a la secessió s'ha fet en base a la recerca bibliogràfica bàsicament sobre els processos de secessió de cadascun dels casos i també, en aquells casos en els quals ha estat possible, en les dades que apareixen en les actes de les sessions parlamentàries en les quals els parlaments nacionals varen adoptar les resolucions de declaració de la independència en aquells casos en què la independència

---

³⁴ Estònia, Letònia i Lituània són una excepció en aquesta estructura perquè fins al moment de la secessió, la seva història segueix un procés molt similar i quasi simultani, per la qual cosa s'han agrupat per evitar les reiteracions innecessàries.

es declara des del Parlament³⁵, completant-ho en cas necessari amb les actes de sessions parlamentàries en què es varen posar a votació la celebració de referèndums d'independència.

Consideraré com a contraris a la secessió aquells partits, grups parlamentaris o membres de l'assemblea que varen votar en contra de les declaracions d'independència o de les celebracions de referèndums d'autodeterminació, o que es varen abstenir, o es varen absentar en el moment de la votació amb l'objectiu d'evitar la secessió. Aquest darrer aclariment és necessari perquè en la recerca han aparegut casos en els quals partits partidaris de la independència, hi varen votar en contra per no estar d'acord amb el procediment seguit pel parlament per a la declaració d'independència o, en altres casos, partits independentistes han votat en contra de la celebració del referèndum d'independència per no estar d'acord amb les condicions de participació i quòrum establertes.

En la majoria de casos a través de la lectura de l'acta o el *verbatim* de la sessió és possible de saber els vots contraris a la proposta o les absències. En altres casos, caldrà l'ajut de la bibliografia com per exemple, en els casos de les repúbliques bàltiques perquè tot i que a les actes hi ha registrat el vot nominal dels diputats als soviets suprems, no hi ha la filiació.

---

³⁵ No és, per exemple, el cas d'Irlanda que no tenia un parlament propi reconegut sinó que els diputats irlandesos eren escollits com a representants al parlament de Westminster (Anglaterra) i la independència va ser fruit de la negociació entre el *Sinn Féin* i el govern britànic.

4.2.1. Noruega (1905)

Noruega i Suècia eren una unió monàrquica des de 1814 en virtut del Tractat de Kiel, que va transferir la sobirania sobre Noruega de Dinamarca a Suècia a canvi que Finlàndia passés de Suècia a Rússia (Duerr, 2009, p. 36). Noruega tenia el seu propi Parlament (*Storting*) i mantenia periòdiques pugnes amb Suècia per diferents aspectes relacionats amb la sobirania i la jerarquia de legislacions respectives. Les demandes noruegues de desenvolupar la seva autonomia podrien comptar amb el vistiplau del monarca suec però xocaven frontalment amb el govern suec, dominat per l'aristocràcia que insistia sempre a remarcar la preeminència sueca (Barton, 2003, p. 175).

Durant la primera meitat del segle XIX, l'activitat política era desenvolupada per individus, sempre de classe benestant. A mitjan segle es formen els primers moviments obrers i sindicals, que s'estenen al conjunt del país des de formacions locals. Posteriorment, i quan el Parlament es comença a enfrontar al rei, les diferents faccions al Parlament es varen consolidar en els dos principals partits polítics de Noruega: el liberal *Venstre* (l'Esquerra) que veu en la unió amb Suècia un fre a la democratització, i el conservador *Høyre* (la Dreta) partidari inicialment de mantenir la unió monàrquica amb Suècia (Knutsen, 1997, p. 231; Dahlen, 2019, p. 197).

A finals del segle XIX, la puixança del sentiment nacionalista estimulat pel *Venstre* polaritza la política entorn de la secessió de forma que el *Høyre* arriba a la conclusió que la seva proposta per a resoldre la disputa sobre la política exterior amb Suècia no té cap solució que pugui ser acceptada per l'electorat noruec, i s'adhereix a la causa de la sobirania de Noruega (Knutsen, 1997, p. 236; Neumann, 2000, p. 256).

El principal desacord entre les dues nacions i que va dur a la secessió de Noruega va ser la posició sueca sobre política exterior. Segons la constitució sueca de 1809 i la noruega de 1814, la política exterior era una competència reservada a la corona sueca però tot i així, el rei admetia consultar els consellers noruecs en aquells casos que afectessin el conjunt de la corona, o bé exclusivament Noruega. El punt de vista dels dos regnes sobre la política exterior era completament oposat: mentre que Noruega considerava que tenir una política exterior pròpia era la millor eina per defensar els interessos de la seva potent marina mercant, Suècia subordinava aquest aspecte a la defensa nacional davant d'una agressió exterior, especialment en els moments en què a Finlàndia hi havia una intensa política de russificació que es percebia com una amenaça per als interessos suecs i noruecs per si l'Imperi Rus decidia expandir-se per la zona³⁶ (Barton, 2003, p. 77).

Després de diversos intents fallits d'arribar a un acord sobre política exterior, el 1899 arriba un nou pla que semblava ser el definitiu que establí dos cossos consulars separats per a les dues corones amb personal conjunt. Tot i tenir el vistiplau de les dues

---

³⁶ Suècia tenia certa desconfiança respecte a Noruega en aspectes de defensa donada la negativa noruega d'ajudar militarment Dinamarca durant la guerra per Schleswig-Holstein que, el 1864, Dinamarca va mantenir amb Àustria i Prússia i que va finalitzar amb la derrota contundent del país escandinau (Barton, 2003).

parts, la proposta va fracassar per l'exigència del primer ministre suec de mantenir Noruega en un pla subaltern. Al cap d'anys de negociacions i intents fallits, el partit liberal *Venstre* aprofita el nou fracàs per polaritzar el debat entorn de la unió fins al punt que moderats i conservadors accepten que el fracàs ha estat degut a la manca de voluntat de la part sueca i que havent fracassat un acord que comptava amb ampli consens, no quedava cap altra solució que la dissolució de la unió sueco-noruega. Les expectatives de mals resultats electorals si es mantenien lleials a Suècia en un moment en què la polarització era extrema, va decantar l'opinió dels conservadors i moderats, aleshores al govern noruec, cap a la secessió de Noruega (Barton, 2003, p. 78).

El 1905, l'*Storting* aprovà la creació d'un cos consular propi per a Noruega, comptant que el rei exerciria el seu veto. En una maniobra ben preparada, quan el rei va vetar la decisió de l'*Storting*, el govern noruec va presentar la dimissió i va impedir que el rei pogués formar un nou govern. El fracàs del rei per poder formar un govern es va interpretar com a incapacitat del rei suec per governar Noruega, amb la qual cosa l'*Storting* es va declarar sobirà per proclamar la independència de Noruega. La secessió va ser ratificada uns mesos després en un plebiscit popular amb una participació del 85%, i en el qual només 184 ciutadans hi varen votar en contra (Barton, 2003, p. 82).

En el moment de la declaració d'independència hi havia cinc partits a l'*Storting* sorgit de les eleccions parlamentàries de 1903. El primer era el *Høyre* amb 52 diputats, seguia el *Venstre* amb 48, el *Venstre Moderat* amb 10 i després el Partit Laborista amb 5 i el Partit Laborista Demòcrata, amb 2 (Döring et al., 2022).

El 7 de juny de 1905, el primer ministre noruec Michelsen va presentar a l'*Storting* la proposta de Declaració d'Independència de Noruega que va ser aprovada per unanimitat pels 117 diputats sense debat previ (Stortinget, 2021). La Declaració de la independència, de fet la dissolució de la Unió amb Suècia, es presentava “com a resultat que el rei de Suècia deixava de ser de forma efectiva el rei de Noruega” per la seva incapacitat de formar un govern noruec després de la dimissió de tots els membres del Consell d'Estat, la qual cosa l'*Storting* considerava una “dimissió de la monarquia constitucional” (Stortinget, 2021). Noruega és doncs un cas de secessió que no té contestació interna perquè cap dels partits presents a l'*Storting* es va posicionar en contra de la dissolució de la Unió de Noruega i Suècia.

4.2.2. Finlàndia (1917)

Finlàndia, que havia estat una part integral de Suècia, va passar a formar part de l'Imperi Rus després de les guerres napoleòniques (Berry, 1984) en virtut del Tractat de Pau de Fredrikshamm entre Suècia i Rússia, el 7 de setembre de 1809. El tsar Alexandre I va voler reconèixer la singularitat de la societat finesa i les seves institucions polítiques preexistents, concedint a Finlàndia una forma autònoma de govern, el Gran Ducat de Finlàndia, el 1826 (de manera que Finlàndia, juntament amb el Regne de Polònia, eren els dos únics protoestats existents dins de l'Imperi Rus (Griffiths, 2016, cap. 5).³⁷ En aquest període d'autonomia Finlàndia té moneda i exèrcit propis i una Dieta pròpia, la Dieta de Porvoo, basada en els 4 estaments tradicionals: burgesia, clergat, noblesa i camperols (Jussila, 1999, p. 14).

La Dieta es comença a reunir de forma periòdica a partir de 1863 i comença un període de reforma que culminarà el 1906 quan es formi un nou Parlament, l'*Eduskunta*, els membres del qual seran escollits per sufragi de tots els adults finesos (homes i dones) i per un sistema de representació proporcional. Al nou Parlament hi haurà 5 partits importants³⁸ fins al moment de la independència de Finlàndia: el Partit dels Finlandesos (*Suomalainen Puolue*), que representava interessos conservadors i amb una actitud pragmàtica de col·laboració amb el govern rus; el Partit Jove Finlandès (*Nuorsuomalainen Puolue*), d'orientació més liberal i compromès amb el manteniment dels principis constitucionals; el Partit Suec (*Svenska Partiet*), representant de la minoria suecòfona i també defensor de la constitució finesa; i dos partits de classe, la Lliga Agrària (*Maalaisliitto*) i el Partit Socialdemòcrata (*Suomen sosialidemokraattinen puolue*, SDP) (Coakley, J, 1987).

El Partit dels Finlandesos neix com una agrupació de membres nacionalistes de la Dieta però sense cap tipus d'organització institucional, procedimental o programàtica fins ben entrada la dècada de 1880. Els seus membres dominaven els estaments del clergat i de la pagesia de la Dieta (Mylly, 1984). Fins l'any 1894, dins del Partit Finlandès varen conviure dos corrents, el conservador i el liberal, units en la defensa del finès i la cultura finesa davant del suec i la cultura sueca. A partir de 1894, els liberals del partit es separen donant lloc al Partit Jove Finlandès que reforça les idees de democràcia, liberalisme i reforma.

---

³⁷ Els protoestats eren jurisdiccions administratives identificables que tenen els següents trets:

1. Població mínima de 1.000 persones i un mínim de 100 km² i,
2. Té independència interna completa (*indirect rule*), o
  - a. Té drets específics garantits per un grup ètnic majoritari o nació, o
  - b. És el resultat d'una transferència territorial, o
  - c. Està separada de la metròpoli per un mínim de 100 milles.

És a dir, un protoestat és un tipus particular d'unitat política, que està administrativament organitzada, amb determinat grau d'autonomia i que típicament (però no sempre) està construït al voltant d'un grup ètnic local. (Griffiths, 2016, cap. 2).

³⁸ Altres partits menors i amb poca representació a l'*Eduskunta* són el Partit dels Treballadors Cristians i el Partit Progressista. Només el segon estarà present a la cambra el 1917 i s'alinejarà amb els partits partidaris de declarar la independència de forma immediata.

El Partit Suec es va fundar com a reacció a l'aparició del moviment nacionalista finès de la *Fennomania* i el Decret de Llengua del tsar Alexandre II que concedia al finès l'estatus de llengua oficial juntament amb el suec. Els suecòfons dominaven els estaments de la burgesia i de la noblesa a la Dieta, eren majoritàriament d'ideologia liberal i creien que mantenir la cultura sueca dins de Finlàndia era garantia de la continuïtat de l'*statu quo* de Finlàndia com a Gran Ducat dins de l'Imperi Rus (Soikannen, 1984). La reforma electoral de 1905-1906 que amplia el sufragi a tots els adults finesos (homes i dones) i adopta un sistema de representació proporcional, incentiva el Partit Suec a voler representar a tots els finesos suecòfons, i a defensar el concepte d'una Finlàndia amb dues nacions amb igualtat de drets que posteriorment s'anirà radicalitzant amb demandes més agressives pel control de les zones amb majoria suecòfona (Soikannen, 1984).

L'SDP era un partit de classe que promovia la consciència de classe entre els treballadors urbans i rurals (Paavonen, 1984). En els anys previs a la independència de Finlàndia, l'SDP pivotava entre el patriotisme, que l'impel·lia a col·laborar amb els partits burgesos per a la plena sobirania de Finlàndia, i l'ideal socialista que posava límits a la col·laboració amb els partits burgesos per raons ideològiques (Soikannen, 1978, 1984). L'SDP va ser un dels impulsors de la transformació del sistema parlamentari finès malgrat les reticències dels partits burgesos, que ja se sentien còmodes amb el sistema dels quatre estaments i amb el sufragi limitat a la població masculina (Alapuro, 2006).

La Lliga Agrària es funda el 1906 i és un dels partits agraris que es funden a l'Europa de l'Est i del Nord, que en aquells moments era eminentment agrícola³⁹, de defensa dels valors propis de la vida rural, i com a reacció a la industrialització i urbanització de la societat i la transformació de valors socials que comportava el canvi social cap al capitalisme modern que consideraven que posava en risc el seu model de vida (Mylly, 1984). Conseqüentment amb la defensa de valors tradicionals, agrupa els finesos descontents amb el nacionalisme moderat del Partit Jove Finlandès, i promovia una política lingüística radical que portés el finès a ser l'únic idioma oficial.

El sistema de partits finès es va articular inicialment a l'entorn de la clivella lingüística: el Partit Suec defensava els interessos de la minoria suecòfona i el Partit Finlandès (*Suomalainen Puolue*) s'articulava en defensa d'una major finlandització de la societat en la línia del moviment (Mylly, 1984). No existien partits que representessin la minoria russa. Això pot ser degut al fet que la proporció de ciutadans russòfons al Gran Ducat era molt baixa. S'estima que el 1900 no arribaven als 6.000 i que el 1910 eren 7.000, d'una població d'aproximadament 2,7 milions. És a dir, es tractava d'aproximadament un 0,2% de la població (Viimaranta et al., 2018, p. 100) la qual cosa feia completament impossible que amb el canvi a un sistema electoral proporcional, un "partit rus" pogués tenir representació.

---

³⁹ El 1910, el 74% dels finesos vivia de les explotacions agrícoles, ramaderes i forestals (Mylly, 1994).

La relació entre Finlàndia i Rússia va ser un tret políticament secundari fins l'anomenat Primer Període d'Opressió (1899-1905) que comença amb la publicació del Manifest Imperial de Febrer de 1899 del tsar Alexandre II, que pretenia l'assimilació de totes les minories nacionals i que a l'Imperi Rus hi hagués una sola religió, una sola llengua i una sola cultura. Les primeres mesures que es van prendre a Finlàndia varen ser la integració del sistema postal i l'exèrcit finès en els seus homòlegs russos (Soikannen, 1984). Aquestes mesures uniformadores varen tenir una gran contestació per part de la població finesa (Jussila, 1977, p. 290) que va protagonitzar diverses vagues i protestes, fins que després de la vaga general de 1905, el tsar emet un nou edicte⁴⁰ que interromp l'aplicació de la política de russificació. Els intents de russificació d'aquest període provoquen que la clivella nacional finesa-russa relegui a un segon terme les qüestions lingüístiques que enfrontaven els partits finesos i el partit suec, i les de caire social que comencen a emergir en el país⁴¹ i que confrontaven els partits burgesos amb el partit socialdemòcrata. El 1908 s'inicia el Segon Període d'Opressió que no finalitzarà fins pràcticament la independència de Finlàndia (Jussila, 1999). En aquest Segon Període d'Opressió, tota la burocràcia es russifica i es dicten un seguit de lleis imperials que suposen *de facto* la liquidació del govern autònom de Finlàndia. En aquest període el tsar dissol diverses vegades l'*Eduskunta*, com a resposta als intents del Parlament finès de legislar més enllà del marc legal que li atorgava⁴² cert poder legislador encara que només en política interna.

Els dos períodes de russificació varen tenir la virtut d'unir tots els partits de l'*Eduskunta* en defensa de l'autogovern finès i en contra de les polítiques imperials, relegant a un segon terme tant la clivella lingüística com les reformes socials. En el Primer Període d'Opressió, el Partit Finlandès adopta una posició conservadora i flexible vers la nova política russa provant de salvaguardar allò essencial i procurant evitar majors pèrdues d'autogovern en el futur, mentre que la resta de partits varen adoptar una posició de resistència passiva i de defensa dels drets constitucionals de Finlàndia a la qual es va afegir el Partit del Poble Suec (Soikannen, 1984, p. 64; Jussila, 1977, p. 292). En canvi, en el Segon Període d'Opressió, el Partit Finlandès abandona l'actitud conciliadora amb la russificació i s'afegeix a la resistència passiva de la resta de partits de l'*Eduskunta*. Per la seva banda l'SDP no només es va aliar amb els partidaris de la resistència passiva sinó que, a partir de l'abdicació del tsar Nicolau II, es va comprometre a favor de la independència de Finlàndia i en va liderar el procés al Parlament.

El març de 1917, en plena crisi revolucionària a Rússia, el tsar Nicolau II abdica però el nou govern provisional rus continua la mateixa línia política que fins al moment hi havia respecte de Finlàndia. El mateix any l'SDP, que havia guanyat les eleccions de 1916 per majoria absoluta i governava a Finlàndia, redacta la Llei del Poder que

---

⁴⁰ L'Edicte de Novembre de 1905.

⁴¹ En el context de la revolució russa i el període anterior, les qüestions socials i la contraposició entre les posicions més prorevolucionàries i antirevolucionàries dels partits finesos van prenent o perdent rellevància segons els esdeveniments que es donen a Rússia.

⁴² L'*Eduskunta* és dissolt pels governs russos els anys 1908, 1909, 1910, 1911, 1913 i 1916 (Jussila, 1999).

proclama la supremacia de la legislació finesa sobre la russa. Com a reacció, el govern provisional rus dissol novament l'*Eduskunta* i convoca noves eleccions (Jussila, 1999, p. 79). El triomf de la revolució de novembre de 1917 a Rússia va dividir els partits finesos sobre els riscos o beneficis que podia comportar per a Finlàndia; mentre que els socialdemòcrates veien amb bons ulls la revolució, els partits burgesos⁴³ la temien i volien accelerar la independència de Finlàndia com a forma de protegir-se'n.

Les eleccions de 1917 es convoquen en plena crisi russa, amb el tsar que ja havia abdicat, i com a conseqüència de la dissolució de l'*Eduskunta* per part del Govern interí rus, com a reacció a l'aprovació de la llei que atorgava a l'*Eduskunta* la supremacia legal, per sobre de la legislació russa, en els afers interns de Finlàndia (Jussila, 1999). La composició del parlament finès en el moment de la secessió estava formada exclusivament per partits partidaris de la independència de Finlàndia segons s'exposa a la taula següent, resultat de les eleccions de 1917.

Taula 6, composició de l'Eduskunta el 1917 (Döring et al., 2022)

Partit	Escons
Partit Socialdemòcrata	92
Partit Finlandès	32
Lliga Agrària	26
Partit Jove Finlandès	24
Partit del Poble Suec	21
Altres	5

La proposta inicial, presentada a la sessió parlamentària del 6 de desembre de 1917 pel Partit Jove Finlandès, consistia en l'aprovació per part de l'*Eduskunta* de la resolució del govern finès per a l'establiment de la República de Finlàndia i prendre les mesures necessàries per a la seva implementació. A aquesta proposta, l'SDP en va presentar una d'alternativa o de complementària en la qual es demanava que la independència de Finlàndia fos a través d'un acord amb Rússia com a primer pas per aconseguir el reconeixement d'altres estats, i es demanava que s'establís un comitè russo-finès per a la negociació (Hentilä, 1999). El president va posar a votació la proposta inicial indicant que en cas que fos rebutjada, aleshores s'admetria la segona de les propostes. El resultat de la votació va ser de 100 vots a favor i 88 en contra, per la qual cosa la proposta inicial de declaració unilateral d'independència va ser la guanyadora. L'SDP va votar en contra de la proposta de declaració unilateral d'independència per considerar que no tenia en compte la seva proposta per assolir la independència i que posava en risc la

⁴³ Partit Finlandès, Partit Jove Finlandès, Partit del Poble Suec, Lliga Agrària i el minoritari Partit Progressista.

relació del nou estat finlandès amb la Rússia Soviètica (Immonen, 2020). L'acta de la sessió recull els requeriments de tres parlamentaris que demanen que consti en acta la seva protesta per la decisió del parlament, que és probable que pertanyessin al Partit Socialdemòcrata, pel blasme a les “*polítiques burgeses irresponsables (...) que portaran dures conseqüències per als finesos*” (Eduskunta Riksdagen, 2021).

Malgrat haver votat en contra de la declaració unilateral de la independència no podem considerar l'SDP com un partit unionista perquè tenia una proposta pròpia per a la secessió de Finlàndia respecte de Rússia. No es va tractar d'un vot contra la secessió sinó d'un vot estratègic que unia les dues voluntats de l'SDP: la independència de Finlàndia i la revolució social, emmirallada en la revolució bolxevic que tenia lloc a Rússia. Posteriorment a la declaració d'independència, l'SDP va liderar diverses iniciatives per tal que els bolxevics reconeguessin la independència de Finlàndia (Kirby, 1972, p. 193), cosa que va tenir lloc en unes setmanes en consonància amb la “Declaració dels drets dels Pobles de Rússia” que incloïa el dret a l'autodeterminació, inclosa la secessió i la formació d'estats independents per a les nacionalitats (Coakley, 1987).

4.2.3. Irlanda (1922)

L'illa d'Irlanda va ser conquerida pel Regne Unit durant el segle XVI i colonitzada durant el segle XVII per desenes de milers de colons provinents d'Escòcia i Anglaterra. Els primers assentaments de colons anglesos es varen crear al nord, mentre que al nord-est de l'illa es va concentrar una elevada densitat de presbiterians escocesos, i a la perifèria de l'Ulster, i de forma menys intensa per tota l'illa, s'hi varen instal·lar presbiterians anglesos (Morland, 2016). La política del Regne Unit durant aquest període va tenir una orientació clarament colonial amb imposició de les lleis angleses, expropiacions massives de terres i distribució de títols nobiliaris i les seves propietats associades als colons amb l'objectiu d'anglicitzar l'illa (Kenny, 2004, p. 30) i amb una colonització més intensa i massiva amb anglesos protestants a les zones que aleshores eren més rebels, els comtats de l'Ulster (Coakley, 1980, p. 6). La colonització del nord de l'illa no va ser incruenta, perquè els seus habitants en varen ser expulsats o exterminats (Canny, 1973, p. 580-581) amb el que es començaven a posar les bases de la majoria protestant, concretament puritans anglicans, al nord de l'illa que, suposadament, seria més lleial a la corona britànica que la resta de l'illa.

El segle XVII és una etapa definida com de consolidació (Kenny, 2004, p. 18) en la qual Irlanda disposa d'un Parlament propi a Dublín, tot i que el Regne Unit hi manté la seva pròpia administració. El Parlament autònom es manté actiu fins que és dissolt després del fracàs de la insurrecció irlandesa del segle XVIII. Sufocada la revolta, i amb l'objectiu d'aconseguir una major integració d'Irlanda, els dos regnes signen l'Acta de la Unió en virtut de la qual Irlanda tindrà representació al Parlament de Westminster, però durant tot el segle XVIII els catòlics són exclosos de qualsevol posició governamental (Garvin, 2005, p. 31). La signatura d'aquesta acta estableix una relació de teòrica igualtat entre els dos regnes però esdeveniments com la Gran Fam Irlandesa de 1845-1849 varen deixar palesa la subordinació d'Irlanda al Regne Unit, la qual cosa va estimular el creixement del sentiment independentista entre els irlandesos (Kenny, 2004, p. 13).

A partir de la segona meitat del segle XVIII es varen començar a desenvolupar diverses organitzacions que anirien conformant un protosistema de partits irlandesos nacionalistes. Inicialment eren societats secretes, mescla de partit polític i grup armat, que varen anar confluint a través de fusions, escissions i refundacions fins a configurar un sistema de partits en el qual tenia preponderància el Partit Parlamentari Irlandès (*Irish Parliamentary Party*, IPP). Els unionistes varen seguir un camí paral·lel, formant primer agrupacions pròpies inicialment no sectàries (Garvin, 2005, p. 34). Encara que inicialment només a l'Ulster, les organitzacions es varen acabar alineant d'acord amb criteris religiosos degut a la pressió de l'aristocràcia per mantenir els catòlics en una posició subordinada. L'església catòlica a Irlanda també veia en la Unió una defensa contra la revolució de l'ordre establert que suposava el nacionalisme irlandès (Garvin, 2005, p. 41-49). Fins ben entrat el segle XIX no apareixen els primers partits polítics prou organitzats per competir electoralment (Garvin, 2005, p. 49). Inicialment la ideologia dels partits irlandesos es basava en els drets civils, el nacionalisme,

igualitarisme i “una curiosa mescla de catolicisme conservador i radicalisme polític” (Garvin, 2005, p. 64).

El rebuig britànic del primer projecte d'autogovern (*Home Rule*) per a Irlanda el 1885 va provocar la polarització del sistema de partits irlandesos; per una banda el Partit Parlamentari Irlandès es va radicalitzar en les seves demandes d'autogovern i per l'altra banda, es va anar configurant un sentiment identitari en els unionistes de l'Ulster (Kenny, 2004, p. 19). D'aquesta forma, el sistema de partits es va anar configurant entorn de les dues principals clivelles: la pertinença al Regne Unit, i la religió, de manera que va esdevenir un sistema bipartidista amb un partit nacionalista (IPP) i un altre d'unionista, el Partit Unionista (o Aliança Unionista Irlandesa, *Irish Unionist Alliance, IUA*) (Garvin, 2005, p.123).

El 1912, el tercer intent d'aprovació d'una *Home Rule* per a Irlanda va tenir èxit i va poder ser aprovada gràcies a la inclusió d'una moratòria de 3 anys. L'aprovació va dur Irlanda al caire de la guerra civil perquè tant el bàndol independentista com l'unionista hi varen reaccionar creant milícies armades (Kenny, 2004, p. 30; O'Donoghue, 2019, p. 5). La principal oposició provenia dels unionistes protestants del nord-est de l'illa, fins al punt que el 1914 el govern britànic va excloure 6 comtats del nord-est de l'autogovern (Dr. Mary Noelle Harris, comunicació personal 12 de maig de 2023).

L'esclat de la I Guerra Mundial, i la prioritat del Regne Unit per la guerra en el continent, va obrir una finestra d'oportunitat per als independentistes irlandesos que es varen revoltar contra la corona anglesa en l'Alçament de Pasqua de 1916 i l'intent de crear la República Irlandesa (O'Donoghue, 2019, p. 17). Tant l'alçament com la seva repressió varen contribuir a la radicalització de les posicions respectives d'independentistes i unionistes. La radicalització es va traduir electoralment en el triomf del *Sinn Féin* a les eleccions de 1918 al Parlament de Westminster a costa de l'*Irish Parliamentary Party* (Kenny, 2004, p. 20). Les eleccions de 1918 estan considerades com les decisives en el camí cap a la independència d'Irlanda pel caràcter plebiscitari que se'ls va atorgar (Garvin 2005, p. 163) des dels partits polítics més radicalitzats respecte de la independència, el *Sinn Féin* i el Partit Unionista.

El *Sinn Féin*, que fins al moment era un partit petit i amb un èxit relatiu (a les eleccions anteriors, de renovació parcial dels escons, havia obtingut només 6 escons), arribava a les noves eleccions amb un missatge clarament independentista i capitalitzant dos fets d'importància cabdal en l'opinió pública irlandesa: l'impacte de la Revolta de Pasqua de 1916, tot i no haver-hi estat directament implicat (O'Donoghue, 2019, p. 6); i la Crisi del Reclutament originada per l'oportunitat liderada pels sindicats i clergat de la part sud de l'illa al reclutament obligatori dels irlandesos a l'exèrcit britànic cap a finals de la I Guerra Mundial (Garvin, 2005).

L'IPP havia liderat la política nacionalista irlandesa fins al moment (havia obtingut una majoria de 73 escons sobre un total de 105 a les eleccions anteriors) amb una política nacionalista centrada en la *Home Rule* (autogovern) i que en el context de les eleccions era acusat d'haver mantingut el suport al Regne Unit amb una política favorable a la

intervenció a la guerra. En el moment de les eleccions, l'IPP havia perdut gran part del seu suport degut a la radicalització de l'electorat nacionalista irlandès després de la revolta de 1916 (Dr. Mary Noelle Harris, comunicació personal 12 de maig de 2023).

Per la seva banda, el Partit Unionista, ferm partidari de la unió amb el Regne Unit i que era especialment fort als 6 comtats d'Irlanda del Nord (O'Donoghue, 2019, p. 11), on havia obtingut la majoria dels 17 escons en les anteriors eleccions. Completaven la llista de contendents electorals un grup de polítics unionistes independents i el Partit Laborista (*Labour Party*), que només va competir als comtats del nord d'Irlanda i va renunciar a fer-ho en els del sud com a forma de protesta per la polarització de les eleccions entorn de la clivella nacional que consideraven secundària davant de la social. El Partit Laborista va mantenir una posició indefinida respecte de la qüestió nacional, fins i tot durant el període de conflictes greus (la Guerra de la Independència d'Irlanda i la Guerra Civil Irlandesa) que es va encetar després de les eleccions de 1918 (McKay, 2020).

Els resultats electorals varen suposar una clara victòria del *Sinn Féin*, que va obtenir 73 diputats, 67 dels quals els va prendre al Partit Parlamentari Irlandès. Els resultats varen estar influïts per l'ampliació del sufragi als homes no propietaris i a les dones de més de 30 anys (Garvin, 2005). L'IUA va guanyar clarament al nord d'Irlanda amb 22 diputats. El nord d'Irlanda va ser també l'única part de l'illa, juntament amb la zona sud de Dublín, on el Partit Parlamentari Irlandès va aconseguir representació⁴⁴. El mapa electoral dibuixava clarament un país dividit per la clivella nacional, conseqüència del sistema electoral majoritari britànic.

Segons les dades dels resultats electorals (Northern Ireland Elections, 2006), l'IUA va tenir un total de 257.314 vots a tota l'illa, dels quals 225.082 varen ser als 6 comtats d'Irlanda del Nord, això suposa que fora de l'Ulster només va aconseguir 32.232 vots sobre un total de 614.608 vots vàlids, el que suposa un exigü 5,24% de vots al sud de l'illa. Al sud de l'illa, el *Sinn Féin* va obtenir 399.913 vots, el 65,06%, però cal tenir en compte que en 25 districtes electorals no es varen celebrar eleccions perquè només es va presentar el candidat del *Sinn Féin* (Bew, 1999, p. 8) i, per tant, els vots que presumiblement hauria tingut el *Sinn Féin* no estan comptabilitzats en el total, la qual cosa faria encara més gran el seu percentatge de vot i evidenciaria encara més la posició minoritària de l'unionisme britànic al sud d'Irlanda.

Després de la seva rotunda victòria a les eleccions, el *Sinn Féin* va adoptar una política radical: els seus parlamentaris no varen prendre possessió dels escons al Parlament britànic i, en canvi, a principi de 1919 va formar, a Dublín, una assemblea irlandesa no reconeguda pel govern britànic, el *Dáil Éireann*,⁴⁵ la qual va proclamar la República d'Irlanda que, de fet, equivalia a una declaració d'independència (O'Donoghue, 2019, p.

⁴⁴ Tres dels quals els va aconseguir en coordinació amb el *Sinn Féin* per evitar la victòria del candidat unionista (O'Donoghue, 2019).

⁴⁵ El *Dáil Éireann* havia d'estar format per tots els parlamentaris escollits a Irlanda a les eleccions de 1918 però només en varen formar part els membres del *Sinn Féin* que no estaven empresonats ni amagats per por de la repressió. Els membres dels altres partits no en varen formar part (Garvin, 2015, p. 167).

13). La República no va ser reconeguda i en canvi sí que va fer actuar el govern britànic amb l'ús de la força i la dissolució del *Dáil* que va suposar l'inici de la Guerra de la Independència entre els nacionalistes irlandesos i el Regne Unit.

El darrer intent de mantenir Irlanda dins de la Unió amb el Regne Unit va tenir lloc el 1920 quan el Parlament britànic va aprovar la Government of Ireland Act, que concedia l'autonomia a Irlanda establint dos parlaments diferents: un a Belfast, Irlanda del Nord, i l'altre a Dublín, autònoms l'un de l'altre, i els dos sota la sobirania del rei d'Anglaterra. La Llei es va aprovar el 31 de març de 1920 a la Cambra dels Comuns del Parlament de Westminster amb l'absència dels diputats del *Sinn Féin* i els vots en contra dels 6 diputats del Partit Parlamentari Irlandès, dels diputats unionistes del sud d'Irlanda i d'una majoria dels diputats laboristes. Els membres del Partit Unionista de l'Ulster es varen abstenir de forma majoritària i en varen facilitar l'aprovació perquè hi veien una sortida pràctica: mantenir l'Ulster dins del Regne Unit i poder disposar del seu propi parlament (Hansard, 1803-2005). Per la seva banda els diputats de l'IPP no volien el trencament amb el Regne Unit sinó que buscaven una via constitucionalista per poder assolir una autonomia per al conjunt d'Irlanda en col·laboració amb el Regne Unit (O'Donoghue, 2019, p. 61). També opinaven que la creació d'una república irlandesa no era possible ni desitjable perquè esperonaria els unionistes en les seves demandes de partició de l'illa (Dr. Martin O'Donoghue, comunicació personal 16 de maig de 2023). Però una altra raó pel vot en contra era que havien estat escollits per circumscripcions del nord d'Irlanda les quals quedarien sota la influència del parlament de Belfast i, per tant, controlats pel govern unionista en cas que l'Acta fos aprovada (Dr. Mary Noelle Harris, comunicació personal 12 de maig de 2023).

L'Acta suposava una partició política d'Irlanda que inicialment es veia com a temporal (Pinos i McCall, 2020, p. 3) i que va esdevenir quasi definitiva el 1921 quan, com a mesura per acabar la guerra anglo-irlandesa, es va signar un tractat entre el Regne Unit i Irlanda aprofitant una treva en la Guerra Anglo-Irlandesa. Els termes del tractat atorgaven a Irlanda l'estatus administratiu de *Dominion*,⁴⁶ que suposava la independència *de facto* de l'illa, donant origen a l'Estat Lliure d'Irlanda, malgrat que es mantenia dins de la Commonwealth britànica. Tot i que l'estatus de *Dominion* incloïa tota l'illa, el tractat contemplava la possibilitat que Irlanda del Nord pogués deixar de formar-ne part.

El tractat es va sotmetre a votació a la Cambra dels Comuns del Parlament de Westminster el 16 de desembre de 1921 i va ser aprovat per 401 vots a favor i 58 en contra. Els parlamentaris que hi varen votar en contra varen ser els unionistes de l'Ulster que rebutjaven frontalment formar part de l'Estat Lliure d'Irlanda i alguns membres del partit conservador que veien en l'Estat Lliure d'Irlanda l'embrió d'una república (Hansard, 1803-2005). Els diputats de l'IPP no varen mantenir una posició comuna en la votació: tres diputats varen votar a favor de la formació de l'Estat Lliure

---

⁴⁶ Segons Griffiths (2016) els Dominion eren un tipus de protoestats característics del Regne Unit que els permetia exercir política externa i tenien un major grau de sobirania que els altres tipus de protoestats (colònies, protectorats, virregnats, dependències).

d'Irlanda i els altres tres es varen abstenir. Aquells que hi varen votar a favor tenien l'esperança que la comissió que havia de definir les línies divisòries entre l'Ulster i l'Estat Lliure d'Irlanda atorgaria una part considerable del territori dels 6 comtats d'Irlanda del Nord a l'Estat Lliure. La divisió en aquesta opinió era també un reflex que havien acceptat la derrota de les seves tesis polítiques davant de les secessionistes del *Sinn Féin* i de la feblesa del partit que descrivien com a "moribund" (O'Donoghue, 2019, p. 62). L'IPP no es pot considerar un partit unionista en el mateix sentit que ho era el Partit Unionista perquè estava a favor de l'autodeterminació d'Irlanda i era un partit indubtablement nacionalista irlandès (Dr. Martin O'Donoghue, comunicació personal, 16 de maig de 2023), però la seva preocupació per la partició d'Irlanda el va posicionar en contra de les propostes que, finalment, la varen consolidar.

Poc després de la formació de l'Estat Lliure d'Irlanda l'Ulster l'abandonava, posava en marxa el seu propi Parlament i es mantenia dins del Regne Unit consolidant la partició de l'illa. La partició va ser l'origen de la Guerra Civil Irlandesa de 1922-1923 entre els partidaris del Tractat i els que hi eren contraris perquè consideraven inacceptable la partició. A les eleccions de 1923 (ja amb la guerra civil finalitzada) l'electorat va votar massivament a favor dels partits pro-Tractat i els unionistes pràcticament varen desaparèixer electoralment (Garvin, 2005, p. 187).

La participació política dels unionistes al sud de l'illa a partir de la independència, es va fer mitjançant "Partits d'Homes de Negocis" (*Businessmen Parties*, BP), partits conservadors centrats en aspectes econòmics que majoritàriament tenien suport de votants protestants. Aquests partits estaven implantats majoritàriament a Dublín i Cork i varen tenir un èxit molt relatiu: el 1922, va ser escollit un únic candidat del *Business and Professional Group*, dels cinc que s'havien presentat. A les eleccions de 1923, en les quals ja es va utilitzar el sistema electoral proporcional, va obtenir 2 escons. En aquestes mateixes eleccions la *Cork Progressive Association* (Associació Progressista de Cork), que estava associada amb el Business Party, també va obtenir-ne 2 més (Coakley, 1990, p. 19).

A les eleccions de juny de 1927 va entrar al parlament irlandès una formació nova, la Lliga Nacional (*National League*), favorable al Tractat i que degut al seu ideari conservador i anglòfil va rebre el suport de votants unionistes que hi veien una alternativa a la confrontació entre els principals partits irlandesos. En aquestes eleccions va obtenir 8 escons, prou per ser decisius per a la formació del nou govern, però a les eleccions del setembre del mateix any que es varen convocar per resoldre la situació de bloqueig parlamentari, es va quedar en només 2 escons. A partir d'aquest moment, desapareix de l'escena parlamentària.

El canvi demogràfic d'Irlanda com a conseqüència de la partició de l'illa va tenir una influència definitiva en els resultats electorals dels partits unionistes del sud de l'illa. Des de la instauració del Tractat, una part important de la població protestant (prop d'un 30%) potencialment votant de les opcions unionistes havia emigrat al nord d'Irlanda, resta del Regne Unit i Estats Units en proporció molt superior de la que ho havia fet la població catòlica cap a altres destinacions (2,2%). A més, el sud d'Irlanda va rebre

també un flux migratori de població catòlica provinent d'Irlanda del Nord (Bielenberg, 2013, p. 212). Segons el cens de 1926 (Central Statistics Office, 1922), el percentatge de població catòlica a l'Estat Lliure d'Irlanda era del 92,57%, superior al 89,58% que consta en el cens de 1911. El mateix cens de 1926 indica que si la població de l'Estat Lliure d'Irlanda va disminuir un 5,3%, el major pes de la disminució demogràfica va recaure en la població no catòlica que va caure un 32,5%, la disminució més gran en el període 1861-1926, que havia estat entre el 4,8% i el 8,6% en les diferents dècades de pertinença a l'Imperi Britànic i que és atribuïble al conflicte anglo-irlandès de 1919-1921 i a la guerra civil irlandesa de 1922-1923 (Mohr, 2021, p. 242). L'èxode protestant va continuar en els anys següents de manera que el 1926, la disminució de la població protestant al sud de l'illa d'Irlanda havia arribat al 40% (Hart, 1996).

Aquest canvi demogràfic combinat amb el sistema electoral majoritari i l'ampliació del sufragi a tots els homes més grans de 21 anys i a les dones més grans de 20 que tinguessin propietats va gairebé triplicar l'electorat irlandès (de Bromhead et al., 2020) i va suposar la pràctica liquidació de les opcions electorals unionistes (O'Callaghan, 1997, p. 105). A partir de 1927, els votants protestants votaven el *Cumann na nGaedahl* (Partit dels Irlandesos), partit conservador que havia estat a favor del Tractat (Coakley, 1990, p. 20) i que tot i que els seus quadres provenien del *Sinn Féin* i de l'IRA va agrupar a tots aquells que estaven cansats de la política revolucionària fos per "caràcter o per interessos econòmics" (Garvin, 2005, p. 197).

Malgrat això, els unionistes encara varen tenir l'oportunitat de participar políticament a Irlanda en el Senat irlandès establert l'any 1922, després del Tractat, en el que va ser un triomf dels negociadors unionistes irlandesos que volien un parlament bicameral per tal que, amb unes normes diferents del sistema electoral majoritari, l'unionisme hi pogués tenir representació. El nomenament directe de part dels senadors per part del president del Consell Executiu va permetre que les minories protestant, quàquers i jueva tinguessin 20 escons d'un total de 56 en el primer Senat que es va formar. Setze d'aquests 20 membres, inclòs el president de la cambra, es podien considerar antics líders unionistes (Manning, 2010, p. 3; Lynch i Groves, 2022, p. 54). Els unionistes, durant la negociació per a l'establiment del Senat, varen aconseguir que les lleis que no fossin ratificades pel Senat, excepte les lleis econòmiques, quedessin en suspens durant un període inicial de 9 mesos que després es va estendre a 18 mesos (Manning, 2010, p. 3), la qual cosa els donava un poder de veto sobre la legislació aprovada al Dáil.

Malgrat que el sistema electoral per al Senat va canviar dos cops, 1925 i 1928, els unionistes varen tenir-hi representació fins a l'abolició el 1929 quan el *Fianna Fáil* va accedir al poder i va aconseguir eliminar el que considerava un contrapoder unionista al Dáil. Quan el Senat irlandès va reprendre la seva activitat el 1937, ho va fer amb unes normes diferents que ja no preveïen la reserva d'escons als exunionistes (Lynch i Groves, 2022, p. 56) tot i que Manning (2010, p. 9) especifica que els tres escons reservats als acadèmics del Trinity College eren precisament per donar veu als exunionistes, almenys inicialment.

El disseny institucional de l'Estat Lliure d'Irlanda era inclusiu respecte de les minories (Bielenberg, 2013, p. 211). Per exemple, la Constitució de l'Estat Lliure d'Irlanda establí la no-discriminació de cap ciutadà per raons de religió o creences i la no-imposició de l'ensenyament de cap religió en les escoles públiques (Irish Statute Book, 2023) buscant la no-discriminació de la minoria protestant del sud d'Irlanda. La Constitució posterior, de 1937, tot i que va eliminar les referències a l'imperi britànic, va evitar el reconeixement de l'estatus d'Irlanda del Nord i que utilitzava "generosament simbologia catòlica, nacionalista i gaèlica" (Garvin, 2005, p. 251), aprofundeix en aquest principi afirmant que l'Estat no es compromet amb cap religió i garantint la llibertat de creença i de culte a totes les religions (Legislationline, 2022), la qual cosa no és un tema menor tenint en compte la importància de la religió en la configuració de les clivelles polítiques a Irlanda.

Pel que fa al tractament institucional de la llengua anglesa cal tenir en compte que en el llarg període de dominació anglesa hi va haver una assimilació lingüística (Hroch, 1985, p. 9) de la població irlandesa, que utilitzava majoritàriament l'anglès (Garvin, 2005, p. 237). Després de la formació de l'Estat Lliure d'Irlanda, la constitució irlandesa establí que l'irlandès era l'"idioma nacional" i reconeixia l'anglès com a llengua oficial (Irish Statute Book, 2023) reflectint institucionalment el que era palès a la vida quotidiana. Tot i el paper simbòlic del gaèlic a la vida diària (Garvin, 2005, p. 238), la minoria protestant del sud de l'illa va reaccionar iradament a l'obligatorietat del gaèlic a l'ensenyament i per poder accedir a determinades funcions públiques (Bielenberg, 2013, p. 225). La constitució irlandesa de 1937 considera que l'irlandès i l'anglès són els idiomes oficials d'Irlanda, tot i que dona a l'irlandès la categoria de "primera llengua oficial" i l'anglès és considerada la "segona llengua oficial" (Legislationline, 2022).

4.2.4. Islàndia (1944)

Islàndia va ser una colònia de Dinamarca des del segle XIV quan tot el regne de Noruega, del qual formava part des del segle XIII, va passar a dependre del regne de Dinamarca. Fins al segle XIX, l'illa va anar experimentant un declivi econòmic i polític forçat per les polítiques daneses que varen posar dures restriccions al comerç amb altres països i limitacions al poder de l'antic parlament islandès, l'*Althingi*, que tot i reunir-se anualment, tenia només funcions judicials que també va anar traspasant de forma progressiva als funcionaris danesos. A partir de mitjan segle XIX les restriccions comercials es varen eliminar i es va restaurar l'*Althingi* si bé amb funcions només consultives. A principis del segle XX i, sens dubte, amb la influència de la dissolució de la Unió de Suècia i Noruega, Dinamarca va ampliar l'autonomia d'Islàndia i va formar una comissió parlamentària bilateral per redefinir les relacions entre Dinamarca i Islàndia. El resultat va ser rebutjat pels islandesos perquè no deixava clara la independència d'Islàndia (Gekht et al., 2020, p. 4).

Al final de la I Guerra Mundial, Dinamarca va accedir a la petició islandesa que Islàndia fos un estat independent en una unió personal amb Dinamarca personificada en el rei de Dinamarca que també passava a ser el rei d'Islàndia, a l'estil del que fins uns anys abans havia estat la unió entre Suècia i Noruega, amb la qual cosa Islàndia va veure enormement eixamplades les seves competències i possibilitats de desenvolupar estructures d'estat. L'Acta de la Unió va ser signada l'1 de desembre de 1918 per una durada de 25 anys, al final dels quals qualsevol dels dos estats podia escollir de deixar la unió.

El nacionalisme islandès neix a mitjan segle XIX precisament a Copenhagen, en el si de grups d'estudiants islandesos i en el context del nacionalisme romàntic de l'època. El nacionalisme islandès es basava en dos conceptes generals que es concretaven en el seu cas particular. El primer concepte general era la il·legimitat de la subjugació d'una nació per una altra i es concretava en el fet que la dominació danesa impedia el desenvolupament de la societat islandesa; el segon concepte tenia les seves arrels en la mitologia nòrdica de formació de les identitats nòrdiques i basava la seva fortalesa en l'homogeneïtat cultural ètnica, idiomàtica i religiosa de la població islandesa, diferenciada de la danesa (Hálfdanarson, 2000, p. 7).

Fins que el 1845 es va restaurar l'*Althingi*⁴⁷, les elits islandeses no estaven organitzades políticament sinó que s'agrupaven en l'administració i l'església per lligams de parentiu; per la seva banda les classes més populars es mostraven completament "apàtiques" (sic) (Grimsson, 1976, p. 8) respecte de la política després de segles de dominació absolutista danesa que les havia enfonsat econòmicament. Les eleccions a l'*Althingi*, que només celebrava assemblees anuals, eren poc competitives i tenien una participació molt baixa (propera al 10%). Els parlamentaris escollits ho eren a títol individual, no representaven cap ideari específic i formaven grups espontanis i efímers en base a la defensa dels propis interessos. A partir de començaments del segle XX, els

⁴⁷ S'havia abolit de forma definitiva a finals del segle XVIII (Hálfdanarson, 2000, p. 2).

grups de parlamentaris comencen a basar-se en les relacions entre Islàndia i Dinamarca, i en les diferències sobre les estratègies per assolir la independència (Hardarsson, 2002, p. 106). El 1874 s'aprova la primera constitució islandesa, que dona a l'*Althingi* autoritat legislativa i sobre el pressupost, si bé de forma limitada (Hálfdanarson, 2000, p. 9).

El 1904 es concedeix l'autogovern a Islàndia, i Dinamarca nomena un ministre d'Afers Islandesos, amb residència a Reykjavík i que ret comptes a l'*Althingi*. En aquest inici de segle també és quan es comencen a formar partits parlamentaris que acaben transformant les eleccions en pluripartidistes que amb l'ampliació del sufragi es varen tornar més competitives (Grimsson, 1976, p. 8-10).

A mitjan dècada de 1910, amb les relacions entre Islàndia i Dinamarca en procés de definir-se de forma satisfactòria per als islandesos, hi ha una transició de la política independentista a la política de classes i comencen a crear-se els primers partits de classe moderns que coexisteixen amb els grups elitistes anteriors (Grimsson, 1976; Kristjánsson, 1979). Entre 1908 i 1933 el sistema electoral a Islàndia era un sistema majoritari, la qual cosa va originar inicialment un sistema bipartidista que va evolucionar cap a un sistema multipartidista a mesura que es varen anar introduint canvis en el sistema electoral⁴⁸ que varen trencar el bipartidisme i varen permetre que a les eleccions de 1916 hi hagués fins a 7 partits al Parlament (Hardarsson, 2002, p. 108).

A la dècada del 1920 i després de diverses escissions i fusions de diversos partits de centredreta es forma el Partit de la Independència (*Sjálfstæðisflokkurinn*) que juntament amb el Partit Progressista (*Framsóknarflokkurinn*), procedent de la fusió de dos partits agraris, formarà el bloc conservador dels partits islandesos. El bloc progressista, amb molta menys representació parlamentària i suport popular, va estar format pel Partit Popular (*Alþýðuflokkurinn*), d'orientació socialdemòcrata i el Partit Comunista, fundat al 1930. Amb aquests quatre partits, el sistema de partits islandès reflectia tres de les clivelles del model de Stein i Rokkan: propietaris-treballadors, centre-perifèria (en el context intern islandès) i reformista-revolucionari (Hardarsson, 2002, p. 152). El sistema de partits islandès no va tenir una clivella secessió-unió perquè tots els partits islandesos varen ser favorables a la independència de l'illa encara que fos el Partit de la Independència el que va exercir el lideratge de la lluita per la independència.

Quan el 1940, Dinamarca va ser ocupada per l'Alemanya nazi, Islàndia va quedar-ne desconnectada i la desconexió es va accentuar quan l'illa va ser ocupada primer pel Regne Unit i després pels Estats Units. El 1941, aprofitant que els Estats Units respectaven l'activitat política de l'*Althingi*, aquest va decidir de refusar la pròrroga del contracte d'unió amb Dinamarca quan finalitzés el termini (Gekht et al., 2020, p. 5).

---

⁴⁸ Entre 1908 i 1944 es varen fer 4 variacions en el sistema electoral i fins a l'actualitat se n'han fet 6 més tendents a incrementar la representació proporcional tot i que es mantenia un elevat grau de *malapportionment*, inicialment per la intenció que els diferents districtes islandesos tinguessin representació significativa i, posteriorment, per la voluntat del Partit de la Independència d'evitar que el Partit Progressista fos excessivament fort a les zones rurals (Hardarsson, 2002, p. 144).

El resultat de les eleccions d'octubre de 1942 varen donar aquesta composició parlamentària a l'*Althingi*.

Taula 7. Resultat de les eleccions d'octubre de 1942 (Döring et al., 2022)

Partit	Escons
Partit de la Independència (<i>Sjálfstæðisflokkurinn</i>)	20
Partit Progressista (<i>Framsóknarflokkurinn</i>)	15
Partit Socialista (<i>Sameiningarflokkur alþýðu</i>)	10
Partit Popular (<i>Alþýðuflokkurinn</i>)	7

El 12 de gener de 1944, el Parlament islandès va aprovar una primera resolució sobre la finalització de l'Acord sobre l'Acta de la Unió entre Islàndia i Dinamarca que va ser aprovada per unanimitat, 51 vots favorables sobre un total de 52, amb un diputat absent. El text aprovat determinava que la resolució calia que fos aprovada en un plebiscit i que en cas que el resultat fos favorable a la resolució caldria tornar-la a aprovar en el Parlament. El 25 de febrer de 1944 un comitè constitucional format ad hoc va fer una proposta per a l'organització del plebiscit sobre la resolució parlamentària de la finalització de l'Acord de l'Acta d'Unió entre Dinamarca i Islàndia i la constitució de la República d'Islàndia, que va ser aprovada també per unanimitat.

En el referèndum, celebrat entre el 20 i el 23 de maig de 1944, el 97% dels vots varen ser favorables a la independència d'Islàndia (Gekht et al., 2020, p. 5). El 16 de juny de 1944, la finalització de l'Acord sobre l'Acta d'Unió entre Dinamarca i Islàndia es va tornar a votar en el Parlament, amb el mateix resultat que en l'ocasió anterior: 51 vots favorables sobre un total de 52 amb un diputat absent. Finalment, el 16 de juny de 1944, el Parlament va aprovar també per unanimitat amb un diputat absent, l'adopció de la constitució de la República d'Islàndia que va entrar en vigor l'endemà mateix.

Dels resultats de les votacions (Axel Viðar Ergilsson, comunicació personal, 7 d'abril de 2021) i de tot el procés parlamentari desenvolupat entre gener i juny de 1944 que va finalitzar amb la independència d'Islàndia, en resulta que cap dels partits presents a l'*Althingi* es va oposar a la independència d'Islàndia.

4.2.5. Estònia, Letònia i Lituània (1991)

Les tres repúbliques bàltiques tenen, a partir del segle XVIII, una trajectòria històrica molt similar fins al punt que els esdeveniments històrics més importants en allò que fa referència a la seva sobirania nacional, hi tenen lloc de forma quasi simultània. Els seus processos polítics, especialment les dues ocasions en què varen formar estats independents (primer després de la I Guerra Mundial i la definitiva als anys 1990), són també molt semblants. Les tres repúbliques varen ser objecte de bescanvi polític en el Pacte de No Agressió nazi-soviètic, i annexionades per l'URSS i transformades en repúbliques socialistes soviètiques en virtut del pacte anterior; quasi simultàniament varen ser ocupades per l'Alemanya nazi l'any 1941 i reintegrades forçosament a l'URSS cap al final de la II Guerra Mundial, el 1944. Els seus processos per a la restauració de la independència es varen iniciar de forma quasi simultània i, finalment, els processos d'independència varen concloure també en moments molt propers en el temps. Davant la coincidència entre fites històriques i per tal de simplificar i evitar repeticions tractaré els casos de les tres repúbliques bàltiques en un mateix subapartat d'aquest capítol de la tesi assenyalant quan correspongui les diferències existents entre les fites històriques.

Estònia, com altres nacions europees, va formar part, de forma completa o en parts, de diferents imperis europeus: Dinamarca al segle XII, l'Orde Teutònic al segle XV i Suècia i Polònia al segle XVI fins que al segle XVIII i a conseqüència del tractat de Nystad que va posar fi a la Gran Guerra del Nord entre els imperis suec i rus, és integrada a l'imperi rus. El mateix tractat va suposar la incorporació de Letònia a l'imperi rus, després que havia estat successivament dominada per la Comunitat de Polònia i Lituània i per Suècia. Lituània és l'única de les tres repúbliques que havia estat una entitat política pròpia i havia format part de la Unió de les Dues Repúbliques (Polònia i Lituània) fins al segle XVIII quan, en un dels processos de partició de Polònia, és annexionada a l'imperi rus. Els tres països formaran part de l'imperi rus fins al final de la I Guerra Mundial quan aprofiten la feblesa de l'imperi provocada per la revolució bolxevic per declarar la seva independència (Taagepera, 1993, p. 15-29; White, 1994, p. 13-14).

A les tres repúbliques bàltiques el nacionalisme es va forjar a la segona meitat del segle XIX, basat en la llengua i cultura pròpies i com a reacció a les polítiques de russificació impulsades des dels cercles imperials del tsar Alexandre III que també varen tenir el mateix efecte a la veïna Finlàndia i que tenien com a objectiu l'assimilació completa de les províncies bàltiques a l'imperi. Els moviments nacionalistes estonià, letó i lituà són fruit de la reforma agrària que permet el sorgiment d'una classe camperola benestant que pot permetre's donar educació universitària als seus fills, els quals busquen homologar les cultures pròpies a les d'altres pobles europeus (Hroch, 1985, p. 15).

Durant la I Guerra Mundial, en el període comprès entre la signatura de la pau entre Alemanya i els bolxevics i el final de la I Guerra Mundial, les províncies bàltiques varen declarar les seves independències i varen proclamar sengles repúbliques el 1918. Les

noves repúbliques varen estar amenaçades des del primer moment pel nou estat soviètic que les volia convertir en repúbliques socialistes soviètiques i les va envair. La resistència de les noves repúbliques va aconseguir la signatura de tractats de pau entre novembre de 1919 i agost de 1920 (Taagepera, 1993, p. 47). La fi de la independència de les tres repúbliques bàltiques es va segellar en el Pacte de No Agressió que varen signar l'Alemanya nazi i l'URSS el 2 de setembre de 1939. El Pacte Molotov-Ribbentrop establia la frontera nord de Lituània com a límit de les esferes d'influència d'Alemanya i l'URSS. A efectes pràctics suposava el vistiplau de l'URSS a la invasió nazi de Polònia, esperant la reciprocitat en el cas d'una invasió soviètica de Finlàndia, Estònia, Letònia i Lituània. Les repúbliques bàltiques varen ser ocupades el juny de 1940 per l'URSS que immediatament hi va establir governs prosoviètics i va constituir les Repúbliques Socialistes Soviètiques d'Estònia, Letònia i Lituània. Onze mesos després, les repúbliques bàltiques varen ser ocupades per Alemanya fins l'octubre de 1944 quan l'URSS en va recuperar el control que ja no perdria fins al 1991 (Duvold, 2019, p. 3-4).

Durant els anys 1950 i 1960, Estònia i Letònia varen experimentar una forta industrialització que va tenir com a conseqüència una forta immigració russa⁴⁹ que va alterar la composició ètnica dels dos països. Lituània, molt més rural que les altres dues repúbliques, no va experimentar el mateix fenomen migratori però en canvi va patir amb més força la deportació forçada d'habitants de les repúbliques bàltiques a Sibèria que va delmar el 9% de la població total bàltica: un total de 600.000 persones entre 1941 i 1951, la meitat de les quals eren lituanes (Shtromas, 1994, p. 93).

En la dècada de 1960 varen començar a aparèixer moviments de dissidència política basats en la defensa de les llibertats religiosa i d'informació, que varen anar evolucionant cap a la demanda dels drets i llibertats individuals i a reivindicacions de caràcter nacional. Els moviments dissidents de caràcter informal varen anar evolucionant a les dècades següents cap a grups polítics més organitzats amb peticions a les autoritats internacionals per a la restauració de la independència i amb l'organització de protestes públiques i amb la difusió de les seves idees i propostes a través de publicacions (Shtromas, 1994, p. 116).

La política soviètica de *Glasnost* iniciada el 1986 va donar l'oportunitat als moviments dissidents de difondre els seus principals eixos polítics: la recuperació de la memòria històrica dels estats bàltics independents anteriors a l'ocupació de l'URSS en virtut del Pacte Molotov-Ribbentrop (Taagepera, 1993, p. 131-132) i la defensa del medi ambient, amenaçat per una política soviètica d'industrialització agressiva i mediambientalment hostil (Smith et al., 1994, p. 133). Inicialment, les demandes es centraven en la petició de major autonomia però la idea de la secessió es va fer present al darrer trimestre de 1989, quan la proposta de nova constitució soviètica va ser vista com una amenaça per a

---

⁴⁹ En els capítols referents a les repúbliques bàltiques utilitzaré la denominació rus-russa mantenint la designació ètnica, més contemporània i exacta a l'època, quan la immigració majoritària tenia el seu origen en la República Socialista Soviètica de Rússia, en lloc de la més actual de russòfon-russòfona que sí que seria aplicable per fer referència a la població resident actualment a les repúbliques bàltiques, hagi adquirit o no la nacionalitat bàltica corresponent, i que té el rus com a idioma d'ús.

les repúbliques per les mesures que en limitaven la sobirania (Taagepera, 1993, p. 145). La *Perestroika* va ser aprofitada per a l'articulació de moviments polítics inicialment formats com a comitès “en defensa de la *Perestroika*” que Gorbtxov estimulava per fer front a les forces reaccionàries dins del PCUS (Partit Comunista de la Unió Soviètica) que s'oposaven a les reformes de l'estat soviètic i que varen evolucionar fins a formar fronts populars i partits polítics favorables a la restauració de la independència.

L'octubre de 1988 varen tenir lloc els congressos fundacionals dels fronts populars de les tres repúbliques, coincidint amb el relleu a les tres repúbliques dels secretaris generals dels partits comunistes. Els congressos fundacionals dels fronts populars varen agrupar la majoria d'organitzacions dissidents però també un gran nombre de membres dels partits comunistes de les repúbliques. La diversitat política no incloïa la diversitat pel que fa a la identitat nacional perquè la gran majoria de membres eren de la nacionalitat epònima, especialment en el cas del front popular de Lituània, *Sajudis*, que tenia un 96% de delegats lituans en el seu congrés fundacional (Smith et al., 1994, p. 131).

El creixement dels fronts populars va començar a crear divisions entre els membres reformistes i reaccionaris dels partits comunistes bàltics. El pas de nombrosos membres dels partits comunistes als fronts populars va ser l'inici de l'alineament de la ciutadania d'origen bàltic amb els respectius governs republicans. Pocs mesos després de la seva constitució, els fronts populars ja s'havien convertit en autèntics moviments de masses que ben aviat varen afegir demandes d'autodeterminació a les demandes inicials de reformes econòmiques i democràtiques. L'orientació nacionalista es va veure alimentada l'any següent quan es va veure que la caiguda dels règims autoritaris prosoviètics de l'Europa de l'Est era inevitable (Smith et al., 1994). Inicialment, i sobretot a Estònia i Letònia, el nacionalisme dels fronts populars tenia un fort biaix ètnic i anti-rus. La defensa de la pròpia identitat cultural estava amanida de retòrica que definia els habitants d'origen rus com a “colons” o “forces d'ocupació civils” i de propostes limitadores de l'accés a la nacionalitat i del control de la immigració per evitar que estonians i letons esdevinguessin la minoria en “el seu propi país” (Taagepera, 1993).

Davant d'aquesta actitud exclouent de les propostes nacionalistes, les minories russes de les repúbliques bàltiques no varen donar suport als moviments nacionalistes i se'n varen mantenir majoritàriament al marge mentre que una petita part va crear moviments o contramoviments de resistència a les polítiques de llenguatge i de nacionalització que veien com a amenaces que podien comportar la marginació de la minoria russa de les repúbliques bàltiques. Amb aquest objectiu neixen Intermovement (*Interdvizhenie*) a Estònia, Interfront a Letònia i Edinstvo (Unitat) a Lituània. Aquests contramoviments es varen concentrar a les zones on la població russa era majoritària, especialment a la zona nord-oriental d'Estònia, i estaven connectats amb moviments populars “informals” organitzats per elements reaccionaris dins del PCUS que buscaven imitar la forma d'actuació dels fronts populars mobilitzant la ciutadania a favor dels seus objectius de mantenir la integritat de la Unió Soviètica i de participar a les primeres eleccions multi-

partidistes per poder fer oposició a les polítiques reformistes i democratitzadores des del Congrés de la Unió Soviètica (Ermakov et al., 1994, p. 41).

A Estònia sorgeix Intermovement, un moviment polític contrari a la independència de la república, articulació política de la resistència informal a les polítiques reformistes de Gorbatxov i, sobretot, als avenços nacionalistes que s'assolien a Estònia, tant els simbòlics com els instrumentals, tement que la descentralització del poder econòmic i polític soviètic minvaria el poder dels dirigents de les grans empreses estatals soviètiques que majoritàriament formaven part d'Intermovement (Ilves, 1991, p. 81). També va mostrar una oposició frontal a la nova política lingüística del govern estonià, que feia l'estonià llengua oficial de la república (Taagepera, 1993, p. 148; Ilves, 1991, p. 72). Si el congrés fundacional dels fronts populars va tenir una composició ètnicament homogènia en els seus delegats, el mateix va passar en el congrés fundacional d'Intermovement a Estònia en el qual només 11 dels 742 delegats eren estonians (Dunlop, 1993, p. 137). Igual que els moviments similars que varen aparèixer a Letònia, Lituània i Moldàvia, Intermovement tenia el suport i patrocini dels moviments més reaccionaris de Rússia que conspiraven contra Gorbatxov i que acabarien donant suport al cop d'estat de l'agost de 1991 (Dunlop, 1993, p. 150) però la seva influència sobre la població russa va ser limitada perquè només va arribar a mobilitzar com a màxim una tercera part dels russos d'Estònia (Ilves, 1991, p. 73).

A Letònia, l'octubre de 1989 es funda Interfront, una formació essencialment similar a Intermovement, que defensava el lideratge del PCUS a la societat soviètica i letona per extensió, proclamava la indissolubilitat de l'URSS i oposava una visió internacionalista a la nacionalista del Front Popular. Interfront neix per fer front a l'amenaça que representava la política nacionalista del Front Popular de Letònia per als habitants no letons de la república (Plakans, 1991, p. 260; Dunlop, 1993, p. 137). Malgrat les proclames que es tractava d'un moviment popular i espontani, Ginkel (2002, p. 424) argumenta que es tractava d'un moviment instrumental creat pel Partit Comunista com a contrapoder per a desgastar el creixement del Front Popular de Letònia. Les dades que donen suport a la idea que Interfront no va ser un moviment d'arrel popular es troben en el fet que el 1990 només un 25% de la població russa de Letònia li donava suport, mentre que el 40% preferien el Front Popular de Letònia. El principal suport provenia de la població d'edat més avançada, que es sentia més identificada amb la Unió Soviètica (Ginkel, 2002, p. 425)

A Lituània sorgeix Edinstvo⁵⁰ (Unitat), un moviment similar però amb molta menor força i presència política que els moviments similars d'Estònia i Letònia amb la particularitat que va tenir una relativa influència entre la minoria polonesa de Lituània, molt més nombrosa que la russa, i per a la qual promovien la formació d'una comunitat autònoma polonesa al sud-est de Lituània com a mesura de desestabilització del govern de Lituània (Lieven, 1993, p. 246).

---

⁵⁰ Segons la transcripció també es troba com *Yedinstvo* o fins i tot *Jedinstva*. Adopto la forma més habitual, *Edinstvo*.

A les tres repúbliques bàltiques, els sindicats oficials varen intentar mobilitzar els treballadors de les grans empreses estatals, majoritàriament russos, inicialment contra els intents de sostreure aquestes empreses del control de Moscou i posteriorment intentant crear en aquestes empreses blocs de resistència soviètica (Lieven, 1993 p. 192). Aquest objectiu estava alineat estratègicament amb els d'Intermovement i Interfront que contraposaven la defensa dels interessos econòmics dels treballadors a la defensa dels drets humans que era la divisa dels Fronts Populars de les dues repúbliques (Melvin, 1995, p. 34). A Estònia i Letònia, molt més industrialitzades que Lituània, aquests moviments varen reeixir i es varen concretar en Unió de Consells de Col·lectius de Treballadors (*Объединённый Совет трудовых коллективов*, OSTK) que va ser especialment fort a Estònia on era liderat per directius d'empreses estatals i militars i que s'autodefinia com més moderat que Intermovement (Taagepera 1993, p. 148).

Els partits comunistes de les tres repúbliques varen tenir una evolució completament diferent i estretament lligada a la composició ètnica dels seus quadres dirigents. A Lituània, on el Partit Comunista estava completament dominat per lituans, la direcció del partit era reformadora i es va arrenglar amb el moviment nacionalista *Sajudis* per la consecució de la independència de Lituània (Krupavicius, 1988, p. 473). A l'altre extrem del posicionament respecte de la secessió, el Partit Comunista de Letònia es va mantenir lleial a la Unió Soviètica perquè els dirigents reformistes d'origen letó estaven en minoria respecte als membres conservadors que eren majoritàriament d'origen no letó. A Estònia, el Partit Comunista es va escindir en dues parts: una branca nacional-reformista, el Partit Comunista d'Estònia, favorable a la independència d'Estònia i una reaccionària-soviètica que va mantenir-se lleial al PCUS i contrària a la secessió (Ishiyama, 1993, p. 284).

A l'esquema bàsic dels sistemes de partits a les repúbliques bàltiques, format pel Partit Comunista lleial a Moscou o a la república, un front popular i un contramoviment prosoviètic, calia afegir-hi altres formacions polítiques, bàsicament d'orientació nacionalista radical, especialment a Estònia i Letònia. Per a aquests nacionalistes radicals⁵¹, l'única via possible era la restauració urgent de les repúbliques existents abans de la invasió soviètica de 1940 per la percepció de risc per a les cultures pròpies que suposava l'elevat percentatge de població no epònima. La seva radicalitat era també ètnica i proposaven polítiques excloents vers la minoria russa de les repúbliques, impulsant la creació de censos propis⁵² de ciutadans que elegirien institucions paral·leles (Congressos d'Estònia i Letònia). Aquest tipus de moviment no va existir a Lituània per raó de la seva homogeneïtat ètnica i també per la major unanimitat en el suport a *Sajudis* i les seves propostes que no la que hi havia a les altres dues repúbliques (Smith et al., 1994, p. 182).

---

⁵¹ Partit de la Independència Nacional d'Estònia (*Estonian National Independence Party*, ENIP; *Eesti Rahvusliku Sõltumatus Partei*, ERSP) a Estònia (Taagepera, 1993) i el Moviment per a la Independència Nacional de Letònia (*Latvijas Nacionālas Neatkarības Kustība*, LNNK) a Letònia (Plakans, 1991, p. 260).

⁵² Els ciutadans de les anteriors repúbliques d'Estònia i Letònia i la seva descendència eren membres de ple dret del cens; per la resta de ciutadans la inscripció en el cens es considerava una petició de ciutadania (Taagepera 1993, p. 174).

A partir del novembre de 1988, el procés de secessió de les repúbliques es va intensificar amb diverses iniciatives polítiques que eren contrarestades pel poder central. Així, el Soviet Suprem d'Estònia va aprovar una Declaració de Sobirania⁵³ que va ser declarada inconstitucional pel Presidium del Soviet Suprem de l'URSS. El govern soviètic va pressionar amb èxit el Partit Comunista de Lituània que va refusar de fer la seva pròpia declaració de sobirania, malgrat les pressions que va rebre de Sajudis perquè no cedís. Letònia tampoc no va aprovar cap declaració de sobirania (Taagepera, 1993, p. 148) donat el domini del Soviet Suprem letó per diputats d'origen no letó.

A les iniciatives institucionals cap a la secessió s'hi varen afegir actuacions extra-institucionals com corresponia a l'existència de moviments secessionistes que combinaven el suport popular amb l'acció política institucional. Aquestes accions extra-institucionals en forma de manifestacions populars buscaven obtenir ressò internacional que donés suport a les reivindicacions de sobirania de les repúbliques. El conjunt de pressions va aconseguir que Moscou accedís a incrementar l'autonomia de les repúbliques bàltiques a partir de principis de 1990 (Taagepera, 1993, p. 163). Per la seva banda, una fracció de la minoria russa es posicionava activament en contra de la independència i a Estònia, Intermovement va convocar un seguit de jornades de vagues⁵⁴ de protesta que varen arribar a convocar un màxim de 30.000 persones (Taagepera, 1993, p. 155).

L'estratègia de restauració de la independència de les repúbliques bàltiques passava per l'aprovació als respectius soviets supremes de les declaracions de sobirania o lleis del referèndum d'autodeterminació. Les eleccions del 1990, les primeres que escapaven al ferri control que fins aleshores havia practicat el PCUS sobre el nomenament dels candidats, suposaven una oportunitat per a l'entrada de diputats partidaris de la independència a les institucions per posar en pràctica l'estratègia institucional.

Les eleccions al Soviet Suprem de Lituània es varen celebrar el 24 de febrer de 1990. Varen ser les primeres eleccions multipartidistes celebrades a l'URSS perquè al desembre de 1989 el Soviet Suprem havia abolit el monopoli constitucional de què gaudia el Partit Comunista (Taagepera, 1990, p. 304). El moviment *Sajudis* i el Partit Comunista de Lituània representaven les opcions més importants favorables a la independència mentre que, a diferència de les altres dues repúbliques bàltiques, i degut a l'escissió del Partit Comunista de Lituània, el Partit Comunista de la Unió Soviètica va concórrer a les eleccions representant clarament l'opció contrària a la independència de Lituània (Taagepera, 1990, p. 305).

---

⁵³ Era una declaració de sobirania que no desvinculava Estònia de l'URSS. La declaració de sobirania estoniana va ser imitada posteriorment per altres repúbliques.

⁵⁴ Lieven (Lieven, 1993, p. 193) ho considera més un tancament (*lockout*) que una vaga ja que l'organització va anar a càrrec dels directius de les empreses estatals i els treballadors varen rebre igualment els seus salaris.

A la taula següent s'exposen els resultats de les eleccions celebrades el 1990, extrets de la base de dades ParlGov (Döring et al., 2022).

Taula 8. Resultats de les eleccions de 1990 a Lituània (Döring et al., 2022)

Partit	Escons
Candidats independents	64
Partit Comunista de Lituània	46
Partit Socialdemòcrata de Lituània 1989	9
Partit Comunista de Lituània-PCUS	7
Partit Verd de Lituània	4
Partit Democràtic de Lituània	3
Democratacristians de Lituània	2

Lieven (1993, p. 235) especifica que 99 dels escons obtinguts pels no afiliats, pel Partit Comunista de Lituània i per partits minoritaris pertanyien, de forma efectiva, a Sajudis; el Partit Comunista de Lituània en retenia 19 i 5 eren per candidats independents. L'11 de març de 1990, Lituània declara la seva independència en una sessió del Soviet Suprem en què 124 diputats varen votar a favor de la proclamació de la independència i 6 es varen abstenir (*Lietuvos Respublikos Auksciausiosios Tarybos Deputatu Vardinio Balsavimo*, 11 de març de 1990). En aquell moment no hi havia grups parlamentaris (Lina Kulikauskiene, comunicació personal, 12 d'abril de 2021) i per això el registre de votació no especifica la pertinença dels electes a cap grup parlamentari o partit. Tampoc es pot deduir dels cognoms dels abstencionistes la seva pertinença a una nacionalitat determinada, donat que tots tenen cognoms lituans.

El 18 de març de 1990 es varen celebrar les eleccions al Soviet Suprem d'Estònia. Una particularitat de les eleccions al Soviet Suprem estonià va ser que es varen reservar 4 escons a representants escollits per les tropes soviètiques estacionades a Estònia. La campanya electoral es va centrar principalment en la qüestió de la independència d'Estònia la qual cosa posa de relleu la intensitat de la clivella temporal que suposava la qüestió secessionista. Els resultats de les eleccions varen ser clarament favorables als partidaris de la independència estoniana: 41-45⁵⁵ escons per a electes adscrits al Front Popular d'Estònia, 25-29 per als adscrits al Partit Comunista d'"Estònia Lliure" i aliats; i 26-27 per als electes adscrits a OSTK i aliats, sobre un total de 105 escons (Taagepera, 1993, p. 176). En resum, 73 escons varen ser per a electes favorables a la independència i 27 per a representants "proimperí" (Riigikogu, 2016). El 30 de març de 1990 el Soviet Suprem va aprovar la Declaració de Restauració de la Independència d'Estònia per un total de 73 vots a favor, 8 en contra i 3 abstencions. Va haver-hi l'absència de 29 diputats, majoritàriament russos (Taagepera, 1990, p. 308).

Les eleccions al Soviet Suprem de Letònia varen tenir lloc el mateix dia que les d'Estònia, el 18 de març de 1990. Els candidats propers al Front Popular de Letònia i

⁵⁵ El fet de votar candidats sense adscripció explícita a un partit polític deixa uns certs marges d'incertesa en els grups polítics del Soviet Suprem.

aliats varen obtenir una majoria clara de 131 escons mentre que el front anti-independentista, agrupat en el grup parlamentari Igualtat de Drets, en va obtenir 55, 13 dels quals eren membres d'Interfront. La majoria proindependència va ser suficient per superar la majoria dels dos terços de la cambra necessaris per aprovar la declaració d'independència (Taagepera, 1990, p. 309), cosa que va fer el 4 de maig de 1990, però va establir un període de transició de durada indeterminada fins a la seva implementació efectiva (Plakans, 1991, p. 261). En aquesta sessió va haver-hi un nombre important de diputats que es varen negar a votar la Declaració, un total de 57 que coincideix pràcticament amb el nombre de diputats comunistes partidaris de la Unió Soviètica que es varen constituir en l'anomenat "Grup dels 55". En els seus al·legats, els representants contraris a la secessió amenacen amb manifestacions i vagues en protesta si s'aprova la Declaració i fins i tot es reserven el dret de celebrar un referèndum a les zones de majoria russa. Just abans de l'inici de la votació el representant del grup parlamentari "Igualtat de Drets" expressa la voluntat del grup de no participar en la votació perquè els seus votants no els han autoritzat a "prendre decisions anticonstitucionals". En conseqüència la Declaració sobre la Restauració de la Independència de Letònia es va aprovar per 138 vots a favor, lleugerament per sobre dels 132 necessaris, i una sola abstenció (Saeima, 2021).

El govern central soviètic no va tardar gaire a reaccionar a la situació a les repúbliques bàltiques emetent una legislació antiseccionista, declarant il·legals les declaracions d'independència i emprant la coerció mitjançant la força: bloqueig econòmic a Lituània i amenaces a Estònia i Letònia. Part de la minoria russa es va posicionar activament en contra dels moviments secessionistes dels nous Soviets Supremes d'Estònia i Letònia i varen intentar desestabilitzar els governs republicans.

Les organitzacions contràries a la secessió també varen prendre part activa durant la intervenció militar de l'URSS del gener de 1991 a Lituània i Letònia. A Lituània, tropes especials del KGB varen ocupar els edificis de la ràdio i la televisió lituanes; els mitjans de comunicació oficials, tant els lituans com els soviètics, varen anunciar que un Comitè de Salvació Nacional de Lituània havia assumit el poder a la república. Edinstvo va mobilitzar uns quants milers de treballadors russos i polonesos a l'exterior del Soviet Suprem a Vïlnius, per demanar la dimissió del govern (Lieven, 1993, p. 246). Pocs dies després, va passar el mateix a Letònia, amb l'ocupació del Ministeri de l'Interior i la formació d'un Comitè de Salvació Nacional de Letònia pro-rus (Dunlop, 1993, p. 152). Interfront va prendre part activa en les accions prosoviètiques. Estònia aconseguia evitar una situació similar creant una comissió conjunta soviètico-estoniana amb l'objectiu d'analitzar la situació (Taagepera, 1993, p. 190) tot i que el comandament militar del Bàltic va donar suport al cop d'estat i les tropes soviètiques varen ocupar les instal·lacions de la televisió estoniana sense causar víctimes; els membres unionistes del Consell Suprem d'Estònia demanaven la dimissió del govern i amenaçaven amb una nova onada de vagues; des d'emissores de ràdio afïns es llançaven amenaces i es demanava la formació d'unitats paramilitars unionistes (Taagepera, 1993, p. 190). La pressió internacional, i les sancions econòmiques, varen aconseguir que Gorbtxov posés fi a la intervenció militar a Letònia i Lituània a finals de gener de 1991.

El fracàs de les operacions militars va tenir conseqüències no previstes a les files dels partits i moviments contraris a la secessió de les repúbliques bàltiques, perquè aquells que defensaven la pertinença a la Unió Soviètica es varen trobar davant d'un retrocés en les llibertats poc després que es comencessin a implementar i s'albirés un futur polític democràtic. A Letònia, els diputats del grup Igualtat de Drets (*Ravnopravie*), contraris a la secessió, varen abandonar el Soviet Suprem després del fracàs de la intervenció militar soviètica de gener de 1991 i varen posar com a condició per al seu retorn condicions difícils de satisfer per la majoria nacionalista: l'abolició de totes les lleis contràries a la legislació soviètica, formació d'un nou govern de coalició i la retirada de totes les barricades de Riga, que s'havien aixecat per dificultar les accions de les tropes soviètiques. Els diputats no varen tornar fins al cap de 6 setmanes, un cop es va poder establir un comitè de mediació per a la resolució de futures disputes (Morris, 2004, p. 566). En canvi a Lituània, els 6⁵⁶ diputats polonesos que s'havien manifestat públicament contraris a la independència, es varen unir al grup de la Unió Polonesa i es varen declarar partidaris de la independència de Lituània des del moment del fracàs de l'acció militar soviètica (Lieven, 1993, p. 167). A Estònia, els parlamentaris prosoviètics varen formar a Narva un efímer Comitè per a la Defensa del Poder Soviètic i els Drets Civils a Estònia (Taagepera, 1993, p. 185).

A la regió de Narva, a la zona nord-oriental d'Estònia, de majoria russa, es va crear un Consell Interregional per “defensar el poder soviètic a Estònia”. El Consell estava format per dirigents polítics locals i directius d'empreses estatals, principalment membres de l'OSTK. El Consell va aprovar no acatar les lleis estonianes, i va crear una estructura de govern pròpia, amb serveis socials, d'habitatge i d'assegurances propis (Lieven, 1993, p. 201). Aquesta iniciativa va suposar una amenaça a la integritat territorial d'Estònia en tenir el suport de les unitats de l'exèrcit soviètic estacionades a la regió i perquè el govern estonià n'havia perdut el control efectiu. A principis de l'estiu de 1991, els russos prosoviètics de la regió nord-est d'Estònia varen fer un pas més i demanaven la creació d'una regió autònoma dins d'Estònia que els permetés de tenir les seves pròpies institucions i poder fer servir el seu idioma com havia estat fins aleshores; el govern estonià ho va evitar oferint la creació d'una zona de lliure comerç (Lieven, 1993, p. 280; Taagepera, 1993, p. 199) que els permetria de remuntar la crisi econòmica que es veia a venir per a la regió, altament dependent de la indústria soviètica, després de la independència. Aquest oferiment, i la manca de suport per part del govern rusa suposar la fi d'una possible amenaça irredemptista i que els líders regionals acabessin acatant la legalitat estoniana (Taagepera, 1993, p. 204).

L'altra conseqüència va ser l'organització de referèndums d'independència per part de les repúbliques bàltiques en reacció a les agressions soviètiques. La primera a fer-ho va ser Lituània en plena ocupació soviètica el 16 de gener, en una sessió amb absència de 34 diputats del Seimas per assistència a funerals per les víctimes a diferents indrets de la república. La proposta d'organització del referèndum va ser aprovada per unanimitat dels 90 diputats presents (Seimas, 2021) i es va celebrar el 9 de febrer. Només dos dies

---

⁵⁶ D'un total de 7 ó 8 segons Lieven; els altres eren russos (Lieven, 1993).

després, l'11 de febrer, el Seimas va aprovar la llei "De l'Estat de Lituània" que implementava el resultat del referèndum i proclamava la república de Lituània com a república independent amb 116 vots a favor i una única abstenció, d'un membre del Partit Comunista de Lituània (Seimas, 2021; AtviraKlaipeda, 2021).

A Estònia i Letònia, i també a la resta de repúbliques soviètiques, el desencadenant de les declaracions d'independència va ser el cop d'estat reaccionari d'agost de 1991. Aprofitant la confusió del moment però també que gran part de la minoria russa d'Estònia i Letònia es va posicionar en contra del cop, les repúbliques bàltiques varen proclamar la independència.

A Estònia la sessió del Soviet Suprem va tenir lloc el 20 d'agost de 1991 amb un quòrum suficient però relatiu donat que de 104 diputats només n'hi varen assistir 70, 69 dels quals varen votar afirmativament a la proclamació de la independència i 1 diputat no va votar⁵⁷. Donat que la majoria dels 34 diputats absents tenien com a característica comuna el cognom inequívocament rus i el fet d'haver estat escollits en àrees de majoria russòfona (12 de Tallinn, 5 de Narva, 3 de Kohta-Jave i de Sillamäe, 2 de Harju i Pärnu, i 1 de Viljandi, Võru i Jõseva; de 4 no en consta el districte) (Rahvusarhiiv, 2021), entenc que l'absència de la sessió parlamentària va ser deliberada.

Letònia va declarar la seva independència el 21 d'agost de 1991 mitjançant la suspensió del període de transició a la independència. L'acta de votació de la sessió deixa constància que 109 diputats hi varen votar a favor, 13 ho varen fer en contra i 10 es varen abstenir. 69 diputats eren absents de la sessió, nombre prou significatiu per considerar-ho un posicionament contrari a la resolució. Verificada la llista de votants en contra de la suspensió de la independència, 10 estaven dins del grup de 59 diputats que no varen participar de la votació sobre la declaració d'independència el 18 de març de 1990 i 3 diputats més no eren presents en aquella sessió. Dels diputats que es varen abstenir, set estaven dins del grup que no va votar en la sessió del 18 de març de 1990, 2 n'eren absents, i 2 havien votat afirmativament (Registre de la votació nominal dels diputats del Consell Suprem de la República de Letònia del 21 d'agost de 1991).

El fracàs del cop militar de Moscou i la consolidació de la nova legalitat a les repúbliques bàltiques va suposar un cost per a les organitzacions prorusses que s'havien oposat a la independència i que havien donat suport al cop militar de manera oberta. Políticament, i com va passar a altres repúbliques soviètiques, es varen il·legalitzar els moviments internacionalistes i també el PCUS i es va confiscar el seu patrimoni; també es varen nacionalitzar les grans empreses estatals que havien estat la base de les accions dels moviments contraris a la secessió a Estònia i Letònia (Lieven, 1993, p. 255).

Seguidament exposo l'evolució dels partits i moviments que es varen oposar a la secessió de cadascuna de les repúbliques bàltiques.

---

⁵⁷ L'acta de votació en deixa constància en especificar 69 vots positius, 0 vots en contra, 0 abstencions i 1 que no vota.

4.2.5.1. Estònia

Després de la Declaració d'Independència, les faccions unionistes del Consell Suprem varen aturar la seva activitat i se'n va formar una de nova de russos favorables a la independència d'Estònia, a la qual es varen afegir sense entusiasme la resta de parlamentaris russos. El Partit Comunista de la Unió Soviètica i Intermovement varen ser prohibits per activitats contra l'estat a l'haver donat suport al cop d'estat d'agost de 1991, per haver mantingut activitats contra el govern i per ser, el Partit Comunista de la Unió Soviètica, un partit estranger (Taagepera, 1993, p. 202). A finals d'agost de 1991 es va formar el Moviment Democràtic Rus per defensar els interessos de la minoria russa a Estònia (Taagepera, 1993, p. 204) des d'una perspectiva moderada, i sota els auspicis del primer ministre Savisaar, que permetés l'acostament de la minoria russa i els nacionalistes estonians (Lieven, 1993, p. 201).

Les noves lleis de ciutadania d'Estònia varen tenir un efecte directe en els resultats de les eleccions de 1992 i 1993, les primeres que es varen celebrar després de l'assoliment de la independència: els ciutadans russos que havien donat suport als moviments anti-independentistes a les eleccions de 1990 i a les accions que varen protagonitzar fins l'agost de 1991 varen quedar majoritàriament fora del cens electoral (Lieven, 1993, p. 310). Tampoc no es va presentar cap formació política que es pogués considerar hereva del Partit Comunista o d'Intermovement (Grofman et al., 2000, p. 337). A Estònia, entre els partits que es varen presentar a les eleccions de 1992 no n'hi havia cap que en el seu programa defensés els drets de la minoria russa, potser perquè no sortia a compte donat el baix percentatge de russos que tenien dret a vot en aquestes eleccions. Per tant, els no estonians varen sofrir un procés de marginació política que va durar fins a les eleccions de 1995, les primeres eleccions que es varen celebrar després que el 1993 es facilités l'accés a la ciutadania estoniana per als membres de la minoria russa (Lieven, 1993, p. 308). En l'interval, alguns autors defineixen la minoria russa com a "políticament passiva" (Lanko, 2015, p. 56) però el cert és que poques opcions hi havia per a la participació política havent estat exclosos del cens electoral i sense possibilitat de presentar candidats propis degut a les restriccions per a l'accés a la ciutadania, i amb la prohibició dels partits polítics que s'havien oposat de forma activa a la independència de la república.

Malgrat que en el sistema de partits postsecessió d'Estònia no han existit partits hereus dels partits o moviments que es varen oposar a la secessió de la república, varen sorgir diferents opcions polítiques que participaven a les eleccions amb la voluntat de defensar els drets de la minoria russa. El 1994 es forma el Partit Rus d'Estònia (*Vene Erakond Eestis*, VEE) que es declarava hereu de la Unió Russa, partit històric de la minoria russa d'Estònia als anys 1920 i que aleshores només havia obtingut un escó (Lanko, 2015, p. 55). El VEE s'oposava a l'assimilació de la població russa en una societat ètnicament estoniana i alhora a la discriminació que patia la minoria russòfona. El VEE es va presentar a les eleccions de 1995 en la coalició "La Nostra Llar és Estònia" (*Meie Kodu on Eestimaa*, MKE) juntament amb el Partit d'Unitat Popular d'Estònia (*Eestimaa Ühendatud Rahvapartei*, EUR), un partit que es presentava com a defensor dels interessos de la minoria russa però amb una perspectiva menys nacionalista que el Partit

Rus d'Estònia (Grofman et al., 2000, p. 344) i que provenia del grup parlamentari Moviment Democràtic Rus format per aquells diputats russos del Soviet Suprem d'Estònia que no es varen oposar a la independència de la república (Pettai, 2003, p. 8). A aquests dos partits se n'hi varen afegir 3 més que deien defensar la minoria russòfona d'Estònia: Partit d'Unitat Popular, Unió Cristiana Russa i Partit d'Unitat Rus (Bugajski, 2002). La coalició va obtenir un 5,9% de vots i 6 escons al parlament estonià (Döring et al., 2022).

El VEE i l'EUR no varen renovar la coalició electoral per les eleccions de 1999 i es varen presentar per separat però només l'EUR va obtenir representació parlamentària, aconseguint un 6,13% dels vots i mantenint els 6 escons que la coalició havia obtingut a l'anterior contesa electoral (Döring et al., 2022). Mentre que el VEE va centrar la seva campanya electoral en la situació ètnica d'Estònia, l'EUR demanava l'extensió de la ciutadania estoniana a tots els residents legals a la república en el moment de la independència i la normalització de les relacions amb Rússia (Bugajski, 2002). El seu principal objectiu polític era la igualtat de drets entre tots els ciutadans independentment de la seva pertinença a un grup ètnic, amb una estratègia d'*underbidding* que va superar electoralment la de *static bidding* del VEE i que estava més alineada amb la tendència de la minoria russa de votar majoritàriament partits estonians. El VEE es va presentar a les eleccions de 2003, 2007 i 2011 obtenint el 0,2% dels vots a les dues primeres conteses i el 0,9% a les terceres (Valimised, 2023). El 2012, el VEE es va fusionar amb el Partit Socialdemòcrata d'Estònia, amb la qual cosa va quedar absorbit dins d'un partit estonià (Lanko, 2015, p. 56).

A les eleccions de 2003, el Partit d'Unitat Popular d'Estònia no va renovar els resultats electorals i es va quedar sense representació (Döring et al., 2022). El 2006, aquest partit va canviar el seu nom pel de Partit de la Constitució (*Konstitutsioonierakond*, KP) que va ser un partit marginal que no va deixar-ho de ser ni quan el 2008 es va fusionar amb el Partit d'Esquerres Estonià (*Eesti Vasakpartei*, EVP) per formar el Partit d'Esquerra Unida d'Estònia (*Eestimaa Ühendatud Vasakpartei*, EUV) que va rebre un suport marginal a les eleccions de 2015 (Lanko, 2015, p. 56) i 2019 (Valimised, 2023).

Actualment, la minoria russa d'Estònia queda sense representació ètnicament diferenciada, com a partit polític, de l'estoniana al Parlament, però el sistema electoral estonià proporcional amb 3 nivells d'agregació de vot⁵⁸, vigent sense canvis importants des de 1989 (Mikkel & Pettai, 2004), facilita que la minoria russa pugui votar candidats

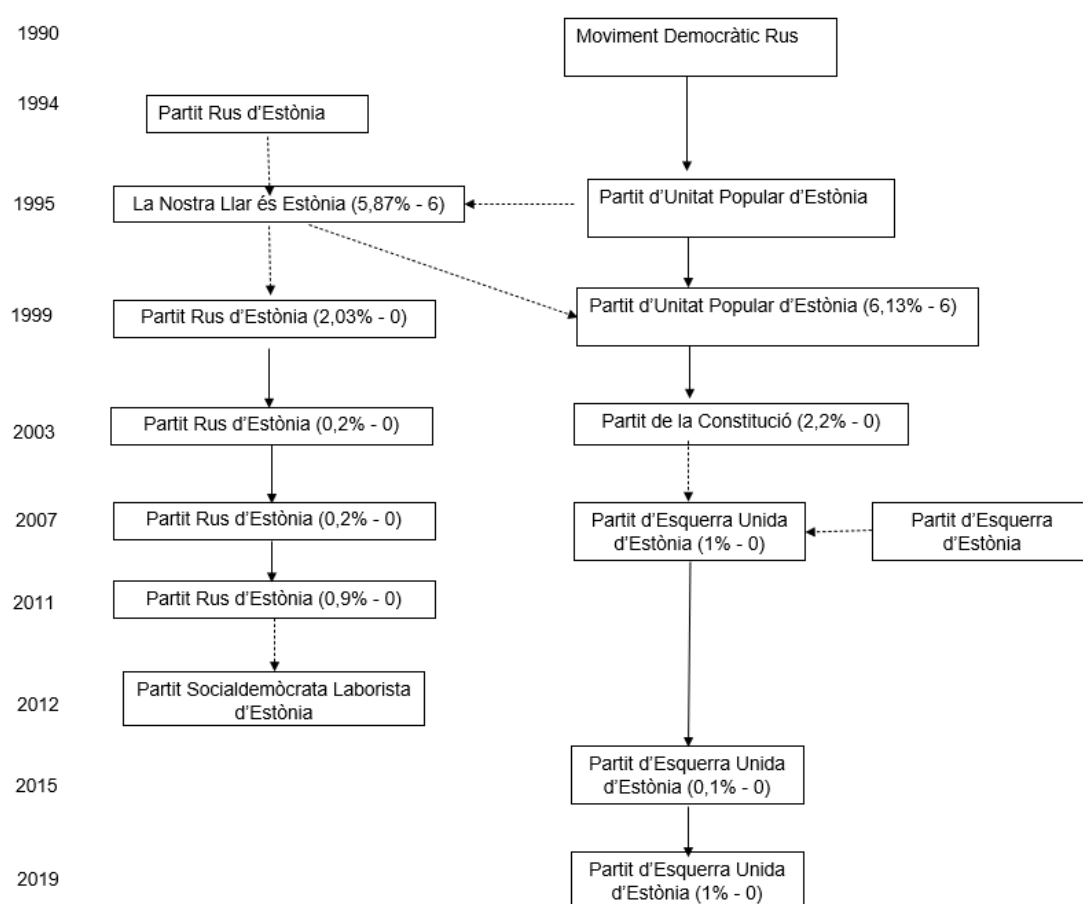
---

⁵⁸ Cada elector escull un únic candidat de tots els que apareixen a la papereta d'una llista electoral oberta. Aquells candidats que igualen o superen la quota simple de cada districte reben un mandat personal. Els partits que superen el llindar electoral del 5% a nivell nacional, obtenen tants mandats de districte com múltiples de la quota simple és el nombre de vots rebuts. A aquest global, se li resten el nombre de mandats individuals obtinguts. Finalment, els escons que no s'han pogut assignar, els mandats compensatoris, s'assignen a nivell nacional utilitzant la Llei d'Hondt entre els partits que han superat el nivell electoral a nivell nacional (Riigikogu, 2023).

ètnicament russos inclosos dins les llistes de partits estonians (Khrychikov i Miall, 2002, p. 199).

La il·lustració següent descriu l'evolució dels partits russos a Estònia i els seus resultats electorals.

Il·lustració 1. Evolució dels partits russos d'Estònia a les eleccions al Parlament de la República d'Estònia. Entre parèntesis, el percentatge de vots obtinguts i els escons corresponents sobre un total de 100 (a partir de 1993). Les línies de punts indiquen coalicions electorals; les línies sòlides indiquen escissions, fusions o transformacions. Elaboració pròpia a partir de les dades de Döring et al. (2022), Jolly et al. (2022) i Valimised (2023).

Degut al pes específic de la minoria russa a Estònia i també a la seva història dels darrers 100 anys, els dissenys institucionals inclusivament respecte d'aquesta minoria suposaven un repte majúscul entre la potenciació de la cultura pròpia, minoritzada durant els 50 anys d'ocupació soviètica, i la integració de la minoria russa que, de forma majoritària, es va trobar en la situació de ser considerats estrangers on residien i on estaven convençuts que era el seu propi país. El nacionalisme estonià es referia sovint a ells com a “colons” i estava impregnat d'un cert revengisme polític i cultural.

La constitució d'Estònia esmenta de forma indirecta les minories nacionals en els seus articles 49 i 50 en els quals reconeix respectivament el dret de les persones a conservar la seva identitat ètnica, i a les minories el dret a formar associacions culturals (Legislationline, 2022) però no va més enllà en el sentit d'atorgar-los cap tipus de mesura de protecció o de discriminació positiva. La llei d'Autonomia Cultural de les Minories Nacionals permet que les persones que pertanyin a les minories nacionals alemanya, russa, sueca, jueva o qualsevol altra que tingui més de 3.000 membres puguin formar òrgans d'autonomia cultural. La mateixa llei reconeix a les minories nacionals diversos drets com els de formar institucions culturals i educatives, i comunitats religioses; formar organitzacions, fer manifestacions de caire tradicional i religions, fer servir l'idioma propi amb les limitacions de la Llei d'Idiomes, publicar material en l'idioma propi, establir convenis de cooperació amb altres entitats i disseminar i intercanviar informació en l'idioma propi (Riigikogu, 2019).

L'estat estonià no ha concedit mai autonomia territorial a les regions on la població russa és majoritària. La por del desequilibri que això podria comportar n'és la raó principal. En els primers moments postsecessió, la regió de Narva va demanar l'autonomia i fins i tot s'hi va establir una administració paral·lela i s'hi va celebrar un referèndum per instaurar una autonomia que finalment no va progressar tant per la falta de suport de Rússia com per les promeses de les autoritats estonianes d'establir-hi una zona econòmica especial, de forma que va accontentar les elits locals que havien instrumentalitzat la tensió irredemptista per provar de mantenir els seus privilegis propis (Lieven, 1993, p. 201).

Però l'aspecte més discriminatori respecte de la minoria russa a Estònia ha estat, des dels moments previs a la secessió, l'accés a la condició de ciutadans de ple dret. Les conseqüències d'aquestes limitacions sobre la condició democràtica de l'estat són difícilment qüestionables i era, de fet, la principal clivella a Estònia i Letònia després de la independència (Linz i Stepan, 1996). Contextualment, en el moment immediat posterior a la secessió pot veure's com una mesura preventiva davant la percepció d'amenaça per a la cultura i identitat de les nacions titulars i, inicialment, fins i tot per a la continuïtat del nou estat estonià si no es posaven restriccions a la població russa per exercir els seus drets de participació política. Aquesta política de ciutadania és un element que podria haver conduït a un conflicte ètnic perquè buscava de forma deliberada que els russòfons tinguin un desavantatge social clar (Anaemene, 2018).

La llei estoniana de nacionalització de 1992 exigia un mínim de dos anys de residència acreditada davant el Congrés d'Estònia (Smith et al., 1994), una institució paral·lela que podia no ser reconeguda com a legítima per part de la minoria russa ja que els principis fundacionals del Congrés s'adreçaven de forma pràcticament exclusiva als estonians d'origen. Addicionalment, el Congrés d'Estònia no tenia el suport del Front Popular d'Estònia en la seva funció política, ni va tenir una participació massiva en les eleccions de 1990 que el poguessin legitimar davant la població. La fixació de requeriments tan estrictes per assolir la ciutadania estoniana es justificava en base a la necessitat que la minoria russa demostrés la seva lleialtat al nou estat perquè eren sospitosos d'haver-se

oposat de forma majoritària a la independència. Com a garantia, es va afegir al procés de nacionalització el requisit de fer un jurament de lleialtat al nou estat, que ja contemplava el coneixement de l'idioma estonià i de la història d'Estònia. Actualment a Estònia, la llei de ciutadania estableix un temps mínim de residència de 8 anys en base a un permís de residència o per “dret de residència”, o de 5 anys “de residència permanent” a més de demostrar suficiència en el coneixement de l'idioma estonià, de la Constitució estoniana i de la llei de ciutadania, ser lleial a l'estat estonià i formular un jurament de lleialtat a l'ordre constitucional d'Estònia (Riigikogu, 2021).

A efectes pràctics, la llei de ciutadania va dificultar i endarrerir la participació política de la minoria russa. La constitució estoniana estipulava que només els ciutadans estonians podien pertànyer a partits polítics (Smith et al., 1994), la qual cosa va determinar un biaix ètnic en la vida política del país, almenys en els primers anys de la independència. A conseqüència d'això, el 1993 no hi havia cap representant de la minoria russa al parlament estonià. Posteriorment, el 2006, la llei de partits polítics estoniana es va modificar per obrir la militància als ciutadans d'un estat membre de la Unió Europea amb residència permanent al país (Riigi Teataja, 2023) però continuava posant límits, a l'empara de la legislació europea, a la participació política de la principal minoria del seu interior.

A Estònia, malgrat que l'únic idioma oficial és l'estonià, es dona certa flexibilitat legal per a l'ús oficial d'altres idiomes⁵⁹ parlats a l'estat: a les poblacions on més de la meitat dels residents permanents pertanyen a una minoria nacional, aquests es poden adreçar a les autoritats en l'idioma propi i rebre les respostes en aquest mateix idioma a més de l'estonià. Als governs municipals de les localitats on la majoria dels residents permanents són no estonians, la llengua de la majoria es pot fer servir a més de l'estonià (Riigi Teataja, 2023).

---

⁵⁹ La legislació no esmenta el nom de cap d'aquests idiomes.

4.2.5.2. Letònia

A Letònia, el Partit Comunista de Letònia va ser declarat inconstitucional per decret després d'haver donat suport públicament al cop d'estat fallit de Moscou l'agost de 1991 (Aasland, 1994, p. 218). La majoria de diputats membres del grup prosoviètic Igualtat de Drets varen ser desposseïts dels seus càrrecs per haver-hi donat suport (Melvin, 1995, p. 38). Els diputats russos que varen decidir acceptar la nova legalitat letona es varen agrupar en el moviment Iniciativa Democràtica (*Demokrātiskās iniciatīvas centrs*). Altres es varen re-agrupar entorn de moviments de dreta i ultradreta com la Societat Russa de Letònia (*Russkaia Obshchina Latvii*, ROL), formada principalment per exmilitars soviètics i exmembres d'Interfront, que va tenir una durada curta per les lluites internes entre els que encara volien revertir la independència de Letònia i els més pragmàtics que buscaven acomodar-s'hi (Aasland, 1994, p. 221-224); i el Cercle Cosac (*Kazaku aplis*) que donava suport als cosacs que lluitaven a Moldàvia en contra del govern nacionalista (Morris, 2004, p. 551). Addicionalment a les organitzacions esmentades, varen néixer tota una plèiade de moviments i associacions, totes efímeres i que només varen aconseguir aplegar, en conjunt, un màxim de 4.000 membres d'entre el més del milió d'habitants de la minoria russa de Letònia (Melvin, 1995, p. 39).

A les eleccions de 1993, les primeres després de la independència, es va presentar la primera coalició electoral russa, la Llista Democràtica Nacional Russa (*Krievu Nacionālais Demokrātiskais saraksts*), formada pel Partit Constitucional Bàltic (*Baltijas konstitucionālā partija*) i el Partit de Centre per a una Iniciativa Democràtica (*Demokrātiskās iniciatīvas centrs*). El lema de la coalició era “Lleialtat a canvi de drets” (Aasland, 1994, p. 232), un lema prou explícit i indicatiu de quina era la posició de part de la minoria russa respecte de la seva restricció de drets civils però també del reconeixement de la legitimitat del nou estat letó. La coalició no va aconseguir superar el llindar electoral i va obtenir només un 1,16% dels vots (Saeima, 2021) perquè la llei de ciutadania va deixar sense dret al sufragi la majoria de russos residents a Letònia (Lieven, 1993, p. 310).

A les mateixes eleccions es varen presentar dues altres opcions electorals que aspiraven al vot de la minoria russa amb dret a vot a les eleccions letones i que varen tenir més èxit que la Llista Democràtica Russa. La primera va ser Igualtat de Drets (*Līdztiesība, Ravnopraie*) que tenia el seu origen en el grup parlamentari del mateix nom que es va formar al Soviet Suprem de Letònia sorgit de les eleccions de 1990, per part de diputats russos contraris a la independència, alguns dels quals havien donat suport a la intervenció militar de gener de 1991 i al cop d'estat de Moscou de l'agost de 1991. El 1993, alguns d'aquests exdiputats formaven part d'Igualtat de Drets juntament amb d'altres que no tenien un passat comunista. Va ser l'opció més votada pels habitants russos de més edat que els veïen com l'única opció que defensava els seus drets fermament. Igualtat de Drets era partidari de l'opció zero⁶⁰ per a la nacionalització i

---

⁶⁰ L'opció zero consistia a donar el dret a la ciutadania letona a tots els ciutadans que tinguessin la residència fixada a la república en el moment de la independència sense cap requisit addicional.

estava en contra de les polítiques lingüístiques, que restringien els drets d'aquells que no parlaven letó. La segona opció, més moderada, va ser el partit Harmonia Nacional (*Saskana Latvija*, SL), que advocava per una major flexibilitat en les polítiques de nacionalització i per la convivència entre les diferents nacionalitats que vivien a Letònia. Harmonia rebia el major suport entre els russòfons més joves que havien pogut accedir a la nacionalitat, els quals veien els antics dirigents d'Igualtat de Drets com a personatges del passat autoritari soviètic, oposats a les polítiques modernitzadores. En aquestes eleccions, Harmonia va aconseguir 13 escons (12% dels vots) i Igualtat de Drets, 7 (5,76% dels vots) (Döring et al., 2022). Cap de les dues opcions qüestionava la legitimitat del nou estat sinó que pretenien una flexibilització en les polítiques lingüística i de nacionalització de Letònia, tot i que només Igualtat de Drets defensava l'opció zero. Formalment, no podem considerar que l'SL sigui un partit continuador de cap de les formacions unionistes que es varen oposar a la independència de Letònia, sinó que tot i tenir els seus orígens en el Front Popular i tenir dirigents letons, era l'opció preferida per la majoria de russos amb dret a vot degut a la seva visió flexible sobre les polítiques lingüística i de nacionalització (Aasland, 1994, p. 236-237).

A diferència d'Estònia, els partits letons no han abandonat les seves polítiques etnicistes perquè són conscients que la relaxació de les polítiques lingüístiques els suposaria un càstig electoral i com a conseqüència, els votants russòfons es decanten pels partits ètnicament russos perquè consideren que la resta de partits no defensen els seus interessos, de forma que el sistema de partits està completament separat per raons ètniques: els votants russòfons voten uns partits i els votants letons, uns altres, sense que hi hagi cap partit que tingui un nombre significatiu de votants de les dues ètnies. Com a conseqüència hi ha una consolidació de l'ètnicització del sistema de partits (Nakai, 2014).

El 1995 es va formar el Partit Socialista de Letònia (*Latvijas Sociālistiskā partija*, PSL), considerat el partit successor del Partit Comunista de Letònia-PCUS (Ishiyama, 2001, p. 845) i liderat per Aleksander Rubiks que havia estat el líder del PCUS letó i que havia donat suport públic als colpistes el 1991. És per tant un partit que té els mateixos orígens que Igualtat de Drets. El PSL va aconseguir 5 escons i està classificat a Manifesto Project com a partit socialdemòcrata. A les mateixes eleccions també es va presentar Harmonia però va perdre més de la meitat dels escons i es va quedar amb 6 escons (Döring et al., 2022).

A les eleccions de 1998, només Harmonia va aconseguir representació, amb 18 escons (Döring et al., 2022). Per a les eleccions del 2002, el PSL es va unir a Harmonia i el que restava de l'aleshores extraparlamentari Igualtat de Drets per formar la coalició electoral Pels Drets Humans en una Letònia Unida (*Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā*, PCTVL) que va obtenir 25 escons (Döring et al., 2022). La coalició PCTVL es va mantenir fins a les eleccions de 2010 en les quals no va obtenir representació (Higashijima i Nakai, 2016) i reapareixerà uns anys després en una nova formació que tampoc va aconseguir representació parlamentària, la Unió Russo-Letona (*Latvijas Krievu savienība / Русский союз Латвии*, LKS/RSL) (Jolly et al., 2022). Per la seva

banda, Harmonia Centre (*Saskaņas Centrs*, SC), que s'havia format a partir d'una escissió d'Harmonia, a la qual s'havia unit el PSL, es va presentar a les 3 convocatòries electorals de 2006, 2010 i 2011 en les quals va obtenir respectivament 17, 29 i 31 escons (Döring et al., 2022).

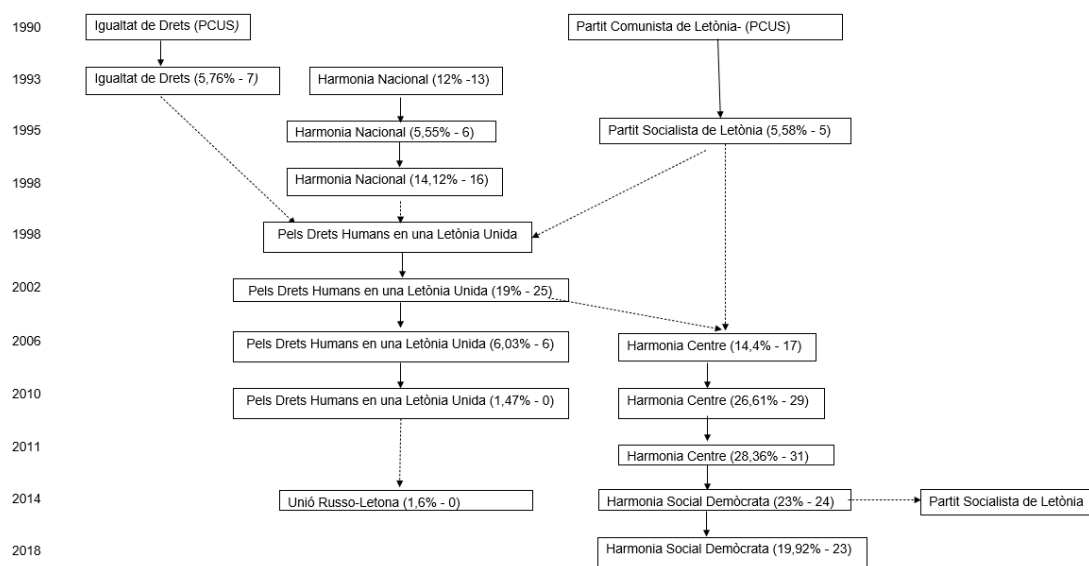
El sistema electoral letó és de vot proporcional preferent, en el qual les llistes són obertes i els electors poden marcar el seu ordre de preferència de candidats dins de la llista i fins i tot donar punts positius o punts negatius a cada candidat (Mikkel i Pettai, 2004). El 2010 va haver-hi una modificació del sistema electoral que no va canviar el procediment de vot sinó que va eliminar la possibilitat que un mateix candidat es pogués presentar en més d'una circumscripció, amb la intenció de millorar la representació de la voluntat popular i el rendiment de comptes (Millard, 2011).

A les eleccions de 2014, la coalició Harmonia Centrees va transformar en Harmonia Socialdemòcrata (*Sociāldemokrātiskā partija "Saskaņa"*, SDPS)⁶¹ i el PSL la va tornar a abandonar. A les eleccions de 2018, l'SDPS va guanyar les eleccions amb el 19,92% dels vots que li varen donar 23 escons (Döring et al., 2022). És de destacar com, tot i ser un partit eminentment rus i votat quasi exclusivament per letons russòfons, Harmonia es va convertir en el partit més votat a partir de les eleccions de 2010 perquè és l'única opció que defensa els drets civils de la minoria russòfona de Letònia. Malgrat els seus repetits èxits electorals, no ha pogut formar mai govern per les aliances que els partits letons han aconseguit bastir amb l'objectiu d'evitar que entrés al govern (Duvold, 2019, p. 162).

---

⁶¹ Malgrat les diferents denominacions, el partit sempre ha estat conegut com Harmonia.

Il·lustració 2. Evolució dels partits russos de Letònia a les eleccions al Parlament de la República de Letònia. Entre parèntesis, el percentatge de vots obtinguts i els escons corresponents sobre un total de 100 (a partir de 1993). Les línies de punts indiquen coalicions electorals; les línies sòlides indiquen escissions, fusions o transformacions. Elaboració pròpia a partir de les dades de Döring et al. (2022) i Jolly et al. (2022).

El disseny institucional de Letònia no va ser especialment inclusiu vers la minoria russa que hi habitava sinó tot el contrari, especialment per allò referent a l'accés a la ciutadania que va ser el principal escull durant el procés de secessió per tal que la minoria russa s'hi sentís implicada. A Letònia la legislació sobre l'accés a la ciutadania ha estat la més exigent i restrictiva de les repúbliques bàltiques des del moment de la independència. La llei d'accés a la ciutadania de 1994, modificada el 1998, en el seu capítol 1 defineix l'estatus de "no ciutadans" per a aquelles persones que eren ciutadans de l'antiga URSS i que no tenen la ciutadania letona ni cap altra i que tenen dret a un passaport de no ciutadà emès per la República de Letònia (Legislationline, 2022) i defineix els ciutadans letons com aquells que tenien la ciutadania letona abans del 17 de juny de 1940 i els seus descendents. També considera ciutadans letons els residents permanents que hagin estat escolaritzats en letó i en el sistema educatiu en letó. Addicionalment, la llei també establí quotes per a la nacionalització dels no ciutadans, requeriment que es va eliminar el 1998 per alinear la llei amb els requisits de l'OSCE (Minorities At Risk, 2009).

Actualment, la llei estableix que per accedir a la ciutadania cal superar un procés de naturalització per a la qual cosa són necessaris una sèrie de requisits: acreditar un període mínim de residència de 5 anys després del 4 de maig de 1990⁶², la qual cosa

⁶² Inicialment la llei letona demanava 16 anys de residència als no letons per a l'accés a la ciutadania, la qual cosa excluïa la majoria de població russa de la república (Smith et al., 1994).

suposa una demora de 5 anys per als ciutadans no letons que ja hi residien abans de la independència. També requereix la fluïdesa en letó demostrada superant un examen, conèixer els principis bàsics de la constitució i de la “Llei sobre els drets i obligacions dels ciutadans i les persones”, conèixer el text de l’himne nacional i la història de Letònia, haver fet un jurament de lleialtat a la República de Letònia, no tenir cap altra nacionalitat o haver-hi renunciat (Legislationline, 2022). Posteriorment a la secessió, als anys 2012 i 2013 la llei s’ha flexibilitzat per permetre la doble ciutadania (Saeima, 2023) però no s’ha modificat cap condició per a l’accés a la ciutadania dels nociutadans. La llei conté una secció (secció 11) sobre restriccions a la naturalització que impedeix l’accés a la ciutadania letona a aquelles persones que actuessin en contra de la independència de Letònia per mètodes inconstitucionals, que haguessin propagat idees totalitàries o incitessin a l’odi després del 4 de maig de 1990 i que haguessin format part de les forces de seguretat de l’URSS; que després del 13 de gener de 1991 haguessin estat membres del PCUS, del Partit Comunista de Letònia, l’OSTK o altres organitzacions prosoviètiques (Legislationline, 2022). Amb aquestes mesures es garantia la discriminació i l’ostracisme polítics de tot l’aparell prosoviètic que va romandre a Letònia després de la independència.

L’altre aspecte controvertit en el procés de secessió de Letònia, igual que ho va ser en la majoria de casos d’estudi, va ser l’establiment de l’idioma oficial i la inclusió o exclusió dels idiomes de les minories de la vida pública. En aquest cas el rus era vist pels moviments independentistes com una llengua colonitzadora mentre que la defensa de l’idioma letó era una prioritat absoluta pels partits que conformaven el Front Popular i afíns. La Constitució de Letònia, en el seu preàmbul, consagra l’idioma letó com “un dels pilars de la cohesió de la societat” i el defineix com a únic idioma oficial en l’article 4. Respecte als idiomes de les minories, l’article 114 de la Constitució letona diu que “les persones que pertanyin a minories ètniques tenen el dret de conservar i desenvolupar el seu idioma o la seva identitat cultural” però de fet, la Constitució no esmenta cap minoria a excepció d’una referència a la tradició livoniana en el seu preàmbul (Legislationline, 2022).

La lluita de la minoria russa per tal d’eliminar les discriminacions lingüístiques ha estat una constant des de la independència de Letònia el 1991. Tots els partits i coalicions electorals que es varen presentar a les eleccions letones representant els interessos de la minoria han provat, sense gaire èxit, d’obrir una escletxa en la defensa que els partits letons fan de l’idioma epònim com a símbol de la nació. Al contrari, el parlament letó ha anat reforçant l’ús del letó a tots nivells; així, el 1999 el letó es va convertir en l’únic idioma permès en el sistema educatiu públic gràcies a la Llei de Política Lingüística i el 2004 les escoles que ensenyaven en rus es varen veure obligades a fer un 60% de les classes en letó (Minorities at Risk, 2009).

El 2012, alguns grups polítics russos varen promoure un referèndum per elevar el rus a la categoria d’idioma cooficial a Letònia. Inicialment, Harmonia, el partit més votat per la minoria russa i que tenia l’alcaldia de Riga, es va mostrar favorable al referèndum però va canviar d’opinió en veure que la proposta radicalitzava els partits letons fins al

punt de proposar la prohibició del rus a les escoles. Finalment, la proposta només va aconseguir un 25% dels vots vàlids emesos i va ser rebutjada. Dels vots afirmatius a la proposta que el rus fos cooficial, només un 2,3% provenia de votants ètnicament letons (Lublin, 2013, p. 387).

Pel que fa al dret de participació política de les minories, aquestes no n'estan explícitament excloses sinó que la constitució letona simplement esmenta que “tothom” té dret a formar partits polítics o associacions de qualsevol caràcter (Legislationline, 2022). Per altra banda, la llei de partits polítics de Letònia, més actual que l'estoniana⁶³, permet que els no ciutadans siguin membres de partits polítics però estableix que almenys la meitat dels afiliats, i 200 com a mínim, siguin ciutadans letons (Legislationline, 2022). Malgrat que aquest número pugui semblar simbòlic en perspectiva comparada (Bértoa et al., 2014, p. 20) no ho és en el context estrictament letó, on aproximadament un terç de la seva població tenia l'estatus de no ciutadà.

En una combinació de mesures restrictives per a la participació política i l'exigència lingüística, el parlament letó té la potestat de destituir qualsevol electe que no tingui prou domini de l'idioma letó per a l'exercici de les seves tasques parlamentàries (Schulze, 2022, p. 47) la qual cosa suposa una limitació als drets de participació política de la minoria russa.

L'única menció a les minories ètniques en la constitució de Letònia és en el preàmbul, en el qual s'esmenta el respecte de l'estat letó per les minories ètniques però no se n'esmenta cap que no sigui la letona i la livoniana (Legislationline, 2022). La minoria livoniana és molt més exigua que la russa però originària de la regió, i això li dona el dret de ser reconeguda constitucionalment com a poble constituent; la minoria russa, en canvi, és considerada com a “immigrant o descendent d'immigrants” (OCMA, 2023). L'autonomia territorial per a Latgàlia, on la població russa és majoritària, va formar part dels programes electorals dels partits ètnics russos a les primeres eleccions postsecessió de Letònia (Volkens et al., 2021) però es varen esvair després de dues conteses electorals per no reparèixer més, almenys en partits que obtinguessin representació. Les demandes d'autonomia mai varen ser ateses perquè eren vistes com un risc per a la integritat territorial de Letònia (Schulze, 2022, p. 48).

---

⁶³ Va ser aprovada el 2006 i l'actual és de 2017.

4.2.5.3. Lituània

A les eleccions de 1990 el Partit Comunista de Lituània -PCUS va obtenir un total de 7 escons els quals constituïen l'única força política amb representació parlamentària que s'oposés a la independència de Lituània. Després de l'agressió soviètica a Lituània, els 6 diputats d'origen polonès que s'havien oposat públicament a la secessió es varen afegir al grup de la Unió Polonesa que hi era favorable. Només un dels parlamentaris escollits pel PCUS es va abstenir en la votació al Parlament lituà que va proclamar els resultats del referèndum, per la qual cosa es pot considerar que a Lituània, i segons els criteris d'aquesta tesi, no va haver-hi cap partit amb representació parlamentària que s'oposés a la secessió més enllà d'un posicionament individual.

Un cop consumada la secessió de Lituània, el PCUS va ser prohibit a Lituània i alguns dels seus membres varen formar el Partit Socialista de Lituània (*Lietuvos socialistų partija*, LSP) (Clark i Pranevičiūte, 2008, p. 455) que mai no va obtenir representació parlamentària (Döring et al., 2022).

4.2.6. Moldàvia (1991).

La República socialista de Moldàvia estava formada per dues regions principals i diferenciades ètnicament. La regió més gran, Bessaràbia, havia format part de l'Imperi Otomà durant 3 segles fins que va ser annexionada per l'Imperi Rus després de la guerra russo-turca de 1806-1812. Després de la Revolució Russa de 1917, es va crear un Consell Nacional de Bessaràbia que va votar a favor de la unió amb Romania. Aquesta decisió no era compartida per alguns dels territoris que no eren de majoria ètnica⁶⁴ moldava i que varen conformar, amb el suport del govern soviètic, la República Socialista Soviètica Autònoma de Moldàvia (Crowther, 1994) en el mateix territori que posteriorment esdevindria la República Moldava de Transnístria. Finalitzada la II Guerra Mundial, les dues regions varen ser unides en una única república soviètica (Crowther, 1994; Chinn i Roper, 1993).

En el període soviètic, el Partit dels Comunistes de la República de Moldàvia (PCRM) era dirigit per quadres de la regió de Transnístria o bé originaris d'altres repúbliques de l'URSS perquè el Partit Comunista de la Unió Soviètica (PCUS) desconfiava dels dirigents originaris de Bessaràbia, sospitosos de ser aburgesosats (March, 2006, p. 347). En els anys de l'obertura propiciats per la *Perestroika* i amb la presència del Front Popular de Moldàvia (FPM) que amenaçava la seva hegemonia política, el PCRM es va dividir en diverses faccions, tal com va passar a moltes altres repúbliques soviètiques. A Moldàvia aquestes divisions es varen complicar degut a motius ètnics i regionals. Per una banda hi havia els comunistes pro Moscou, seguidors de l'ortodòxia dictada per Moscou; d'una altra banda, els comunistes reformadors i políticament pragmàtics que veien en l'apertura política una oportunitat per a una gradual democratització de la república i que donaven suport als discursos nacionalistes de ressorgiment de la consciència nacional impulsats pel FPM (March, 2006).

La primera oposició política organitzada al poder soviètic, el Moviment Democràtic en Suport de la Reestructuració (*Mișcarea Democratică din Moldova*), que va ser l'embrió del Front Popular Moldau (*Frontul Popular din Moldova*, FPM), era un moviment informal com altres que varen sorgir en el territori de l'URSS, encoratjats per Gorbaxov per ser un dels pilars de la *Perestroika* (King, 2000, p. 124) a base de la crítica constructiva que hauria d'ajudar el règim soviètic a canviar, modernitzar-se i obrir-se. El Moviment Democràtic en Suport de la Reestructuració pressionava el govern comunista en dos fronts: el de l'obertura política i el de la reforma de les lleis de llengua (Crowther, 1994, p. 342). Va ser la primera alternativa política al Partit Comunista que inicialment es va centrar en demandes polítiques i socials que incloïen la transformació de l'URSS en una república federal, la transformació de l'economia planificada a una economia de mercat, la defensa dels drets humans i també polítiques mediambientals (King, 2000, capítol 6). Amb aquesta amplitud ideològica va aconseguir partidaris fins i tot a la riba oriental del Dnièster i a Gagaúsia. Posteriorment

---

⁶⁴ Concretament els catorze districtes a la riba oriental del Dnièster (Crowther, 1994, p. 3432), part dels quals posteriorment formarien Transnístria (King, 2000).

va bastir els eixos principals de la seva acció política en la identitat moldava, els drets lingüístics dels moldaus i el reconeixement de l'idioma moldau (romanès) com a llengua oficial (Negura, 2016, p. 542) la qual cosa va introduir factors de tensió ètnica (Mason, 2009, p. 167).

La pressió exercida pel FPM sobre el govern moldau va aconseguir que el Soviet Suprem moldau aprovés el 1989 la llei de llengües que va suposar l'inici d'un conflicte ètnic que s'acceleraria en els anys següents i que va marcar completament la política moldava dels anys posteriors. La llei atorgava al moldau l'estatus de llengua oficial⁶⁵ i el retornava a l'alfabet llatí en comptes del ciríl·lic. A més hi havia un reconeixement implícit que el romanès i el moldau eren la mateixa llengua i es va crear un programa per a la promoció de l'ús del moldau en les institucions governamentals i en el sistema educatiu (King, 2000, capítol 6). La llei i les seves conseqüències pràctiques (canvis en la retolació pública i canvis en els noms russificats) varen ser ben acollides a Bessaràbia, de majoria moldava, però molt menys per les minories gagaüsa i russòfona a les regions on eren majoritàries.

L'aprovació de la llei de llengües va tenir conseqüències en l'estabilitat ètnica moldava que marcarien l'evolució política i territorial de Moldàvia en els anys següents. La minoria russòfona va reaccionar a la llei de llengües posicionant-s'hi en contra de forma majoritària. Per una banda, els ciutadans d'ètnia no moldava, especialment els de Transnístria i Gagaúsia, varen abandonar el FPM al qual s'havien unit atrets per les polítiques reformadores i no nacionalistes dels seus inicis; per altra banda van adoptar una actitud més combativa, amb vagues a les indústries des del primer moment en què el projecte de llei es va començar a debatre al Soviet Suprem. Dues noves organitzacions russòfones, Edinstvo i l'OSTK, es varen encarregar de l'organització de les vagues a les ribes occidental i oriental del riu Dnièster, respectivament. Les dues organitzacions varen emfatitzar les qüestions ideològiques acusant el govern de Chisinau de voler destruir el socialisme i la Unió Soviètica (alhora que lamentaven la pèrdua d'estatus del rus a Moldàvia). Per la seva banda, la minoria gagaüsa es va organitzar en el moviment polític Gagauz-Halki (Poble Gagaús) que basava la seva protesta en el fet que la seva llengua pròpia, el gagaús, continués sense cap mena de reconeixement. Els tres moviments varen començar a pressionar el govern moldau perquè el rus també fos considerat idioma oficial i no es veiés relegat a un paper secundari (Chinn i Roper, 1998, p. 93; King, 2000, capítol 6).

Alguns autors (King, 2000, capítol 6; Roper, 2001, p. 105; Potapkina, p. 122) creuen que l'argument etnolingüístic és massa simple en el cas de Moldàvia i que no explica de forma completa el conflicte entre les dues regions a banda i banda del Dnièster. Per aquests autors, varen ser les elits de cada banda les que varen instrumentalitzar les qüestions identitàries, i especialment l'idioma, per tal de mantenir o assolir quotes de poder en una època d'enormes turbulències històriques i polítiques. Des d'aquest punt de vista, la llei de llengües va ser una eina que els tres grups ètnics majoritaris varen fer

---

⁶⁵ El rus no havia estat la llengua oficial de Moldàvia sinó que era la llengua de comunicació interètnica i de l'ensenyament, i tenia un estatus superior al del moldau (Chinn i Roper, 1998, p. 91).

servir per als seus interessos polítics: els nacionalistes, per reforçar el sentiment cultural i la identitat panromanesa; els russòfons de Transnístria, per provar d'evitar o endarrerir la transició a un sistema liberal; i els gagaüsos, per poder obtenir una autonomia que no havien tingut mai en la seva història. Fins i tot dins de l'elit del Partit Comunista moldau, la qüestió lingüística va ser una palanca que els nous dirigents reformistes, majoritàriament de Bessaràbia i parlants de moldau, varen fer servir per provar de superar els anteriors líders prosoviètics que eren majoritàriament de Transnístria i no tenien competències lingüístiques en moldau (King, 2000, capítol 6).

Interdvi-zenie “Edinstvo-Unitate”, que seria més conegut per Edinstvo⁶⁶ (Unitat), era un moviment molt similar als moviments internacionalistes que contemporàniament es varen desenvolupar a les Repúbliques Bàltiques que sorgeix a partir d'Interclub, una organització política fundada per intel·lectuals russòfons majoritàriament de Transnístria i Gagaúcia amb l'objectiu de protegir els drets de la població russòfona. Edinstvo va estar inicialment centrat en la lluita pel bilingüisme rus-moldau a Moldàvia sense involucrar-se en les demandes territorials de Transnístria i Gagaúcia (Sato, 2009, p. 146; Negura, 2016, p. 542) però a mesura que els nacionalistes moldaus guanyaven pes polític, Edinstvo també va radicalitzar els seus plantejaments i va adoptar l'objectiu polític de la independència dels territoris moldaus de majoria russòfona (Dunlop, 1993, p. 139).

Ideològicament, Edinstvo defensava el comunisme soviètic tot mantenint una actitud crítica vers l'elit del partit comunista moldau (March, 2006, p. 348; Zabarrah, 2012, p. 184). En l'eix unió-secessionisme, Edinstvo era partidari que Moldàvia romangués dins de la Unió Soviètica entenent que els drets de la minoria russòfona hi estarien més garantits (Negura, 2016, p. 542). En l'eix ètnic, es definia com un moviment multiètnic en defensa de la fraternitat interètnica i del llegat de l'URSS. Edinstvo també exigia que el rus fos considerat una llengua amb els mateixos drets que el moldau i s'oposava a l'escriptura del moldau en caràcters llatins (Johansson et al., 2011, p. 112). Malgrat la defensa de la identitat russa, la seva influència va quedar limitada a una petita fracció de la minoria russòfona de Moldàvia (un màxim del 12%), especialment entre els russòfons que feia poc que residien a Moldàvia (Crowther, 1998, p. 153).

L'OSTK va néixer a Transnístria, de majoria russòfona, una com a facció defensora de l'estat soviètic i radicalment contrària al nacionalisme moldau que es va acabar organitzant políticament en l'OSTK⁶⁷ (Unió de Consells de Col·lectius de Treballadors). L'OSTK coincidia amb Edinstvo en els seus plantejaments prosoviètics i en la seva resistència a la política panromanesa del FPM i de l'elit del PCRМ establerta a Chisinau (March, 2006, p. 348). La Unió de Consells de Col·lectius de Treballadors

---

⁶⁶ Melvin (Melvin, 1995, p. 70) anomena Interfront el moviment i escriu que es transforma en *Edinstvo-Unitate* només després del cop d'estat de Moscou per marcar distàncies amb els moviments homònims de les repúbliques bàltiques.

⁶⁷ La influència històrica d'haver format part de la República Autònoma Socialista Soviètica de Moldàvia i haver estat l'“àtom de la construcció socialista” de Moldàvia va tenir una forta influència per a l'èxit de la formació d'un moviment polític defensor de l'*statu quo* soviètic i de la cultura russòfona (March, 2006, p. 347).

(Объединённый Совет трудовых коллективов, OSTK) era una organització nacional que agrupava els consells de Col·lectius de Treballadors (Совет трудовых коллективов, STK). L'OSTK estava dominada per les elits directives industrials amb una forta implantació a la riba oriental del Dnièster, gràcies a l'alta concentració d'indústries, però en canvi era pràcticament inexistent a la resta del país. Era un moviment conservador, que s'oposava als canvis que la *Perestroika* estava afavorint, i defensava l'estatus del model soviètic que permetia que el rus fos la llengua afavorida pel govern i que les elits industrials tinguessin una alta quota de poder dins dels òrgans del PCRM. La independència de Moldàvia era una amenaça real al seu poder perquè tallava els vincles amb Moscou i els redirigia cap a un govern moldau nacionalista i liberalitzador (Johansson et al., 2011, p. 112) i la seva posició contrària a la secessió de Moldàvia tenia un clar component instrumentalista.

El tercer moviment d'oposició a les polítiques secessionistes va ser de caire regional. Gagauz-Halki (Poble de Gagaúsia) es va fundar el maig de 1989 a partir d'una societat cultural que promovia l'edició d'un suplement en llengua gagaüsa en els diaris de major tirada de Moldàvia (King, 2000, capítol 6) com una mesura de mantenir l'idioma gagaús que estava en situació de risc degut a la intensa russificació de la regió durant tot el període soviètic (Chinn i Roper, 1998). A mesura que els conceptes de drets de les minories i d'autodeterminació varen anar prenent cos en l'arena política de Moldàvia, els gagaüsos varen començar a reclamar els seus drets lingüístics en les àrees on eren majoria (Sato, 2009, p. 145) i el moviment cultural va evolucionar cap un moviment polític centrat en demandes de caire polític i econòmic per a Gagaúsia per passar posteriorment a un moviment de resistència a les polítiques panromaneses promogudes pel FPM (Webster, 2008, p. 50-57).

Gagauz-Halki representava els interessos de la minoria gagaüsa, tenia una orientació clarament prosoviètica (Crowther, 1994, p. 343) i coincidia amb les reivindicacions d'Edinstvo i l'OSTK de l'establiment del moldau com a única llengua oficial⁶⁸ i l'oposició al canvi de l'alfabet ciríl·lic al llatí (Crowther, 1994, p. 343) però era un moviment exclusivament ètnic amb reivindicacions territorials sobre la regió de Gagaúsia. En els moments previs a l'aprovació de la llei de llengües de 1989, Gagauz-Halki es radicalitza i pren la mateixa línia d'actuació que l'OSTK a Transnístria organitzant vagues de protesta (Sato, 2014, p. 146) si bé, en ser Gagaúsia una regió poc industrialitzada, l'impacte de la protesta va ser molt menor que a la riba oriental del Dnièster. Al novembre de 1989, els activistes de Gagauz-Halki varen començar a crear estructures d'estat pròpies i en un congrés al qual varen assistir més de 600 delegats varen proclamar la República Autònoma Socialista Soviètica dins de Moldàvia (Zabarah, 2012, p. 186).

La minoria ucraïnesa de Moldàvia, més nombrosa que la russa, no va reeixir a estructurar-se políticament en moviments propis a diferència de les minories russa i gagaüsa. Majoritàriament es varen posicionar a favor de la independència respecte de la Unió Soviètica, sense dubte influïts pels moviments proindependència de la seva

⁶⁸ El rus va ser la llengua oficial a l'autoproclamada República de Gagaúsia (Crowther, 1991).

república d'origen, però es varen oposar a la incorporació de Moldàvia a Romania i això els va induir a votar majoritàriament Edinstvo (Melvin, 1995, p. 71). Davant del conflicte ètnic que s'anava perfilant a Moldàvia, Ucraïna va adoptar una actitud molt més prudent i distanciada respecte de la minoria ucraïnesa a Moldàvia per tal d'evitar repercussions dins de les seves pròpies fronteres i per por de crear precedents que poguessin ser utilitzats per la minoria russa que habitava Ucraïna per crear tensions a Crimea i a la regió de Donetsk (Melvin, 1995, p. 75).

Les eleccions de febrer de 1990 varen ser les primeres a les quals es varen poder presentar candidats que no pertanyessin al Partit Comunista i també les primeres que es varen fer després d'un canvi en la llei electoral, el novembre de 1989, que treia l'exclusivitat de l'elecció de candidats als òrgans oficials del partit comunista. La reforma electoral va permetre que els STK poguessin nomenar candidats a les eleccions la qual cosa va afavorir que membres de l'elit industrial fossin candidats en nom de l'OSTK (Mason, 2009, p. 163). La campanya electoral de les eleccions va estar intensament polaritzada entre els conceptes patriotisme, emprat pels nacionalistes moldaus, i internacionalisme, emprat pels partidaris del manteniment de l'*statu quo* (Mason, 2009, p. 171) i altament influenciat pels esdeveniments internacionals de l'Europa de l'Est, que feien albirar un canvi profund en el sistema internacional.

La competició política del moment era en diversos eixos, per una banda un eix quasi estrictament de base ètnica entre els partidaris de la unificació amb Romania, bàsicament moldaus, i els partidaris de mantenir-se dins de la Unió Soviètica, essencialment russos, ucraïnesos i gagaüsos. Aquesta clivella es traslladava a altres eixos de competició política; el relleu en el control polític del poder es revelava com a essencial per poder implementar o modificar la llei de llengües de Moldàvia que estava en l'arrel del conflicte; i també en una clivella centre-perifèria, donat que els moldaus ètnics eren majoria essencialment a Bessaràbia, però a les regions perifèriques com Transnístria i Gagaúsia eren ucraïnesos i russos, i russos respectivament qui conformaven la majoria ètnica (Melvin, 1995, p. 62).

Els contraris a la secessió varen basar el seu discurs en quatre punts principals: la independència de Moldàvia posaria en risc la indústria moldava que havia aconseguit fites importants gràcies a la pertinença a l'URSS, la comparació entre nacionalisme i nazisme⁶⁹, la pau interètnica al país que les polítiques del FPM posava en perill, i l'atac al Partit Comunista al qual veien com una màquina burocràtica i un fre per al desenvolupament del país (Mason, 2009, p. 165-166). Es tractava d'un discurs que combinava arguments instrumentals basats en el manteniment dels privilegis que gaudien les elits soviètiques de les zones industrials de majoria russa que es posaven en risc tant si triomfava la secessió com si el PCRМ es mantenia en el poder, amb altres arguments de caire ètnic com el manteniment de la llengua de la minoria en un estatus privilegiat respecte del romanès, que era la llengua de la majoria de la població.

---

⁶⁹ L'ocupació per part de Romania, aliada de les forces de l'Eix, durant la II Guerra Mundial, era el principal argument.

El sistema electoral majoritari va afavorir que els candidats de l'OSTK guanyessin a les zones industrials i Gagauz-Halki tingués molt bons resultats a la seva àrea geogràfica però que en canvi no tinguessin pràcticament representació a Bessaràbia on va triomfar el FPM i els candidats reformistes del PCRМ (Mason 2009, p. 168). En el nou Soviet Suprem, la clivella ètnica es va consolidar en la formació dels dos principals grups parlamentaris. El FPM i els seus aliats reformistes del Partit Comunista varen formar el grup parlamentari Bloc Moldau que tenia 101 escons però que comptant els diputats no adscrits que li eren afins arribava a controlar el 65% dels escons. El Bloc Moldau ocupava els principals càrrecs del Parlament, així com la presidència de totes les comissions parlamentàries (Webster, 2008, p. 116) a més d'ostentar la Presidència de la república i governar en solitari.

Els 60 diputats d'Edinstvo i afins, majoritàriament russòfons, varen formar un grup parlamentari anomenat Moldàvia Soviètica que volia defensar els drets de les minories dins de la República de Moldàvia, inclòs el dret a l'autonomia per a Gagaúsia. Inicialment, els 10 diputats afins a Gagauz-Halki i altres 2 de la regió gagaüsa varen formar el grup parlamentari Grup Budzhac (Melvin, 1995). La resta de parlamentaris no estaven formalment adscrits a cap d'aquestes organitzacions. De totes maneres, amb la situació de polarització que vivia el país, el total dels diputats es varen alinear bé amb el FPM o amb l'OSTK (Mason, 2009, p. 169) com a representants més purs i intransigents de les línies patriòtiques i internacionalistes, respectivament.

El Bloc Moldau impulsava polítiques pan-romaneses, proposava iniciatives legislatives⁷⁰ excloents per a les minories i fins i tot negava que les minories nacionals poguessin estar representades en el Parlament i es negaven a qualsevol concessió d'autonomia a Gagaúsia (Webster, 2008, p. 133). Davant d'aquesta situació, els parlamentaris partidaris que Moldàvia romangués dins de la Unió Soviètica varen fer una dura oposició al govern nacionalista moldau, si bé varen seguir dues estratègies diferents. Els diputats d'Edinstvo i afins, majoritàriament russòfons, varen optar per una resistència passiva i exercir un paper d'oposició parlamentària, mentre que els diputats de l'OSTK i de Gagauz-Halki varen optar per una política de confrontació extra-parlamentària i varen abandonar el Parlament el maig de 1990, en protesta per la política cultural panromanesa del govern i varen cessar la seva activitat parlamentària (Crowther, 2007, p. 101).

Posteriorment, varen impulsar la creació d'estructures governamentals pròpies a Transnístria i Gagaúsia i la proclamació de repúbliques independents a les seves regions d'origen amb la voluntat de mantenir-se unides a la Unió Soviètica encara que Moldàvia se n'independitzés (Chinn i Roper, 1998, p. 94). La República de Gagaúsia es va crear l'agost de 1990 (Webster, 2008, p. 134; Sato, 2009, p. 143) i la República Moldava del Dnièster (Transnístria) el setembre de 1990 (Crowther, 2007, p. 101). Com a

---

⁷⁰ Si bé el FPM i aliats tenien una majoria absoluta còmoda, no arribaven a tenir la supermajoria necessària requerida per a certs canvis legislatius (com el canvi de nom oficial de la República) que la coordinació dels grups de l'oposició impedia aprovar (Webster, 2008).

conseqüència, Gagauz-Halki va ser il·legalitzat per atemptar contra la integritat territorial de Moldàvia, i els seus 10 parlamentaris varen ser inhabilitats (Webster, 2008, p. 135).

Malgrat que els parlamentaris independentistes eren només aproximadament el 27% del total de parlamentaris (Negura, 2016, p. 543), els sondejos mostraven un ampli suport a la independència de Moldàvia, malgrat que només era l'opció preferida de forma majoritària pels ciutadans d'origen moldau, amb un percentatge del 55% dels quals, mentre que aquesta era una opció molt minoritària entre els ciutadans d'altres adscripcions ètniques: el 9% dels russos i 8% dels ucraïnesos, En canvi estaven a favor de continuar dins la Unió Soviètica, el 30% dels moldaus, el 76% dels russos, el 78% dels ucraïnesos i el 95% dels gagaüsos. De forma global, el 45% dels ciutadans preferien romandre dins l'URSS, el 42% una Moldàvia independent i només un 3% la integració a Romania (Negura, 2016, p. 544). Quan els partidaris de la secessió varen arribar al 75% dels enquestats, un percentatge superior al de la població d'origen moldau, el govern va considerar que el moment propici per a la secessió podia ser proper però no va convocar cap referèndum d'autodeterminació que hauria posat en risc la possibilitat de la independència abans que arribés el *momentum* en què això fos possible. L'oportunitat per a la secessió va ser el fracàs de l'intent de cop d'estat reaccionari de Moscou que va tenir el suport públic i explícit de Gagaúsia⁷¹ i Transnístria (Chinn i Roper, 1993, p. 21).

En la sessió en la qual es va votar la Declaració d'Independència de la República de Moldàvia hi havia un total de 277 diputats presents, la totalitat dels quals varen votar a favor de la independència sense que hi hagués cap vot en contra ni cap abstenció (Extras din Stenograma sesiunii extraordinari Parlamentului Republicii Moldova din 27 august 1991). Cal destacar l'absència de 103 diputats a la sessió, que eren majoritàriament representants de les circumscripcions de la riba esquerra del Dnièster els quals ja havien abandonat el Parlament més d'un any abans, al maig de 1990, en protesta inicialment pels actes de violència que havien sofert alguns parlamentaris no nacionalistes i posteriorment per la política lingüística del govern moldau (Zabarah, 2012, p. 185). La declaració d'independència va ser aprovada també per nombrosos vots de diputats d'ètnia no moldava⁷² (Chinn i Roper, 1993, p. 14) com reflecteix també la transcripció de les votacions nominals de la declaració tant pels cognoms dels diputats com per la forma russa de vot afirmatiu “*da*” o “*za*”, diferent del majoritari i romanès “*pentru*”. A la sessió, diversos diputats moldaus del Congrés dels Pobles de l'URSS afegeixen la seva signatura a la declaració i un d'ells, Grozdev, demana “a tot el poble gagaús que doni suport al poble moldau”, indicatiu de la polarització territorial del moment a l'entorn de la independència de Moldàvia (Extras din Stenograma sesiunii extraordinari Parlamentului Republicii Moldova din 27 august 1991).

⁷¹ Els dos pseudoestats varen tenir el suport més o menys declarat de Rússia. Gagaúsia es va reincorporar a Moldàvia a finals de 1994 amb un estatut d'autonomia; Transnístria es va mantenir com una entitat separada però fins al moment no ha estat reconeguda per cap estat.

⁷² 52 diputats d'un total de 130 diputats d'ètnia no moldava varen votar a favor de la independència (Chinn i Roper, 1993, p. 14).

La independència de Moldàvia, doncs, no va ser el resultat de la victòria electoral d'un moviment nacionalista moldau sinó de les circumstàncies del moment dins de l'URSS: el cop d'estat de Moscou de l'agost de 1991, la fallida dels règims prosoviètics d'Europa de l'Est i les perspectives que pogués passar el mateix a la pròpia URSS. Fins l'any 1994, 3 anys després de la proclamació de la independència, no es va fer un referèndum consultiu per ratificar la independència que va obtenir un 95% de vots favorables⁷³ (Negura, 2016, p. 544).

El dia abans de la declaració de la independència, i preveient el moviment que faria el parlament moldau, el govern de Transnístria, dominat per l'OSTK, va proclamar la independència respecte de Moldàvia (Blakkisrud i Kolstø, 2011, p. 183) donant lloc a la República Socialista Soviètica de Transnístria i optava per mantenir-se dins de la Unió Soviètica. L'OSTK va tenir un paper fonamental en la formació del nou ens liderant-ne la formació des del seu inici, amb l'ajut d'algunes unitats d'Edinstvo-Unitate si bé, de forma oficial, el moviment en conjunt no s'hi va comprometre (Dr. Petru Negura, comunicació personal, 19 d'abril de 2021). La secessió de Transnístria respecte de Moldàvia va ser un procés violent que va comptar amb el suport de l'URSS en els enfrontaments armats que varen durar entre març i juliol de 1992 (Chinn i Roper, 1993, p. 16-20) i que varen concloure amb la independència *de facto* de l'actualment anomenada República Moldava de Transnístria⁷⁴.

Després del cop d'estat fallit de l'agost de 1991 a Moscou, i igual que va passar a altres repúbliques soviètiques, el Partit Comunista de Moldàvia va ser prohibit, encara que oficialment va condemnar el cop i va tallar els lligams amb el PCUS, i que els elements més radicals del PCRM de l'era soviètica s'havien traslladat a Transnístria (March, 2006, p. 349). En canvi, i a diferència del que va passar amb moviments similars a les repúbliques bàltiques, Edinstvo no va ser prohibit després del cop d'estat fallit de Moscou perquè no es va posicionar públicament a favor dels colpistes i això el va convertir en l'única organització capaç d'aglutinar políticament no només la minoria russa sinó també molts moldaus que mantenien l'adhesió a les idees soviètiques i, sobretot als que s'oposaven a la integració amb Romania que defensava el Front Popular (Melvin, 1995, p. 68).

Edinstvo-Unitate fa una transformació que és única en el període d'esfondrament de la Unió Soviètica i d'aparició de nous estats: després d'haver-se oposat a la independència de Moldàvia i de refusar aprovar la Declaració d'Independència de la República de Moldàvia no només es va mantenir com un moviment que defensava els interessos de la minoria russòfona de Moldàvia (March, 2006, p.348) sinó que va defensar la independència de Moldàvia i la identitat moldava en contraposició a la identitat romanesa i a la integració a Romania. La seva articulació política es va concretar en el Moviment Unitat per a la Igualtat de Drets (*Mișcarea republicană pentru egalitate în*

⁷³ El context polític, amb un intens debat sobre la integració de Moldàvia a Romania, hi va influir de forma que un vot favorable a la independència era un vot contrari a la integració tant a Romania com a Rússia (Negura, 2016, p. 545).

⁷⁴ La legalitat moldava anomena el territori, Unitat Territorial Autònoma amb Estatus Jurídic Especial de Transnístria.

drepturi "Unitate-Edinstvo", MUE) que es va presentar a les eleccions de 1994 en coalició amb el Partit Socialista de Moldàvia (Partidul Socialist din Moldova, PSM) fundat el 1992 (March, 2006, p. 350) i considerat el partit successor de l'antic Partit Comunista de Moldàvia (Ishiyama, 1998, p. 82). La coalició va obtenir 28 escons d'un total de 104. Les eleccions parlamentàries de 1994 les va guanyar el Partit Agrari Democràtic de Moldàvia (Partidul Democrat Agrar din Moldova, PDAM), que va obtenir 56 escons d'un total de 104 (Parlamentul Republicii Moldova, 2023), al qual s'havien unit els elements més pragmàtics i nacionalistes del PCRM. Els resultats del MUE i del PDAM, en conjunt, demostren l'èxit del moldavianisme davant del pan-romanisme del Front Popular que va sofrir una contundent derrota electoral.

Les eleccions de 1998 les va guanyar, amb 40 escons, el Partit dels Comunistes de la República de Moldàvia (Partidul Comuniștilor din Republica Moldova, PCRM) (Parlamentul Republicii Moldova, 2023), l'anterior Partit Comunista de Moldàvia, dirigit per quadres del partit de l'època soviètica i legalitzat el 1994 (Negura, 2016, p. 543). Tot i que els comunistes de la minoria russòfona urbana es varen mantenir fidels a Edinstvo i al PSM, la visió més inclusiva del PCRM basada en el moldavianisme el podia fer més atractiu per als votants moldaus, independentment de la seva adscripció ètnica (Johansson et al., 2011, p. 121), que no pas el MUE que tenia un focus exclusiu en la minoria russa.

A les eleccions de 2001, el PCRM va guanyar per majoria absoluta obtenint 71 escons i va repetir la majoria absoluta a les eleccions de 2005 amb 56 escons i a les eleccions de 2009, amb 60 diputats. En aquestes darreres eleccions, les protestes populars pel resultat i les sospites de frau varen provocar dissensions internes que varen impedir l'elecció de cap d'estat per part del parlament; com a conseqüència el parlament es va dissoldre i es varen tornar a convocar eleccions pel juliol del mateix any que va tornar a guanyar el PCRM tot i que va perdre la majoria absoluta que tenia i es va quedar amb 48 diputats i va quedar fora del govern degut a la coalició que varen formar la totalitat de les altres forces parlamentàries. A partir d'aleshores, encara que el PCRM liderés l'escena política de Moldàvia, tornant a guanyar amb 42 diputats les eleccions de 2010 i obtenint-ne 23 a les eleccions de 2014, ja no va poder tornar a formar govern ni en solitari ni formant part de cap altra coalició. A les eleccions de 2019 va desaparèixer del parlament moldau⁷⁵ (Parlamentul Republicii Moldova, 2023).

En la cerca de mantenir-se electoralment, a les eleccions de 1998, el MUE es va integrar en l'Aliança d'Unitat Socialista (*Blocul electoral "Unitatea Socialistă"*, BeUS) juntament amb el Partit Socialista i altres partits menors, que no va obtenir cap escó (Adept, 2010). A les eleccions de 2001 l'Aliança d'Unitat Socialista es va transformar en l'Aliança Braghiș (*Blocul Electoral "Alianta Braghiș"*, BEAB) que va obtenir 19 escons però que ja no renovaria la representació parlamentària en cap convocatòria electoral posterior. Posteriorment, els votants d'Edinstvo-Unitate es varen anar

---

⁷⁵ A les eleccions del 2021 va formar, amb el PSRM, la coalició electoral Bloc dels Comunistes i Socialistes (*Blocul Comuniștilor și Socialiștilor*, BCS) que va guanyar les eleccions amb el 27,17% dels vots i 32 escons.

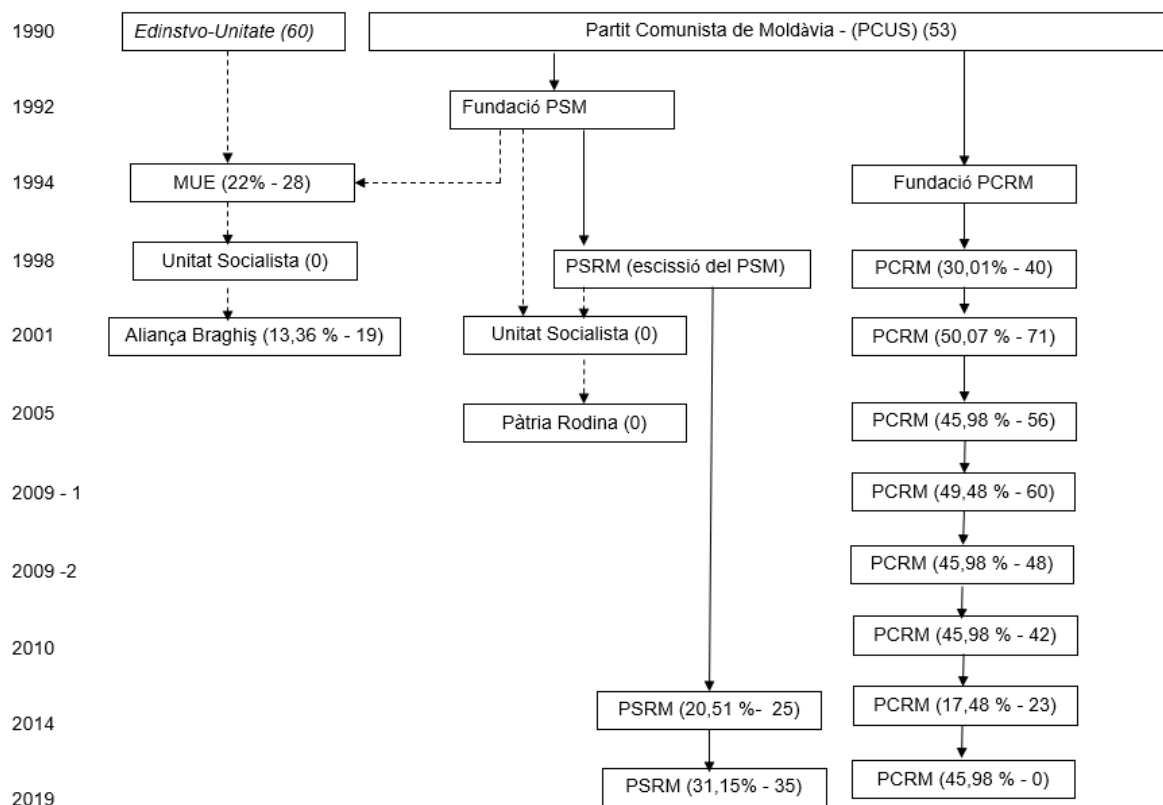
decantant pel PCRМ que es feia seves les demandes contra la suposada etnofòbia i el panromanisme dels partits nacionalistes moldaus i defensava que Moldàvia havia de ser un estat “sobirà, independent, unit i indivisible” com a millor arma contra aquestes amenaces (March, 2006, p. 356). Després de les eleccions de 1998, Edinstvo-Unitate desapareix del mapa electoral i polític de Moldàvia i queda en el record nostàlgic d’aquells opositors a la romanianització de Moldàvia com un instrument eficaç per aturar la incorporació de Moldàvia a Romania i les polítiques panromanistes del període immediatament posterior a la independència (Ispirr, 2022). El 1997, el PSM va tenir una escissió que va formar el Partit dels Socialistes de la República de Moldàvia (*Partidul Socialiștilor din Republica Moldova*, PSRM). El 2001, el PSM es va unir a l’*Alianța Braghiș* (Adept, 2010) formant una coalició electoral de centreesquerra que va obtenir 19 escons (Parlamentul Republici Moldova, 2023).

El 2005 el PSM es va presentar amb el PSRM en la coalició electoral *Patria-Rodina* (Adept, 2010) que no va tenir representació tot i obtenir el 4,97% dels vots. La coalició electoral va ser l’opció electoral guanyadora a Gagaúsia, i es presentava com una opció política compromesa amb la “construcció d’un estat moldau independent i la resolució del conflicte de Transnístria” (*Patria Rodina*, 2005)_en reconeixement que, onze anys després de la proclamació de la independència, en part de la població moldava seguia viu el record del conflicte ètnic. Tot i així, el seu fracàs electoral és també la prova que les polítiques moldavianistes aplicades pels diferents governs a partir de 1994 han estat exitoses. A partir de 2009 el partit desapareix de la vida política parlamentària de Moldàvia.

El PSRM es va presentar a les eleccions de 2001 dins el bloc electoral “Unitat” juntament amb el Partit Republicà de Moldàvia (*Partidul Republican din Moldova*, PRM). La coalició va obtenir el 0,46% dels vots i no va tenir representació al Parlament moldau (Adept, 2010). No va participar a les eleccions de 2009 i 2010 però en canvi va guanyar les eleccions de 2014 amb més del 20% dels vots i 23 escons. A les eleccions de 2019 va guanyar amb el 31,15% dels vots i 35 escons (Parlamentul Republici Moldova, 2023).

Al gràfic següent es resumeix l’evolució dels partits i moviments que abans de la independència de Moldàvia s’hi varen oposar: Edinstvo-Unitate i la facció prosoviètica del Partit Comunista de Moldàvia.

Il·lustració 3. Evolució dels partits contraris a la secessió de Moldàvia a les eleccions al Parlament de la República de Moldàvia. Entre parèntesis, el percentatge de vots obtinguts i els escons corresponents sobre un total de 101. Les línies de punts indiquen coalicions electorals; les línies sòlides indiquen escissions, fusions o transformacions. Elaboració pròpia a partir de les dades de Parlamentul Republici Moldova (2023) i Adept (2010).

El reconeixement constitucional de les minories a Moldàvia és poc explícit; el preàmbul de la Constitució de Moldàvia reconeix, sense esmentar-ne cap altra que no sigui la moldava, l'existència de diferents ètnies en el país que constitueixen el poble de la República de Moldàvia, si bé es reconeix l'existència territorial de Gagaúcia com a “unitat territorial autònoma” com a forma d'autodeterminació del poble gagaús (Legislationline, 2022).

La concessió d'autonomia a Gagaúcia, quasi immediatament després de la secessió de Moldàvia, va ser la clau de volta perquè la regió renunciés a mantenir el conflicte territorial que s'havia iniciat gairebé simultàniament al de Transnístria, uns mesos abans. La Constitució de Moldàvia defineix Gagaúcia com a “unitat territorial autònoma” com a forma d'autodeterminació del poble gagaús però considera la regió part indissoluble de Moldàvia i li atorga determinat poder de decisió sobre aspectes culturals, econòmics i polítics. La Llei sobre l'Estatut Especial de Gagaúcia aprovada el 23 de desembre de 1994 especifica en el seu article 1, apartat a) que “en el cas que l'estatus d'estat independent de la República de Moldàvia canviés, el poble de Gagaúcia

té el dret d'autodeterminació externa” (Player Moldova, 2013). Aquest article és una via de sortida per a Gagaúsia en cas que es materialitzés el que sempre ha estat vist com una amenaça per les minories de Moldàvia: l'annexió del país a Romania. Malgrat no tenir-ne el control polític, la Constitució fa referència a Transnístria quan esmenta que “llocs a la riba esquerra del riu Dnièster poden tenir formes i condicions especials d'autonomia” segons una llei específica (Legislationline, 2022).

Pel que fa a la política lingüística a Moldàvia, la Constitució moldava en el seu article 13 defineix el moldau escrit en alfabet llatí com l'idioma de l'estat i reconeix i protegeix el dret de conservació de l'idioma rus i altres llenguatges parlats en el país (Constitució de la República de Moldàvia, 2017). La inclusió d'altres idiomes diferents del moldau es pot considerar una concessió important a les minories perquè la llei de llengües aprovada el 1989, abans de la secessió, pel Soviet Suprem moldau va suposar l'inici del conflicte ètnic entre moldaus per una banda i les minories russa, ucraïnesa i gagaüsa per l'altra. La llei atorgava al moldau l'estatus de llengua oficial⁷⁶ i el retornava a l'escriptura llatina en comptes de la ciríl·lica que s'havia utilitzat des de l'ocupació soviètica, i reconeixia implícitament que el romanès i el moldau eren la mateixa llengua, cosa que era negada per les minories. La victòria del Partit Agrari Democràtic i el segon lloc obtingut pel MUE (antic Edinstvo-Unitate, partit que s'havia oposat a la independència de Moldàvia) a les eleccions de 1994 va suposar una reversió a la implantació de la llei de llengües que havia impulsat el Front Popular almenys en alguns dels seus aspectes més polèmics com l'exigència als funcionaris de conèixer el moldau (Melvin, 1995, p. 67). Per tant, i com encara avui sostenen antics dirigents d'Edinstvo-Unitate, el paper d'aquest moviment va ser clau per frenar la romanianització de Moldàvia (ISPIRR, 2022).

La llei també establí els marcs legals per a la creació de programes per a la promoció de l'ús del moldau en les institucions governamentals i en el sistema educatiu (King, 2000, capítol 6). Les conseqüències pràctiques de l'aplicació de la llei (canvis en la retolació pública i canvis en els noms russificats) varen ser ben acollides a Bessaràbia però molt menys a les regions on les minories gagaüsa i russòfona eren majoritàries. Els primers es lamentaven que la seva llengua pròpia, el gagaús, continués sense cap mena de reconeixement; i els segons temien perdre el seu estatus lingüístic superior. Les dues ètnies es varen organitzar políticament en els moviments Edinstvo (Unitat) i Gagauz-Halki (Poble Gagaús) respectivament i varen començar a pressionar el govern moldau perquè el rus també fos considerat idioma oficial i no es veiés relegat al paper secundari de llengua de comunicació interètnica (King, 2000, capítol 6; Chinn i Roper, 1993, p. 21).

La llei sobre partits i altres organitzacions sociopolítiques estableix que perquè un partit o una organització sociopolítica pugui ser registrada cal que tingui un mínim de 5.000 membres, que resideixin en com a mínim la meitat de les “unitats administratives territorials de segon nivell” i en una quantitat no inferior a 150 membres

---

⁷⁶ El rus no havia estat la llengua oficial de Moldàvia sinó que era la llengua de comunicació interètnica i de l'ensenyament i tenia un estatus superior al del moldau (Chinn i Roper, 1993).

(Legislationline, 2022), la qual cosa suposa a efectes pràctics un obstacle per a la legalització de partits que no siguin d'abast nacional, com seria el cas d'un potencial partit ètnic gagaús, com havia estat Gagauz-Halki. En un informe sol·licitat pel propi govern moldau sobre aquesta llei, l'OSCE/ODIHR recomanava eliminar aquesta condició perquè representa un obstacle per al registre de partits representants de les minories, especialment les que estan concentrades territorialment com la gagaüsa, o de partits centrats en interessos regionals i anava en contra de les recomanacions tant de l'OSCE/ODIHR com de la Comissió de Venècia (OSCE/ODIHR, 2007, p. 5-6).

4.2.7. Ucraïna (1991)

Fins al moment de la declaració de la seva d'independència el 1991, Ucraïna mai no havia estat pròpiament un estat sobirà, exceptuant l'anomenat "estat cosac" al segle XVII i un breu període entre 1917 i 1920 quan els bolxevics varen ocupar el territori i el varen incorporar a l'URSS com una de les repúbliques fundadores de la Unió. El 1940, i com a conseqüència del pacte Ribbentrop-Molotov, l'URSS s'annexiona la regió de majoria ucraïnesa de Polònia i l'assigna a la República Socialista Soviètica d'Ucraïna. Finalitzada la II Guerra Mundial, la Rutènia Transcarpàtica que fins aleshores pertanyia a Txecoslovàquia va ser també incorporada a Ucraïna. Finalment, el 1954 Krusxov va incorporar la península de Crimea a Ucraïna (Dyczok, 1994; Kuzio 2000).

Durant tot el període soviètic, el poder central considerava vital el control d'Ucraïna fins al punt que el Partit Comunista d'Ucraïna (*Komunistychna Partiya Ukrayiny*, PCU), a diferència dels partits comunistes de les altres repúbliques soviètiques, no tenia cap mena d'autonomia respecte del PCUS (Partit Comunista de la Unió Soviètica) i va dur a terme una política d'intensa russificació entre 1972 i 1989. Fins i tot la Perestroika es va implementar a Ucraïna de forma molt més moderada que a les altres repúbliques soviètiques per por que estimulés una reivindicació nacional que preveïen que podria ser de conseqüències molt més nefastes per a la continuïtat de l'URSS que la que començava a aparèixer a les repúbliques bàltiques (Kuzio, 2000, p. 67).

El primer moviment polític opositor al PCU va ser el Grup Hèlsinki d'Ucraïna (*Ukrayins'ka Hel'sins'kykh Uhod*, UHU), un moviment en defensa dels drets humans i civils, la democratització i l'aturada de la russificació d'Ucraïna i a favor de la implementació dels Acords d'Hèlsinki a Ucraïna i de la transformació de l'URSS en una confederació d'estats independents. L'UHU va ser el nucli principal de diversos intents de formar un Front Popular Ucraïnès fins que l'hivern de 1988-89 es va formar el *Rukh* (Moviment Popular), l'equivalent als diversos fronts populars existents a altres repúbliques soviètiques, en un congrés en què, com els altres moviments del mateix tipus, el 85% dels delegats eren ètnicament ucraïnesos. L'homogeneïtat ètnica explica que les prioritats mesclassin el suport a la democratització, *Perestroika* i *Glàsnost* amb la defensa de la llengua i cultura ucraïneses, mantenint-se dins de l'òrbita ideològica comunista, reconeixent el lideratge del PCU per a la reforma i obertura polítiques i reivindicant-se com l'enllaç entre el partit comunista i els moviments populars (Palko, 2014, p. 41). El *Rukh* va evitar centrar el seu discurs nacionalista en les reivindicacions ètniques per distanciar-se dels plantejaments que s'havien fet a les repúbliques bàltiques i d'aquesta manera va evitar donar arguments perquè apareguessin moviments reaccionaris de l'estil dels Interfront (Kuzio, 2000, p. 150).

El març de 1990, es varen celebrar les eleccions al Soviet Suprem d'Ucraïna amb un estricte control del PCU sobre la nominació prèvia dels candidats⁷⁷ i les dificultats que es posaven a les candidatures oposidores que no va permetre que el *Rukh* s'inscrigués

⁷⁷ El 85% dels candidats eren membres del PCU, encara que molts fossin alhora membres del *Rukh* (Kuzio, 2000, p. 131).

fins que el termini de nominació de candidats ja estava exhaurit. Malgrat això, l'oposició es va presentar a les eleccions en la forma d'una coalició electoral, el Bloc Democràtic (*Demokratychnyi Blok, DB*) que aplegava més de 40 moviments opositors i amb un programa electoral que incloïa reivindicacions de la sobirania política i econòmica d'Ucraïna (Kuzio, 2000, p. 129-130).

El resultat de les eleccions va ser molt favorable al PCU, que va obtenir una gran majoria de 331 diputats davant dels 111 del Bloc Democràtic. Tot i així, les eleccions varen trencar el monopoli institucional que tenia el PCU al parlament i també a l'administració local perquè el Bloc Democràtic va aconseguir la majoria en algunes ciutats i regions en les eleccions locals que es varen celebrar el mateix dia. Al Soviet Suprem, tot i que l'adscripció als grups parlamentaris era variable els diputats es varen organitzar en 3 blocs principals: Independència (*Nezalezhnist*) format pels 22 diputats propers a l'UHU, el “*Consell del Poble*” format per un grup que oscil·lava entre els 115 i 133 diputats del Bloc Democràtic, comunistes reformistes i alguns independents, i el grup “*Per una Ucraïna Sobirana i Soviètica*” format per 239 membres de l'ala dura del PCU. Malgrat les diferències respecte de la qüestió nacional d'Ucraïna entre els grups prodemocràtics⁷⁸ i el PCU, i la clara diferència de força, el juliol de 1990 el Soviet Suprem ucraïnès va aprovar la Declaració de Sobirania d'Ucraïna⁷⁹, si bé els dos grans blocs parlamentaris en feien una interpretació diferenciada. Mentre que l'oposició ho considerava un primer pas cap a la independència, pel PCU es tractava només d'un pas intermedi cap a la refundació de l'URSS en la línia federal que proposava Gorbaxov, i una declaració simbòlica que, simplement, posava de manifest que el Soviet Suprem podia parlar en nom del poble d'Ucraïna i que les lleis de la república tenien preeminència sobre les de la federació (Kuzio, 2000, p 131-137).

Les tensions de l'hivern 1990-1991 que va viure l'URSS, a Ucraïna es varen concretar en manifestacions d'oposició al govern del PCU, reivindicacions nacionalistes, moviments de recuperació de la memòria històrica nacional que qüestionaven els episodis més foscos del règim soviètic a Ucraïna, destrucció de monuments soviètics, etc. La tensió va afectar també la cohesió interna del PCU que es va dividir en 3 faccions: la prosoviètica o ala dura, la sobiranista i la plataforma democràtica que formaven en conjunt l'ala reformista del partit. La divisió entre les ales dura i reformista es va fer evident després dels esdeveniments a Lituània i Letònia del gener de 1991. L'ala reformista del PCU va prendre una orientació nacionalcomunista⁸⁰ com una forma de poder-se adaptar ràpidament als canvis que s'estaven produint a gran velocitat en la societat ucraïnesa i per això va començar a prendre mesures per tal que la Declaració de

⁷⁸ Els objectius declarats del Consell del Poble eren la independència política, la democratització d'Ucraïna, i les reformes econòmiques (Dyczok, 1994, p. 474).

⁷⁹ 355 diputats hi varen votar a favor i només 4 en contra (Kuzio, 2000, p. 137).

⁸⁰ Palko (2014, p. 28) defineix el nacionalcomunisme com “una aproximació teòrica i pràctica política que té l'objectiu d'establir una via nacional de desenvolupament social que estigui en concordança tant amb els principis bàsics del socialisme (igualtat social i llibertat, drets humans, oposició a l'economia capitalista, etc.) com els interessos nacionals (integritat territorial de la nació, desenvolupament de la cultura i l'idioma propis, sobirania econòmica, etc.)”. És una visió contraposada a la visió internacionalista del comunisme més ortodox.

Sobirania aprovada el juliol de 1990 s'anés concretant políticament i legislativament (Kuzio, 2000, p. 166-167) i a buscar formes d'aproximar posicions amb l'oposició com una estratègia de mantenir-se en el poder.

La col·laboració entre els comunistes reformistes i els nacionalistes es va començar a concretar en el pacte per afegir una segona pregunta a la pregunta oficial del referèndum per ratificar el Tractat de la Unió Soviètica, el març de 1991. Així a la pregunta "Considera necessari mantenir l'URSS com una federació renovada de repúbliques d'igual sobirania, en la qual els drets humans i les llibertats de totes les nacionalitats estiguin plenament garantides?" s'hi va afegir aquesta altra "Està d'acord que Ucraïna formi part d'una Unió d'Estats Sobirans Soviètics basada en la Declaració de Sobirania Estatal d'Ucraïna?". El 70,5% de suport a la pregunta oficial va quedar petit davant del 80,2% favorable a la segona pregunta, uns resultats més conservadors que els obtinguts en altres repúbliques on es va celebrar el referèndum⁸¹. La interpretació oficial dels resultats va ser que hi havia un aval majoritari a la integració d'Ucraïna dins d'una federació d'estats independents però només un cop Ucraïna fos un estat independent. Amb aquest raonament, el govern ucraïnès va ajornar l'adhesió al Tractat de la Unió Soviètica. Al Soviet Suprem ucraïnès es va consolidar una aliança entre els grups parlamentaris comunistes reformistes i nacionalistes, a la qual es varen anar incorporant membres que inicialment s'havien alineat amb la línia del grup parlamentari "dels 239" que va donar fruits legislatius: el juliol de 1991, ja s'havia aprovat un cos legislatiu de més de 50 lleis que donaven contingut a la Declaració de Sobirania. Entre les disposicions legals aprovades hi havia la que establia una república presidencialista com a sistema de govern per Ucraïna, però per evitar conflictes amb l'ala prosoviètica i la minoria russa deixava per decidir el nom i els símbols de la república en un referèndum posterior (Kuzio, 2000, p. 167-176).

Després del fracàs de l'intent de cop d'estat de l'agost de 1991 a Moscou, el Soviet Suprem d'Ucraïna va declarar la independència de la república quasi per unanimitat (346 vots a favor, 3 abstencions, 12 diputats que no varen votar i només 1 vot en contra⁸²) dels assistents en una sessió en la qual es votava també per la descomunització d'Ucraïna que molts dels parlamentaris que varen prendre la paraula veien com l'única garantia de la independència efectiva de la república. Les notes estenogràfiques de la sessió no permeten aclarir els motius pels quals un únic diputat (A.B. Korneyev, d'origen rus i del districte electoral de Donetsk-Voroshylovsky) va votar en contra de la declaració però sí que hi ha dos diputats de Crimea que manifesten que no poden votar aquesta resolució perquè és anticonstitucional i perquè no es veuen autoritzats per votar sense consultar prèviament els seus votants que haurien de ser, com el conjunt de la població ucraïnesa, els que prenguessin una decisió o altra mitjançant un referèndum (Acta de la sessió Verkhovna Rada del 24 d'agost de 1991).

---

⁸¹ Les Repúbliques Bàltiques, Geòrgia, Armènia i Moldàvia el varen boicotejar (Linz i Stepan, 1996, p. 385).

⁸² 63 diputats comunistes estaven absents perquè havien assistit al XXVIII Congrés del PCUS.

A finals d'agost, el PCUS va ser prohibit com va passar amb els partits comunistes republicans a la majoria de repúbliques de l'URSS però va ser una prohibició més simbòlica que efectiva perquè el partit comunista va "acceptar" la seva prohibició i va donar suport a la independència a canvi de poder mantenir, de forma individual, les seves posicions en el poder (Bojcun, 1995, p. 240).

La independència d'Ucraïna va ser ratificada en un referèndum celebrat l'1 de desembre de 1991 i va aconseguir un vot favorable a la independència del 90%, la qual cosa significa que molts russos varen votar a favor de la independència, però varen fer-ho en un sentit cívic, en contra de pertànyer a un estat autoritari que entrava en fallida i en defensa dels seus propis interessos, amb la creença que la independència d'Ucraïna comportaria un major desenvolupament social i econòmic del que havien tingut a la Unió Soviètica. En general, a les àrees on la minoria russa era més important també va ser més elevat el vot contrari a la independència d'Ucraïna, especialment a Crimea on només va rebre un 54% de vots favorables i on es varen iniciar moviments pel retorn de la regió a la Federació Russa (Potichnyj, 1991).⁸³

La conclusió final sobre l'evolució del suport a la independència d'Ucraïna és que a través d'una evolució lenta i forçada pels esdeveniments històrics, el PCU que havia estat contrari a la secessió, donada la seva subordinació al PCUS i en veure amenaçada la seva continuïtat al govern, es va acostar als plantejaments nacionalistes de forma parcial perquè l'ala dura hi continuava completament oposada. L'estratègia de la fracció moderada del PCU va ser buscar refugi en el nacionalcomunisme com a mitjà de mantenir-se en el poder si s'arribava a culminar la secessió d'Ucraïna. El cop d'estat va forçar la situació fins al punt que la gran majoria de diputats, amb una única excepció, va votar a favor de la independència. Per tant, malgrat la feblesa relativa dels partits independentistes i el suport també relatiu a la independència, concentrat en àrees geogràfiques concretes, no podem afirmar que hi hagués una oposició a la independència en el Parlament en el moment de la independència més enllà de posicions individuals.

Agafant la definició de partits contraris a la secessió com aquells que en el moment del procés cap a la independència d'una regió s'oposen a la secessió i que ho fan des del Parlament regional en qualsevol de les seves formes, no podem considerar que a Ucraïna existís cap partit unionista en el moment de la proclamació de la independència més enllà de posicions personals de diputats del PCUS i de diputats crimeans que s'hi oposaven perquè de fet el seu objectiu era el retorn de la península a Rússia i consideraven que un estat ucraïnès independent podia dificultar aquest objectiu.

---

⁸³ A Donetsk, amb un 43,6% d'habitants russos, el vot contrari a la independència va ser el 12,58%; a Luhansk, amb un 44,8% de russos, va ser del 13,41% i a Crimea, amb un 67% de russos, va ser del 43,22% (Potichnyj, 1991, p. 130).

4.2.8. Eslovènia (1991)

Entre 1918 i 1941 Eslovènia va formar part del Regne dels Croats, Serbis i Eslovens fins que després de la II Guerra Mundial es va incorporar a Iugoslàvia com una de les seves sis repúbliques constituents. Eslovènia era la república amb major grau de desenvolupament econòmic i la que mantenia relacions més estretes amb països occidentals, així com també era la república en la qual existien més moviments socials organitzats que exercien pressió sobre el govern socialista per al reconeixement de la llibertat d'associació i el pluralisme polític. En desacord amb les polítiques econòmiques per revertir la crisi econòmica dels anys 1980 que impulsava el govern federal, Eslovènia va començar un progressiu procés de desvinculació de la Federació Iugoslava introduint gradualment esmenes a la Constitució eslovena entre 1988 i 1990 que varen permetre l'establiment de polítiques econòmiques pròpies i obrir el camí cap a la transició democràtica. La culminació va ser el 1990 amb l'establiment de la precedència de les lleis republicanes sobre les federals en aquelles qüestions en què existia legislació als dos nivells (Fink-Hafner, 2020, p. 235-236).

El 1990 el sistema polític i social d'Eslovènia ja es basava en el lliure mercat i el pluralisme polític (Fink-Hafner, 2020, p. 237) gràcies al fet que la Lliga dels Comunistes d'Eslovènia (*Zveza komunistov Slovenije, ZKS*) havia acceptat la realitat de l'existència de la societat civil organitzada i l'havia reconegut com a interlocutor vàlid des del 1986. En el seu camí cap a la transició democràtica, la ZKS va anunciar el 1988 la seva voluntat de renunciar al monopoli del poder polític i d'obrir la competició política a altres formacions, en col·laboració amb l'oposició des que a les eleccions de 1986 l'ala liberal de la ZKS va obtenir la victòria i els quadres més conservadors en varen ser bandejats (Ramet, 1993, p. 870). L'Organització dels Joves Comunistes (*Zveza komunistične mladine Jugoslavije, ZKMJ*), amb autonomia i independència organitzativa respecte de la Lliga dels Comunistes d'Eslovènia, va ser l'element clau en el desenvolupament polític de les associacions cíviques perquè hi va establir lligams, va posar recursos a la seva disposició i els va proporcionar cobertura legal per poder desenvolupar les seves activitats (Bibič, 1993, p. 369).

En el mateix període va començar una certa llibertat de premsa i alguns temes (com les massacres comeses pels comunistes al final de la II Guerra Mundial) varen deixar de ser tabú. La publicació en mitjans de comunicació vinculats a la ZKS d'informacions que demostraven que altes jerarquies de les forces armades iugoslaves (JNA) s'aprofitaven de la seva posició per a finalitats personals sumada a una altra que revelava l'existència d'un pla secret per a l'execució d'un cop militar, varen originar un fort escàndol social (Ramet, 1993, p. 870; Fink-Hafner, 2020, p. 236-237) que va ser aprofitat per la premsa i formacions oposidores al govern federal per mobilitzar la població. La resposta a aquestes denúncies va ser una contundent reacció nacionalista sèrbia i una onada repressiva que va culminar amb la detenció i judici en una cort militar contra l'editor i tres periodistes de *Mladina*, revista de l'Organització dels Joves Comunistes i que havia esdevingut un òrgan difusor de les opinions oposidores, per haver publicat les

informacions. El judici militar celebrat a la primavera de 1988 contra l'editor i els periodistes de la revista va tenir lloc durant la celebració del congrés de la Lliga dels Comunistes de Iugoslàvia amb fortes lluites entre conservadors i reformistes, i en un punt de fort creixement del nacionalisme serbi i el context va ser percebut a Eslovènia com una amenaça clara tant per a la transició cap a la democràcia com per a l'autonomia de què gaudia la república (Bibič, 1993, p. 371).

A ran del judici es varen convocar grans manifestacions de protesta i es va formar un Comitè per a la Protecció dels Drets Humans amb un ampli suport popular que va ser el catalitzador per a la formació de diversos partits polítics en el que es va conèixer com la Primavera Eslovena, que es considera el naixement del sistema de partits polítics eslovè (Ramet, 1993, p. 870). Els nous partits varen començar a exercir pressió per a accelerar i consolidar la transició democràtica i per a una redefinició de les relacions entre Eslovènia i la Federació Iugoslava, que proposaven que fos asimètrica, amb competències per a Eslovènia que no tindrien les altres repúbliques de la federació. Aquestes propostes xocaven frontalment amb el nacionalisme serbi i les polítiques recentralitzadores de Slobodan Milošević, aleshores president de Sèrbia, com a mesura per lluitar contra la crisi. La idea del federalisme asimètric va ser efimera i, en canvi, la tensió entre Eslovènia i Sèrbia es va accentuar degut a un seguit d'accions unilaterals reprovables i anticonstitucionals ordenades per Milošević, com l'apropiació de fons federals per a Sèrbia, l'enviament d'espies serbis a les altres repúbliques, la substitució de dirigents locals electes per partidaris seus, l'organització de manifestacions fora de Sèrbia i el subministrament d'armes pagades amb fons federals per a milícies sèrbies a les altres repúbliques de la federació i la crida a boicotejar empreses eslovenes (Ramet, 1993, p. 871; Lučev, 2020, p. 156).

Davant l'amenaça que suposava el nacionalisme recentralitzador serbi, per a les competències que tenia Eslovènia, govern i oposició es varen unir en el mateix propòsit de defensar-se'n (Ramet, 2018). La iniciativa corresponia al partit al poder però abans calia que es desvinculés de la Lliga dels Comunistes de Iugoslàvia. Aquest pas definitiu el va fer el 1990 al XIV Congrés de la Lliga dels Comunistes de Iugoslàvia, en el qual les propostes eslovenes per tal que l'estructura del partit fos realment una unió confederal de partits independents, i de garantir constitucionalment el dret de sortida de la federació de les repúbliques que ho desitgessin, varen ser rebutjades pel bloc serbi. La delegació eslovena va abandonar el congrés i va obrir definitivament el pas al multipartidisme a Eslovènia (Bibič, 1993, p. 374-375).

Les eleccions eslovenes de l'abril de 1990 varen ser les primeres eleccions multipartidistes que es varen celebrar a Eslovènia. La majoria dels nous partits que havien aparegut arran de la Primavera Eslovena es varen unir en la coalició electoral DEMOS, de centredreta (Lučev, 2020, p. 160). Per altra banda, la ZKS va modificar el seu nom pel de Partit de la Reforma Democràtica (*Stranka Demokratične Prenove*, SDP) i fins i tot va encoratjar organitzacions satèl·lits de la Lliga dels Comunistes d'Eslovènia a preparar-se per concórrer de forma independent a les eleccions (Ramet, 2018), demostrant fins on arribava el seu compromís amb la transició democràtica. L'SDP va

ser el partit més votat i amb major nombre d'escons al Parlament, amb un 17,3% dels vots i 14 escons d'un total de 80 (Döring et al., 2022), però degut a l'estructura tricameral eslovena, va quedar a l'oposició perquè va ser la coalició DEMOS la que va obtenir major nombre d'escons en el conjunt de les cambres (126-127 escons del total de 240) i va deixar l'SDP a l'oposició, juntament amb el Partit Liberal Demòcrata (*Liberalna Demokracija Slovenije*, LDS) i el Partit Socialista d'Eslovènia (*Socialistična Stranka Slovenije*, SSS), ambdós també partits successors de la Lliga dels Comunistes d'Eslovènia (Ramet, 1993, p. 872; Bibič, 1993, p. 379).

El 25 de juny de 1990, l'Assemblea Nacional va anunciar diversos canvis en la constitució de la república eslovena que la convertirien en un estat independent i el 2 de juliol va emetre una declaració formal d'independència. En aquell moment, la idea d'Eslovènia com a estat independent era entesa per tots els partits eslovens com un estat sobirà dins d'una Iugoslàvia confederal (Repe, 2003, p. 95). Amb aquest objectiu, i tenint Croàcia com a única aliada dins de la federació, el nou govern eslovè va intentar combinar l'evolució interna de la república amb la promoció de canvi per a la Federació Iugoslava d'un sistema federal a un de confederal, però l'oposició frontal de Sèrbia no ho va permetre. La ferma i reiterada negativa del govern federal va impulsar que l'Assemblea Nacional Eslovena impulsés, a proposta del Partit Socialista d'Eslovènia, un referèndum per la independència el 23 de desembre de 1990 en el qual el sí a la independència va tenir una majoria del 88,2% amb una participació del 93% (Ramet, 1993, p. 872).

El govern eslovè va posar un termini per arribar a un acord per a un arranjament confederal per a Iugoslàvia o, en cas contrari, faria efectiva la independència de la república. Aquesta intenció va ser comunicada oficialment al govern federal remarcant el fet que fins i tot després del termini es seguiria treballant per establir sistemes de cooperació entre el que ja serien dos estats diferents i sense descartar, encara, una solució confederal (Ramet, 1993, p. 873). En aquest moment, i davant la intransigència federal, tots els partits de l'Assemblea Nacional eslovena estaven d'acord que la independència era l'única solució possible (Repe, 2003, p. 95). Un dia abans de la data límit, l'Assemblea Nacional va declarar la independència d'Eslovènia el 25 de juny de 1991 en una sessió conjunta, la número 21, de les tres càmeres que la formaven: l'Assemblea Sociopolítica, l'Assemblea de Municipis i l'Assemblea de Treballadors⁸⁴.

La Declaració d'Independència⁸⁵ va ser aprovada per 187 vots a favor, 5 abstencions i un únic vot en contra emès pel general de l'Exèrcit Iugoslau (JNA) Milan Aksentijević, membre de l'Assemblea de Treballadors en representació del JNA (Lopušina, 2015). En

---

⁸⁴ Cada cambra tenia 80 membres. Els membres de la Cambra Sociopolítica s'escollien per un sistema electoral proporcional amb llistes obertes i possibilitat de votar candidats de diferents partits. Els membres de l'Assemblea dels Municipis s'escollien per sistema electoral majoritari en dues voltes entre representants municipals. Els membres de l'Assemblea dels Treballadors s'escollien per sistema majoritari entre candidats d'organitzacions, estatals, sindicals, etc. (Gaber, 1992).

⁸⁵ Acta Constitucional, que implementa la Carta Constitucional Bàsica sobre la Independència i Sobirania de la República d'Eslovènia i Declaració d'Independència.

l'explicació del seu vot, que va anar precedit de propostes perquè Eslovènia s'incorporés a un estat iugoslau federal o confederal, Aksentijević va argumentar l'anticonstitucionalitat de la secessió de la república (Državni Zbor, 2021).

Per tant, Eslovènia és un cas en el qual podem afirmar que cap organització política, al marge de la posició individual d'un únic parlamentari, es va oposar a la declaració d'independència de forma activa, votant-hi en contra, o passiva, absentant-se de la sessió.

4.2.9. Macedònia (1991)

Macedònia (actualment i oficialment, Macedònia del Nord⁸⁶) va ser l'única república iugoslava que va aconseguir la independència de forma completament pacífica a la dècada del 1990 i, en canvi, era la república iugoslava amb un conflicte latent més important i de llarga durada que en tota la resta i en el qual hi estaven involucrats diferents actors internacionals: Bulgària, Sèrbia i Grècia. L'actual Macedònia del Nord va formar part de l'Imperi Otomà fins al final de les Guerres Balcàniques de 1912-1913 quan va ser annexionada a Sèrbia en virtut del tractat de pau de Bucarest. El tractat va suposar la divisió de la Macedònia històrica entre Bulgària i Sèrbia. Durant la I Guerra Mundial, la majoria de Macedònia va ser ocupada per Bulgària i, finalitzada la contesa, Macedònia va ser incorporada al Regne dels Serbis, Croats i Eslovens i, posteriorment, al Regne de Iugoslàvia. Fins a la II Guerra Mundial, va haver-hi diversos episodis d'insurgència macedònia que varen tenir el seu punt àlgid en l'assassinat del rei Alexandre I de Iugoslàvia. Després de la II Guerra Mundial, Macedònia es va integrar a la República Federal de Iugoslàvia, però el conflicte amb Bulgària i Grècia va continuar obert (Heraclides, 2020).

A la dècada del 1980, Macedònia va viure una redescoberta de la seva pròpia identitat nacional a través de la formació de diverses associacions culturals i esportives i de la consciència de ser una nació dividida en quatre estats diferents on eren tractats com una minoria amb menys drets que els ciutadans de les nacionalitats titulars, fins i tot a la República Iugoslava on eren considerats “serbis del sud” i, en conseqüència, no formaven part dels pobles constituents. Les elits polítiques de Macedònia varen instrumentalitzar al seu favor aquests moviments per obtenir una posició de força a nivell federal i per oposar-se al nacionalisme serbi que esdevenia cada cop més agressiu com a reacció a la puixança del nacionalisme a Eslovènia i Croàcia (Daskalovski, 1999).

El febrer de 1990, la Lliga dels Comunistes de Macedònia (*Sojuz Komuniste Makedonije*, SKM) va anunciar el seu suport a les reformes polítiques i la seva intenció de transformar-se en un partit socialdemòcrata i d'obrir les portes al multipartidisme a la república (Daskalovski, 1999, p. 12) i a les eleccions que es celebrarien el novembre de 1990. Prèviament el govern comunista de la república havia fet les modificacions legals pertinents per permetre la formació i registre de nous partits polítics (Casal Bértoa i Taleski, 2016). Ràpidament varen sorgir nous partits polítics i entre juny i octubre de 1990 se'n varen registrar un total de 29 que es podien dividir en quatre tipus: partits històrics (apareguts en el darrer període de la dominació otomana), partits post-comunistes, partits ètnics i nous partits d'ideologia diversa (Wojnicki, 2016, p. 159).

---

⁸⁶ En aquesta tesi, em referiré com a Macedònia a l'actual estat de Macedònia del Nord i que territorialment coincideix amb el de la república ex-iugoslava del mateix nom i em centraré essencialment en el conflicte amb Sèrbia/República Federal de Iugoslàvia i n'exclouré els conflictes amb Grècia i Bulgària, i el conflicte intern amb la minoria albanesa de Macedònia.

Entre els partits anomenats històrics, cal destacar el VMRO-DPMNE, Organització Revolucionària Interna de Macedònia – Partit Democràtic per a la Unitat Nacional de Macedònia (*Vnatrešna Makedonska Revolucionerna Organizacija – Demokratska Partija za Makedonsko Nacionalno Edinstvo*), que va prendre el nom de l'organització que va combatre per la independència de Macedònia a finals del segle XIX i que era el principal partit nacionalista macedoni i el primer que des de l'inici es va definir com a independentista. Com en les altres repúbliques iugoslaves el procés de transformació de la Lliga dels Comunistes va donar lloc a diferents formacions polítiques però no va suposar la seva desaparició o total transformació, i es va presentar a les eleccions de 1990 amb el nom de la Lliga dels Comunistes-Partit per a la Reforma Democràtica (*Sojuz na Komunistite na Makedonija – Partija za Demokratska Preobrazba*, SKM-PDP) obtenint el segon millor resultat. De les organitzacions satèl·lits de la Lliga dels Comunistes de Macedònia va sorgir el Partit Socialista de Macedònia (*Socijalistička Partija na Makedonija*, SPM). També es varen formar partits ètnics albanesos com a articulació política de la minoria albanesa de Macedònia que conformava el 20% de la població de la república, el més important dels quals va ser, en el moment de les primeres eleccions, el Partit per a la Prosperitat Democràtica (*Partia e Prosperiteti Demokratike*, PDP) que proposava una estructura federal per a Macedònia i la possibilitat de tenir la doble nacionalitat macedònia i albanesa. Entre els partits d'ideologia diversa, el principal va ser la Lliga de Forces Reformistes (*Sojuz na Reformski Sili Makedonija*, SRSM), branca macedònia de la plataforma reformista del primer ministre iugoslau Ante Marković (Wojnicki, 2016, p. 159-162).

Els partits que varen concórrer a les eleccions de 1990 varen bastir diferents estratègies electorals de forma que es varen presentar per separat en algunes de les circumscripcions electorals i en altres varen formar coalicions (Wojnicki, 2016, p. 161) incentivades pel sistema electoral majoritari, la qual cosa podria dificultar la interpretació dels resultats recorrent a fonts bibliogràfiques. Per tal d'evitar errors d'adscripció dels electes a una llista o altra s'han fet servir les dades del web oficial del parlament macedoni (Sobranie, 2022) per confegir la taula següent amb el nombre total dels diputats obtinguts per la llista electoral.

Taula 9. Resultats de les eleccions de 1990 a Macedònia (Sobranie, 2022)

Partit	Escons
VMRO-DPNE	37
SKM-PDP	31
PDP	17
SRSM	11
SPM	4
NDP	1
SJM	2
Candidats independents	3
SRSM/MDPS (Nou Partit Democràtic Progressista, <i>Mlada Demokratsko-Progresivna Stranska</i> , MDPS)	6
PDP/NDP	5
VMRO-DP	1
SPM/SRS/MDPS	1
SPM/PCERM (Partit per a l'emancipació total dels romaní, <i>Partija za Celosna Emancipacija na Romite od Makedonija</i>)	1

Amb les dades que consten en les composicions de cada coalició, els resultats dels principals partits varen ser els següents: VMRO-DPMNE, que va obtenir 38 dels 120 escons, seguit de la SKM-PDP que en va obtenir 31. El PDP albanès va obtenir 25 escons; la SRSM, 19; el partit albanès Partit Popular Democràtic (*Partia Demokratike Popullore, Narodna Demokratska Partija*, NDP), 1; l'SPM, 4; i el Partit dels Iugoslaus de Macedònia (*Stranka na Jugoslovenite vo Makedonija*, SJM) va obtenir dos escons (Sobranie, 2022).

Quan als anys 1990 i 1991 la Federació Iugoslava començava el seu procés de desintegració, Macedònia no estava preparada per a la secessió i la prioritat del govern de la república era mantenir la federació amb Sèrbia i Montenegro com a via de garantir la viabilitat de la república en termes econòmics i de seguretat, i de manteniment o ampliació de l'autogovern que tenia fins al moment (Rossos, 2008, p. 261). Tot i així, quan les propostes del president macedoni Glígorov i el president bosnià Izetbegović per trobar un encaix constitucional confederal que evités la desintegració de Iugoslàvia varen fracassar i es va desencadenar la violència sèrbia contra Eslovènia i Croàcia

(Daskalovski, 1999, p. 16), el govern macedoni va organitzar un referèndum d'autodeterminació que es va celebrar el 8 de setembre de 1991.

La decisió de celebrar un referèndum es va prendre en la sessió del Sobranie del 26 de juliol de 1991 (Acta de la XX Sessió de la República de Macedònia celebrada del 26 de juliol al 16 de setembre de 1991) en la qual i segons l'acta no hi varen ser presents els parlamentaris dels partits albanesos PDP i NDP per estar en desacord “sobre el contingut de l'agenda” que seria la raó parlamentària que encobriria el motiu real de l'absència dels dos partits: l'oposició a la convocatòria del referèndum i la crida al boicot d'aquests dos partits (Sazdovski, 2015, p. 65) que va ser majoritàriament atesa per la població albanesa. Malgrat el boicot dels albanesos i els serbis, la participació va ser del 72%, amb un 95% de vots a favor de la independència de Macedònia (Szczepanski, 2014, p. 349).

Uns dies més tard, el 17 de setembre, el Parlament macedoni va proclamar els resultats del referèndum i va aprovar la Declaració de Sobirania de la República de Macedònia. La Declaració d'Independència incloïa la possibilitat que Macedònia s'associés amb altres “estats sobirans de Iugoslàvia” (Acta de la XXIII Sessió de la República de Macedònia celebrada el 17 de setembre de 1991). El 21 de novembre de 1991, el parlament va declarar la independència de Macedònia que va culminar el gener de 1992 quan els representants macedonis varen abandonar totes les institucions federals i l'exèrcit federal va sortir de Macedònia (Ramet, 2018, p. 184). Iugoslàvia no va reconèixer la independència de Macedònia fins al 1996.

En la sessió del parlament macedoni del 17 de setembre de 1991 en la qual es va aprovar la declaració d'independència no hi ha cap referència al quòrum de la sessió excepte l'afirmació del president del parlament que hi ha una majoria suficient perquè els acords presos siguin vàlids (Acta de la XXIII Sessió de la República de Macedònia celebrada el 17 de setembre de 1991, punt XIII/7), encara que per una votació prèvia⁸⁷ es dedueix que el nombre de diputats presents a la sessió va ser de 101 d'un total de 120. La votació es va realitzar a mà alçada i només es varen comptabilitzar els vots en contra, 4, i l'única abstenció que hi va haver. L'acta refereix que “la majoria” de diputats varen votar a favor de la declaració. Tampoc no és possible de traçar amb les intervencions dels diputats quins partits polítics es varen posicionar en contra de la sobirania macedònia. El PDP, partit ètnic albanès, va proposar esmenes per eliminar l'adjectiu “macedoni” referent al nou estat en el text final de la declaració entenent-lo com a discriminatori respecte de les altres ètnies que habitaven a Macedònia. La proposta va ser aprovada i en la declaració es parla de l' “estat de Macedònia” en comptes de l'“estat macedoni”. Aquesta esmena va ser brandada pels partits macedonis com una mesura integradora que millorava la redacció inicial, considerada discriminatòria perquè diferenciava entre “el poble macedoni i les minories albanesa i turca” (Daskalovski, 1999, p. 11).

---

⁸⁷ La inclusió d'una proposta sobre la retirada a l'exèrcit iugoslau de les competències per enviar els reclutes macedonis a la guerra que tenia lloc a Croàcia, que va ocupar la major part de la sessió, amb molt més debat que el referent a la proclamació de la independència de Macedònia.

El Partit dels Iugoslaus de Macedònia (SJM) va ser l'únic partit que, juntament amb la Lliga de Forces Reformistes (SRSM), es va mostrar partidari del manteniment de la Federació Iugoslava (Casal Bértoa i Taleski, 2016, p. 19) però no és possible contrastar aquest posicionament amb els 4 vots en contra de la declaració d'independència que consten a l'acta. I, de fet, els dos partits eren presents en la sessió del Sobranie del 26 de juliol (Acta de la XX Sessió de la República de Macedònia celebrada del 26 de juliol al 16 de setembre de 1991) en la qual es va aprovar la convocatòria del referèndum per aclamació. Tot i que el sistema de votació per aclamació no permet saber si hi va haver cap vot contrari, es deriva del mateix sistema que ningú va expressar disconformitat o que no es va demanar una votació formal sobre el punt, per la qual cosa hem de pensar que els dos partits no es van posicionar formalment en contra del referèndum.

Els dos partits no varen renovar la seva presència al parlament a les eleccions de 1994, les primeres celebrades en la Macedònia independent (Sobranie, 2021), si bé per raons diferents. L'SJM desapareix del mapa polític macedoni i ja no es va presentar a cap altres eleccions (Kasapović, 2010, p. 1281) mentre que la SRSM es va refundar el 1993 en el Partit Liberal (*Liberal Partija*, LP) (Jovevska et al., 2003, p. 3) que a les eleccions de 1994 es va presentar formant part de la coalició Aliança per Macedònia (Wojnicki, 2016, p. 162), tot i que en algunes circumscripcions es va presentar amb l'SDSM i en altres en solitari, aconseguint un total de 27 escons (Sobranie, 2022). El 1997 l'LP es va fusionar amb l'extraparlamentari Partit Democràtic (*Demokratska Partija*, DP) per formar el Partit Liberal Democràtic (*Liberalno-demokratska Partija*, LDP) (Wojnicki, 2016, p. 164) que va concórrer en solitari a les eleccions de 1998 i va obtenir 4 escons (*Liberalno-demokratska Partija*, 2021). Un any després, el 1999, davant la possibilitat que l'LDP s'associés electoralment amb l'SDSM, un grup d'antics dirigents de l'LP es varen escindir del nou partit i varen refundar l'LP (Wojnicki, 2016, p. 164) per tal de recuperar l'ideari conservador original.

A les eleccions de 2002, l'LDP es va incorporar a la coalició Junts per Macedònia (*Za Makedonia Zaedno*) que liderava l'SDSM i va obtenir 6⁸⁸ escons, mentre que l'LP es va presentar en coalició amb el VMRO-DPMNE i va obtenir 4 escons (Sobranie₂, 2022). A les eleccions posteriors de 2006 tant l'LDP com l'LP varen repetir les coalicions de la contesa electoral anterior si bé amb resultats diferents: l'LDP va aconseguir 5 escons i l'LP, 2. A conseqüència del veto de Grècia a la sol·licitud de Macedònia per entrar a l'OTAN, el parlament macedoni es va dissoldre el 2008 i es varen convocar noves eleccions, en les quals els dos partits varen formar part de la coalició Sol-Coalició per Europa (*Sontse-Koalicija za Europe*), liderada per l'SDSM. La coalició va aconseguir un total de 27 escons, dels quals 4 estaven assignats a l'LDP, i 1 a l'LP.

A les eleccions de 2011 només consta un parlamentari de l'LP, que va repetir l'experiència de les eleccions de 2002 de presentar-se en coalició amb el VMRO-DPMNE i en solitari en algunes circumscripcions; en canvi no consta cap parlamentari de l'LDP (Sobranie₂, 2022). El 2014, els dos partits varen repetir les coalicions amb els

---

⁸⁸ En el seu web oficial (www.ldp.mk) l'LDP diu que en va obtenir 13.

partits macedonis majoritaris que els són més afins ideològicament (LP amb el VMRO-DPMNE i LDP amb els SDSMS) amb resultat divers: l'LDP no va aconseguir cap representant i l'LP en va aconseguir 3 (Sobranie, 2022). La situació s'inverteix a les eleccions del 2016 en les quals l'LDP novament en coalició amb l' SDSM aconsegueix un únic parlamentari mentre que l'LP no aconsegueix entrar al parlament macedoni (Sobranie, 2022) i tampoc no ho aconsegueix a les eleccions de 2020, les darreres que han tingut lloc fins al moment d'escriure aquesta tesi, i en les quals l'LDP va repetir la coalició amb l'SDSM i va obtenir 2 escons⁸⁹ (Liberalno-demokratska Partija, 2021).

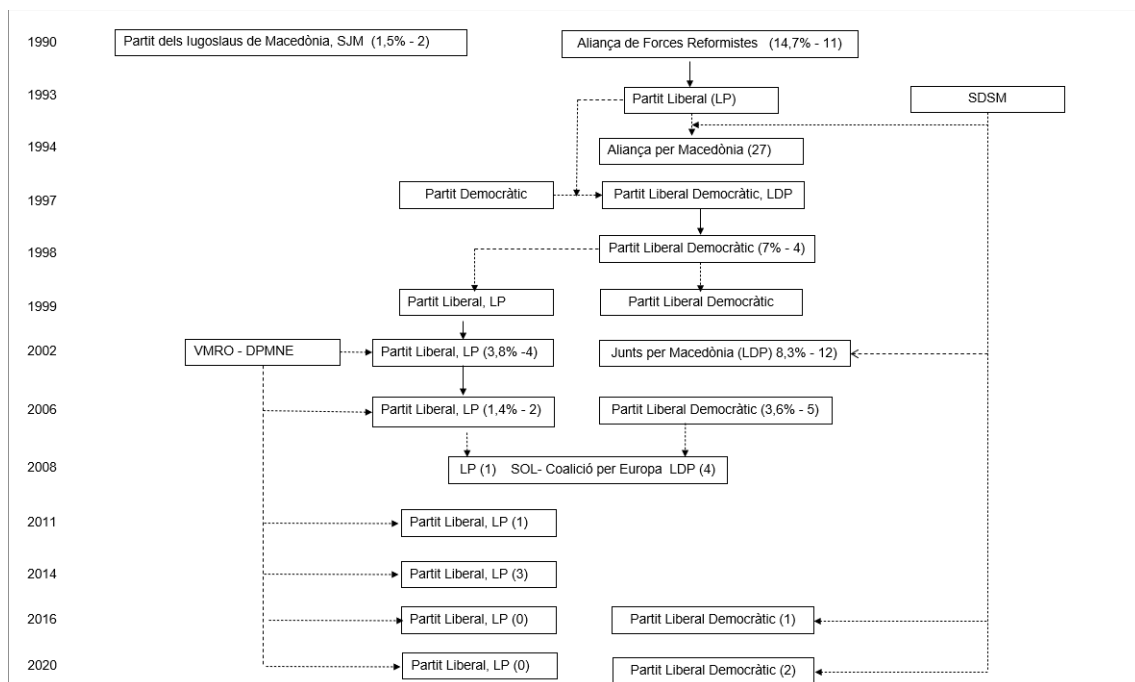
Des de 1990, el sistema electoral de Macedònia ha tingut quatre canvis. Les dues primeres eleccions que es poden considerar lliures, les de 1990 i 1994, es varen fer amb un sistema electoral majoritari en districtes unipersonals. El 1998 es va passar a un sistema mixt en el qual 85 escons del total de 120 s'escollien per un sistema majoritari en districtes unipersonals i la resta d'escons per sistema proporcional en una única circumscripció electoral de nivell nacional. Quatre anys després, el 2002, el sistema electoral va canviar a proporcional amb sis districtes electorals de la mateixa magnitud. Finalment, a partir de 2011 es va introduir el darrer canvi fins a la data, afegint tres escons per als macedonis residents a l'exterior que s'escullen per sistema majoritari en tres districtes unipersonals (Berisha, 2016).

Malgrat que no ha estat possible esclarir amb completa certesa quins varen ser els partits que es varen oposar a la independència de Macedònia a la sessió del parlament en la qual es va declarar la independència, s'ha optat per assignar aquesta posició al Partit dels Iugoslaus de Macedònia (SJM) i a l'Aliança de Forces Reformistes (SRSM). L'SJM ja no es presenta a les primeres eleccions postsecessió, però per la SRSM he delineat en aquesta tesi la seva evolució pel que fa a resultats electorals i aliances, escissions i coalicions electorals, que es resumeixen en el següent gràfic. Els dos partits procedents de l'antiga SRSM són partits minoritaris que han aconseguit tenir representació parlamentària pel fet d'haver format part de coalicions electorals amb els partits majoritaris amb els quals tenen una major afinitat ideològica.

---

⁸⁹ Aquesta dada no s'ha pogut contrastar amb el web de l'Assemblea de Macedònia perquè a data 07/12/2022 no hi consten encara els resultats de les eleccions de 2020.

Il·lustració 4. Evolució dels partits contraris a la secessió de Macedònia a les eleccions al Parlament de la República de Macedònia. Entre parèntesis, el percentatge de vots obtinguts i els escons corresponents sobre un total de 101. Les línies de punts indiquen coalicions electorals; les línies sòlides indiquen escissions, fusions o transformacions. Elaboració pròpia a partir de les dades de Sobranie (2022)⁹⁰ pel nombre d'escons i Volkens et al. (2021) pels percentatges de vot⁹¹

La proposta inicial de definir Macedònia a la constitució del nou estat com la nació dels macedonis va causar el rebuig dels partits albanesos a la sessió parlamentària en la qual s'havia d'aprovar la declaració d'independència perquè la consideraven discriminatòria vers la població albanesa de Macedònia ja que considerava que Macedònia era l'estat dels macedonis de forma exclusiva. La proposta va ser acceptada pel parlament i la redacció actual de la Constitució de Macedònia és molt més inclusiva perquè en el preàmbul reconeix la igualtat de drets i obligacions entre macedonis i els "altres ciutadans que viuen dins les seves fronteres i que formen part dels pobles albanès, turc, valac, serbi, romaní, bosnià i altres" (Legislationline, 2022).

A aquest reconeixement simbòlic s'hi inclouen mesures de *power-sharing*, si bé limitat a aquells temes relacionats amb la identitat cultural i els drets de les minories. Així, la Constitució de Macedònia exigeix que les lleis que afectin la cultura, els usos dels idiomes, educació, documentació personal i l'ús dels símbols s'hagin d'aprovar per una majoria de parlamentaris que inclogui també majories dins dels parlamentaris que pertanyin a comunitats diferents de la majoritària (esmena X). En el cas de

⁹⁰ Pels resultats de l'LDP a les eleccions de 2002 hi ha una diferència entre la dada del web de l'Assemblea de Macedònia (Sobranie, 2022) que els dona 5 diputats, el web oficial de l'LDP (*Liberalno-demokratska Partija*, 2021) que se n'atribueix 13 i Volkens et al. (2021) que els n'atribueix 12. Per coherència amb el percentatge de vots he escollit aquest darrer resultat.

⁹¹ Per les eleccions a les quals els partits varen concórrer en coalicions amb altres forces no he consignat el percentatge de vots.

modificacions del preàmbul (que inclou el reconeixement de la igualtat de drets de les diferents comunitats nacionals de Macedònia) i de qualsevol disposició que afecti els drets de les minories nacionals, cal una majoria de dos terços dels parlamentaris que inclogui una majoria del total de parlamentaris representants de les minories (esmena XVIII). La mateixa constitució macedònia en la seva esmena XII institueix la formació d'un Comitè per a les Relacions Intercomunitàries, format per membres de les principals minories escollits pel parlament, encarregat de fer propostes de resolució de possibles disputes entre comunitats, que el Parlament està obligat a prendre en consideració. Altres esmenes de la constitució asseguren la representació de les minories en diferents organismes com el Consell de Seguretat (esmena XIII), Consell Judicial (esmena XIV), Tribunal Constitucional (esmena XV) (Legislationline, 2022).

Una altra mesura inclusiva cap a la minoria albanesa a la constitució macedònia és el reconeixement implícit de l'albanès com a idioma oficial perquè si bé s'estableix que el macedoni, escrit en alfabet ciríl·lic, és l'idioma oficial de la república i el que s'utilitza en les relacions internacionals de la república, també admet que qualsevol altre idioma que sigui parlat per més del 20% de la població també és un idioma oficial escrit en el seu propi alfabet. De forma similar, les minories que constitueixin un mínim del 20% de la població en una localitat es poden adreçar a les autoritats locals en el seu propi idioma i alfabet (Legislationline, 2022).

Macedònia no ha concedit mai autonomia territorial a la minoria albanesa, concentrada principalment al nord-oest del país, malgrat les demandes en els primers anys post-secessió quan les organitzacions albaneses varen organitzar un referèndum no autoritzat per a l'autonomia regional, que va rebre un 74% de vots favorables provinents exclusivament de la majoria albanesa de la regió nord-occidental (Daskalovski, 2004, p. 56). Les demandes d'autonomia varen culminar amb la insurrecció de 2001 en el context del conflicte ètnic entre els albanesos de Kosovo i Sèrbia que va estimular grups radicals albanesos a la insurrecció contra el govern de Macedònia amb la voluntat declarada d'annexionar el nord-oest de Macedònia a Kosovo (Rossos, 2008, p. 280). La resolució del conflicte va comptar amb la mediació internacional i va resultar en un major reconeixement dels drets de les minories nacionals de Macedònia però no va tenir cap efecte en l'organització territorial de Macedònia.

4.2.10. Eslovàquia (1993)

Txecoslovàquia va ser un estat creat després de la I Guerra Mundial com a conseqüència d'un dels repartiments territorials d'allò que havia estat l'Imperi Austrohongarès, unint cinc territoris: Bohèmia, Moràvia i part de Silèsia, que eren les anomenades "terres txeques" i que pertanyien a Àustria, i la Rutènia subcarpàtica i Eslovàquia, que pertanyien a Hongria. En aquests cinc territoris hi vivien com a mínim sis grups etno-lingüístics diferenciats (txecs, eslovacs, gitanos, hongaresos, alemanys i polonesos). El nou estat va tenir una durada de 20 anys (1918-1939) i es va organitzar en forma de república amb una certa forma de govern propi per a Eslovàquia dins d'una estructura federal que respectava la singularitat de les nacionalitats txeca i eslovaca. La invasió nazi del país va posar fi a la sobirania txecoslovaca i va oferir una oportunitat per a la secessió d'Eslovàquia, que declara la seva independència el 14 de març de 1939 i proclama la República Eslovaca, que durarà fins a l'alliberament per les tropes aliades. Posteriorment, comença un altre breu període democràtic, la III República Txecoslovaca, fins que al 1946 es celebren les primeres eleccions lliures que va guanyar el Partit Comunista de Txecoslovàquia en el conjunt de la federació amb un 38% dels vots i que va començar a aplicar una intensa estratègia nacionalista txeca (Heimann, 2011).

El règim comunista va buscar fórmules per acomodar Eslovàquia dins l'estructura federal permetent la formació del Partit Comunista d'Eslovàquia (*Komunistická strana Slovenska*, KSS), independent del Partit Comunista de Txecoslovàquia (*Komunistická strana Československa*, KSČ) i creant un Consell Nacional Eslovac independent del govern federal i amb capacitat legislativa pròpia per a qüestions internes. En la realitat, això significava que els txecs tenien el poder federal i els eslovacs només en tenien a nivell regional i subordinat al federal. La situació de subordinació es va consolidar en la constitució txecoslovaca de 1960 que contraposava un major reconeixement simbòlic d'Eslovàquia en matèries d'idioma, educació i política cultural a la pèrdua de poder polític. Aquesta solució no va satisfer ni eslovacs ni txecs; els primers per la pèrdua de poder real i els segons perquè consideraven que no calia donar relleu a les diferències nacionals dins del context de la federació (Cox i Frankland, 1995, p. 77).

Després de la invasió de Txecoslovàquia per les tropes del Pacte de Varsòvia el 1968, el nou govern va reorientar l'estructura federal cap al federalisme simètric i va crear a Txèquia estructures paral·leles a les existents a Eslovàquia: un Consell Nacional Txec i un Partit Comunista Txec. Posteriorment, el 1969, es va crear un sistema parlamentari bicameral, amb un Parlament Federal (Casa dels Pobles) amb representació proporcional a nivell federal i la Casa de les Nacions, on hi havia paritat entre representants txecs i eslovacs (Cox i Frankland, 1995, p. 80-81).

Durant la transició democràtica el Partit Comunista de Txecoslovàquia només va accedir a negociar amb l'oposició quan les protestes es varen estendre arreu de Txecoslovàquia i la pressió internacional es va intensificar. Amb la situació de feblesa i desconcert del Partit Comunista, absolutament desbordat pels esdeveniments, va ser

l'oposició qui va liderar la taula de negociació (Ishiyama, 1997, p. 19-20). El primer pas va ser l'entrada de l'oposició en el govern i l'elecció de Václav Havel com a president federal per conduir el país cap a la transició de règim (Welsh, 1994, p. 387). A Eslovàquia, l'oposició al règim comunista es va agrupar en el moviment Societat contra la Violència (*Verejnosť proti násiliu*, VPN), liderat per Vladimír Mečiar i que tenia un nucli dur format per comunistes reformadors amb un important component nacionalista (Bakke i Sitter, 2005, p. 248).

La refundació de la Txecoslovàquia democràtica va buscar d'establir un sistema consociacional aplicant diverses mesures típiques d'aquest sistema (Lijphart, 1992) similars a les existents durant la Primera República Txecoslovaca: govern federal participat de partits txecs i eslovacs, repartiment del poder executiu (presidència federal i càrrec de primer ministre) entre les dues nacionalitats; Consells Nacionals txec i eslovac; un sistema de veto mutu que exigia supermajories per a les esmenes nacionals a nivell federal i l'aprovació per separat en ambdós Consells Nacionals; i un sistema electoral de representació proporcional.

Aquests arranjaments tenien com a objectiu provar de resoldre la divisió entre les dues subunitats federals i definir la relació entre les dues nacions. Fins i tot la interpretació de l'acord de formació del nou estat va ser diferent pels txecs, que hi veien un estat unitari txecoslovac, que pels eslovacs, que quasi immediatament varen reclamar una administració, justícia i parlament diferenciats. La diferent visió sobre els fonaments de Txecoslovàquia va perdurar fins al moment de la seva dissolució. Eslovàquia no es va sentir mai còmoda en un estat que els reconeixia certs drets específics però que els negava la igualtat de drets amb Txèquia. L'espiral que formaven el descontentament eslovac i la seva disconformitat amb el model organitzatiu de l'estat, i les mesures conciliadores proposades per l'estat federal va travessar la diversitat de règims en els 75 anys d'història de Txecoslovàquia, amb l'única excepció de la transició democràtica de 1990, quan la caiguda del règim va fer aparcar momentàniament les diferències entre txecs i eslovacs que varen trobar en la refundació democràtica un cert consens polític (Cox i Frankland, 1995, p. 82).

A les primeres eleccions democràtiques del 1990 no va haver-hi cap partit que tingués representació al mateix temps en els parlaments regionals txec i eslovac. El sistema de partits de la Txecoslovàquia postcomunista es caracteritzava perquè tots els partits eren de base ètnica ja fos txeca, eslovaca o hongaresa (Hilde, 1999, p.650). El VPN va guanyar les eleccions a Eslovàquia obtenint el 29,35% dels vots i 48 escons d'un total de 150 (Döring et al., 2022). En aquell moment cap dels partits eslovacs, amb l'excepció del Partit Nacional Eslovac (*Slovenská národná strana*, SNS), que va aconseguir un 13% dels vots i 22 escons a les eleccions, era secessionista. Amb l'entrada de l'SNS en els Parlaments federal i regional, malgrat que el seu pes polític era insuficient per marcar l'agenda política, l'opció secessionista va començar a aparèixer en escena i va desplaçar la posició d'alguns partits autonomistes (Hilde, 1999, p. 653).

Els partits eslovacs aprofitaven el sistema de veto i el requeriment de disposar de supermajories per aprovar lleis federals, per bloquejar qualsevol iniciativa legislativa

federal fins al punt que la situació va esdevenir ingovernable. Les demandes de més autonomia i les propostes d'equiparar el poder d'Eslovàquia al de la federació topaven amb la voluntat recentralitzadora de Txèquia, la qual cosa retroalimentava noves demandes i queixes dels partits eslovacs respecte de la desigualtat dins de la federació. En una mútua retroalimentació de sentiments negatius recíprocs les elits polítiques txeques anaven arribant a la conclusió, expressada clarament pel president txec Klaus, que si no era possible tenir una federació que funcionés, podria ser millor arribar a una solució definitiva, ràpida i civilitzada: la dissolució de la federació (Hilde, 1999, p. 661).

La història de la continuada pugna entre les dues nacionalitats feia preveure que les disputes tornarien aviat i en aquesta ocasió es varen centrar en la diferent visió sobre les reformes econòmiques per a l'adaptació a l'economia de mercat i la possible integració a la Unió Europea. La bel·ligerància del primer ministre eslovac, Vladimir Mečiar, contra la política econòmica federal, la qual feia responsable de la feble situació de l'economia eslovaca, li va comportar ser depositat del seu càrrec. A partir d'aquesta crisi institucional, Mečiar i els seus afins nacionalpopulistes varen crear el Moviment per a una Eslovàquia Democràtica (*Hnutie za Demokratické Slovensko*, HZDS) que brandava un discurs nacionalista eslovac que trobava eco a Txèquia exigint a Eslovàquia els mateixos sacrificis econòmics o, alternativament, l'abandonament de la federació (Cox i Frankland, 1995).

Les eleccions de 1992 es varen celebrar amb l'opinió pública polaritzada a l'entorn del futur de la federació. Els comicis varen donar com a resultat governs forts a les 2 repúbliques que varen començar el seu camí divergent, estimulats pels discursos totalment antagònics respecte a la federació de Václav Klaus, primer ministre de Txèquia, i Vladimir Mečiar, primer ministre d'Eslovàquia. El primer oferia sotmetiment o abandonament de la federació mentre que el segon exigia reformes que difícilment podien ser acceptades pel govern federal (Cox i Frankland, 1995).

Els resultats de les eleccions a Eslovàquia varen ser els que s'exposen a la taula següent.

Taula 10. Resultat de les eleccions al Consell Nacional Eslovac del 5 i 6 de juny de 1992 (Döring et al., 2022).

Partit	Escons
Moviment per a una Eslovàquia Democràtica (HZDS)	74
Partit de l'Esquerra Democràtica (SDL)	29
Moviment Democratacristià (<i>Kresťanskodemokratické hnutie</i> , KDH)	18
Partit Nacional Eslovac (SNS)	15
Coexistència (<i>Spolužitie – Együttélés</i>)	9
Moviment Democratacristià Hongarès (<i>Magyar kereszténydemokrata mozgalom</i> , MKDM)	5

La victòria de l'HZDS a les eleccions al Consell Nacional eslovac va suposar un gir en l'estratègia per a la sobirania eslovaca que es va centrar en fer les modificacions legislatives que permetessin crear una confederació d'estats sobirans, Aquesta opció era denegada sistemàticament per la contrapart txeca, de forma que es va arribar a una situació de bloqueig constant que no es va resoldre fins al punt que un mes més tard de les eleccions de 1992, el 17 de juliol, el parlament eslovac va proclamar la Sobirania de la República d'Eslovàquia (Rychlík, 2019, p. 180-183) per 113 vots favorables d'un total de 150 (Acta de la 3a sessió plenària de Consell Nacional Eslovac, 17 de juliol de 1992). Va haver-hi 24 vots en contra de la declaració d'independència: 17 vots del KDH (1 era absent en el moment de la votació) i set de Coexistència. Es varen abstenir 10 diputats, els cinc de l'MKDH, els dos restants de Coexistència i tres diputats de l'SDL. Tres diputats eren absents de la cambra en el moment de la votació, 1 del DZDS, 1 de l'SDL i un tercer del KDH (Recompte nominal de la votació de la 3a sessió plenària del Consell Nacional Eslovac, 17 de juliol de 1992; Petranská, N., comunicació personal, 6 d'abril de 2021). Els representants de la minoria hongaresa (Coexistència-Moviment Democratacristià Hongarès) es varen absentar durant la votació rebutjant la proclamació de l'estat eslovac amb la creença que els partits impulsors de la secessió no reconeixien els seus drets.

El Partit Democratacristià (*Kresťanskodemokratické hnutie*, KDH⁹²) va votar en contra de la Declaració de Sobirania perquè considerava que la independència d'Eslovàquia era prematura (Rychlík, 2019, p. 182). En l'explicació del vot del KDH a la sessió del 17 de juliol de 1992, Čarnogurský (líder del KDH, que havia estat Primer Ministre de la república Eslovaca) addueix diferents raons pel vot en contra de la Declaració de Sobirania malgrat defensar el dret a l'autodeterminació d'Eslovàquia i haver liderat la negociació d'un tractat confederal amb la República Txeca. La primera de les raons apel·lava a la seguretat nacional d'una Eslovàquia independent, davant possibles temptacions d'Hongria d'annexionar-se el territori eslovac de majoria hongaresa; la segona de les raons es basava en el fet que la incorporació de Txecoslovàquia a la Comunitat Europea permetria a Eslovàquia i la República Txeca actuar com a estats mútuament independents en un context de cooperació internacional; en tercer lloc, adduïa la inconstitucionalitat de la Declaració i argumentava que abans de fer-la efectiva caldria modificar la legislació federal i, finalment, considerava que una decisió d'aquesta transcendència havia de ser sotmesa a referèndum entre la població (Acta de la 3a reunió del Consell Nacional Eslovac del dia 17 de juliol de 1992).

Per la seva banda els dos partits hongaresos amb representació al Consell Nacional, el Moviment Democratacristià Hongarès i Coexistència, reconeixien el dret a l'autodeterminació d'Eslovàquia però exigien que aquest dret es reconegués també a les minories nacionals a Eslovàquia, i proposaven que a la Declaració es parlés de ciutadans

---

⁹² El partit es va fundar el 1990 i va ser el principal partit de l'oposició fins a la independència d'Eslovàquia. Ideològicament de centredreta i amb la religió com a eix central, tenia un discurs contradictori i ambigu sobre les relacions entre Eslovàquia i Txèquia, que anava oscil·lant entre la federació, la confederació i la independència (Pehe, 1992).

d'Eslovàquia i no de la nació eslovaca com a detentors del dret d'autodeterminació de la població (Acta de la 3a sessió del Consell Nacional Eslovac del dia 17 de juliol de 1992).

Davant la manca d'entesa entre les dues repúbliques, els dos partits guanyadors de les eleccions a les dues repúbliques, l'HZDS eslovac i el Partit Democràtic Cívic a Txèquia, varen arribar a un únic acord l'agost de 1992: la dissolució de Txecoslovàquia. Pocs dies després el Consell Nacional Eslovac va aprovar la Constitució de la República Eslovaca per 114 vots a favor, 16 en contra emesos per diputats del KDH i 4 abstencions de diputats de l'SDL. Un total de 16 diputats eren absents de la votació: els 5 de l'MKDH, els 9 de Coexistència i dos del KDH (acta estenogràfica de la 5a sessió del Consell Nacional Eslovac dels dies 31 d'agost i 1 de setembre de 1992).

El cas de la divisió de Txecoslovàquia en dos nous estats independents, la República Txeca i Eslovàquia, es considera més un cas de dissolució consensuada de l'estat pre-existent que un cas real de secessió (Bossacoma, 2020, p. 321; Duerr, 2009). Malgrat que es pugui apel·lar a les moltes diferències entre les societats de les dues repúbliques que conformaven la federació (econòmiques, lingüístiques, culturals...) i al fet que Txecoslovàquia era un estat creat a partir dels tractats de pau posteriors a la finalització de la I Guerra Mundial, la perspectiva històrica permet veure que la dissolució de la federació es va tractar, en realitat, d'un procés dirigit per les elits i encara més concretament pels presidents de les dues repúbliques, Mečiar i Klaus (Duerr, 2009, p. 42-44; Qvortrup, 2014, p. 623).

Independentment de la discussió teòrica, l'objectiu d'aquest capítol de la tesi és analitzar si en els casos seleccionats amb la metodologia escollida varen existir partits o moviments polítics que s'oposessin a la creació d'un nou estat, i en el cas d'Eslovàquia l'oposició a la independència, expressada en els vots contraris a la Declaració d'Independència, va estar representada pel KDH, que si bé donava suport al trencament de l'estat federal considerava que no havia arribat el moment de la plena sobirania, i els partits representants de la minoria hongaresa, que creien que els seus drets quedarien lesionats en el marc del nou estat eslovac.

Durant el període de transició democràtica, el KDH va tenir una posició més radical sobre la sobirania d'Eslovàquia que la que tenia el VPN i estava més proper a les propostes independentistes del SNS. En el moment de la crisi al govern eslovac que va acabar amb la sortida de Mečiar del govern, el seu lloc va ser ocupat per Jan Čarnogurský que, tot i ser partidari de la independència, pensava que en aquell moment aquesta no era la principal prioritat d'Eslovàquia i que primer calia ocupar-se de les qüestions econòmiques. El moment més oportú per a la independència d'Eslovàquia, segons ell, seria un cop Txecoslovàquia ingressés a la Comunitat Europea. Com a pas previ, proposava la signatura d'un Tractat d'Unió entre la República Txeca i Eslovàquia que tingués l'estatus de tractat internacional de forma que implícitament reconegués la sobirania de les dues repúbliques. Tot i així, aviat va quedar clar que la Comunitat Europea desitjava que la dissolució de l'estat txecoslovac, si s'havia de produir, fos abans que Txecoslovàquia en fos membre (Čarnogurský, 2009, p. 170). Posteriorment a

la independència, el mateix Čarnogurský (Čarnogurský, 1994) reconeixia que la dissolució de Txecoslovàquia era inevitable i que la independència d'Eslovàquia era desitjada per gran part de la població eslovaca.

Podem considerar que el vot del KDH en contra de la Declaració de Sobirania d'Eslovàquia va ser més un vot basat en consideracions procedimentals que no un vot contrari a la independència d'Eslovàquia i per tant, atenent als criteris de selecció de la tesi que només considera com a partits contraris a la secessió aquells que volen impedir-la per tal de mantenir l'estat unitari, el KDH no podria ser considerat un partit contrari a la secessió i Eslovàquia quedaria exclosa de l'abast de la tesi.

4.2.11. Montenegro (2006)

Després de 400 anys de dominació otomana, Montenegro va esdevenir un estat independent en virtut del Tractat de Berlín de 1878 que posava fi a les guerres del moment als Balcans. Amb les Guerres Balcàniques de 1912-1913 Montenegro va eixamplar el seu territori amb zones que històricament mai no n'havien format part. A la I Guerra Mundial va ser ocupada per l'Imperi Austrohongarès i alliberada per l'exèrcit serbi el 1918. A partir d'aquest moment, Montenegro va deixar d'existir com a entitat política independent i es va incorporar voluntàriament al Regne de Sèrbia per decisió de la Gran Assemblea Nacional de Montenegro. A partir d'aquest moment, va formar part del Regne dels Serbis, Croats i Eslovens i del Regne de Iugoslàvia com a província fins que esdevé una de les repúbliques constituents de la República Federal Popular de Iugoslàvia. Amb la constitució iugoslava de 1974, el grau d'autogovern de Montenegro era tan elevat com el de les altres 5 repúbliques, però hi havia dos factors que varen contribuir al fet que no aparegués un moviment independentista a principis dels anys 90 com sí que va passar a la resta de repúbliques de la federació, amb l'excepció de Sèrbia. En primer lloc, les categories etnonacionals sèrbia i montenegrina es varen mantenir de forma ambigua durant el període socialista, de manera que per part de la ciutadania ser montenegrí era una forma de nacionalisme diferenciat mentre que per altres era simplement una denominació regional. El segon factor va ser la substitució dels montenegrins que ocupaven càrrecs a l'administració per serbis a finals dels anys 1980, en una política de serbianització endegada per Milošević que va dificultar l'articulació de qualsevol alternativa política (Malešević i Uzelac, 2007, p. 705).

A principis de 1990, en plena efervescència dels nacionalismes a Iugoslàvia, els nacionalistes serbis reclamaven Montenegro com a propi i consideraven la república, una creació artificial. Tot i així, Montenegro va fer sempre costat a Sèrbia en la política d'oposició a la remodelació confederal de Iugoslàvia que havien proposat en primer lloc Eslovènia i posteriorment Macedònia i Bòsnia i Hercegovina. El suport institucional no tenia correspondència a nivell popular de forma que a principis dels anys 90, la polarització respecte de l'organització territorial es va anar incrementant amb demandes populars de descentralització i altres de completament oposades que exigien l'annexió de Montenegro a Sèrbia (Ramet, 2018, p. 63).

A finals de 1990, es varen celebrar les primeres eleccions multipartidistes a Montenegro, que va guanyar la Lliga dels Comunistes de Montenegro (*Savez Komunističke Crne Gore*, SKCG) de forma aclaparadora en obtenir 83 dels 125 escons del Parlament (Todorčić et al., 2018). Des del punt de vista d'aquesta tesi, el factor més important dels resultats d'aquestes eleccions és l'absència de cap partit nacionalista montenegrí al Parlament que defensés qualsevol increment de l'autogovern de Montenegro, la qual cosa indica en primer lloc que el moviment nacionalista montenegrí no estava prou articulat políticament per presentar-se a les eleccions i en segon lloc confirma la visió dominant de Montenegro com una república subsidiària de Sèrbia.

En els primers anys de la dècada del 1990 la societat montenegrina va anar-se polaritzant degut principalment a les Guerres dels Balcans i el restabliment de l'Església Ortodoxa de Montenegro. Amb l'extensió del conflicte a Bòsnia i Hercegovina, va augmentar la polarització a Montenegro entre els nacionalistes serbis que veien la república montenegrina poc implicada en la guerra i a la qual amenaçaven periòdicament amb una intervenció armada, i els nacionalistes montenegrins que s'oposaven tant a la guerra com a la política autoritària i assimilacionista sèrbia. En el vessant religiós, el suport de la SKCG i altres partits montenegrins al restabliment de l'Església Ortodoxa de Montenegro, que havia estat absorbida per l'Església Ortodoxa Sèrbia en el mateix moment en què Montenegro va ser integrat al Regne de Iugoslàvia, va topa amb la voluntat dels principals partits serbis per tal que l'Església Ortodoxa Sèrbia mantingués l'exclusivitat a Montenegro (Bieber 2003, p. 16-18).

El 1992, Montenegro va celebrar un referèndum que pretenia buscar l'aval popular a la seva pertinença a Iugoslàvia i a les polítiques federals de Milošević. El referèndum, tot i ser boicotejat pels independentistes i les minories albanesa i musulmana, va tenir una participació del 66% i un 96% de vots a favor de mantenir-se dins de la Federació Iugoslava en igualtat de drets amb les altres repúbliques, malgrat que en aquell moment la Federació Iugoslava ja la formaven, de forma efectiva, només Sèrbia i Montenegro donat que Eslovènia i Macedònia s'havien independitzat i la guerra continuava a Croàcia i Bòsnia i Hercegovina (Darmanovic, 2007). El mateix any es varen tornar a celebrar eleccions i per primer cop un partit independentista, l'Aliança Liberal de Montenegro (*Liberalni Savez Crne Gore*, LSCG), va entrar al parlament obtenint 13 escons (Todorić et al., 2018). Un altre partit que va entrar al parlament per primer cop va ser el Partit Radical Serbi (*Srpska radikalna stranka Crne Gore*, SRS) amb la qual cosa la polarització que ja existia a la societat montenegrina es va reflectir al parlament. El final de la guerra als Balcans va ajornar momentàniament la discussió sobre la identitat montenegrina (Bieber, 2003).

Els raids de l'OTAN contra Sèrbia el 1999 per la guerra de Kosovo varen incrementar el sentiment secessionista a Montenegro que fins aleshores havia estat marginal⁹³. No és un moviment secessionista de caire nacionalista sinó cívic, amb el desig d'allunyar-se del nacionalisme serbi (Malešević i Uzelac, 2007, p. 706). Un cop va acabar la guerra a Kosovo, el govern de Montenegro va plantejar un sistema confederal amb Sèrbia, la unió de dos estats iguals amb diferents sistema monetari, ministeris d'afers exteriors i sistema de defensa. L'any 2000, amb la victòria de l'oposició a les eleccions de Sèrbia s'obria una nova finestra d'oportunitat per relaxar la tensió entre les dues repúbliques, però Montenegro va insistir en l'organització d'un referèndum per a la independència el 2001 just quan els sondejos tornaven a donar un suport a la independència superior al 50% (Ramet, 2018, p. 359). Internament, el canvi de règim va redefinir el sistema de partits polítics a Montenegro perquè desapareixia una de les línies de conflicte de la qual havien tret avantatge tant els reformistes com els independentistes i, en canvi, es

⁹³ En un any, entre febrer de 1999 i maig de 2000, el percentatge de montenegrins favorables a la independència va passar del 21% al 65% si bé va disminuir fins al 48% quan Milosevic va perdre el poder a Sèrbia (Ramet, 2018, p. 347-348).

reforçava la clivella nacional respecte de la qual els partits montenegrins es varen anar alineant.

El referèndum d'independència previst pel 2001 no es va celebrar degut a les pressions internacionals que varen convèncer els governs de Sèrbia i Montenegro i el govern federal per signar un acord per formar un nou estat anomenat Unió de Sèrbia i Montenegro i en virtut del qual Montenegro es comprometia a no fer un referèndum d'independència en un termini de tres anys (Bieber, 2003, p. 37). La signatura de l'acord el març de 2002 va provocar una crisi governamental a Montenegro per la discrepància dels dos socis minoritaris del govern de coalició (SDP i LSCG) respecte de l'ajornament del referèndum que va desembocar en noves eleccions l'octubre de 2002. El resultat de les eleccions va donar una còmoda victòria a la coalició del DPS i SDP ara anomenada Per un Montenegro Europeu (*Demokratska Lista za Evropsku Cernu Goru*) que va obtenir 39 escons, contra els 30 de la coalició unionista anomenada Junts pel Canvi (*Zajedno Za Promene*), els 4 de la LSCG i els dos diputats de la minoria albanesa escollits a la llista de la Coalició Democràtica-Unió Albanesa (*Demokratska koalicija – albanci zajedno*) (Todorici et al., 2018; Zuber i Džankić, 2017).

El repartiment d'escons entre els diferents partits de les coalicions va ser el que s'exposa a la següent taula.

Taula 11. Resultat de les eleccions al Parlament de Montenegro de 2002 (Todorici et al., 2018; Zuber i Džankić, 2017⁹⁴)

Coalició/Partit	Partit	Escons
Per un Montenegro Europeu	Partit Democràtic dels Socialistes (<i>Demokratska partija socialista, DPS</i>)	31
	Partit Socialdemòcrata (<i>Socijaldemokratska partija, SDP</i>)	7
Junts pel Canvi	Partit Socialista Popular (<i>Socijalistia ka narodna partija, SNP</i>)	19
	Partit Popular Serbi (<i>Srpska narodna Stranka, SNS</i>)	6
	Partit Popular (<i>Narodna Stranka, NS</i>)	5
Aliança Liberal de Montenegro (LSCG)	Aliança Liberal de Montenegro (LSCG)	5
Coalició Democràtica "Albanesos Units"	Unió Democràtica dels Albanesos (<i>Unioni Demokratik i Shqiptarëve</i>)	2

El govern montenegrí va complir l'acord de Belgrad de no convocar cap referèndum en el termini de tres anys (el nou estat Unió de Sèrbia i Montenegro va entrar en funcionament el 2003) però a mesura que la data límit s'aproximava va deixar clar que el referèndum es convocaria i aleshores, la discussió amb Sèrbia va ser en establir els termes i condicions de celebració del referèndum. Les institucions internacionals varen

⁹⁴ La base de dades de Todorici només inclou els partits que varen obtenir, com a mínim, 2 escons.

haver de dirimir les exigències dels serbomontenegrins i dels independentistes per establir una regulació sense un biaix excessiu, malgrat que el llindar del 55% dels vots afirmatius anava en contra de la pròpia llei de referèndums montenegrina i era clarament un intent de dificultar la independència de Montenegro per tal de mantenir l'estabilitat política de la zona, com ho havia estat l'acord de Belgrad de 2002. L'1 de març de 2006 el Parlament montenegrí va aprovar la llei del referèndum per una àmplia majoria de 60 vots a favor i 10 en contra (acta de la sessió de l'1 de març de 2006). Els vots en contra de la llei del referèndum varen ser precisament dels partits favorables a la independència (SDP i LSCG), que consideraven que la norma del 55% era antidemocràtica a més d'afavorir els partidaris de la unió amb Sèrbia (Dragasevic, 2007, p. 16). És, per tant, un posicionament contrari al referèndum tal com es plantejava però que òbviament no es pot considerar unionista perquè els partits que es mostraven clarament partidaris de mantenir la unió amb Sèrbia varen votar a favor del referèndum comptant que, amb la norma del 55%, l'opció unionista seria la guanyadora.

Sense radicals independentistes al govern ni radicals unionistes a l'oposició, la campanya del referèndum va transcórrer amb moderació i el referèndum es va celebrar el 21 de maig de 2006 amb una participació del 86,5% del cens i un 55,5% de vots favorables a la independència. Els contraris a la secessió varen mostrar la seva decepció pel resultat (la independència es va guanyar per una diferència de 45.000 vots) i varen reclamar que hi havia hagut frau, extrem que els observadors internacionals i l'immediat reconeixement internacional varen demostrar que no havia existit. Sèrbia va reconèixer el nou estat montenegrí, només tres setmanes després del referèndum (Darmanovic, 2007, p. 158). El parlament montenegrí va sancionar el resultat del referèndum en una sessió que amb prou feines va arribar al quòrum de la meitat dels diputats: de 81 parlamentaris només 42 varen assistir a la sessió, la totalitat dels quals va votar a favor de la proposta de declaració de la independència de la República de Montenegro (Acta de la sessió del 10 de juliol de 2006). Segons el mateix document, els partits que no varen assistir a la sessió varen ser el Partit Socialista Popular, el Partit Popular Serbi, el Partit Popular, el Partit Democràtic Serbi i l'Aliança Liberal⁹⁵, que sumen un total de 34 escons. Tots els partits absents de la sessió, excepte l'LSCG, s'havien posicionat en contra de la independència de Montenegro en la campanya del referèndum.

El debat sobre la independència de Montenegro va suposar una clivella temporal que va substituir la clivella governamental centrada en el relleu del DPS en el poder que governava Montenegro des de la dècada del 1990. Després del referèndum, l'SNP, que havia estat el principal partit del bloc unionista, va abandonar les qüestions ètniques i es va centrar en les qüestions socioeconòmiques i a aconseguir treure el DPS del poder. Aquells dels seus votants que s'identificaven com a serbis varen passar a votar l'SNS, que va formar la coalició anomenada Llista Sèrbia (*Srpska Lista*, SL) juntament amb el Partit Popular (*Narodna Stranka*, NS), i el Partit Radical Serbi (*Srpska Radikalna*

---

⁹⁵ L'Aliança Liberal s'havia autodissolt el març de 2005 en un congrés extraordinari després d'un escàndol financer en el qual es va veure involucrat el líder del partit, Miodrag Zivkovic, que en va ser expulsat (Morrison, 2017, p. 221) i ja no era present en el Parlament.

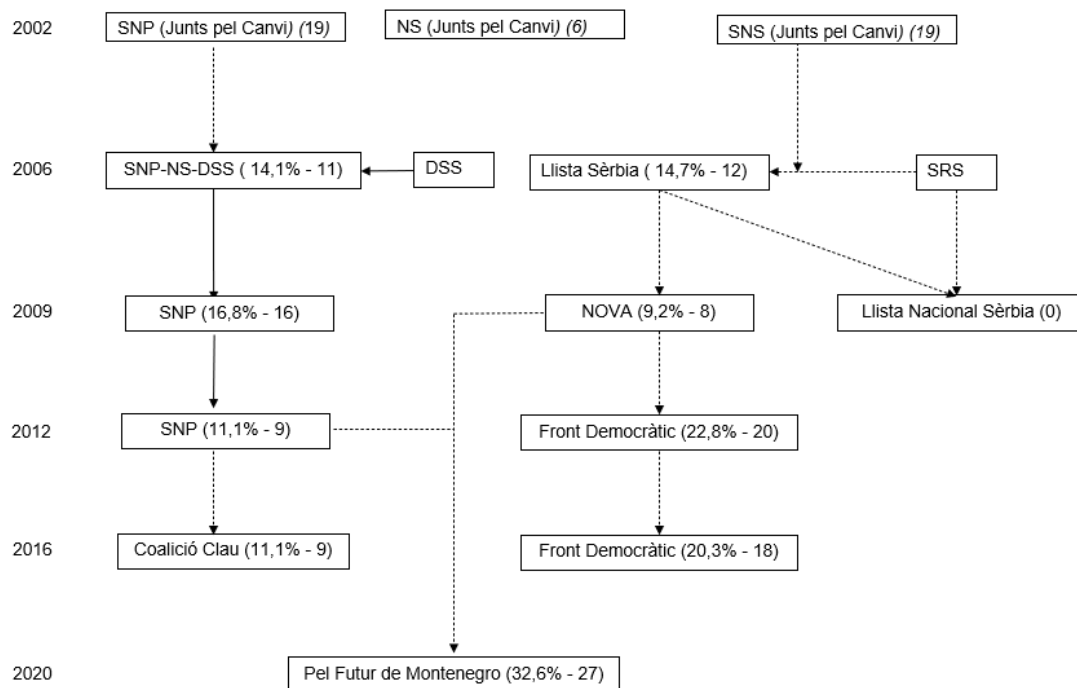
Stranka, SRS) que brandava la bandera del nacionalisme radical serbi a Montenegro, la qual consideraven terra sèrbia (Bugajski, 2002).

A les eleccions de 2009 una escissió de l'SL sorgida per la voluntat dels dirigents d'evolucionar cap a posicions cíviques, la Llista Nacional Sèrbia (*Srpska Narodna Lista*, SNL), va quedar sense representació parlamentària. A les mateixes eleccions, l'SL transformada en Nova Democràcia Sèrbia (*Nova Srpska Democracija*, NOVA) va obtenir 8 escons. A partir de les eleccions del 2012, la clivella ètnica va ser completament substituïda per la clivella governamental (Dzankic, 2012, p. 55) i els partits serbis participen en coalicions electorals amb partits cívics amb el principal objectiu de forçar la sortida del DPS del poder. És un exemple de contraoferta no ètnica (*nonethnic counterbidding*) descrita per Coakley (2008) en el qual la clivella ètnica és substituïda per una altra que aglutina els ciutadans independentment del caràcter ètnic.

En aquestes eleccions NOVA es va incorporar a la coalició Front Democràtic (*Demokratski Front*, DF) articulada a l'entorn del partit Moviment pel Canvi (*Pokret za promjene*, PzP) que va obtenir 20 escons, mentre que l'SNP es va presentar en solitari i va obtenir 9 escons. A les eleccions de 2016, el Front Democràtic va incorporar nous partits a la coalició electoral però això no li va servir per millorar resultats i es va quedar en 18 escons, dos menys que a les eleccions de 2012. Per la seva banda l'SNP es va incorporar a la Coalició Clau (*Kljua*) amb altres partits montenegrins minoritaris i va repetir el resultat anterior, obtenint 9 escons (Todorić et al., 2018).

El DPS es va mantenir en el poder fins les eleccions de 2020 en les quals dues coalicions electorals, Pel Futur de Montenegro (*Za Budućnost Crne Gore*, ZCBG) i La Nostra Nació és la Pau (*Mir je naša nacija*), varen aconseguir formar govern juntament amb un partit cívic minoritari, l'Acció reformista Unida (*Građanski Pokret Ujedinjena reformska akcija*). La coalició Pel Futur de Montenegro era participada per partits ètnics serbis centrats en la defensa de la identitat cultural i religiosa sèrbia: NOVA i DNP; i altres partits minoritaris (Skupstina, 2023).

Il·lustració 5. Evolució dels partits contraris a la secessió de Montenegro a les eleccions al Parlament de la República de Montenegro. Entre parèntesis, el percentatge de vots obtinguts i els escons corresponents sobre un total de 101. Les línies de punts indiquen coalicions electorals; les línies sòlides indiquen escissions, fusions o transformacions. Elaboració pròpia a partir de les dades de Todoríc et al. (2018) i Skupstina (2023).

El preàmbul de la constitució de Montenegro reconeix el caràcter plurinacional de l'estat i estableix la igualtat entre els membres de les minories nacionals que viuen a Montenegro: montenegrins, serbis, bosnians, albanesos, musulmans, croats i "altres", i els garanteix, a l'article 79, l'expressió pública de les seves particularitats i els seus símbols, incloses les festivitats nacionals, l'educació en el seu idioma i alfabet, l'ús oficial dels seus idiomes propis, el dret als actes jurídics en el seu idioma a les àrees on les minories són presents en un percentatge significatiu, el dret a la toponímia en l'idioma i alfabet propis a les àrees on constitueixen un percentatge significatiu de la població, el dret a ser representats al Parlament, el dret a establir contactes amb associacions i ciutadans de la mateixa minoria establerts a l'estranger, el dret a formar consells per a la protecció i millora dels drets especials per a les minories. L'article 80 de la constitució montenegrina prohibeix explícitament l'assimilació de les minories (Constitució de Montenegro, 2013).

A més de reconèixer l'existència de múltiples minories a Montenegro, la Constitució de Montenegro també reconeix la diversitat lingüística de l'estat i estableix el montenegrí com a idioma oficial i els idiomes serbi, bosnià, albanès i croat com a cooficials. També estableix la igualtat entre els alfabetos llatí i ciríl·lic (Legislationline, 2022).

El sistema electoral de Montenegro ha estat de representació proporcional des de les primeres eleccions competitives de 1990. Hi ha hagut modificacions puntuals del nombre de representants del parlament i del nombre de circumscripcions, que ha oscil·lat de 20 l'any 1990, 14 el 1996, i de circumscripció única a la resta de convocatòries electorals (Dedović et al., 2015). La llei electoral de Montenegro no només garanteix el dret a la representació de les minories sinó que també incentiva la multietnicitat en les llistes electorals. L'article 39 de la llei electoral estableix que les llistes electorals han de tenir un mínim d'una tercer part dels seus membres que pertanyin a una nació o comunitat ètnica minoritàries. També disposa, a l'article 94, dues excepcions: en el cas que cap partit representant d'una minoria ètnica o nacional que representi un mínim del 15% de l'electorat, no superi el llindar electoral del 3% però sí el 0,7%, se'ls dona el dret d'optar col·lectivament a 3 escons; la llei electoral també assegura un mínim d'un escó al partit ètnic croat de Montenegro que tingui més vots superant el 0,35% del total de vots en cas que cap superi el 0,7% dels vots (Official Gazette of Montenegro, 2016).

4.2.12. Kosovo (2008)

Entre el segle XV i el XIX, Kosovo era una província de l'imperi otomà. A finals del segle XIX, una sèrie de revoltes albaneses va acabar amb determinades concessions polítiques i culturals però el territori va seguir sense autonomia política. Kosovo va ser annexionada per Sèrbia després de la I Guerra dels Balcans de 1912-1913 amb el suport d'algunes de les potències europees que varen forçar Albània, que va aconseguir la seva independència en el mateix conflicte, a cedir davant les reclamacions històriques de Sèrbia sobre un territori que havia anat canviant de mans amb els esdeveniments de les guerres entre els imperis otomà i austrohongarès, i que tant serbis com albanesos consideren el bressol de les seves nacions respectives (Rezun, 2001, p. 20-26). L'annexió per part de Sèrbia va anar acompanyada de polítiques colonitzadores: transferència de la propietat de les terres dels propietaris albanesos als nous colons serbis, desnacionalització albanesa i prohibició de les expressions culturals en albanès. Fins al final de la II Guerra Mundial, Kosovo va ser l'escenari de diverses revoltes albaneses reprimides amb duresa pels serbis, els quals varen sofrir la revenja albanesa durant el període d'ocupació italiana. La fi de la II Guerra Mundial no va dur la pau a Kosovo perquè la nova Iugoslàvia va assentar les bases del règim socialista en una repressió inicial ferotge sobre els irredemptistes albanesos (Ramet, 2018).

Durant el període titoista, la situació va millorar formalment per als albanesos⁹⁶ de Kosovo que varen veure com el territori adquiria l'estatus de província autònoma dins de Sèrbia tot i que les millores socials i polítiques arribaven molt lentament, molt més que a la resta de Iugoslàvia. Kosovo tenia les pitjors condicions socioeconòmiques de la federació, es mantenia la repressió cultural i la policial sobre els diversos moviments irredemptistes que anaven sorgint a la província. El novembre del 1968, després d'una revolta, es va permetre una certa obertura política i es va obrir una universitat a Pristina en la qual es podia estudiar en albanès i es va permetre als albanesos ocupar càrrecs dins del partit a la província. Alhora, les tensions ètniques es mantenien enceses amb constants acusacions mútues d'odi ètnic i amb la conseqüència de la migració de serbis i montenegrins fora de la regió, i una creixent demanda sèrbia de supressió de l'autonomia de la província (Ramet, 2018, p. 316). Amb la constitució iugoslava de 1974, les províncies sèrbies de Vojvodina i de Kosovo varen augmentar la seva influència política a través del representant que cadascuna d'elles tenia en el Consell Federal (Rezun, 2001, p. 33).

El final de l'autonomia de Kosovo va arribar quan Slobodan Milošević va accedir al poder a Sèrbia a finals dels 1980. Com a resposta a un intent fallit de proclamar la independència de Kosovo al parlament provincial, va suprimir l'autonomia, malgrat estar protegida per la constitució federal, va eliminar també totes les institucions autonòmiques i va reinstaurar el serbi com a únic idioma permès en l'educació (Rezun, 2001, p. 37). La renacionalització sèrbia va canviar la retolació dels carrers i va anar

---

⁹⁶ Anomeno albanesos els habitants de Kosovo de cultura i llengua albanesa.

substituint els albanesos que ocupaven càrrecs per serbis i montenegrins amb l'objectiu de dificultar la coordinació entre els moviments polítics i les institucions provincials.

Els albanesos seguien organitzats políticament i malgrat el domini serbi de les institucions, la seva capacitat de mobilització popular seguia sent molt important, encara que es moguéss en el terreny del simbolisme i les seves accions polítiques fossin més expressives que no políticament efectives. Entre aquestes accions destaquen l'organització d'un referèndum d'independència no autoritzat el setembre de 1991; d'unes eleccions provincials, tampoc autoritzades, en les quals varen escollir Ibrahim Rugova com a president d'una simbòlica República de Kosovo; i el boicot a les eleccions sèrbies i federals el 1992 (Ramet, 2018, p. 317).

Durant el 1995 i 1996, part dels albanesos varen fer una transició a la lluita armada formant l'Exèrcit d'Alliberament de Kosovo (UÇK, *Ushtria Çlirimtare e Kosovës*) que va començar a cometre atemptats contra interessos i funcionaris serbis. Aquests atacs varen tenir la resposta sèrbia a principis de 1998 quan la policia va atacar i matar persones relacionades amb l'UÇK que alhora va rebre el suport de la població albanesa (Rezun, 2001, p. 44) en el que va suposar l'inici d'una autèntica insurrecció. El conflicte va ser monitoritzat per la comunitat internacional que malgrat les divisions sobre com afrontar el conflicte va aconseguir l'Acord Provisional per a la Pau i Autogovern de Kosovo. L'acord definia l'establiment d'un govern kosovar elegit democràticament i un cert nivell d'autogovern per al territori, que es mantindria dins de Iugoslàvia, almenys durant un període de 3 anys al final dels quals es faria un referèndum d'autodeterminació. L'acord també establí mesures per a la restauració dels drets humans a Kosovo, el retorn dels refugiats i la retirada de les forces sèrbies; s'hi definí l'estructura institucional del govern kosovar, amb una assemblea de representants, una presidència i dues vicepresidències i garantint la representació de les minories presents a Kosovo (Ramet, 2018, p. 319-322)

L'acord era difícilment acceptable per cap de les dues parts perquè pels albanesos de Kosovo, res que no fos la plena independència era un acord satisfactori, mentre que els serbis no podien acceptar un autogovern a Kosovo que restituís la situació de 10 anys enrere quan la província fins i tot tenia un representant propi al consell federal (Ramet, 2018, p. 325). Les altres minories de Kosovo (musulmans d'origen turc i egipci i romanís) temien que els seus drets com a minoria fossin menys respectats en un Kosovo independent que en una Iugoslàvia unida, o en allò que en quedava (Rezun, 2001, p. 81).

Finalment, la part albanokosovar i l'UÇK varen acceptar la proposta d'autonomia limitada que Sèrbia va oferir a la cimera de Rambouillet però els serbis no acceptaven la contrapartida de l'entrada de tropes de l'OTAN en el seu territori. Els atacs aeris de l'OTAN contra objectius militars i civils estratègics serbis a Kosovo i a Sèrbia mateix van imposar la pau el 1999 (Rezun, 2001, p. 64). A partir de la signatura de la pau entre Iugoslàvia i l'OTAN, el juny de 1999, Kosovo esdevenia, malgrat formar part oficialment de l'Estat Unió de Sèrbia i Montenegro, un territori lliure de la influència del govern de Belgrad, sotmès al mandat internacional de la Missió de les Nacions

Unides a Kosovo (*United Nations Mission in Kosovo*, UNMIK) i ocupat per les Forces a Kosovo (*Kosovo Force*, KFOR) (Tansey, 2007, p. 133).

Assolida la pau, Kosovo va començar la transició cap a la democràcia, malgrat totes les dificultats previsible pel fet de no ser un estat completament independent, no tenir cap reconeixement internacional i, al contrari, tenir pressió internacional per a no esdevenir-ho. En un país on la clivella més important era l'ètnica, cada grup ètnic, fins i tot les minories nacionals més exigües, com els romanís, turcs o egipcis, votaven els seus partits. Tampoc no existia cap partit pankosovar que proposés polítiques que poguessin ser atractives per a votants de les diverses ètnies (Stojarova, 2009, p. 156).

Fins a la independència els partits albanesos estaven clarament enfocats a l'assoliment de la independència sense que fos evident cap diferenciació ideològica entre ells (Krasniqi, 2016, p. 112). Per la seva banda, els partits serbis eren òbviament els comuns a tota la república sèrbia. A partir del final de les hostilitats bèl·liques i de la posada de Kosovo sota l'administració territorial, els partits polítics varen començar a diferenciar-se ideològicament de manera molt lenta perquè la prioritat de l'administració territorial era l'assentament de bases per a la convivència entre comunitats. Hi havia més de quinze partits polítics albanesos que estaven disposats a governar el territori i que constituïen un espai polític fraccionat, molt personalista, amb enfrontaments històrics entre les principals forces polítiques per episodis anteriors a la guerra i amb un únic punt en comú: el desig de la independència de Kosovo. Els partits albanesos més importants eren la Lliga Democràtica de Kosovo (*Lidhja Demokratike e Kosovës*, LDK) del líder kosovar Ibrahim Rugova, pacifista que mantenia un discurs polític basat de forma quasi exclusiva en la lluita per a l'alliberament nacional; i el Partit Democràtic de Kosovo (*Partia Demokratike e Kosovës*, PDK) format per dirigents de la lluita armada però amb un programa més liberalitzador i democratitzador i amb la voluntat manifesta d'integrar-se en les organitzacions internacionals (Stojarová, 2009, p. 157-161).

Els partits serbis, per la seva banda, es podien dividir en dos grups: els que eren franquícies locals dels partits de Sèrbia (Partit Radical Serbi, Partit Democràtic de Sèrbia, Moviment de Renovació de Sèrbia) i els partits serbokosovars: Partit Democràtic Serbi de Kosovo i Metohija (*Srpska Demokratska Stranka Kosova I Metohije*, SDSKIM), Partit Popular Serbi (*Srpska Narodna Stranka*, SNS), Nova Democràcia (*Nova Demokratija*, ND), Partit Serbi de Kosovo i Metohija (*Srpska Kosovsko Metohijska Stranka*, SKMS), Unió de Socialdemòcrates Independents de Kosovo i Metohija (*Savez nezavisnih socijaldemokrata Kosova i Metohije*, SNSKiM), i el Partit Liberal Independent (*Samostalna Liberalna Stranka*, SLS). El Partit Liberal Independent, sense renunciar als lligams culturals i personals amb "Sèrbia i la nació sèrbia en conjunt", estava a favor de l'autodeterminació de Kosovo i era l'únic partit serbi que no boicotejava les eleccions i que participava a les sessions parlamentàries; alhora l'SLS mantenia una posició crítica respecte de la subordinació a Sèrbia dels altres partits serbokosovars (Stojarova, 2009, p. 161-162).

A partir de 1999 i fins el 2008 i malgrat les condicions desfavorables al desenvolupament institucional es varen celebrar tant eleccions locals com

parlamentàries, tutelades per l'UNMIK que vetllava pels procediments i pel desenvolupament d'acord amb els estàndards democràtics. La minoria sèrbia, o els partits polítics de la minoria sèrbia, no varen participar en totes les eleccions celebrades en aquest període com a forma de resistència i oposició a la consolidació de Kosovo com a estat independent i preferien de col·laborar amb l'administració paral·lela finançada per Sèrbia (Tansey, 2007, p. 134-135). Només a principis de l'any 2000, alguns serbis moderats varen accedir a participar en les institucions provisionals. Els partits serbis de Kosovo varen boicotejar les primeres eleccions, municipals, que es varen celebrar a Kosovo i l'administració internacional va haver de nomenar els seus representants escollint-los entre membres de partits opositors a Milošević. L'any següent, 2001, els serbis sí que varen participar a les eleccions generals en una coalició (Retorn, *Povratak*) que agrupava tots els partits serbis i que va aconseguir 12 escons addicionals als 10 que ja tenien reservats constitucionalment però en canvi varen boicotejar les eleccions de 2004⁹⁷ en un reflex de les profundes i irreconciliables discrepàncies sobre el futur de Kosovo entre serbokosovars i albanokosovars: pels primers, Kosovo havia de ser una província de Sèrbia, com havia estat fins feia poc, mentre que pels segons havia de ser un estat independent (Tansey, 2007, p. 139).

Per bé que des de l'inici de la tutela internacional l'UNMIK havia anul·lat totes les iniciatives albanokosovars per modificar l'estatus de Kosovo i consolidar la independència que *de facto* tenia, el 2005 va obrir la porta a les negociacions sobre la sobirania. Les diverses conferències internacionals que es varen celebrar sobre la proposta inicial del Pla Ahtisaari consistent que Kosovo esdevingués independent sota la supervisió de la comunitat internacional, varen concloure sense arribar a cap acord. Aprofitant que els Estats Units i alguns països de la Unió Europea havien donat suport al pla, el 17 de febrer de 2008, el Parlament sorgit de les eleccions generals de 2007 que també varen ser boicotejades pels serbis va declarar la independència de Kosovo de forma unilateral. Com a conseqüència de la declaració els serbis de Kosovo varen reaccionar de forma irada i varen instaurar una Assemblea dels Serbis de Kosovo a Mitrovica, al nord de Kosovo (Tansey, 2009, p. 162), que no és reconeguda pel govern de Kosovo ni per l'UNMIK que no li va assignar cap rol institucional.

La composició del Parlament sorgit de les eleccions de 2007 era la que s'exposa en la taula següent.

---

⁹⁷ L'únic partit serbi que es va presentar va tenir el 0,2% dels vots, enfront de l'11% que havia tingut tres anys abans la coalició *Povratak* (Tansey 2009, p. 157).

Taula 12. Composició del Parlament de Kosovo el 2008 (OSCE, 2007)

Partit	Escons
Partit Democràtic de Kosovo (<i>Partia Demokratike E Kosovës</i> , PDK)	37
Lliga Democràtica de Kosovo (<i>Lidhja Demokratike E Kosovë</i> , LDK)	25
Aliança Nou Kosovo (<i>Aleanca Kosova E Re</i> , AKR)	13
Lliga Democràtica de Dardània – Partit Democratacristià Albanès de Kosovo) (<i>Lidhja Demokratike E Dardanisë - Partia Shqiptare Demokristiane e Kosovës</i> , LDD – PSHDK)	11
Aliança per al Futur de Kosovo (<i>Aleanca Për Ardhmërinë E Kosovës</i> , AAK)	10
Partit Democràtic Ashkali de Kosovo (<i>Partia Demokratike e Ashkalive të Kosovës</i> , PDAK)	3
Partit Democràtic Turc de Kosovo (<i>Kosova Demokratik Türk Partisi</i> , KDTP)	3
Partit Liberal Independent (<i>Samostalna Liberalna Stranka</i> , SLS)	3
Coalició Vakaf (<i>Koalicija Vakaf</i>)	3
Partit Democràtic Serbi de Kosovo i Metohija (<i>Srpska Demokratska Stranka Kosova I Metohije</i> , SDKIM)	3
Partit d'Acció Democràtica (<i>Stranka Demokratske Akcije</i> , SDA)	2
Aliança de Socialdemòcrates Independents de Kosovo i Metohija (<i>Savez Nezavisnih Socijaldemokrata Kosova I Metohije</i> , SNSDKIM)	1
Nova Iniciativa Democràtica de Kosovo, IRDK	1
Partit Popular Serbi (<i>Srpska Narodna Stranka</i> , SNS)	1
Partit Serbi de Kosovo i Metohija (<i>Srpska Kosovsko Metohijska Stranka</i> , SKMS)	1
Iniciativa ciutadana de Gore (<i>Gradanska Inicijativa Gore</i> , GIG)	1
Nova Democràcia (<i>Nova Demokratija</i> , ND)	1
Partit Unit Romaní de Kosovo (<i>Partia Rome E Bashkuar E Kosovës</i> , PREBK)	1

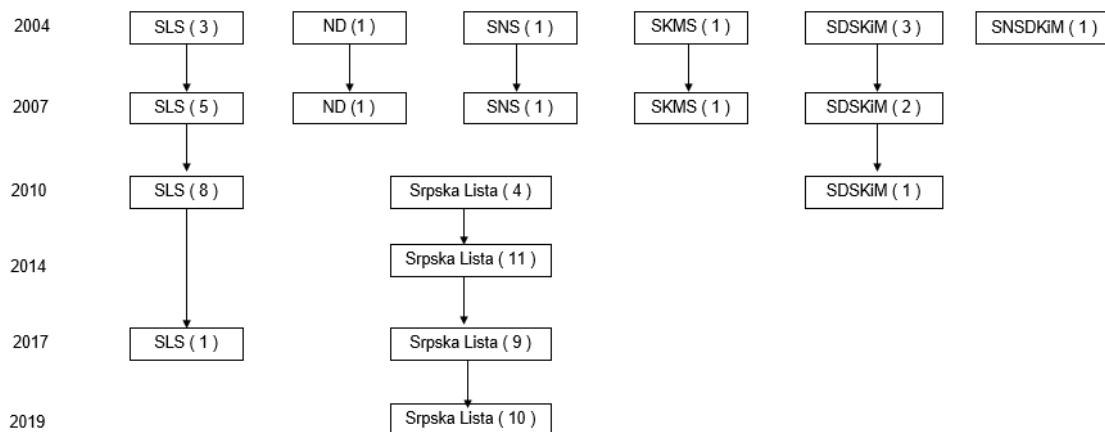
En els parlaments previs a la votació, els oradors reforcen la voluntat del nou estat de garantir els drets de les minories i s'adrecen de forma explícita a la minoria sèrbia fent part de les seves intervencions en serbi. Segons l'acta de la sessió (Acta de la sessió plenària extraordinària de l'Assemblea de Kosovo del 17 de febrer de 2008) hi havia presents 109 dels 120 parlamentaris. En la crida nominal a la signatura de la Declaració d'Independència es constata l'absència d'11 parlamentaris i específicament del president del grup parlamentari de l'SLS. Traçant els noms dels diputats absents de la votació amb els dels grups parlamentaris de la legislatura (Kuvendikosovës, 2019) es pot constatar que són els diputats dels partits serbis SLS, ND, SNS, SKMS, SDSKiM i SNSDKiM; i també del GiG⁹⁸. Excepte el GiG que correspon a un partit regional, la resta de partits que varen votar en contra de la declaració d'independència de Kosovo seran inclosos a la tesi.

A les eleccions parlamentàries de l'any 2007, l'SLS va ser el partit serbi més votat però es va mantenir la fragmentació de la representació sèrbia al Parlament. L'any 2010, l'SLS va incrementar la seva representació a 8 escons i per primer cop apareix una llista electoral, que comptava amb el suport del govern de Sèrbia, amb la voluntat d'agrupar tot el vot ètnic serbi de Kosovo: la Llista Sèrbia (*Srpska Lista*, SL), que va obtenir 4 escons. A les eleccions de 2014, l'SLS es va integrar a la Llista Sèrbia (Prelec i Rashiti, 2015, p. 213) que des d'aleshores ha obtingut pràcticament tots els escons reservats a la minoria sèrbia.

---

⁹⁸ He fet servir els resultats de l'OSCE per adscriure els diputats que eren absents als seus respectius partits polítics perquè no hi ha una correspondència entre partits i grups parlamentaris segons el web de l'Assemblea de Kosovo. Algunes diferències entre els diputats cridats a vot i els escollits o els que consten al web s'expliquen per substitucions un cop iniciada la legislatura (Burim Etemaj, comunicació personal, 24 d'agost de 2021).

Il·lustració 6. Evolució dels partits contraris a la secessió de Kosovo a les eleccions al Parlament de Kosovo. Entre parèntesis, els escons⁹⁹ corresponents sobre un total de 120. Les línies de punts indiquen coalicions electorals; les línies sòlides indiquen escissions, fusions o transformacions. Elaboració pròpia a partir de les dades de Kuvendikosoves (2023) per a cada legislatura.

L'orientació de la constitució kosovar és clarament cívica i pretén superar l'enfrontament ètnic. En el seu article 1 defineix que és un estat dels seus ciutadans, sense cap referència al seu origen ètnic (Kuvendikosoves, 2023), reflectint la voluntat de construir un estat en el qual totes les minories ètniques es vegin representades, en un intent de resoldre els greus problemes d'estatalitat que té Kosovo. Malgrat el caràcter inclusiu respecte a les minories pel que fa al reconeixement dels seus drets i símbols i que els garanteix presència en els poders legislatiu i judicial, no ha concedit autonomia territorial a la regió septentrional de majoria sèrbia, tot i que hi ha una demanda de la població sèrbia local (Financial Times, 2023), malgrat que des de la proclamació de la independència de Kosovo, la població sèrbia de la regió ha renunciat a la integració al nou estat (Keil, 2018, p. 3). La constitució kosovar garanteix “un alt nivell d'auto-govern” municipal (Kuvendikosoves, 2013) que no és exercit al nord del país per rebuig de la comunitat sèrbia que hi resideix, a diferència dels municipis de majoria sèrbia de les altres regions de Kosovo on sí que és aplicada (Keil, 2018, p. 6).

El sistema electoral de Kosovo és proporcional amb llistes obertes (Aliu i Abdullai, 2022, p. 68). Degut a la presència de nombroses minories ètniques i la necessitat de buscar l'estabilitat i afavorir la convivència interètnica, la representació de les minories en el Parlament està garantida per la Constitució. Els partits representants de la minoria sèrbia de Kosovo tenen garantits un mínim de 10 escons; els representants de la minoria bosniana, 3; els de la minoria turca, 2; els de la minoria goraní, ashkali, romaní i egípcia, 1 cadascun, amb un d'addicional per al partit d'aquestes minories que hagi

⁹⁹ A diferència dels casos d'estudi anteriors, i degut a la situació de boicot de les eleccions kosovares per part dels partits serbis, no he inclòs els percentatges de vot.

aconseguit més vots. A nivell de representació institucional, es garanteix una vicepresidència del Parlament a un diputat representant de la minoria sèrbia i una altra a un diputat representant de les altres minories. També es garanteix a les minories un mínim de 3 membres o del 15% dels membres del Tribunal Suprem així com 2 diputats de la minoria sèrbia i 2 més per a diputats de les altres minories com a membres del Consell Judicial (Kuvendikosoves, 2023), d'aquesta manera la presència de les minories està garantida en els poders legislatiu i judicial fins i tot per sobre de la seva representativitat proporcional. La Constitució kosovar també garanteix que la composició ètnica de la policia de cada municipi reflecteixi la composició ètnica local (Kuvendikosoves, 2023).

La constitució de Kosovo estableix que els idiomes oficials de la república són l'albanès i el serbi mentre que els idiomes turc, bosnià i romaní són oficials a nivell municipal en els termes establerts per la llei (Kuvendikosoves, 2023). Aquests preceptes es desenvolupen en la Llei sobre l'Ús dels Idiomes en la qual es reafirma l'oficialitat del serbi i l'albanès i dels alfabetos llatí i ciríl·lic al país i a totes les seves institucions i deixa als altres idiomes minoritaris l'ús oficial a nivell municipal sota determinades condicions demogràfiques i altres d'excepcionals per raons històriques (Oldkuvendikosoves, 2019).

5. RESULTATS

Després de revisar sistemàticament els processos de secessió dels casos d'estudi, és possible dibuixar diferents línies d'anàlisi que expliquin l'existència de moviments polítics significatius contraris a la secessió, quines són les característiques d'aquests moviments o partits, i la seva evolució en el context polític posterior a la secessió.

En aquest capítol faré una exposició crítica de les dades descrites en el capítol anterior vinculant-les amb les hipòtesis de la tesi. En primer lloc establiré el vincle entre l'existència de partits contraris a la secessió i l'heterogeneïtat ètnica de la regió secessionista, contrastant la primera hipòtesi de la tesi. Per explicar el posicionament de les minories respecte de la secessió, proposaré una classificació en base a la seva pertinença a la mateixa comunitat nacional que l'estat matriu de la regió secessionista o a una altra, i en base al seu arrelament a la regió i a la seva concentració territorial.

A continuació classificaré de forma dicotòmica els partits contraris a la secessió i els seus successors, i les coalicions o aliances de les quals varen formar part a les diferents convocatòries electorals, establint si es tractava de partits ètnics o no ètnics. Es tracta d'un estudi inicial d'una tipologia de partits polítics poc estudiada en la literatura sobre secessions que s'ha articulada majoritàriament des del punt de vista de la formació de moviments secessionistes i de la relació entre la regió secessionista i l'estat matriu obviant l'oposició política a la secessió dins de la regió secessionista.

A aquesta classificació hi seguirà una anàlisi de l'evolució electoral d'aquests partits o moviments, de les seves fusions, aliances i formació de coalicions i del seu grau d'èxit electoral, de la seva desaparició o d'altres possibles escenaris. Seguirà una segona anàlisi sobre l'evolució del seu posicionament ètnic i veure si aquesta evolució està vinculada a una retroalimentació amb les polítiques integradores dels nous estats per a l'acomodació de les minories o, al contrari, té relació amb polítiques o disseny institucional excloents. Aquesta anàlisi permetrà contrastar la hipòtesi de la tesi que, un cop consolidada la secessió, els partits que s'hi havien oposat acaben integrant-se dins el sistema de partits del nou estat i prenent una orientació no ètnica en la mesura que les polítiques del nou estat són integradores de les minories. Aquest aspecte de la tesi també és rellevant perquè els partits contraris a la secessió no han estat estudiats com a tals a la literatura acadèmica en l'escenari postsecessió.

Del grup de nous estats que apareixen entre 1900 i 2020 i que compleixen les característiques que emmarquen l'abast de la tesi (ser la conseqüència d'un procés de formació d'un nou estat diferent d'un procés de descolonització i tenir una forma de govern democràtica en l'escenari postsecessió) és possible treure'n uns grups temporals:

1. Nous estats que apareixen com a conseqüència del reordenament territorial dels imperis del nord d'Europa a la primera meitat del segle XX: Noruega, Finlàndia i Islàndia. Noruega i Islàndia tenen dos factors en comú malgrat els quasi 40 anys que separen les seves respectives independències. El primer factor en comú és que els nous estats es formen a partir de la dissolució de la unió de dos regnes que en teoria eren paritaris però que a la pràctica mantenien una relació de subordinació. L'altre factor en

comú era l'alta homogeneïtat ètnica de la seva població, sense presència de minories significatives. Finlàndia té en comú amb Noruega i Islàndia l'absència d'una minoria significativa identificada amb l'estat matriu, però en canvi es diferencia dels dos anteriors per la presència d'una minoria tercera relativament important, la sueca.

2. Irlanda, com a cas especial tant pel seu procés d'independència com per l'aparició simultània d'Irlanda del Nord. El procés de creació de la República d'Irlanda inclou la partició de l'illa en base a la distribució demogràfica de la seva població segons la seva religió i la seva preferència respecte de l'altra clivella important a l'illa i superposada a la primera, la pertinença al Regne Unit. La presència d'unionistes a la part sud de l'illa, la República d'Irlanda, era minoritària durant tot el període de dominació britànica de l'illa i, sens dubte víctima del sistema electoral britànic, no es va poder articular políticament amb èxit en el període del procés d'independència d'Irlanda de principis del segle XX. Avui, el conflicte està traslladat i actualitzat a Irlanda del Nord fora de l'abast d'aquesta tesi.

3. Nous estats que apareixen com a conseqüència de l'esfondrament de l'URSS i que adopten formes de govern democràtiques dins d'un període raonable a partir de la seva creació: Estònia, Letònia, Lituània, Ucraïna i Moldàvia. El punt de partida de les repúbliques bàltiques era diferent del d'Ucraïna i Moldàvia perquè ja havien estat estats independents i democràtics en el primer terç del segle XX i comptaven amb uns moviments nacionalistes forts i molt arrelats a la societat. A Estònia i Letònia existien minories russes importants que, majoritàriament, no es varen oposar a la secessió de les repúbliques influïdes pel context d'incertesa a la Unió Soviètica on hi havia el risc d'una involució política i de retorn a l'autoritarisme. L'enfocament ètnic dels moviments nacionalistes va ser percebut com una amenaça per part de la minoria russa, més conservadora, que es va posicionar a favor de la pertinença a la Unió Soviètica i d'un retorn a les polítiques conservadores. A Lituània, la minoria russa era molt menys important que a les altres dues repúbliques bàltiques i la minoria més important, la polonesa, tampoc es va mostrar contrària a la independència de la república, tot i que va ser instrumentalitzada pel govern soviètic amb l'objectiu de socavar la legitimitat del nou estat lituà i bastir en aquelles regions un conflicte similar al que vivia Moldàvia amb Transnístria. Els moviments contraris a la independència varen tenir molta menys rellevància que a Estònia i Letònia.

A Moldàvia, el procés d'independència va tenir l'oposició tant de la minoria russa i ucraïnesa de la riba oriental del Dnièster com de la minoria gagaüsa que varen protagonitzar secessions internes, reeixida en el primer cas i efímera en el segon. La política panromanesa del Front Popular de Moldàvia i la possibilitat de la incorporació de Moldàvia a Romania era vist per les minories com una amenaça i va ser el principal motiu de la seva oposició a la independència de Moldàvia. En el cas de les minories russa i ucraïnesa de Transnístria s'hi afegia la resistència a la transició democràtica que podria suposar una pèrdua de privilegis dels seus dirigents. Igual que en el cas de les repúbliques bàltiques, els moviments contraris a la secessió varen estar patrocinats pels

sectors soviètics reaccionaris que varen estar implicats en el cop d'estat de Moscou de l'agost de 1991. A Ucraïna, malgrat tenir minories russes concentrades geogràficament a l'est del país, no va haver-hi oposició a la secessió excepte a Crimea, que feia menys de 50 anys que havia estat incorporada a Ucraïna i on ja s'havien registrat moviments irredemptistes per part de la majoria russa que hi habitava. El context d'incertesa sobre la situació política després de l'intent de cop d'estat d'agost de 1991 a Moscou, segur que va influir de forma decisiva en el suport a la decisió de declarar la independència.

4. Eslovàquia, com un cas de dissolució d'un estat (Txecoslovàquia) en el context de la transició a la democràcia dels països de l'Est d'Europa. Malgrat que es tracta d'un cas particular dins els estudis sobre secessió, la declaració de sobirania va tenir l'oposició dels partits polítics de la minoria hongaresa i també, per raons procedimentals, del KDH, el qual però no considerarem un partit contrari a la secessió per les raons que argumentarem més endavant.

5. Nous estats que apareixen arran de la dissolució de la República Federal de Iugoslàvia entre els anys 1991 i 2008: Eslovènia, Macedònia, Montenegro i Kosovo. És un grup d'estats que combinen diverses variables d'interès per a l'estudi dels partits que es varen oposar a la secessió. Eslovènia era la república iugoslava més homogènia des del punt de vista ètnic i això explica que el seu procés de secessió no tingués una oposició política significativa, i que l'agressió bèl·lica que va sofrir en els primers moments de la independència no comptés amb suport intern per part de la minoria sèrbia. Macedònia va ser l'única de les repúbliques iugoslaves que es va independitzar en els anys 1990 sense conflicte bèl·lic amb Sèrbia. En canvi, va haver d'afrontar el boicot i oposició de la minoria albanesa, la més important a Macedònia, que en va qüestionar la legitimitat i va posar damunt el tauler de joc polític el problema d'estatalitat de Macedònia.

La independència de Montenegro, assolida després d'un referèndum acordat amb Sèrbia, va ser fortament contestada per part dels partits serbis que varen acceptar entre protestes els resultats del referèndum, però manté encara la defensa dels valors culturals serbis a la república, si bé ho fa des d'una orientació majoritàriament cívica en línia amb l'enfocament cívic de la constitució montenegrina.

Kosovo va aconseguir la independència després d'un conflicte bèl·lic amb Sèrbia que tenia el suport de les minories sèrbies que residien dins de les seves fronteres. Kosovo és avui un estat tutelat per la comunitat internacional i sense un reconeixement total per part de la comunitat internacional d'estats, que encara no ha resolt el conflicte amb la minoria sèrbia i el reconeixement de la legitimitat de l'estat per part d'aquesta minoria, en un clar problema d'estatalitat.

5.1. Hipòtesi de l'existència de partits contraris a la secessió

Segons la hipòtesi inicial de l'homogeneïtat ètnica, les regions diverses en aquest aspecte tenen més probabilitats que la clivella ètnica sigui tan rellevant en el debat polític sobre la secessió que fins i tot subordini altres clivelles preexistents. Així doncs, la clivella secessió-unió accentua i radicalitza si més no temporalment la clivella clàssica entre el centre i la perifèria perquè la secessió és vista com la darrera opció per a la resolució del conflicte entre el centre de l'estat (dominat per una majoria nacional) i la regió secessionista (De Villiers, 2013, p. 83). Un cop consumada la secessió, els estats ètnicament diversos poden gestionar, com veurem més endavant, el seu caràcter multinacional de formes diverses. Aquesta gestió posterior serà un factor determinant per a l'adaptació i fins i tot la subsistència dels partits o moviments que s'oposaven a la secessió.

No totes les regions secessionistes tenien, en el moment previ a la secessió, partits que s'hi oposessin. Basta (2021, p. 33) argumenta que els moviments secessionistes només tenen sentit en els estats multinacionals en els quals conviuen un mínim de dues comunitats nacionals, una de les quals ostenta la majoria i té el control del poder polític, i que, en canvi, el secessionisme no té sentit en els denominats estats-nació on les fronteres geogràfiques de l'estat coincideixen amb les que delimiten el territori d'una comunitat nacional o d'una ètnia. És possible invertir aquest argument per verificar la primera hipòtesi d'aquesta tesi que només existiran partits polítics oposats a la secessió en aquelles regions secessionistes en les quals hi hagi més d'una comunitat nacional o ètnia amb un percentatge significatiu de la població; és a dir, en aquelles regions secessionistes que un cop consumada la secessió no donaran lloc a un estat nació amb alta homogeneïtat ètnica.

Per verificar la hipòtesi cal contrastar l'homogeneïtat ètnica de l'estat que estableix com el percentatge de població epònima de la regió secessionista en la data més propera a la secessió per a la qual existeixen dades oficials. En alguns casos hi ha distribucions censals per nacionalitat o ètnia i en altres casos ha calgut fer una aproximació a la nacionalitat en base a l'idioma parlat en primer lloc per la població. A la majoria de casos, les dades són molt properes a l'any en què es va consumir la secessió, però hi ha dos casos (Macedònia i Kosovo) en què les dades són poc fiables perquè els censos es varen boicotejar per part de la població. En el cas de les repúbliques exsoviètiques, s'ha recorregut a una font secundària (Schwartz, 1991) que recull la distribució ètnica de cadascuna de les repúbliques recurrent al darrer cens de l'URSS, que es va realitzar el 1989.

Les dades s'han completat, pels casos en els quals està disponible, amb el valor de l'Índex Històric de Fraccionament Ètnic (HIEF) més proper a la data de secessió del cas d'estudi segons la base de dades de Dražanova (2020), que mesura el grau d'homogeneïtat ètnica d'un país en una data determinada. La base de dades no inclou alguns dels casos d'estudi, concretament Islàndia, Montenegro i Kosovo i, encara que Irlanda sí que hi està inclosa, el criteri exclusivament ètnic que utilitza la base de

Drazanova no és útil per discriminar la població en base al criteri de la religió de la població. Pels països que varen assolir la plena sobirania abans de l'any 1945, indico el valor de l'HIEF corresponent a aquest any.

A la taula següent exposo una compilació dels percentatges de la població titular i l'HIEF en cadascun dels casos de secessió estudiats en aquesta tesi i l'existència o no de partits contraris a la secessió. Per a cada cas s'indica l'any del cens utilitzat i del càlcul de l'HIEF.

Taula 13. Percentatge de població titular de la regió secessionista i existència de partits contraris a la secessió (elaboració pròpia).

Regió secessionista	Any cens	Minoria titular	% població titular	HIEF ¹⁰⁰	Partits contraris a la secessió
Islàndia ¹⁰¹	1940	Islandesos	97,78% ¹⁰²	No disponible	No
Noruega ¹⁰³	1900	Noruecs	96,95%	0,012 (1945)	No
Eslovènia ¹⁰⁴	1991	Eslovens	91,58%	0,202	No
Finlàndia ¹⁰⁵	1910	Finesos	88,02%	0,119 (1945)	No
Eslovàquia ¹⁰⁶	1991	Eslovacs	85,69%	0,251 (1993)	Sí (minories terceres)
Lituània ¹⁰⁷	1989	Lituans	79,60%	0,346	No
Ucraïna ¹⁰⁸	1989	Ucraïnesos	72,73%	0,43	Sí (només regionals)
Kosovo ^{109 110}	1981	Albanesos ¹¹¹	77,42%	No disponible	Sí
Irlanda ¹¹²	1911	Catòlics	73,86%	0,051 (1945)	Sí
Macedònia ¹¹³	1991	Macedonis	65,30%	0,514	Sí

¹⁰⁰ Drazanova (2020). Entre parèntesis indico l'any de càlcul de l'índex si difereix de l'any del cens.

¹⁰¹ Jónsson, G., i Magnússon, M. S. (1997). Si bé consten dades anuals de la població total d'Islàndia, només hi ha dades corresponents a la població no islandesa cada 10 anys. En aquest cas he fet servir les dades corresponents a 1940, el més proper i anterior a la independència.

¹⁰² He considerat exclosos de la població titular tant els ciutadans islandesos d'origen estranger com els residents no estrangers.

¹⁰³ Statistik sentralbyrå. Statistic of Norway (2022).

¹⁰⁴ Sistas (2022).

¹⁰⁵ Annuaire Statistique de Finlande (1922).

¹⁰⁶ Infostat (2006).

¹⁰⁷ Official Statistics Portal (2022).

¹⁰⁸ Databank of State Statistics Services of Ukraine (2022).

¹⁰⁹ En el cas de Kosovo, i segons els anuaris estadístics de l'Oficina d'Estadística de la República de Sèrbia, el cens de 1991 va ser boicotejat per la població albanesa de Kosovo i els de 2002 i 2011 no es varen fer, almenys per l'administració sèrbia que no tenia el control del territori. Només hi ha dades anteriors a 1999 perquè amb posterioritat a aquesta data, és la UNMIK (Missió de les Nacions Unides a Kosovo) qui té cura de les dades administratives de Kosovo.

¹¹⁰ Nacionalni Sastav Stanovnistva SFR Jugoslavije (1981).

¹¹¹ Considero com a població titular de Kosovo els albanesos per no estar consolidada una identitat kosovar.

¹¹² Online Historical Population Reports (2007).

¹¹³ El cens corresponent a l'any 1991 que és l'immediatament anterior a la independència de Macedònia va ser boicotejat per la minoria albanesa de la república les dades dels quals es varen estimar. Les dades s'han extret de Població de la República de Macedònia per afiliació ètnica (Republic of North Macedonia State Statistical Office, 2021).

Regió secessionista	Any cens	Minoria titular	% població titular	HIEF¹⁰⁰	Partits contraris a la secessió
Moldàvia ¹¹⁴	1989	Moldaus	64,50%	0,572	Sí
Estònia ¹¹⁵	1989	Estonians	61,53%	0,52	Sí
Letònia ¹¹⁶	1989	Letons	52,00%	0,603	Sí
Montenegro ¹¹⁷	2003	Montenegrins	43,16%	No disponible	Sí

---

¹¹⁴ National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova (2006).

¹¹⁵ Statistics Estonia (1995).

¹¹⁶ Centrālā Statistikas Pārvalde (2021).

¹¹⁷ Republika Crna Gora. Zavod za statistiku (2004).

La primera evidència és que en aquells casos en els quals l'homogeneïtat ètnica era molt elevada, no hi va haver partits polítics, ni cap altre moviment organitzat, que s'oposés a la independència. Són els casos de Noruega, Finlàndia, Islàndia i Eslovènia, en els quals la proporció de la minoria titular era superior al 80% i l'HIEF era inferior a 0,5 (amb l'excepció d'Irlanda per les raons esmentades anteriorment). Aquests estats no tenien problemes d'estatalitat, els límits de la nació coincideixen amb els seus límits territorials i per tant valida l'argument que en les regions secessionistes ètnicament homogènies no va existir oposició política organitzada a la secessió.

També és interessant comentar el cas d'Ucraïna que va comptar amb un vot quasi unànime a favor de la declaració d'independència en el parlament malgrat que el percentatge de població titular és inferior al 80% i el seu valor HIEF és de 0,43. En aquest cas el vot a favor de la secessió de l'URSS va estar altament influït pel cop d'estat fallit de Moscou de l'agost de 1991 que va fer que partidaris de mantenir l'*statu quo* optessin per la separació com a rebuig a la possibilitat de reversió de l'URSS a l'autoritarisme. Les abstencions en la sessió del parlament varen provenir de diputats crimeans, regió en la qual, juntament amb les regions més orientals, el suport a la independència va ser molt més baix que a la resta del país. Utilitzant un argument contrafactual, és molt probable que donats els esdeveniments que es varen produir després de la secessió i especialment a partir de 2014 i fins a data d'avui, tant a Crimea com a les regions de Donetsk i Lugansk, si no hi hagués hagut el desencadenant del cop d'estat de Moscou de l'agost de 1991 no hi hauria hagut unanimitat a favor de la independència d'Ucraïna en el parlament ucraïnès, i que els diputats de les regions de majoria russa no haurien votat a favor de la independència, com indica també el posicionament dels diputats crimeans.

A favor d'aquest argument hi ha el treball de Lowell (1997) que analitza el declivi en el suport a la independència entre la població d'Ucraïna entre els anys 1990 i 1997 i conclou que el factor explicatiu més important és la regió de residència, que té una major correlació que aspectes com l'idioma propi o la religió i fins i tot la pròpia identificació ètnica perquè “un gran nombre d'ucraïnesos mostra un vincle més fort amb Rússia que no amb Ucraïna” (Lowell, 1997, p. 604). Ucraïna és, per tant, un cas que podem considerar com a excepció a la formulació de la hipòtesi general però que, amb les explicacions anteriors, no la contradueu.

La hipòtesi que l'existència de minories significatives afavoreix l'existència de partits que s'oposin a la secessió es veu confirmada pel cas d'Eslovènia, que va ser l'única de les repúbliques ex-iugoslaves, juntament amb Macedònia, que als anys 1990 no va tenir una reacció violenta per part de la minoria sèrbia interior per impedir la secessió. A les dues repúbliques, la minoria sèrbia era del 2,54% (Sistat, 2022) i 2,19% (*Republic of North Macedonia State Statistical Office*, 2021), respectivament. En canvi a les altres repúbliques de la Federació Iugoslava, amb un percentatge de minoria sèrbia molt més elevat, comprès entre el 12,2% de Croàcia i el 32% de Montenegro, la secessió va tenir l'oposició violenta d'aquesta minoria a Croàcia, Bòsnia i Hercegovina i Kosovo, que a més tenen el factor de concentració territorial que incrementa el risc d'esclats violents

(Batta, 2021, p. 77). En canvi, a Montenegro, l'oposició sèrbia a la secessió va ser pacífica i política si bé el context polític era sensiblement diferent.

La taula següent relaciona el percentatge de població sèrbia a les regions secessionistes segons els censos anteriors a la secessió.

Taula 14. Percentatge de població sèrbia a les repúbliques secessionistes ex-iugoslaves i a la província sèrbia de Kosovo i mètode d'oposició a la secessió. Elaboració pròpia.

República/Província	% població sèrbia	Oposició	Mètode oposició
Eslovènia ¹¹⁸	2,54	No ¹¹⁹	Parlamentària
Macedònia ¹²⁰	2,19	Sí	Parlamentària
Croàcia ¹²¹	12,16	Sí	Violenta
Bòsnia i Hercegovina ¹²²	31,20	Sí	Violenta
Montenegro ¹²³	31,99	Sí	Parlamentària
Kosovo ^{124 125}	13,22	Sí	Violenta Rebuig a les institucions kosovars

Si bé és possible dir que cal una determinada massa crítica de població per sostenir una oposició a la secessió de forma organitzada, l'elecció del mètode per oposar-s'hi no hi està vinculada. L'ús d'eines violentes d'oposició està més relacionat amb la forma d'instrumentalitzar aquesta oposició que no amb el percentatge de població; amb percentatges similars de població sèrbia a Bòsnia i Hercegovina i a Montenegro, l'oposició a la secessió de les repúbliques va estar condicionada per l'agressiva política nacionalista sèrbia dels anys 1990 que va originar el conflicte bèl·lic a Croàcia i Bòsnia i Hercegovina, i posteriorment Kosovo, després de les respectives declaracions unilaterals d'independència (Keil 2018, p. 6); mentre que la secessió de Montenegro de Sèrbia, la qual ja estava fent una transició a la democràcia, es va fer a través d'un referèndum acordat, i tutelat per la UE.

¹¹⁸ Sstat (2022).

¹¹⁹ La declaració d'independència no va ser unànime però només va tenir un sol vot en contra que es pot considerar testimonial, i va ser emès per un diputat escollit entre els escons reservats a l'exèrcit iugoslau per la qual cosa no es pot considerar representatiu de la minoria sèrbia d'Eslovènia.

¹²⁰ El cens corresponent a l'any 1991, que és l'immediatament anterior a la independència de Macedònia, va ser boicotejat per la minoria albanesa de la república les dades dels quals es varen estimar. Les dades s'han extret de Població de la República de Macedònia per afiliació ètnica (Republic of North Macedonia State Statistical Office, 2021).

¹²¹ Državni zavod za statistiku.

¹²² Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine.

¹²³ Republika Crna Gora. Zavod za statistiku (2004).

¹²⁴ En el cas de Kosovo, i segons els anuaris estadístics de l'Oficina d'Estadística de la República de Sèrbia, el cens de 1991 va ser boicotejat per la població albanesa de Kosovo i els de 2002 i 2011 no es varen fer, almenys per l'administració sèrbia que no tenia el control del territori. Només hi ha dades anteriors a 1999 perquè amb posterioritat a aquesta data, és la UNMIK (Missió de les Nacions Unides a Kosovo) qui té cura de les dades administratives de Kosovo.

¹²⁵ Nacionalni Sastav Stanovništva SFR Jugoslavije (1981).

En el cas de l'URSS, no totes les repúbliques tenien moviments secessionistes en el període anterior a la seva ensulsiada i la majoria de noves repúbliques es varen formar més com a conseqüència de la reacció en contra del cop d'estat de Moscou de 1991 sense que existís prèviament un moviment per a la secessió que de fet només va existir a les repúbliques bàltiques, Ucraïna, Moldàvia, Armènia, Azerbaidjan, Bielorússia i Geòrgia, mentre que la resta s'havien adaptat a les circumstàncies del moment i a les evolucions polítiques (Marples, 2004, p. 35). La taula següent relaciona el percentatge de població russa a les repúbliques soviètiques amb l'existència de moviments secessionistes i moviments opositors a la secessió de la república.

Taula 15. Percentatge de població russa a les repúbliques soviètiques segons el cens de 1989¹²⁶ (Schwartz, 1991) i existència de moviments secessionistes (Griffiths i Wasser, 2019).

República	Russos	Població total	Percentatge	Moviment secessionista	Oposició a la secessió
Rússia	119.866.000	145.155.000	82,58%	No	-
Kazakhstan	6.228.000	16.464.000	37,83%	No	-
Letònia	906.000	2.667.000	33,97%	Sí	Sí
Estònia	475.000	1.565.000	30,35%	Sí	Sí
Ucraïna	11.356.000	51.471.000	22,06%	Sí	Regional ¹²⁷
Kirguizistan	917.000	4.258.000	21,54%	No	-
Bielorússia	1.342.000	10.152.000	13,22%	Sí	No
Moldàvia	562.000	4.335.000	12,96%	Sí	Sí ¹²⁸
Turkmenistan	334.000	3.523.000	9,48%	No	-
Lituània	344.000	3.675.000	9,36%	Sí	No
Uzbekistan	1.653.000	19.810.000	8,34%	No	-
Tadjikistan	388.000	5.093.000	7,62%	No	-
Geòrgia	341.000	5.401.000	6,31%	Sí	Altres minories ¹²⁹
Azerbaidjan	392.000	7.021.000	5,58%	No	Altres minories ¹³⁰
Armènia	52.000	3.305.000	1,57%	Sí	No

Griffiths i Wasser (Griffiths i Wasser, 2019, p. 1329) consideren que les repúbliques ex-soviètiques de l'Àsia Central tenien moviments secessionistes de tipus institucional (*state based*) perquè la secessió es va dirigir i consolidar des del mateix aparell estatal en el context d'una transició més àmplia, i amb tanta rapidesa que no va haver-hi actuacions extrainstitucionals ni moviments populars secessionistes. En el context d'aquesta tesi en la qual vaig considerant i demostrant que els moviments o partits

¹²⁶ És el cens immediatament anterior a l'esfondrament de l'URSS.

¹²⁷ Crimeans.

¹²⁸ Russos i ucraïnesos.

¹²⁹ Abkhazos i ossets.

¹³⁰ Armenis de Nagorno-Karabakh.

contraris a la secessió apareixen de forma reactiva a les accions i propostes legislatives dels moviments secessionistes, considero que els moviments secessionistes institucionals no ho són realment perquè ni tan sols hi ha l'oportunitat de veure el seu suport entre la població sinó que es va tractar d'una acció oportunista i instrumental de les elits republicanes per mantenir-se en el poder (González, 2000, p. 26-28). En aquest mateix sentit, no va haver-hi la possibilitat d'articular un moviment d'oposició a la secessió per la rapidesa en fer-la efectiva i perquè en aquestes repúbliques no va haver-hi tampoc una transició democràtica que n'oferís l'oportunitat.

Un argument contrafactual podria ser que en un context similar al del procés secessionista de les repúbliques bàltiques, amb un moviment secessionista amb un suport majoritari entre la població epònima, amb el partit comunista regional dividit entre faccions nacionalistes i lleials al PCUS i amb la voluntat de fer la doble transició nacional i democràtica, hauria existit resistència a la secessió especialment als estats on la minoria russa era especialment nombrosa com el Kirguizistan i, especialment, el Kazakhstan, on la presència de població russa es remuntava a segles (González, 2000, p. 35). En aquest cas, doncs, i a diferència del cas de Iugoslàvia, l'existència de moviments contraris a la secessió està més vinculada al procés seguit per culminar la secessió que no al percentatge de població russa a la república secessionista.

5.1.1. Les minories en els nous estats

“It was the borders that changed, while the Russian speakers remained in the same country after independence.” (Batta, 2021, p. 124)

Davant de la perspectiva de la secessió, les minories que viuen a la regió secessionista s'hi oposaran en la mesura que vegin els seus interessos i drets lesionats per les propostes legislatives que els secessionistes facin per al nou estat i per la legislació prèvia que aprovi el parlament que aprovarà la declaració de sobirania. Com s'ha descrit en els capítols dedicats a la descripció dels casos d'estudi, la reacció de les minories a la secessió no va ser homogènia, ni tan sols entre els casos més propers geogràficament. En aquesta secció descriuré algunes particularitats que poden explicar aquestes diferències basades en l'arrelament de les minories a la regió secessionista i a la seva concentració territorial i en la seva pertinença a la mateixa comunitat nacional.

És necessari distingir entre els tipus de minories nacionals en els nous estats en dues tipologies diferents. El primer tipus és la *minoría invertida*, formada per la població que en el context previ a la secessió forma part de l'ètnia majoritària en el conjunt de l'estat matriu però que després de la secessió esdevé una minoria en el nou estat. És el cas de la població russa a tots els estats de l'Imperi Rus i posteriorment, la Unió Soviètica; dels serbis a les repúbliques que formaven part de la Federació Iugoslava o dels protestants anglesos a Irlanda. El segon tipus de minories són les *minories terceres*, aquelles formades per població que culturalment i identitàriament pertany a una altra nació diferent de l'epònima del nou estat però també de la majoritària a l'estat matriu i que té un percentatge significatiu en la població de la regió secessionista. Exemples d'aquestes

minories terceres són els albanesos de Macedònia i Montenegro i els ucraïnesos i els gagaüsos de Moldàvia.

Dins de les minories invertides podem distingir tres subtipus per la importància que tindran en la seva resposta a la secessió. El primer subtipus és el que denomino *minoría constituent*, formada per la minoria que habita a la regió secessionista des d'un temps molt anterior a l'inici del procés secessionista. Són exemples de *minories invertides constituents* els serbis de Macedònia i Eslovènia, o els russos de Finlàndia. El segon subtipus està format per les *minories recents*, fruit de la immigració interna en el context de l'anterior estat matriu, com és el cas de les minories russes d'Estònia i Letònia, conseqüència de la immigració estimulada per les autoritats soviètiques per al sosteniment de les indústries que s'hi varen instal·lar als anys 1950. Finalment, el tercer subtipus correspon al que Pegg (1998, p. 17) anomena "*trapped minorities*", que corresponen a les minories que estan concentrades territorialment en una regió que sol ser adjacent a les fronteres amb l'estat matriu, amb qui comparteix etnicitat. Són exemples d'aquest subtipus, les minories sèrbies de Kosovo, la minoria ucraïnesa a Transnístria i a Moldàvia, o la minoria russa de Narva, a Estònia

Es pot donar el cas que en un país convisquin dos o més subtipus de minories invertides com és per exemple el cas d'Estònia i Letònia, països en els quals la minoria russa era constituent perquè ja hi havia un determinat percentatge de població russa abans de l'annexió de les dues repúbliques a l'URSS. A partir d'aquesta incorporació, el percentatge de russos es va incrementar a causa de la política soviètica d'immigració interior, donant lloc a una minoria recent. Al mateix temps, part de la minoria russa d'Estònia i Letònia està concentrada a les regions de Narva i Latgàlia, respectivament, on constitueix l'ètnia majoritària, per la qual cosa entra dins del concepte de minoria territorialment concentrada.

La taula següent tabula el percentatge de la principal minoria en cadascun dels casos de la tesi i la seva classificació en minories invertides constituents, invertides recents, concentrades territorialment, o terceres segons s'ha descrit prèviament.

Taula 16. Minories en els nous estats en el cens previ a la secessió (Elaboració pròpia a partir de diverses fonts).

Regió secessionista	Any cens	%Minoria invertida constituent		% Minoria invertida recent		Minoria territorialment concentrada	% Minoria tercera	
Noruega ¹³¹	1900	Suecs	2,23	-	-	No	-	-
Finlàndia ¹³²	1910	Russos	0,25	-	-	No	Suecs	11,60
Irlanda ¹³³	1911	Protestants ¹³⁴	23,17	-	-	Sí	-	-
Islàndia ¹³⁵	1940	Danesos	1,05	-	-	No	-	-
Estònia ¹³⁶	1989	Russos ¹³⁷	8,2	Russos	30,30	Sí	-	-
Letònia ¹³⁸	1989	Russos ¹³⁹	10,60	Russos	34,00	Sí	-	-
Lituània ¹⁴⁰	1989	Russos		-	-	No	-	-
Ucraïna ¹⁴¹	1989	Russos ¹⁴²	c.a. 7	Russos	22,07	Sí	-	-
Moldàvia ¹⁴³	1989	Russos	13,00	-	-	Sí	Gagaüsos	3,50
				-	-	Sí	Ucraïnesos	13,80
Eslovènia ¹⁴⁴	1991	Serbis	2,54	-	-	No	-	-

¹³¹ Statistik sentralbyrå. Statistic of Norway (2022).

¹³² Annuaire Statistique de Finlande (1922).

¹³³ Online Historical Population Reports (2007).

¹³⁴ Anglicans i presbiterians suposen respectivament el 13,13% i el 10,04%.

¹³⁵ Jónsson, G., i Magnússon, M. S. (1997). Si bé consten dades anuals de la població total d'Islàndia, només hi ha dades corresponents a la població no islandesa cada 10 anys. En aquest cas he fet servir les dades corresponents a 1940, el més proper i anterior a la independència.

¹³⁶ Statistics Estonia (1995).

¹³⁷ Linz i Stepan, 1996.

¹³⁸ Centrālā Statistika Pārvalde (2021).

¹³⁹ Entre 1925 i 1935 la població russa de Letònia es va mantenir al voltant del 10,6% i es va incrementar notablement després del final de la II Guerra Mundial. El cens de 1959 ja mostra un 26% de russos a la població de la república (Oficina d'estadística d'Estònia, 1995).

¹⁴⁰ Official Statistics Portal (2022).

¹⁴¹ Databank of State Statistics Services of Ukraine (2022).

¹⁴² Yevtukh (1998, p. 1) diu que a l'època soviètica la població russa d'Ucraïna es va triplicar.

¹⁴³ National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova (2006).

¹⁴⁴ Sstat (2022) .

Regió secessionista	Any cens	% Minoria invertida constituent		% Minoria invertida recent		Minoria territorialment concentrada	% Minoria tercera	
Macedònia ¹⁴⁵	1991	Serbis	2,19	-	-	No	Albanesos	21,73
Eslovàquia ¹⁴⁶	1991	Txecs	1,00	-	-	No	Hongaresos	10,76
Kosovo ^{147 148}	1981	Serbis	13,22	-	-	Sí	-	-
Montenegro ¹⁴⁹	2003	Serbis	31,99	-	-	No	-	-

¹⁴⁵ El cens corresponent a l'any 1991 que és l'immediatament anterior a la independència de Macedònia va ser boicotejat per la minoria albanesa de la república les dades dels quals es varen estimar. Les dades s'han extret de Població de la República de Macedònia per afiliació ètnica (Republic of North Macedonia State Statistical Office, 2021).

¹⁴⁶ Infostat (2006).

¹⁴⁷ En el cas de Kosovo, i segons els anuaris estadístics de l'Oficina d'Estadística de la República de Sèrbia, el cens de 1991 va ser boicotejat per la població albanesa de Kosovo i els de 2002 i 2011 no es varen fer, almenys per l'administració sèrbia que no tenia el control del territori. Només hi ha dades anteriors a 1999 perquè amb posterioritat a aquesta data, és la UNMIK (Missió de les Nacions Unides a Kosovo) qui té cura de les dades administratives de Kosovo.

¹⁴⁸ Nacionalni Sastav Stanovnistva SFR Jugoslavije (1981).

¹⁴⁹ Republika Crna Gora. Zavod za statistiku (2004).

La percepció que les minories constituents poguessin tenir del risc de lesió dels seus drets culturals que podia suposar la secessió i el sentiment ancestral de defensa del territori on habiten com a part de l'estat matriu on la seva mateixa comunitat nacional és la majoritària, les porta a oposar-se a la secessió.

Entre els casos d'estudi d'aquesta tesi només n'hi ha un en el qual la minoria principal sigui una minoria constituent pura: és a dir que no tingui un increment relativament recent de la minoria degut a polítiques estatals i que no estigui concentrada territorialment i l'oposició a la secessió fos estrictament política: Montenegro. També és l'únic cas dels estudiats en aquesta tesi que la secessió és el resultat d'un referèndum acordat amb l'estat matriu, que després dels anys 1990 és la forma més comuna d'assolir la independència (Qvortrup, 2014, p. 67). La identitat montenegrina també és, dintre de la dels casos d'estudi, la que té una major dificultat per ser definida perquè en el moment de la secessió tenia un concepte dual; mentre que per uns el ser montenegrí significava la pertinença a una regió sèrbia, per altres significava una nacionalitat diferent (Malešević & Uzelac, 2007, p. 714).

Les minories recents, a les repúbliques exsoviètiques, eren el resultat de les polítiques d'industrialització de l'URSS que concentraven la indústria en determinades regions i que duïen associades un flux migratori intern. L'arribada d'immigració russa a les repúbliques bàltiques, especialment Estònia i Letònia, va començar a partir del final de la II Guerra Mundial, com a instrument de l'estat soviètic per a diluir el sentiment nacional de les repúbliques bàltiques i, juntament amb la deportació de població autòctona pel nou govern soviètic, i la fugida cap a l'Oest d'Europa de part de la població a l'arribada de l'exèrcit roig, va desequilibrar la composició ètnica de les repúbliques ètniques. Així, a Estònia la població russa va passar del 8,2% anterior a la II Guerra Mundial al 20% el 1959 (Lieven, 1993, p. 183), al 32% el 1970 (Taagepera, 1993, p. 233) i al 39% el 1989 (Smith et al., 1994, p. 182); a Letònia, l'increment va ser més important encara i va passar del 23% el 1939 al 48% el 1989 (Smith et al., 1994, p. 182). A Lituània, el percentatge de població russa es va mantenir al voltant del 10% principalment perquè la seva estructura econòmica estava més basada en l'agricultura que no en la indústria i, per tant, no podia incorporar nivells importants d'immigració (Lieven, 1993, p. 184).

La minoria russa a les repúbliques bàltiques no era una comunitat homogènia i per això no va ser capaç d'organitzar-se políticament en defensa dels seus interessos en els anys del procés d'independència. Tot i així, una part important de la població russa de les repúbliques bàltiques va donar suport a la independència. Diferents autors (Taagepera, 1993, p. 194; Melvin, 1995, p. 36; Linz i Stepan, 1996, p. 419) estimen en aproximadament entre el 25 i el 35% el percentatge de població russa que va donar suport a la independència d'Estònia i Letònia en els referèndums d'independència, tot i que el suport a la independència era molt menor a les regions on la minoria russa era majoritària i constituïa una minoria territorialment concentrada. Plakans (1991, p. 262-263) suggereix una possible explicació a la participació de les minories en el referèndum i al vot favorable a la independència, basada en el mal menor que suposava

la independència de les repúbliques, i la possible marginació a què haurien de fer front les minories davant qüestions importants com les polítiques de nacionalització i de llengües, enfront de la pertinença a una Unió Soviètica que amb la seva intervenció a Lituània i Letònia semblava haver-se fet enrere en les polítiques reformistes i s'havia mostrat autoritària i violentament repressora.

A Moldàvia, el suport a la independència només era majoritari entre els ciutadans d'adscripció ètnica moldava, mentre que la gran majoria dels ciutadans de les altres ètnies preferien, al gener de 1991, de romandre dins de la Unió Soviètica (Negura, 2006, p. 544). Les polítiques nacionalistes i panromaneses del Front Popular de Romania suposaven, des del punt de vista de les altres ètnies, una amenaça tant per als seus interessos com per a la seva identitat cultural i els va incentivar a oposar-se a la independència. Posteriorment les minories russa i ucraïnesa, amb una visió menys nacionalista que els gagaüsos, es varen rebel·lar contra el govern nacionalista moldau i varen establir, amb l'ajut de l'exèrcit soviètic, la República de Transnístria amb la voluntat de mantenir-hi un règim polític d'estil soviètic.

És interessant de remarcar les dades de composició ètnica a Transnístria perquè al contrari del que es podria esperar de la comparació amb casos de regions potencialment irredemptistes com el nord-est de Letònia, les regions de majoria albanesa a Macedònia o les de majoria sèrbia a Kosovo en les quals la nacionalitat epònima és clarament inferior numèricament, a Transnístria els habitants d'ètnia moldava eren un 40,1% de la població respecte a un 25,5% de russos i un 28,3% d'ucraïnesos. Aquesta dada permet afirmar a Melvin (1995, p. 64) que el conflicte separatista de Transnístria no podia ser únicament degut a factors ètnics apuntant que, molt probablement, els factors sociopolítics compartits entre russos i ucraïnesos varen tenir més pes a la regió que no els ètnics. Potapkina (2019, p. 122) indica el mateix quan assenyala que el rebuig a la imposició del moldau com a llengua oficial de Moldàvia era vist per la minoria russòfona com un senyal que el poder canviaria de mans.

Pel que fa a les minories concentrades territorialment, l'irredemptisme o la creació d'estats *de facto* esdevé una possible via de sortida o, almenys, la sol·licitud d'autonomia per a les regions on són majoria. Com varen ser els casos de les regions de Narva i Latgàlia, a Estònia i Letònia, on la població russa era majoritària. En el primer cas es varen arribar a crear institucions paral·leles, no reconegudes pel nou estat. De forma similar, però amb la indubtable influència del veí estat serbi, la minoria sèrbia de Kosovo també ha fet demandes reiterades d'autonomia per a les regions del nord on els serbis són majoria (Financial Times, 2023) i recorre de forma preferent als serveis oferts per Sèrbia, i fins i tot va crear una assemblea paral·lela, que no és reconeguda ni per l'estat kosovar ni per les organitzacions internacionals presents en el país.

Un cas diferent és el d'Irlanda, on la minoria protestant era majoritàriament favorable a la pertinença d'Irlanda al Regne Unit. L'oposició interna a la secessió va ser desigual a l'illa depenent de la concentració territorial d'aquesta minoria que era majoritària només al nord de l'illa. Les seves possibilitats d'articulació política estaven determinades pel sistema electoral majoritari, que impedia que al sud de l'illa els unionistes obtinguessin

pràcticament cap representant (Northern Ireland Elections, 2006). L'oposició política a la independència de l'illa va tenir lloc al Parlament de Westminster perquè Irlanda no tenia un parlament propi reconegut pel Regne Unit. Dins de l'illa el conflicte es dirimia bel·licosament entre les milícies dels partidaris de la secessió i els que ho eren a favor de la unió, aquests amb l'ajuda de les forces armades i policials estatals (Kenny, 2004, p. 30; O'Donoghue, 2019, p. 5). Davant de la creació de l'Estat Lliure d'Irlanda, els unionistes de l'Úlster varen optar per donar suport a la partició de l'illa, solució que preferien a pertànyer a un estat irlandès independent, malgrat que això suposés "l'abandonament" dels protestants britànics del sud de l'illa (Hansard, 1803-2005).

Les minories terceres, depenent de la seva proporció i de la seva concentració regional, poden estar articulades políticament i poden reaccionar de forma contrària a la secessió en defensa dels seus drets civils o culturals, si pensen que el nou estat no els tindrà en compte, però també poden reaccionar en cerca dels seus propis interessos nacionals apel·lant a fórmules irredemptistes o a una nova secessió com a solució de sortida sobretot si aquestes minories tenen un alt índex de concentració territorial com demostra Batta (2021, p. 77). És el cas de Moldàvia, on les minories russo-ucraïnesa i gagaüsa varen protagonitzar secessions internes. Tant en el cas de Gagaúsia com de Transnístria, la voluntat inicial no era la de formar un tercer estat independent sinó el mantenir-se dins de l'estat matriu i per això es comença proclamant repúbliques autònomes dins de l'URSS, rebutjant la independència de Moldàvia però sense plantejaments que inicialment anessin més enllà (Chinn i Roper, 1998, p. 94). No és fins l'esfondrament de l'URSS quan aquests territoris, o les elits que els governaven, veuen la seva finestra d'oportunitat de mantenir una estructura similar a la d'un estat, dels quals només Transnístria ha perdurat mentre que Gagaúsia es va reincorporar a la república moldava poc després de la secessió.

Finlàndia és un cas gairebé únic en el conjunt dels casos estudiats en aquesta tesi pel fet que tenia una minoria tercera important (11,6%), la suecoparlant, articulada políticament en un partit ènic segons els criteris de Chandra (2011) que va estar a favor de la independència de Finlàndia i va lluitar a favor de la independència tant per la via política com per la militar. Seria possible d'argumentar que, tractant-se d'un partit conservador d'extracció burgesa, els sueco-parlants veiessin com una amenaça per als seus interessos la possibilitat que Finlàndia s'incorporés a la Rússia bolxevic, però el cert és que la minoria sueca de Finlàndia tampoc no va voler aprofitar el procés de formació del nou estat finlandès per fer reivindicacions irredemptistes¹⁵⁰ sinó que es va mostrar lleial al nou estat tal com estava concebut per la majoria epònima, que a més d'incloure el suec com un dels idiomes oficials del nou estat també va reconèixer i legitimar les institucions sueques a Finlàndia (Jussila, 1999). Posteriorment a la independència de Finlàndia, el Partit Suec ha estat sempre en el govern de l'estat (Westinen, 2015, p. 43).

En altres processos secessionistes, les minories terceres no es varen posicionar radicalment en contra de la formació del nou estat sinó que varen aprofitar per provar de

¹⁵⁰ Amb l'excepció de les Illes Åland (Joenniemi, 2014, p. 83).

bastir el seu propi projecte nacional o per avançar en el reconeixement dels seus drets nacionals. És el cas de Macedònia, on la principal minoria no era la sèrbia sinó l'albanesa que ja abans de la independència s'havia mobilitzat per reclamar institucions culturals i educatives en el seu idioma. Durant el procés secessionista, els albanesos de Macedònia se'n varen desentendre malgrat que els oferia l'oportunitat de deslliurar-se de la política nacionalista de Sèrbia que reprimia els moviments polítics albanesos a Kosovo i varen qüestionar l'existència de Macedònia i l'establiment d'unes fronteres que veien artificials. Els albanesos també varen boicotejar el referèndum d'independència de Macedònia i varen lluitar per la inclusió de la minoria albanesa com a integrant de l'estat macedoni en la nova constitució.

El projecte nacional dels albanesos de Macedònia era incorporar la zona nord-occidental de Macedònia a Kosovo, com a primer pas per a la creació d'una Gran Albània que unís tota la comunitat nacional albanesa dispersa en diversos estats de la zona. Amb aquest objectiu, pocs mesos després de la independència de Macedònia la minoria albanesa va organitzar un referèndum per a l'autonomia de la regió nord-occidental del país on la població albanesa és majoritària. El referèndum va rebre, malgrat ser il·legal i comptar només amb la participació de la població albanesa, un 74% de vots favorables i en aplicació dels resultats es va arribar a declarar una simbòlica República d'Il·líria (Daskalovski, 2004, p. 56). La lluita per a l'annexió a Kosovo va tenir el seu punt culminant amb el conflicte armat de 2001 i durant la guerra de Kosovo (Daskalovski, 2004; Rossos, 2008).

A Moldàvia, els gagaüsos varen proclamar també la seva pròpia república socialista soviètica manifestant el desig de romandre a la Unió Soviètica, considerant que el nou estat moldau i la seva política panromanesa era un risc per a la seva pervivència cultural.

5.2. Hipòtesi del caràcter ètnic dels partits contraris a la secessió

Una de les hipòtesis d'aquesta tesi és que l'oposició a la secessió des de l'interior de la regió secessionista prové principalment de partits ètnics i, de fet, és la conseqüència de la confirmació de la hipòtesi anterior segons la qual només existeixen partits que s'oposin a la secessió en aquelles regions secessionistes que no siguin ètnicament homogènies.

Hi ha diferents raons per oposar-se a la secessió més enllà de la resistència a un canvi radical que pot ser vist de forma positiva per aquells que desitgen la secessió com eminentment negativa pels que s'hi oposen. En els casos estudiats en aquesta tesi la raó principal per oposar-se a la secessió és l'amenaça potencial pels drets de les minories invertides en el nou estat, especialment l'accés a la ciutadania del nou estat i els drets lingüístics i culturals que els són propis. Altres raons, que romanen ocultes, són la possible pèrdua de privilegis per part de les elits econòmiques i polítiques que sovint instrumentalitzen la qüestió ètnica.

Per a la caracterització d'un partit com a ètnic o no ètnic¹⁵¹ combinaré diversos criteris que em permetran consolidar informació dispersa a les diferents bases de dades i la bibliografia. El principal criteri serà el que exposa Chandra (2011) basat en el nom del partit, origen ètnic dels vots, composició ètnica dels seus quadres, etc. per la raó que la majoria de partits no apareixen a les bases de dades que a l'apartat de metodologia he exposat que faria servir per a valorar l'evolució dels partits contraris a la secessió i els seus successors al llarg del temps. MARPOR (Völkens et al., 2021) només inclou democràcies europees a partir de 1948, per la qual cosa Irlanda no hi és inclosa pel criteri temporal, ni tampoc els partits contraris a la secessió d'Estònia, Letònia (per les dues repúbliques bàltiques les primeres dades corresponen a 1992), i Moldàvia (la primera dada és de 1994) per raó que les primeres eleccions realment democràtiques varen tenir lloc després de les secessions respectives. Kosovo no està inclosa tampoc dins de l'abast de MARPOR. Per tant, només és possible de tenir dades de Macedònia i Montenegro, referents als partits que es varen oposar a la secessió en el *momentum* de culminació del procés secessionista i serà també pels únics que es podrà calcular els índexs d'etnoregionalisme basat en la combinació de diferents variables de MARPOR proposats per Gadjanova (2015) i que he descrit a l'apartat de metodologia. Per raons de cobertura temporals, les dues edicions d'EPAC només ofereixen dades d'alguns dels partits de Montenegro i Kosovo.

Els resultats es resumeixen a la següent taula, de la qual s'han omès els partits ètnics representants de minories terceres que no són objecte d'estudi en aquesta tesi.

---

¹⁵¹ Amb aquesta dicotomia busco la simplicitat de la classificació.

Taula 17. Classificació dels partits contraris a la secessió com a ètnics o no ètnics. Elaboració pròpia a partir de diferents fonts.

<u>Nou estat</u>	<u>Party Facts</u>	<u>Partit</u>	<u>Sigles (EPAC)</u>	<u>MARPOR</u> ¹⁵²	<u>¹⁵³Etnoregionalisme</u>	<u>EPAC 2011</u>	<u>EPAC 2017</u>	<u>Chandra</u>	<u>Ètnia</u>
Irlanda	7273	Irish Unionist Alliance	IUA	No inclòs	-	No inclòs	No inclòs	Ètnic	Protestants
Estònia	6803 (PCUS)	Intermovement (PCUS)	-	No inclòs	-	No inclòs	No inclòs	Ètnic	Russos
Estònia	7245	Unió de Consells de Col·lectius de Treballadors, OSTK (PCUS)	OSTK	No inclòs	-	No inclòs	No inclòs	Ètnic	Russos
Letònia	-	Interfront (PCUS)	-	No inclòs	-	No inclòs	No inclòs	Ètnic	Russos
Moldàvia	6503	Edinstvo-Unitate (PCUS)	-	No inclòs	-	No inclòs	No inclòs	Ètnic	Russos
Moldàvia	-	Unió de Consells de Col·lectius de Treballadors, OSTK (PCUS)	OSTK	No inclòs	-	No inclòs	No inclòs	Ètnic	Russos
Macedònia	5765	Aliança de Forces Reformistes de Macedònia	SRSM	Liberal	4,268	No inclòs	No inclòs	No ètnic	-
Macedònia	1088	Partit dels Iugoslaus de Macedònia	SJM	Liberal	11,764	No inclòs	No inclòs	No ètnic	-
Montenegro	3645	Partit Popular	NS	Ètnic	1,040	Sense dades	Sense dades	Ètnic	Serbis
Montenegro	5486	Partit Popular Serbi	SNS	Ètnic	9,692	Sense dades	Sense dades	Ètnic	Serbis
Montenegro	3104	Partit Socialista Popular de Montenegro	SNP CG	Ètnic	11,957	Sense dades	Sense dades	Ètnic	Serbis
Montenegro	5487	Partit Serbi Democràtic	DSS	Ètnic ¹⁵⁴	-	Sense dades	Sense dades	Ètnic	Serbis
Montenegro	-	Llista Sèrbia	SL	Ètnic	-	Sense dades	Sense dades	Ètnic	Serbis
Kosovo	3249	Partit Liberal Independent	SLS	No inclòs	-	Ètnic	Ètnic	Ètnic	Serbis
Kosovo	-	Nova Democràcia	ND	No inclòs	-	Ètnic	Sense dades	Ètnic	Serbis
Kosovo	8278	Partit Popular Serbi	SNS	No inclòs	-	Sense dades	Sense dades	Ètnic	Serbis
Kosovo	-	Partit Serbi de Kosovo i Metohija	SKMS	No inclòs	-	Sense dades	Sense dades	Ètnic	Serbis
Kosovo	3245	Partit Democràtic Serbi de Kosovo i Metohija	SDSKIM	No inclòs	-	Ètnic	Sense dades	Ètnic	Serbis
Kosovo	-	Aliança de Socialdemòcrates Independents de Kosovo i Metohija	SNDSKIM	No inclòs	-	Sense dades	Sense dades	Ètnic	Serbis

¹⁵² Corresponent al programa electoral del partit en les eleccions que varen donar lloc al parlament que va consumir la secessió.

¹⁵³ El valor que apareix a la taula pels índexs d'etnoregionalisme es calcula en base al programa electoral del partit en les eleccions que varen donar lloc al parlament que va consumir la secessió, segons els criteris de Gadjanova (Gadjanova, 2015).

¹⁵⁴ Es tracta d'una escissió de l'NS que va tenir lloc el 2003.

Després de l'anàlisi a través de les diferents bases de dades explicades en el capítol de Metodologia, es fa evident que la majoria de partits que es varen oposar a la secessió i a la formació d'un nou estat eren partits ètnics amb l'única excepció, a Macedònia, de l'Aliança de les Forces Reformistes (SRSM) i del Partit dels Iugoslaus de Macedònia (SJM) que estan classificats per MARPOR com a partits liberals i que segons els criteris de Chandra els podem classificar com a no ètnics.

Dintre del sistema de partits iugoslau, l'SRSM destacava per la seva oposició a Milošević i també per estar en contra de les divisions ètniques i per defensar la visió d'una Iugoslàvia moderna, liberal i amb economia de mercat alhora que federal i multinacional i ètnicament inclusiva (Glaurdić et al., 2022, p. 6). El valor relativament elevat d'etnoregionalisme (4,268) podria ser degut a les promeses de reconeixement de la nació macedònia que l'SRSM va fer durant la campanya electoral, la qual cosa confirmaria tant la seva visió federal i integradora com l'enfocament no ètnic del seu programa electoral malgrat que els seus votants a les eleccions de 1990 varen ser principalment macedonis (Glaurdić et al., 2022, p. 4) en un sistema de partits molt etnicitzat.

L'efímer Partit dels Iugoslaus de Macedònia (SJM), el qual si apliquem el criteri de Chandra (2011) respecte del nom del partit hauríem de considerar com a no ètnic perquè precisament l'adscripció ètnica "iugoslava" era la utilitzada per aquells ciutadans de qualsevol de les repúbliques de Iugoslàvia que no es volien identificar amb cap de les denominacions ètniques (sèrbia, croata, musulmana, eslovena, macedònia) perquè buscaven una identitat que fos comuna a tots els ciutadans de la Iugoslàvia multinacional (Burg i Berbaum, 1989, p. 549). El seu programa electoral per a les eleccions de 1990, disponible a MARPOR, afirma que l'SJM s'adreça a "tots els ciutadans que es declaren com a iugoslaus i que senten que pertanyen a Iugoslàvia més enllà del seu gènere, edat i religió", la qual cosa reafirma la seva voluntat de superar els criteris ètnics (Lehmann et al., 2022). L'SJM té un valor elevat d'etnoregionalisme que aniria en línia amb una idea federalista de l'estat en el qual Macedònia tingués un major reconeixement nacional, com defensa en el seu programa electoral en el qual demana igualtat per a totes les repúbliques de Iugoslàvia en un estat federal que les uneixi amb independència de criteris ètnics (Lehmann et al., 2022).

A les eleccions irlandeses de 1918, l'*Irish Unionist Party* va obtenir la gran majoria dels seus vots (87,5%) (Northern Ireland elections, 2006) i la totalitat dels seus escons al Parlament de Westminster als 6 comtats d'Irlanda del Nord que tenien majoria protestant i que posteriorment es varen separar del sud de l'illa per romandre dins del Regne Unit com a conseqüència de la formació de l'Estat Lliure d'Irlanda. La religió és un dels criteris que Chandra (2011) utilitza per definir un grup ètnic, aleshores podem classificar l'IUA com un partit ètnic perquè obtenia la majoria dels seus vots d'un grup de població al qual s'adreçava de forma específica.

A Estònia, els moviments Intermovement i la Unió de Consells de Col·lectius de Treballadors (OSTK), i a Letònia el moviment Interfront, poden ser considerats ètnics perquè varen ser votats majoritàriament, i quasi de forma exclusiva, per la minoria russa

de les dues repúbliques (Taagepera, 1993, p. 195; Ginkel, 2002, p. 425). Els 3 moviments coincidien en el rebuig a les propostes que les llengües oficials de les repúbliques bàltiques fossin les epònimes i defensaven que el rus fos també llengua oficial. Un altre argument a favor de la seva catalogació com a moviments ètnics és la composició ètnica dels seus quadres, que era majoritàriament rus. Per exemple, en el congrés fundacional d'Intermovement, només 11 dels 742 delegats eren estonians (Dunlop, 1993, p. 137) i entre els dirigents dels moviments Interfront i Intermovement hi havia oficials en actiu i retirats de l'Exèrcit roig estacionat a les repúbliques bàltiques i directius de les grans empreses estatals soviètiques (Lieven, 1993, p. 103). Per tant, els moviments esmentats complirien diversos dels criteris que Chandra considera per classificar un partit com a ètnic. En primer lloc, el posicionament explícit en defensar una política lingüística que inclogués el rus com a llengua oficial i després les evidències que varen obtenir els seus vots majoritàriament de la població russa i els seus líders i quadres eren també majoritàriament d'origen rus. Una dada addicional que reforça la classificació d'Interfront com a moviment ètnic és que a la Sessió del Soviet Suprem estonià que va restaurar la independència de la república la majoria de diputats que estaven absents de la sessió havien estat escollits en àrees de majoria russa i tenien cognom rus (Rahvusrhiiv, 2021) la qual cosa també satisfaria un dels criteris de Chandra (2011) per considerar un partit com a ètnic.

A Moldàvia, Edinstvo-Unitate i l'OSTK poden ser considerats ètnics perquè complien més d'un dels criteris de Chandra (2011) donat que els seus quadres eren majoritàriament russos, tot i tenir líders moldaus (Melvin, 1995) i votats pels ciutadans d'aquesta ètnia. Els dos moviments varen posicionar-se virulentament en contra que el romanès fos la llengua oficial del país i que s'abandonés l'alfabet ciríl·lic per a escriure'l en favor de l'alfabet llatí (Crowther, 1994, p. 343).

La independència de Montenegro va posar fi a l'Estat Unió de Sèrbia i Montenegro després de la celebració d'un referèndum acordat i tutelat per la comunitat internacional. En aquest cas, i igual que en els altres processos de secessió que ja havien tingut lloc anteriorment en el que havia estat Iugoslàvia, els partits que s'havien oposat a la independència (SNP, Partit Popular Socialista de Montenegro; NS, Partit Popular; i SNS, Partit Popular Serbi, que s'havien presentat en la coalició electoral Junts pel Canvi; i el DSS, Partit Democràtic Serbi) es varen absentar de la sessió en la qual es va aprovar la Declaració d'Independència com a resultat del referèndum que s'havia celebrat anteriorment (Acta de la sessió del 10 de juliol de 2006). MARPOR qualifica l'NS i l'SNS com a partits ètnics segons els seus programes electorals de 2002 i l'SNP com a socialdemòcrata. Respecte a l'SNS, Zuber i Džankić (2017, p. 218) esmenten que “un cop assolida la independència abandona els seus postulats ètnics” de la qual cosa es desprèn que prèviament a la independència els mantenia. Pel que fa al DSS, es tracta d'una escissió de l'NS posteleccions i, per tant, està inclòs dins la categoria d'ètnic per MARPOR. També és l'únic dels quatre partits juntament amb l'SNS que té la paraula “serbi” en el nom la qual cosa el qualifica com a ètnic segons un dels criteris de Chandra per considerar un partit com a ètnic (Chandra, 2011).

Pel que fa a l'índex d'etnoregionalisme d'aquests partits, només l'SNP compliria el criteri de Gadjanova (2015) per considerar que fa crides ètniques en el seu programa electoral amb un valor d'11,957, mentre que l'NS obté un valor límit d'1,404 que indica un determinat focus en aspectes ètnics. Revisant els seus programes electorals per a les eleccions de 2006, l'SNP fa nombroses apel·lacions a la identitat sèrbia com l'església ortodoxa sèrbia i l'idioma serbi i advoca pel manteniment de l'Estat Unió de Sèrbia i Montenegro atribuint al govern del DPS una política d'intoxicació i manipulació en contra de la unió. L'NS també es declara partidari de mantenir la Unió Estatal de Sèrbia i Montenegro amb un cert grau d'autonomia per a Montenegro, reservant les competències essencials per al poder federal i reservant dret de veto per a les dues repúbliques en qüestions que afectin el seu territori i estatus però no hi ha cap referència a conceptes ètnics (Lehmann et al., 2022). Mentre que la major contribució a l'índex d'etnoregionalisme de l'SNP és una visió positiva del multiculturalisme, l'NS té en el suport a la descentralització, la major contribució al valor d'etnoregionalisme.

L'última secessió de les incloses en aquesta tesi va ser la de Kosovo el 2008, tot i que el camí de la secessió és diferent de la resta perquè és l'únic cas dels estudiats en aquesta tesi que no partia de la condició de ser un protoestat sinó que tenia la consideració de ser una província de Sèrbia, malgrat que disposava d'un parlament regional, i tenir drets reconeguts en la constitució iugoslava però que havien estat suspesos en els anys anteriors a l'esclat de la revolta albanesa. La independència s'assoleix després d'un conflicte bèl·lic amb Sèrbia que va comptar amb la intervenció armada de l'OTAN que doblega militarment Sèrbia i la força a la signatura d'un tractat de pau. En aquestes condicions, que feien difícil la reconciliació entre les dues parts bel·ligerants, era previsible que el sistema de partits a Kosovo estigués completament polaritzat entorn a la identitat ètnica de la seva població. A Kosovo, tots els partits són ètnics (Tansey, 2007, p. 144) i en el cas dels partits ètnics serbis pràcticament tots inclouen la paraula "serbi" en el seu nom, complint així un dels criteris de Chandra (2011) per a categoritzar un partit com a ètnic. L'acord de pau va forçar la creació d'una assemblea parlamentària on es reserven escons a la minoria sèrbia i s'han de considerar, per tant, com a partits ètnics (Keil, 2018, p. 13) tots els partits que entren en el parlament en aquestes condicions.

Després d'aquesta anàlisi dels partits polítics que es varen oposar a la secessió dels països que aquesta tesi pren com a casos d'estudi, es conclou que majoritàriament es tractava de partits ètnics. Aquesta evidència s'ampliaria si la tesi inclogués l'estudi dels partits ètnics del que considerem minories terceres i que també es varen oposar a la secessió, com els partits albanesos de Macedònia, els gagaüsos de Moldàvia o els hongaresos d'Eslovàquia. L'única excepció al caràcter ètnic dels partits que es varen oposar a la secessió va ser a Macedònia, on tant l'SJM com l'SRSM feien crides en els seus programes electorals a mantenir la unió amb el que restava de Iugoslàvia

El caràcter ètnic dels partits contraris a la secessió en els casos estudiats en aquesta tesi posa de relleu l'existència d'un conflicte ètnic que havia quedat desdibuixat durant els períodes autoritaris presecessió i que la clivella secessió-unió va fer ressorgir amb força.

En les següents seccions analitzaré l'evolució dels partits que es varen oposar a la secessió en l'escenari polític del nou estat. Aquesta anàlisi és una de les contribucions importants de la tesi perquè es centra en l'anàlisi postsecessió d'uns partits que han merescut poca atenció de la literatura sobre la secessió.

5.3. Evolució del posicionament ètnic dels partits contraris a la secessió i el disseny institucional dels nous estats

En aquesta secció es respondrà a la pregunta de recerca de la tesi *“Com s'adapten els partits contraris a la secessió particularment en relació amb el seu posicionament ètnic en el sistema de partits polítics dels casos de secessió exitosa que donen lloc a estats democràtics?”*.

La resposta a aquesta pregunta es basa en dues hipòtesis que he anat verificant en els apartats anteriors:

1. *aquelles regions secessionistes que són ètnicament i culturalment homogènies i que, consumada la secessió, esdevindran un estat nació, no tindran partits contraris a la secessió.*

2. *si la regió secessionista té una minoria ètnica que sigui dominant en l'àmbit de l'estat matriu i prou nombrosa per poder-se articular políticament a la regió secessionista, és probable que hi hagi partits que es manifestin contraris a la secessió i, en aquest cas, els partits contraris a la secessió seran partits ètnics.*

Identificats els partits que es varen oposar a la secessió (unitats d'estudi) dins dels casos d'estudi i classificats com a partits ètnics o no ètnics, és interessant de veure'n l'evolució tant des del punt de vista de continuïtat dins la vida política del nou estat com del manteniment dels seus postulats ètnics en l'escenari postsecessió. La tercera hipòtesi d'aquesta tesi és que si els nous estats tenen un disseny institucional inclusiu en l'escenari postsecessió, els partits contraris a la secessió ètnics evolucionaran cap a posicionaments no ètnics, mentre que si la legislació que regula els drets de les minories és excloent, els partits que s'havien oposat a la secessió mantenen un posicionament ètnic. És una verificació en el cas concret d'aquesta tipologia de partits, de la variació en la subhasta ètnica en funció de l'adaptació a una nova realitat política i legislativa que ha creat unes noves minories que necessiten articular-se políticament.

Tal com s'ha relatat de forma breu en el capítol 4, els partits contraris a la secessió varen tenir diversos camins un cop consumada la secessió. En primer lloc, alguns varen ser prohibits per la legislació del nou estat com a mesura defensiva en base a les actuacions dels partits en contra del nou estat. En segon lloc, alguns d'aquests partits desapareixen de l'escenari polític parlamentari del nou estat, per la raó òbvia que no aconseguen prou vots per tenir representació com a conseqüència del sistema electoral o canvis en les clivelles principals del nou estat (Bakke i Sitter, 2013, p. 1). També va haver-hi una opció de sortida per als partits contraris a la secessió que va consistir en la creació d'estats “de facto” de major o menor durada com a mesura radical de rebuig a la secessió. Finalment, altres partits, en canvi, tenen permanència en

l'escenari polític parlamentari del nou estat, ja sigui a través d'aliances, coalicions, transformacions, etc. És en aquests casos que es farà una anàlisi ètnica de l'evolució del seu posicionament ètnic, com a mesura de si la clivella temporal creada per la qüestió secessionista queda enrere i els partits contraris a la secessió, o els seus successors prenen una orientació no ètnica; o hi ha una rebaixa en la subhasta ètnica.

5.3.1. Prohibició

La prohibició de partits polítics en els sistemes democràtics és un tema controvertit perquè afronta un dels principis de la democràcia: que qualsevol ideal polític pot defensar-se de forma democràtica. Per altra banda, és possible, i la història en té exemples, que determinats partits o caps d'estat autoritaris arribin al poder guanyant uns comicis i, un cop han assolit el poder, desmantellin les estructures democràtiques de l'estat per instaurar un sistema no democràtic.

La continuïtat del règim democràtic és un dels objectius dels governs d'un estat que només es sol explicitar quan es considera que el sistema democràtic està en risc. De la mateixa manera que cal mantenir les forces armades sota un control democràtic per garantir que aquells que poden exercir el monopoli de la violència no ho facin en contra del sistema de govern democràtic (Dahl, 2012, p. 180-183), els estats es doten d'eines jurídiques per protegir-se de les organitzacions polítiques que suposen una amenaça per a la continuïtat del sistema de govern democràtic. La crida a la consciència ciutadana i el vot informat no són garantia suficient per evitar l'amenaça que arribin al poder formacions que busquen la subversió del sistema democràtic. En el nivell més elevat del sistema polític democràtic existeixen, en alguns països, tribunals que garanteixen la protecció dels drets i interessos fonamentals de la ciutadania. Aquests tribunals, que no estan directament sotmesos al procés democràtic per tal de garantir la continuïtat de la seva funció, exerceixen una funció de vigilància essencial per a la garantia dels drets (Dahl, 1992, p. 138-141).

Tot i que enfocat, per la urgència del moment, a la prevenció del feixisme a les democràcies europees, Loewenstein (1937) va instaurar el concepte de democràcia militant com el conjunt de mesures que un estat democràtic pren per tal d'evitar que les llibertats democràtiques siguin eliminades per moviments o partits antidemocràtics que arribin al poder utilitzant precisament les condicions democràtiques d'accés al poder. Si les democràcies consolidades necessiten mesures de protecció sembla obvi pensar que les noves democràcies que apareixen en aquesta tesi com a casos d'estudi també en necessitaran (Bourne i Casal Bértoa, 2017, p. 4) especialment si l'oposició a la secessió ha estat de forma extraparlamentària, violenta i coercitiva més enllà del que seria una lícita resistència civil.

La forma més radical de prohibir un partit és decretant-ne la dissolució, la qual cosa comporta que no pugui participar a les eleccions, la pèrdua dels seus càrrecs públics, la confiscació dels seus béns i la criminalització dels seus líders (Bourne i Casal Bértoa, 2017, p. 5). És una mesura extrema que es va aplicar al Partit Comunista de la Unió

Soviètica de forma comuna a totes les repúbliques ex-soviètiques en el moment de l'esfondrament de l'URSS amb l'acusació d'haver organitzat el cop d'estat de Moscou de 1991 i per amenaçar la consolidació dels nous estats (Casal Bértoa, 2017, p. 20). Pel que fa als partits comunistes republicans, Letònia va prohibir el Partit Comunista de Letònia (LKP) que s'havia mantingut lleial al PCUS (Aasland, 1994, p. 218). A Estònia es va prohibir el PCUS però no el Partit Comunista d'Estònia, que havia donat suport a la independència (Taagepera, 1993, p. 203). Un cas a part és el de Moldàvia que va prohibir el Partit Comunista de la República de Moldàvia (PCRM) tot i no haver donat suport al cop d'estat reaccionari de Moscou. De fet, la prohibició dels antics partits de govern autoritaris o dels seus successors a les noves democràcies és un fet comú tot i que, per exemple, la majoria de repúbliques ex-iugoslaves ni Kosovo¹⁵⁵ no varen prohibir la Lliga dels Comunistes de Iugoslàvia ni, a excepció de Croàcia, cap partit ètnic serbi (Bourne i Casal Bértoa, 2017, p. 13).

El que sí que va ser comú a les repúbliques bàltiques va ser la prohibició dels moviments reaccionaris i antiseccionistes (Interfront, JCWC, Intermovement, Edinstvo, OSTK) que varen donar suport als organitzadors del cop d'estat de Moscou de l'agost de 1991 i que en el període immediatament anterior a la independència varen ser actius en la defensa de l'*statu quo* soviètic. Anteriorment, Intermovement i les OSTK a Estònia, i Interfront a Letònia, havien pres part activa en les agressions rebudes per part de les forces especials de l'URSS el desembre de 1990 (Taagepera, 1993, p. 189-192). Majoritàriament, els moviments antisecció de l'interior de les repúbliques bàltiques varen utilitzar accions de resistència pacífica i de desobediència civil però també va haver-hi alguns atemptats incruents amb bombes (Taagepera, 1993, p. 200) i altres actuacions situats en el límit de la resistència no violenta i la desestabilització del nou estat com irrupcions a les seues institucionals (Taagepera, 1993, p. 179), i creació d'institucions paral·leles (Melvin, 1995, p. 46).

A Moldàvia es va prohibir el partit ètnic regional Gagauz-Halki que, al novembre de 1989, va començar a crear estructures d'estat pròpies i va arribar a proclamar en un congrés al qual varen assistir més de 600 delegats, la voluntat de la nació gagaüsa de crear una República Autònoma Socialista Soviètica dins de Moldàvia (Zabarah, 2012, p. 185). Mesos després, els seus diputats varen abandonar el parlament moldau i varen crear la República de Gagaúcia l'agost de 1990 (Webster, 2008 p. 134; Sato, 2009, p. 143) amb la voluntat de mantenir-la unida a la Unió Soviètica (Chinn i Roper, 1998) en una mostra de rebuig a la política nacionalista i panromanesa del govern del Front Popular. Gagauz-Halki va ser il·legalitzat per atemptar contra la integritat territorial de Moldàvia, i els seus 10 parlamentaris varen ser desposseïts dels seus escons (Webster, 2008, p. 135). En canvi Edinstvo-Unitate no va ser prohibit perquè, més enllà de les actuacions d'alguns grups i individus, el moviment no es va comprometre amb la secció interna que va acabar amb la formació de la república de Transnístria (P.

---

¹⁵⁵ És probable que la tutela internacional jugui un paper en el fet que això hagi estat així, especialment en els casos de Kosovo.

Negura, comunicació personal, 19 d'abril de 2021) ni va donar suport públic al cop d'estat de Moscou d'agost de 1991 (Melvin, 1995, p. 70).

5.3.2. Desaparició

Els casos estudiats en aquesta tesi són, majoritàriament i amb l'excepció d'Irlanda, casos en els quals es fa una doble transició: la nacional, culminant un procés secessionista amb la formació d'un nou estat, i la democràtica, amb el pas d'un estat autoritari a un sistema de govern democràtic i d'un sistema de partit únic a un sistema multipartidista. Les dues transicions són causa suficient perquè el sistema de partits del nou estat necessiti un període més o menys llarg per a la seva consolidació i, en aquest context, és normal que alguns partits obtinguin resultats variables en les eleccions parlamentàries. La desaparició de la política parlamentària com a resultat d'unes eleccions és el criteri que farà servir a la tesi per considerar un partit com a desaparegut, encara que pugui tenir continuïtat a la vida extraparlamentària. Aquest criteri s'estén als seus partits successors i a les coalicions electorals de les quals pugui formar part.

Tal com hem vist en el capítol 4, només es donen dos casos en els quals els partits que es varen oposar a la independència desapareixen per manca de suport electoral (Irlanda i Macedònia) i un altre cas (Estònia) en el qual els partits contraris a la secessió no tenen successor.

En el cas d'Irlanda, la raó per la qual cap dels partits favorables a mantenir la unió amb el Regne Unit obtingués representació parlamentària va ser la combinació del sistema electoral majoritari i la baixa concentració de població protestant al sud de l'illa després de la formació de l'Estat Lliure d'Irlanda, que va seguir decreixent fins arribar a ser el 60% del que havia estat abans de la partició, degut a la migració de protestants cap a Irlanda del Nord i la resta del Regne Unit (Hart, 1996, p. 93). A partir de la partició d'Irlanda, els antics partidaris de la unió que havien quedat al sud d'Irlanda es varen decantar electoralment pels partits nacionalistes irlandesos partidaris del Tractat amb el Regne Unit, mentre que l'Aliança Unionista Irlandesa va continuar la seva activitat política a Irlanda del Nord amb el nom de Partit Unionista (*Unionist Party*, UP) fins a l'actualitat.

A Macedònia, en el moment de la declaració de la Independència de la república, hi havia una posició popular majoritària a favor de la secessió com es desprèn del resultat de la votació de la sessió que només va comptar amb 4 vots en contra i 97 de favorables entre els 101 diputats presents sobre un total de 120 elegits. Malgrat que l'acta no permet establir quins varen ser els diputats que varen votar en contra ni quins eren els absents, els únics partits que s'havien posicionat a favor del manteniment de la Federació Iugoslava eren el Partit dels Iugoslaus de Macedònia (*Stranka na Jugoslovenite vo Makedonija*, SJM), i la Lliga de Forces Reformistes (*Sojuz na Reformski Sili Makedonija*, SRSM), la branca macedònia de la plataforma reformista del primer ministre iugoslau Ante Marković (Casal Bértoa i Taleski, 2016, p. 3).

Malgrat que a les eleccions de 1990 i 1994 el sistema electoral de Macedònia era el majoritari, no hi ha evidències que aquesta fos la causa de la desaparició de l'SJM, sinó que diferents fonts indiquen que ja no va concórrer a les eleccions (Dr. Carlos Flores Juberías, comunicació personal, 8 de desembre de 2022). A les eleccions de 1990, l'SJM havia aconseguit un exigü 1,5% dels vots amb un programa completament centrat a defensar el manteniment de la federació iugoslava (Lehmann et al., 2022) que esdevenia completament obsolet el 1994 quan es varen celebrar les primeres eleccions postsecessió. En aquell moment, Eslovènia ja havia consolidat la seva independència, la guerra continuava a Croàcia i Bòsnia i Hercegovina; i el nou estat ja havia estat reconegut per l'ONU el 1993. En canvi, l'SRSM es va transformar en el Partit Liberal i va continuar dins del sistema de partits macedoni, com es descriurà més endavant.

La llei de ciutadania d'Estònia va deixar fora del dret del sufragi passiu i actiu la immensa majoria de població no titular d'Estònia. A les primeres eleccions postsecessió, la majoria de votants russos que s'havien oposat a la secessió varen quedar fora del cens electoral per efecte de la llei d'accés a la ciutadania i tampoc hi havia cap opció política al parlament que defensés els drets de la minoria russa (Lieven, 1993), conseqüència lògica de la diminuta porció de l'electorat que hi podia ser sensible. El nou govern estonià va incentivar la formació de moviments polítics russos moderats (Moviment Democràtic Rus i Assemblea de Representants Russos) que servissin de base a la minoria russa per adaptar-se a la realitat del nou estat i a un sistema democràtic i liberal. Aquests moviments moderats varen servir de base per a la posterior formació de partits polítics ètnics russos però que no es poden considerar hereus d'aquells que es varen oposar a la secessió d'Estònia (Hallik & Pettai, 1999).

Adicionalment, Khrychikov i Miall (2002, p. 199) suggereixen que el sistema electoral estonià, proporcional amb llistes obertes i tres nivells d'agregació del vot, ha estat un dels factors que han afavorit la moderació ètnica dels partits a Estònia. Aquest sistema que permet que els electors seleccionin un candidat dins d'una llista oberta, facilita que els electors russos puguin votar els candidats de la seva minoria a les llistes de partits estonians. Aquesta possibilitat té un doble efecte en la polarització ètnica del sistema de partits: per una banda, els partits estonians tenen incentius per incloure candidats de la minoria russa a les seves llistes, la qual cosa fa moderar el seu discurs etnicista, adoptant una estratègia de *lateral unterbidding*; i alhora treu incentius a l'aparició de partits ètnics russos i limita la possibilitat d'èxits electoral als existents, com demostren les dades que indiquen que des de les eleccions de 2003 no hi ha cap partit que es pugui considerar ètnicament rus al parlament estonià.

5.3.3. Permanència en la vida política del nou estat

Un dels resultats possibles és que els partits que es varen oposar a la secessió romanguin a la vida política del nou estat, ja sigui en la seva versió original o bé que es transformin en altres partits. També és possible que adaptin el seu programa polític a la nova situació i que busquin el seu propi encaix en l'espai de competició política post-secessió. En aquesta adaptació, aquests partits poden continuar defensant un posicionament ètnic i, en aquells casos de concentració territorial de les minories, proposar encaixos de tipus autonòmic, federal o fins i tot confederal sense que això impliqui qüestionar la legitimitat del nou estat.

Els partits ètnics, com eren la majoria dels partits que es varen oposar a la secessió en els casos d'estudi d'aquesta tesi, tenen la dificultat afegida de la captació de nous votants fora de la seva esfera d'influència ètnica i per fer-ho cal que recorrin a propostes que rebaixin el focus sobre les polítiques ètniques ampliant-lo a altres dimensions polítiques. La seva transformació de partits ètnics a partits no ètnics ha de ser creïble però també ha d'estar avalada per les polítiques estatals adequades, que siguin integradores de les minories en el nou estat. En cas contrari, aquests partits mantindran la seva subhasta ètnica en defensa dels drets de les minories.

Aquest apartat de la tesi es centrarà únicament en els partits contraris a la secessió diferents dels partits ètnics de minories terceres, els seus successors i en les coalicions electorals en les quals aquests partits o els seus successors han format part i que han obtingut representació parlamentària a les eleccions postsecessió.

A Estònia, no hi ha cap partit que pugui considerar-se successor dels partits que es varen oposar a la secessió com a conseqüència de la prohibició tant del PCUS com de l'OSTK. Tot i així hi ha hagut diversos partits i coalicions electorals ètniques russes que han tingut com a objectiu la defensa dels drets de la minoria russa resident a Estònia especialment tot el referent al manteniment del rus en l'esfera pública i en el sistema d'ensenyament¹⁵⁶. En els primers anys després de la independència, hi havia un fort enfocament cap a la flexibilització de la llei d'accés a la ciutadania i demandes d'autonomia per a la regió de Narva. Les demandes d'autonomia varen finalitzar un cop es va fer evident que la voluntat d'autonomia de Narva era més un desig de les elits polítiques de la regió que no de la població, i que no tenia el suport del govern de la Federació Russa (Batta, 2021); o del fet purament institucional que la declaració d'inconstitucionalitat del referèndum no autoritzat sobre l'autonomia de la regió va ser ignorat per les autoritats regionals (Khrychikov i Miall, 2002, p. 196).

Aquests partits i coalicions no han obtingut mai representació parlamentària. A les primeres eleccions postsecessió a Letònia, alguns dels diputats russos que s'havien posicionat en contra de la independència formant el grup parlamentari Igualtat de Drets

---

¹⁵⁶ Partit Rus d'Estònia (*Vene Erakond Eestis*, VEE); La Nostra Llar és Estònia (*Meie Kodu on Eestimaa*, MKE); Partit d'Unitat Popular d'Estònia (*Eestimaa Ühendatud Rahvapartei*, EUR); Partit de la Constitució (*Konstitutsioonierakond*, KP); Partit d'Esquerres Estonià (*Eesti Vasakpartei*, EVP); Partit d'Esquerra Unida d'Estònia (*Eestimaa Ühendatud Vasakpartei*, EUV).

(*Ravnopraie*) al Soviet Suprem es varen presentar a les eleccions en una llista amb el mateix nom i incorporant-hi el nom en letó (*Līdztiesība, Ravnopraie*). MARPOR classifica Iguultat de Drets com a partit ètnic i segons el criteri de Gadjanova (2015) té un índex d'etnoregionalisme de 5,882, valor que l'inclou dintre de la categoria de partit ètnic. L'única variable que contribueix a aquest índex és la de suport a la descentralització (per301) perquè el seu programa electoral demanava autonomia per a la regió de Latgàlia, de majoria russòfona. El programa electoral redactat exclusivament en rus també reclamava l'“opció zero” per a l'obtenció de la ciutadania letona; és a dir que tots els residents permanents a la república amb anterioritat al 4 de maig de 1990, tinguessin la ciutadania garantida i això queda reflectit en un valor d'11,765 en la variable de suport a la flexibilització a la llei de ciutadania (per2023). El programa també defensava un estat multicultural on es respectessin els drets de totes les minories i cultures de Letònia (Lehmann et al., 2022). Iguultat de Drets va obtenir 7 escons i el 5,76% dels vots (Döring et al., 2022).

El fet que el programa electoral estigués redactat únicament en rus (Lehmann et al., 2022), la qual cosa evidencia que s'adreçava principalment a la població russòfona, per la qual cosa compliria també un dels criteris de Chandra (2011) per considerar Iguultat de Drets un partit ètnic.

A les eleccions de 1993, també es va presentar Harmonia Nacional (*Saskana Latvija, SL*), un partit que va obtenir el seu major suport entre els russòfons més joves que havien pogut accedir a la nacionalitat, els quals veien els antics dirigents d'Iguultat de Drets com a personatges del passat autoritari soviètic, oposats a les polítiques modernitzadores (Aasland, 1994, p. 237). El programa de l'SL per a les eleccions de 1993 està redactat només en rus i apel·la a una flexibilització de la llei d'accés a la ciutadania (per2023) (Lehmann et al., 2022). L'SL va aconseguir 13 escons (12% dels vots). En el seu programa per a les eleccions de 1995, també redactat únicament en rus, l'SL ja no esmenta l'accés a la ciutadania en el seu programa electoral com a proposta malgrat que la legislació sobre l'accés a la ciutadania no havia evolucionat cap a la flexibilització dels requeriments per poder-hi accedir. A les eleccions de 1995, l'SL va aconseguir 6 escons i un 5,5% dels vots. A les eleccions de 1998, el seu programa electoral és en letó, la qual cosa és prou significativa i es defineix com el partit “dels ciutadans letons i dels no ciutadans”, es posiciona en contra de la discriminació als no ciutadans i torna a reclamar la flexibilització dels requisits per accedir a la ciutadania letona (per2023) i que es garanteixi l'accés al vot i a la propietat dels no ciutadans (Lehmann et al., 2022). En aquestes eleccions l'SL va arribar a obtenir 16 escons i un 14,12% dels vots.

El 1995 es va formar el Partit Socialista de Letònia (*Latvijas Sociālistiskā partija, PSL*), considerat el partit successor del Partit Comunista de Letònia-PCUS (Ishiyama, 2001, p. 845). El PSL va aconseguir 5 escons a les eleccions del mateix any. El seu programa electoral (Lehmann et al., 2022) estava redactat exclusivament en rus i té un índex d'etnoregionalisme elevat (6,977) degut a les demandes de descentralització (per301) i a la defensa del multiculturalisme que, en el seu programa electoral, es

concreten a demanar la revisió de la llei d'accés a la ciutadania letona, i al dret dels ciutadans a escollir la seva identitat nacional, així com de rebre ensenyament en totes les llengües que es parlaven a la república (Lehmann et al., 2022).

El 1998 el PSL no va obtenir representació parlamentària i el 2002 es va unir a l'SL i el que restava de l'aleshores extraparlamentari Igualtat de Drets per formar la coalició electoral Pels Drets Humans en una Letònia Unida (*Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā*, PCTVL) que va obtenir 25 escons (Döring et al., 2022). El programa del PCTVL per a l'any 2002, escrit ara només en letó, té un valor molt elevat d'etnoregionalisme (9,678) degut sobretot a les propostes descentralitzadores (per301) i reclama que el rus sigui oficial a les poblacions on un mínim del 20% dels habitants el tinguin com a idioma propi i segueix insistint en la flexibilització de la llei d'accés a la ciutadania i a garantir l'educació pública en rus (Lehmann et al., 2022). Els dos partits successors dels que s'havien oposat a la secessió de Letònia eren, onze anys després de la secessió, dos socis menors en una coalició electoral que s'adreçava a la minoria russa (Higashijima & Nakai, 2016, p. 138) i que mantenia el caràcter ètnic malgrat que MARPOR classifica el PCTVL com a coalició socialdemòcrata.

La coalició es va tornar a presentar a les eleccions de 2006 i 2010 i en les dues va obtenir 6 escons, probablement degut al fet que una escissió de l'SL va originar Harmonia Centre (*Saskaņas Centrs*, SC). El programa electoral del PCTVL per les eleccions de 2006 insisteix en l'oficialitat del rus a les poblacions on la minoria russòfona sigui com a mínim del 20% de la població resident, i també proposa que el rus pugui ser utilitzat en tots els nivells del sistema educatiu i en les relacions amb l'administració. Es segueix insistint en la fi de la discriminació cap als no ciutadans pel que suposa d'erosió democràtica i reclama que puguin votar a les eleccions municipals (Lehmann et al., 2022). Tot i així, desapareixen les referències a la flexibilització en els requeriments per poder accedir a la ciutadania letona, tot i que no hi havia hagut cap millora legislativa en aquest àmbit des de 1998 (Batta, 2021, p. 22). En aquest programa electoral l'índex d'etnoregionalisme baixa fins al 3,39 (Lehmann et al., 2022), fet que suggereix una progressiva integració en el sistema nacional de partits i un abandonament progressiu de la subhasta ètnica en els seus programes.

La coalició PCTVL es va mantenir fins a les eleccions de 2010 en les quals no va obtenir representació (Döring et al., 2022). L'edició d'EPAC (Szöcsik i Zuber, 2015) que abasta les eleccions letones de 2010, també considera com a partit ètnic el PCTVL perquè tots els seus candidats eren russòfons, la qual cosa coincideix amb els criteris de Chandra (2011) per considerar ètnic un partit a partir de l'homogeneïtat ètnica dels seus quadres i candidats.

El PSL es va unir a l'SC a les eleccions de 2006, 2010 i 2011 en les quals va obtenir respectivament 17, 29 i 31 escons esdevenint així un dels majors partits de Letònia, votat majoritàriament, però no exclusivament, pels ciutadans russòfons. En el seu programa de 2006, les referències a altres idiomes diferents del letó són de forma indirecta i l'únic que s'esmenta és el propi de la regió de Latgàlia, com a part de la riquesa cultural del país. Pel que fa a l'existència dels no ciutadans, es proposa que

l'estat els faciliti l'accés a la ciutadania i es reclama el seu dret a vot a les eleccions municipals alhora que es proposa l'abolició de les discriminacions en l'accés a la funció pública i a determinades posicions. En el programa de 2010, l'SC eleva el to respecte a la situació dels no ciutadans i proclama que tots els residents a Letònia durant el període soviètic tenen dret a la ciutadania letona; en canvi sembla haver abandonat la defensa de l'ús de la llengua russa i encoratja tots els residents a fer servir el letó. Per les eleccions de 2011, en el programa de l'SC no hi ha cap referència o proposta respecte de les situacions lingüística i de ciutadania, sinó que s'encoratja els altres partits a superar les diferències i a enfocar-se en la superació de la crisi econòmica i comença a definir-se com a partit socialdemòcrata (Lehmann et al., 2022). El 2014, el PSL va abandonar la coalició i va desaparèixer electoralment.

L'SC va tornar a canviar el seu nom el 2014 pel d'Harmonia Social Demòcrata (*Sociāldemokrātiskā partija "Saskaņa"*, SDPS). El programa de l'SDPS per les eleccions de 2014 es basa pràcticament en qüestions econòmiques i no conté cap referència a les qüestions lingüístiques o d'accés a la ciutadania que els seus predecessors havien anat proposant en els seus programes electorals en un grau d'intensitat minvant en cada convocatòria. En el programa electoral per les eleccions de 2018, l'SDPS esmenta la necessitat de suprimir les discriminacions de base ètnica i les referències a qüestions idiomàtiques apareixen només en la seva proposta d'educació trilingüe que inclou el letó, la llengua pròpia dels estudiants pertanyents a una minoria, i una o dues llengües estrangeres (Lehmann et al., 2022).

Vint-i-tres anys després de la independència ja no quedava en actiu cap dels partits successors dels que s'havien oposat a la independència de Letònia. La minoria russa, però, continuava votant partits que defensaven els seus drets, si bé de forma més moderada a mesura que passava el temps, i que varen abandonar de forma completa les propostes per a la flexibilització de la ciutadania i les d'autonomia territorial, com es veu a les variables corresponents dels programes electorals que demostren que són temes que n'estan absents.

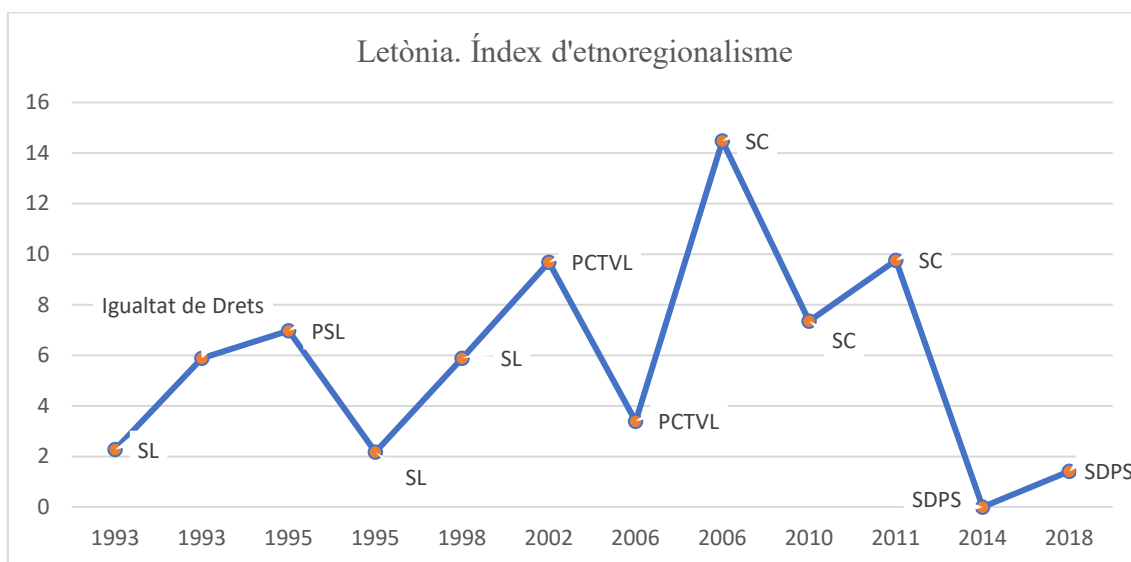
Actualment, la minoria russa vota de forma majoritària la darrera transformació d'Harmonia, Harmonia Socialdemòcrata (*Sociāldemokrātiskā partija "Saskaņa"*, SDPS), que ha estat el partit més votat en diferents eleccions parlamentàries però no ha aconseguit mai formar govern perquè els altres partits han aconseguit bastir aliances que li han barrat el pas al govern (Braghiroli & Petsinis, 2019, p. 8, 15). És un partit classificat per MARPOR com a socialdemòcrata i amb índexs d'etnoregionalisme inferiors al valor llindar de 2, segon els criteris de Gadjanova (2015), que no permeten classificar-lo com a partit ètnic però que és vist pels partits letons amb suspicàcia de tenir tendències "pro Kremlin" (Braghiroli & Petsinis, 2019, p. 2). De fet, des de la independència de Letònia el sistema de partits està etnicitzat i no hi ha partits que siguin votats alhora per letons i per russòfons (Nakai, 2014, p. 73) malgrat els esforços d'Harmonia d'evitar les proclames ètniques en els seus programes electorals.

No és possible de vincular la disminució de la subhasta ètnica dels partits votats per la minoria russa a una evolució inclusiva de la legislació letona perquè aquesta no ha

modificat els seus aspectes excloents des de l'any 1998 en què va haver de flexibilitzar els requeriments per accedir a la ciutadania de la república en alguns aspectes formals per poder accedir a la UE. Aquestes modificacions, però, no varen afectar qüestions que la minoria russa va rebutjar des de la independència de Letònia, com ara la necessitat de conèixer l'idioma letó o fer un jurament de lleialtat a la república.

En el gràfic següent exposo l'evolució de l'índex d'etnoregionalisme dels partits ètnics russos i dels votats majoritàriament per la minoria russa de Letònia on es veu clarament que, a partir de 2006, hi ha una estratègia d'*underbidding* per part d'aquests partits tal i com indica Gadjanova (2015, p. 317) com a causa de la moderació al llarg del temps dels valors de l'índex d'etnoregionalisme.

Gràfic 2. Elaboració de l'índex d'etnoregionalisme dels partits defensors de la minoria russa a Letònia. Elaboració pròpia a partir de les dades de MARPOR.

A Moldàvia, hi ha dues línies en la genealogia dels partits que es varen oposar a la secessió de la república. Per una banda hi ha Edinstvo, que no va ser prohibit com els seus moviments homòlegs de les repúbliques bàltiques perquè no va donar suport públic al cop d'estat de Moscou de l'agost de 1991. Per l'altra banda hi ha els dos partits que es poden considerar hereus del Partit dels Comunistes de la República de Moldàvia (PCRM): el Partit Socialista de Moldàvia (PSM), fundat el 1992 (March, 2006, p. 350; Ishiyama, 1998, p. 82) i el propi PCRM, que es va refundar el 1994 un cop va ser rehabilitat per la mesa del parlament moldau (March, 2006, p. 351). Queda exclòs de l'abast de la tesi, per ser un partit ètnic de minoria tercera, Gagauz-Halki.

Immediatament després de la independència els comunistes de la minoria russòfona urbana es varen mantenir fidels a Edinstvo i al PSM units electoralment en el Moviment Unitat per a la Igualtat de Drets (MUE) per a les eleccions de 1994. El programa electoral, redactat en moldau, reclama l'ús del rus com a llengua de comunicació de la ciutadania amb l'administració i que també sigui utilitzat en el sistema educatiu. També

reclama que es puguin fer servir l'ucraïnès, gagaús i búlgar en les zones on hi hagi una majoria de parlants d'aquestes llengües (Lehmann et al., 2022). L'èxit de la coalició, va obtenir 28 escons d'un total de 104 (Parlamentul Republici Moldova, 2023) i va ser la segona opció més votada, va tenir un pilar fonamental en la defensa del moldavianisme.

Les variables del programa electoral del MUE que fan referència a conceptes favorables a la descentralització (per301) i el multiculturalisme (per607) com per exemple la defensa de les llengües de les minories, especialment del rus per al qual demana un estatus de llengua de comunicació interètnica, tenen un pes molt important en el programa electoral superant el 25% del seu contingut, donant com a resultat un índex d'etnoregionalisme de 27,143 que amb el criteri de Gadjanova (2015) el classificarien com a partit ètnic. El MUE també complia un dels criteris de Chandra (2011) per ser considerat un partit ètnic donat que els seus candidats eren russos tot i que el lideratge estava en mans de moldaus (Bugajski, 2002).

El 1998, el MUE, el PSM i altres partits menors varen formar la coalició electoral Aliança d'Unitat Socialista, que no va obtenir cap escó (Adept, 2010). A les eleccions de 2001 el PSM i Edinstvo es varen incorporar a la coalició electoral Aliança Braghiș (BEAB) que va obtenir 19 escons (Adept, 2010) i va entrar al govern juntament amb el PCRM (Neukirch, 2001, p. 4). El seu programa electoral conté diverses referències als drets de les minories nacionals de Moldàvia, especialment pel que fa al seu ensenyament i proposa la creació d'una universitat estatal en rus i moldau (Lehmann et al., 2022). MARPOR classifica la coalició com a ètnica i això també ho avala el valor de l'índex d'etnoregionalisme del seu programa electoral que assoleix un valor de 7,407, encara que és molt menor que el programa electoral de 1994 del MUE.

L'Aliança ja no es va repetir a les eleccions de 2005 la qual cosa va suposar l'extinció de la successió electoral de l'Edinstvo-Unitate original que s'havia oposat a la independència de Moldàvia. El 2005 el PSM es va presentar amb el PSRM en la coalició electoral Patria Rodina (Adept, 2010) que no va obtenir representació tot i ser la coalició electoral guanyadora a Gagaúsia. Patria Rodina es presentava com una opció política compromesa amb la "construcció d'un estat moldau independent i la resolució del conflicte de Transnístria" (Patria Rodina, 2006). El seu fracàs electoral és també la prova que les polítiques moldavianistes aplicades pels diferents governs a partir de 1994 han estat exitoses. A partir de 2009 el PSM desapareix de la vida política de Moldàvia.

El 1993 es va refundar el Partit dels Comunistes de la República de Moldàvia que és un dels pocs partits hereus dels antics partits comunistes de les repúbliques de l'URSS que va retornar al poder sense sofrir cap transformació, a les eleccions de 1998, i es va mantenir en el poder fins al 2009 consolidant-se com un dels partits importants dins del sistema de partits moldau fins al 2019, quan ja no obté representació parlamentària. Gran part del seu èxit, almenys inicialment, va ser la seva visió molt més inclusiva que no tenien Edinstvo i el PSM, i basada en el moldavianisme, que el podia fer atractiu per als votants moldaus independentment de la seva adscripció ètnica (Johansson et al., 2011, p. 121).

Els antics votants d'Edinstvo-Unitate es varen anar decantant pel Partit Comunista de la República de Moldàvia (*Partidul Comuniștilor din Republica Moldova*, PCRM) que es feia seves les demandes contra la suposada etnofòbia i el panromanisme dels partits nacionalistes moldaus i defensava que Moldàvia havia de ser un estat “sobirà, independent, unit i indivisible” com a millor arma contra aquestes amenaces (March, 2006). El PCRM va incorporar la defensa del moldavianisme com a defensa tant contra el panromanisme dels hereus del Front Popular de Romania com contra els partits ètnics com Edinstvo-Unitate que s'adreçaven de forma gairebé específica a la minoria russa. El PCRM va guanyar les eleccions moldaves entre 1998 i 2014. Els seus programes electorals en aquest període tenen un valor d'etnoregionalisme que supera el llindar establert per Gadjanova (2015) per considerar un partit com a ètnic i estan compresos entre 2,174 l'any 2010, i 6,68 l'any 2005, excepte l'any 2001 en què el valor és inferior a 2¹⁵⁷. MARPOR el classifica com a partit socialista.

Aprofundint en els valors de les variables que componen l'índex d'etnoregionalisme es pot comprovar que en tot el període 1998-2014, el valor de la variable per602 (rebuig a l'estil de vida nacional) és zero com correspon a un partit nacionalista de caràcter estatal com el PCRM. Pel que fa a la variable per301 de suport a la descentralització, únicament té valors superiors a 2 l'any 2005; pel període entre 2009 i 2014 el valor és igual a zero. El valor de la tercera variable que contribueix a l'índex d'etnoregionalisme, per607 de visió positiva del multiculturalisme, té consignats valors en tot el període 1998-2014 que oscil·len entre 1,695 i 3,333.

És important ressaltar que malgrat que els índexs d'etnoregionalisme del PCRM indiquen que es tracta d'un partit ètnic, la revisió dels seus programes electorals entre 1998 i 2014 no assenyalen aquest caràcter i que els valors de les variables que componen l'índex d'etnoregionalisme responen a una de les mancances que la literatura atribueix a MARPOR respecte de la precisió d'assignació de les variables en allò referent a qüestions etnoculturals i etnopolítiques (Andrews i Money, 2009, p. 813). Per exemple, el valor de la variable per301 que indica el suport a la descentralització, per als programes de 1998, 2001 2005 del PCRM els únics pels quals MARPOR dona un valor diferent de zero a aquesta variable, s'assigna a quasifrases que fan referència al desenvolupament econòmic de les regions sense cap referència a criteris ètnics. En el programa de 1998 hi ha una referència als drets del poble gagaús reconeguts per la llei i a la resolució del conflicte amb Transnístria amb la voluntat de reintegrar el territori a Moldàvia i corregir “el desmembrament artificial” de l'estat. El programa de 2001 també fa una crida a la resolució pacífica del conflicte de Transnístria (Lehmann et al., 2022).

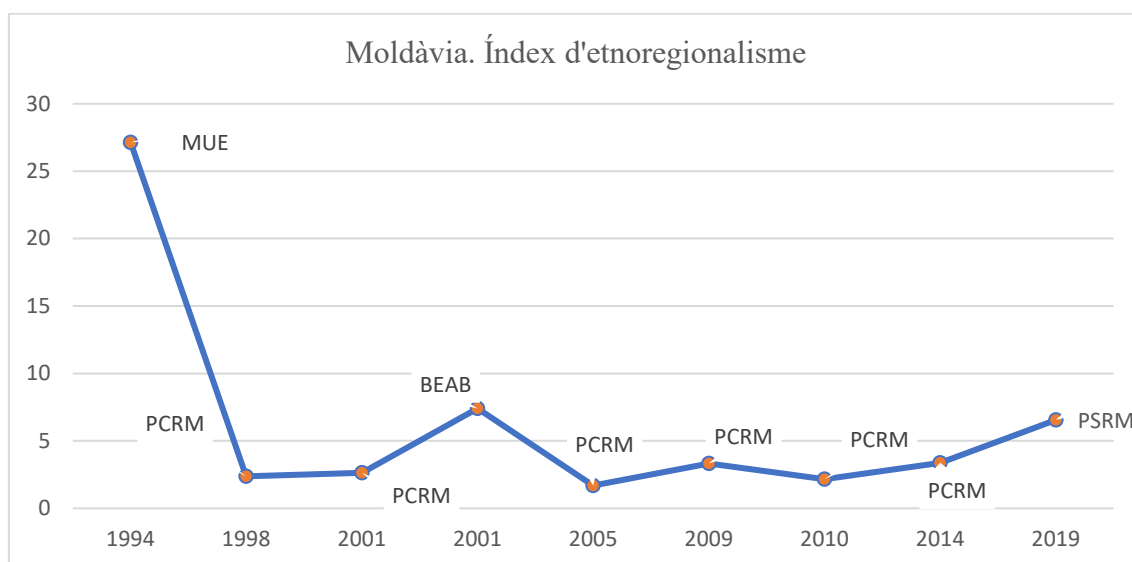
---

¹⁵⁷ A la revisió del programa electoral anotat del PCRM per l'any 2001 es va detectar que el document conté el programa del PCRM i el d'altres formacions polítiques, entre elles el de Ravnopraie, un partit minoritari ètnic rus que no va tenir representació parlamentària. Per tant, el valor de les variables pel PCRM no és fiable per aquest any i el vaig recalculat, obtenint un valor per a la variable per301 d'1,3 i de zero per a les altres variables que componen l'índex d'etnoregionalisme. Prenc aquest valor per a la tesi, en comptes del que resulta de calcular-lo amb els valors que apareixen a MARPOR que és 3,948.

El 1997 es va formar el Partit dels Socialistes de la República de Moldàvia (*Partidul Socialiștilor din Republica Moldova*, PSRM), escissió del PSM que no va aconseguir representació parlamentària fins al 2014, que va guanyar amb més del 20% dels vots i 25 escons amb un programa en què posa en relleu l'existència de l'amenaça de la unió amb Romania i clama per la prohibició de qualsevol manifestació favorable a la unió dels dos països, proposa un acostament a Rússia i rebutja els apropaments a la UE i l'OTAN. Hi ha una defensa en termes generals dels valors de la societat multiètnica i cap referència a l'ús de les llengües minoritàries (Lehmann et al., 2022). El seu programa electoral té un índex d'etnoregionalisme d'1,818 la qual cosa el situa per sota del valor llindar per ser considerat un partit ètnic (Gadjanova, 2015) i que segons la classificació dicotòmica d'aquesta tesi el considerarem un partit no ètnic.

El PSRM va revalidar la seva presència electoral el 2019 amb 35 escons. El seu programa de 2019 està escrit en moldau, malgrat que el nom del partit apareix a la capçalera en moldau i rus i s'hi critiquen diferents polítiques governamentals com la prohibició de la difusió de mitjans de comunicació de la Federació Russa i en canvi proposa la prohibició dels que facin propaganda per la incorporació de Moldàvia a Romania, i proposa que el moldau passi a ser la llengua estatal i el rus tingui l'estatus de llengua de comunicació interètnica (Lehmann et al., 2022). L'índex d'etnoregionalisme del programa electoral té un valor de 6,565, la qual cosa l'identifica com a partit ètnic.

Gràfic 3. Elaboració de l'índex d'etnoregionalisme dels partits successors dels que es varen oposar a la secessió de Moldàvia. Elaboració pròpia a partir de les dades de MARPOR.

La legislació moldava és moderadament excloent respecte de la minoria gagaüsa, especialment pel que fa a la possibilitat de crear partits polítics propis, que és pràcticament nul·la pels requeriments que exigeix la Llei sobre Partits i altres Organitzacions Sociopolítiques (Legislationline, 2022). Pel que respecta a la legislació sobre els idiomes de la república i el seu reconeixement, la constitució moldava reconeix i protegeix el rus i altres idiomes parlats al país malgrat que l'únic idioma

oficial és el moldau escrit en alfabet llatí. L'elevació del rus a idioma cooficial ha estat el cavall de batalla dels partits successors dels partits contraris a la secessió, reflectint-se en els valors elevats dels índexs d'etnoregionalisme dels seus programes electorals. Sense canvis legislatius respecte a això, la moderació amb el temps de l'índex d'etnoregionalisme des que el PCRM i el PSRM varen liderar l'escena política moldava caldria buscar-la en altres variants explicatives, sobretot en la defensa del moldavianisme com a nou nacionalisme que actua com a contrapès de la russofília de part de la població, del nacionalisme gagaús i, especialment del pan-romanisme.

Macedònia és l'únic cas dels que apareixen en aquesta tesi en què l'oposició a la secessió va venir de partits no ètnics, si excloem els partits albanesos que he classificat com a partits de minories terceres, no inclosos a la tesi. El Partit dels Iugoslaus de Macedònia va desaparèixer del mapa polític del país a les primeres eleccions post-secessió, a les quals ni tan sols es va presentar. En canvi l'Aliança de Forces Reformistes de Macedònia (SRSM) es va transformar en el Partit Liberal (*Liberal Partija*, LP) (Jovevska et al., 2003, p. 3) que va ser un partit menor en el sistema de partits macedoni, exceptuant els resultats obtinguts a les eleccions de 1994, en les quals va obtenir 27 escons, resultat que va estar influït pel boicot electoral del VMRO-DPMNE, un dels dos partits majoritaris a Macedònia, a la segona volta de les eleccions (Kasapović, 2010, p. 1273). El 1997, l'LP es va fusionar amb el Partit Democràtic (*Demokratska Partija*, DP) per formar el Partit Liberal Democràtic (*Liberalno-demokratska Partija*, LDP) (Wojnicki, 2016, p. 164) fins que dos anys després, l'LP es va refundar altre cop. Els dos partits varen concórrer separadament a les següents convocatòries electorals participant en coalicions electorals amb els dos partits macedonis majoritaris. Actualment, i des de les eleccions de 2016, l'LP és extra-parlamentari i l'LDP té una presència minoritària en el Parlament.

Els dos partits tenen índexs d'etnoregionalisme baixos, exceptuant l'LDP que en el seu programa electoral de 2008 i 2011 assoleix uns valors de 2,47 i 4,22 que indicarien un posicionament polític ètnic. Però revisant els programes electorals anotats que apareixen a MARPOR (Lehmann et al. 2022), aquests valors provenen precisament de la defensa del multiculturalisme i de la denúncia de qualsevol mesura discriminatòria a la societat macedònia. No es pot considerar, doncs, que responguin a plantejaments ètnics, sobretot provenint de partits amb una trajectòria no ètnica.

A Montenegro els partits que es varen oposar a la independència de la república varen ser el Partit Socialista Popular (SNP), el Partit Popular Serbi (SNS), el Partit Popular (NS) i el Partit Democràtic Serbi (*Demokratska Stranka Srbije*, DSS). El debat sobre la independència de Montenegro va suposar una clivella temporal que va substituir la clivella governamental centrada en el relleu del DPS en el poder. Els ciutadans que s'identificaven com a montenegrins s'alineaven a favor de la independència mentre que aquells que es consideraven ètnicament serbis preferien conservar la unió de Sèrbia i Montenegro. L'SNP, que havia estat el principal partit del bloc unionista, va abandonar les qüestions ètniques després del referèndum (Zuber i Džankić, 2017, p. 218) i es va centrar en les qüestions socioeconòmiques i a aconseguir treure el DPS del poder.

Aquells dels seus votants que s'identificaven com a serbis varen passar a votar l'SNS, que va formar la coalició anomenada Llista Sèrbia (*Srpska Lista*, SL) juntament amb l'NS i el Partit Radical Serbi (*Srpska Radikalna Stranka*, SRS), amb un clar perfil ètnic (Bugajski, 2002).

A les eleccions de 2009, la SL transformada en Nova Democràcia Sèrbia (*Nova Srpska Democracija*, NOVA) va obtenir 8 escons amb un programa basat especialment en les mesures econòmiques i inversions en infraestructures (Todoric et al., 2018). En aquestes eleccions, l'SNP, que ja havia abandonat els seus plantejaments ètnics, va obtenir 16 escons, en el que seria el seu millor resultat fins a la data en les convocatòries electorals a les quals ha concorregut en solitari.

En aquestes eleccions, l'SNP té un fort component etnoregional en el seu programa segons els criteris de Gadjanova (2015), principalment pel suport a la descentralització (per301) i per les referències positives al multiculturalisme (per607). La revisió del seu programa anotat a MARPOR (Lehmann et al., 2022) permet verificar que totes les referències que s'atribueixen a la variable per302 són referències al desenvolupament de l'administració local mitjançant la transferència de més competències i no se'ls pot donar un caràcter ètnic. Pel que fa a la variable per607, les referències en el programa són de caràcter general, sense cap referència explícita a cap altra minoria que no sigui la romaní, per a la qual demana una especial protecció de la seva llengua. Un cop ajustats els càlculs, l'índex d'etnoregionalisme té un valor d'1,58 pel programa de l'SNP per a les eleccions de 2009, la qual cosa és compatible amb el que s'exposa en la literatura (Zuber i Džankić, 2017, p. 218) sobre l'abandonament dels seus postulats ètnics un cop es va consumir la secessió de Montenegro.

El programa electoral de la Coalició Clau per a aquestes mateixes eleccions té un valor de 4 de l'índex d'etnoregionalisme, però un cop revisat el programa electoral anotat a MARPOR (Lehmann et al., 2022) es repeteix el fet que els valors de la variable de suport a la descentralització (per301) s'han de modificar perquè la totalitat de les quasi-frases que té assignades fan referència al nivell municipal; i la meitat de les assignades a la variable per607 són referències a la diversitat multinacional i plurilingüística de la república, per la qual cosa el valor de l'índex d'etnoregionalisme queda molt a prop del llindar de 2 per ser considerat un partit ètnic.

A partir de les eleccions del 2012, la clivella ètnica va ser completament substituïda per la clivella governamental (Džankić, 2012, p. 55) i els partits serbis participen en coalicions electorals amb partits no ètnics¹⁵⁸ amb el principal objectiu de forçar la sortida del DPS del govern, que ostentava des del 2006. NOVA i l'SRS juntament amb altres partits menors i que no tenien un origen ètnic es varen afegir a la coalició Front Democràtic (*Demokratski Front*, DF) que va obtenir 20 escons. En aquestes eleccions l'SNP va obtenir 9 escons (Todoric et al., 2018). Per tant, són les primeres eleccions, 6

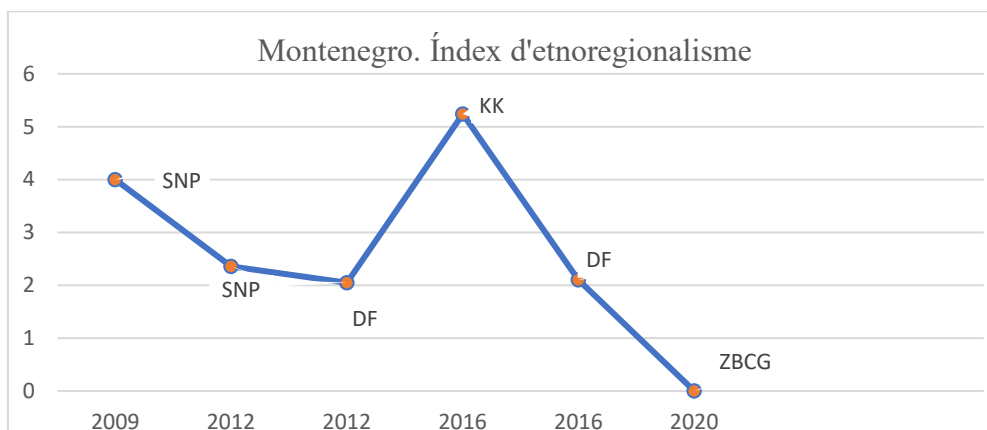
---

¹⁵⁸ El PzP (Pokret za Promjene), Moviment pels Canvis, s'havia manifestat com a neutral en la campanya pel referèndum del 2006 (Pokret za promjene. Program).

anys després del referèndum, on no hi ha partits serbis que es presentin a les eleccions amb un programa ètnic.

El 2016, l'SNP es va incorporar a la Coalició Clau (*Koalicija Ključ, KK*) que va obtenir 8 escons amb un programa electoral en el qual es proposava la “definició precisa dels pobles de Montenegro” i evitar qualsevol discriminació cap a les ètnies minoritàries així com equiparar els estatus de les llengües montenegrina i sèrbia i definir l'estatus legal de les altres llengües parlades a la república. El Front Democràtic, que en el seu programa electoral duia propostes molt semblants a la de la Coalició Clau pel que fa al reconeixement de les ètnies minoritàries i als estatus de les llengües, va aconseguir 18 escons. Malgrat els bons resultats electorals, cap d'aquestes coalicions no va aconseguir l'objectiu de derrotar electoralment el DPS, que es va mantenir en el poder fins a les eleccions de 2020, en les quals dues coalicions electorals, Pel Futur de Montenegro (*Za budućnost Crne Gore, ZBCG*) i La Nostra Nació és la Pau (*Mir je naša nacija, MJNN*), varen aconseguir formar govern juntament amb un partit cívic minoritari, l'Acció Reformista Unida (*Građanski Pokret Ujedinjena reformska akcija*). El ZBCG era participat per NOVA i l'SNP i va obtenir 27 escons amb un programa electoral sense cap referència a qüestions ètniques o lingüístiques sinó completament centrat en qüestions econòmiques i de relleu en el govern (Lehmann et al., 2022) i amb un índex d'etnoregionalisme de valor zero, reflectint un dels criteris de Gadjanova (2015, p. 317) per a l'evolució a la baixa de l'índex d'etnoregionalisme, que és la formació de coalicions amb partits més moderats

Gràfic 4. Elaboració de l'índex d'etnoregionalisme dels partits successors dels que es varen oposar a la secessió de Montenegro. Elaboració pròpia a partir de les dades de MARPOR.

Com hem vist en casos anteriors, a Montenegro també es compleix que a mesura que passen els anys postsecessió, l'índex d'etnoregionalisme es modera i els partits ètnics (o les coalicions en aquest cas) que es mantenen dins de la vida parlamentària fan un viratge cap a posicions no ètniques. I malgrat que existeixen, els partits ètnics radicals no aconseguen representació parlamentària. En el cas de Montenegro, la clivella governamental va substituir la clivella secessionista quasi immediatament després del referèndum i les coalicions electorals que es varen formar estaven compostes per partits

ètnics serbis moderats i per partits no ètnics, la qual cosa explica, d'acord amb Gadjanova (2015, p. 317), la disminució de l'índex d'etnoregionalisme. Les coalicions *all-catch* eren les úniques que podien derrotar el DPS, i l'única via possible per poder formar una coalició electoral amb possibilitats d'èxit era rebaixar la subhasta ètnica a través d'un *nonethnic counterbidding* que substituís la clivella ètnica per la clivella que delimitava els partidaris i detractors de Djukanovic.

Finalment, Kosovo representa un cas a part entre els estudiats en aquesta tesi. Kosovo, malgrat el continuat creixement en el nombre de països que el reconeixen com a estat, és un estat imposat. La composició ètnica de Kosovo i la seva pròpia formació com a estat sota tutela internacional que ha creat institucions d'autogovern i ha dirigit el procés de transició democràtica i de desenvolupament polític (Tansey, 2009), imposen la necessitat d'una democràcia consociacional en la qual les minories tinguin garantit el dret a la participació política i a la representació en el parlament. Malgrat els desitjos del govern kosovar i de la comunitat internacional, els partits serbis es neguen a participar a les eleccions i posen en relleu el greu problema d'estatalitat de Kosovo. La legitimitat de l'estat kosovar és negada internament per la minoria sèrbia, que desitja que Kosovo, la qual consideren una província de Sèrbia, s'hi reintegri. Per la seva banda, Sèrbia procura mantenir la seva influència a les zones frontereres on els serbokosovars són majoria.

La manca de legitimitat que, segons la minoria sèrbia, té l'estat kosovar es tradueix políticament en la no participació dels partits serbis a les institucions i en el boicot a les eleccions parlamentàries. El sistema electoral kosovar, i la seva constitució, reserva 10 escons als partits serbis que acaben essent ocupats per serbis que es presenten a les llistes de partits majoritaris dominats per albanokosovars o bé que l'administració internacional nomena de forma directa. Les dues opcions suposen un dèficit de representació de la minoria sèrbia a les institucions kosovars (Keil, 2018, p. 13; Mihajlović 2017, p. 71)

En canvi, els partits serbis mantenen els lligams amb Sèrbia, que no ha reconegut la independència de Kosovo, segueix considerant il·legal la declaració unilateral d'independència i manté la seva influència en la política kosovar a través del control dels partits serbis (Prelec i Rashiti, 2015). La resistència a la integració és més important entre els serbis que resideixen al nord de Kosovo, a la zona fronterera amb Sèrbia, que entre els que resideixen en altres zones i que tenen més incentius per a col·laborar amb les institucions kosovars (Keil, 2018, p. 11). La proximitat a Pristina, la capital kosovar, de les comunitats sèrbies del sud és un argument que Mihajlović (2017, p. 70) fa servir per explicar per què els partits del sud de Kosovo es senten "forçats" a integrar-se en el sistema polític del país, mentre que els partits del nord de Kosovo, propers a Sèrbia, tenen una tendència completament oposada i rebutgen la integració i mantenen els lligams amb Sèrbia. El mateix passa amb els partits serbis, mentre que els partits del nord de Kosovo eren extensions locals dels partits de Sèrbia, els de la resta de Kosovo eren independents i mostraven voluntat de col·laboració amb el nou estat kosovar (Prelec i Rashiti, 2015, p. 12).

Des de la proclamació de la independència de Kosovo, s'han celebrat 5 eleccions parlamentàries, totes avançades (Aliu i Abdullai, 2022, p. 68), fet que indica que el sistema polític kosovar no està estabilitzat, en part degut a la manca de participació política de gran part de la minoria sèrbia. A les primeres eleccions postsecessió de l'any 2020 varen obtenir representació parlamentària 4 partits serbis, el majoritari dels quals era l'SLS que va obtenir 8 escons. En aquest mateix any va aparèixer la Llista Sèrbia, una coalició electoral amb el suport del govern serbi i formada per partits que tenien la seu a Belgrad (Mihajlović, 2017, p. 70), que va obtenir 4 escons. A les eleccions de 2014, l'SLS es va integrar a la Llista Sèrbia (Prelec i Rashiti, 2015, p. 13) que des d'aleshores ha obtingut tots els escons reservats a la minoria sèrbia.

La Llista Sèrbia (*Srpska lista*, SL), principal partit de la minoria sèrbia, i que ha anat integrant la resta de partits ètnics serbis des de 2014 i que per tant el considerem el seu successor, consta a l'edició EPAC de 2017 classificada com a partit ètnic serbi amb un component regional important centrat en el nord de Kosovo. El valor de les variables (dom-mod=7 i sec=1) indica que està considerat un partit irredemptista que busca la secessió del nord de Kosovo per reintegrar-lo a Sèrbia.

També contribueix a la seva catalogació com a partit ètnic el compliment de diversos dels criteris definits per Chandra (2011) tant pel que fa al nom com pel fet d'obtenir els vots exclusivament de la minoria sèrbia de Kosovo, com per la seva estructura de quadres constituïda només per serbis i pel fet que els seus candidats també pertanyen només a la minoria sèrbia. Finalment, la disposició institucional kosovar que garanteix un nombre mínim d'escons a la minoria sèrbia i que des de 2014 s'assignen a la SL, és el darrer indicatiu que es tracta d'un partit ètnic serbi.

Kosovo constitueix l'excepció a la norma de la moderació del discurs ètnic que semblava complir-se en els altres casos degut al fet que Kosovo no és encara un estat consolidat i la seva legitimitat és molt qüestionada per la minoria sèrbia, concentrada al nord de Kosovo com a conseqüència del desplaçament de civils durant la guerra serbo-kosovar. L'experiència de violència interètnica entre les comunitats albanesa i sèrbia té sense cap mena de dubte una influència important en la resistència de la minoria sèrbia a acceptar la legitimitat de l'estat a Kosovo, i la dels governs kosovars a fer un desplaçament sincer de la legislació inclusiva. A instàncies de la comunitat internacional, el disseny institucional de Kosovo és altament inclusiu per a les minories, però això s'ha demostrat insuficient per a l'estabilitat política, degut a la posició de Sèrbia. Sèrbia no reconeix l'estat kosovar i pressiona la comunitat internacional perquè no reconegui Kosovo, la qual cosa impedeix un complet desenvolupament de Kosovo dins del sistema internacional d'estats; alhora Sèrbia proporciona a la minoria sèrbia de Kosovo serveis alternatius als kosovars, i també controla els partits serbis i els seus candidats.

La taula següent, d'elaboració pròpia, resumeix la caracterització com a ètnics o no ètnics dels partits successors dels que es varen oposar a la secessió de tots els criteris

utilitzats: índex d'etnoregionalisme de Gadjanova¹⁵⁹ (2015), classificacions de MARPOR i EPAC 2011 i 2017 i els criteris de Chandra recollits a partir de les dades que apareixen a la literatura sobre la composició dels quadres i composició de les llistes electorals.

---

¹⁵⁹ Pel PCRM de Moldàvia, el PL i PDL de Macedònia i el programa electoral de 2009 de l'SNP i el de 2016 per la Coalició Clau, ambdós de Montenegro, utilitzo els valors corregits després de revisar els programes electorals anotats de MARPOR (Lehmann et al., 2022).

Taula 18. Classificació dels partits contraris a la secessió, els seus successors i les coalicions de les quals han format part segons el seu caràcter ètnic o no ètnic. Elaboració pròpia.

<u>Nou estat</u>	<u>Party Facts</u>	<u>Partit successor</u>	<u>Sigles</u>	<u>MARPOR</u>	<u>Etnoregionalisme</u>	<u>EPAC 2011</u>	<u>EPAC 2017</u>	<u>Chandra</u>
Letònia	860	Igualtat de Drets	L	Ètnic	5,88	-	-	Ètnic (russos)
	588	Partit Socialista de Letònia (PSL)	LSP	Socialdemòcrata	6,98	No ètnic	-	Ètnic (russos)
	176	Pels Drets Humans en una Letònia Unida - 2002	PCTVL	Socialdemòcrata	9,68	-	-	Ètnic (russos)
		Pels Drets Humans en una Letònia Unida - 2006			3,39	Ètnic (2010) (russos)	-	Ètnic (russos)
Moldàvia	6503	Moviment Unitat per a la Igualtat de Drets	MUE	Socialista	27,14	Ètnic (russos)	No ètnic	Ètnic (russos)
	2269	Bloc Electoral "Aliança Braghîş"	BEAB	Ètnic	7,41	-	-	Ètnic (russos)
	2260	Partit dels Comunistes de la República de Moldàvia -1998	PCRM	Socialista	2,37	-	-	No ètnic
		Partit dels Comunistes de la República de Moldàvia - 2001			2,63	-	-	No ètnic
		Partit dels Comunistes de la República de Moldàvia - 2005			1,70	-	-	No ètnic
		Partit dels Comunistes de la República de Moldàvia - 2009			3,33	-	-	No ètnic
		Partit dels Comunistes de la República de Moldàvia - 2010			2,17	-	-	No ètnic
	Partit dels Comunistes de la República de Moldàvia - 2014			3,18	-	Ètnic (russos)	No ètnic	
Macedònia	2449	Partit Liberal	LP	Liberal	0	-	-	No ètnic
	171	Partit Demòcrata Liberal	LDP	Liberal	0 – 0,65	-	-	No ètnic
Montenegro	3104	Partit Socialista Popular de Montenegro - 2009	SNP CG	Socialdemòcrata	4	Ètnic (serbis)	Ètnic (serbis)	Ètnic (serbis)
		Partit Socialista Popular de Montenegro - 2012			4,10			Ètnic (serbis)
	3252	Nova Democràcia Sèrbia	NOVA	Ètnic	Sense dades	Ètnic (serbis)	-	Ètnic (serbis)
	6087	Front Democràtic - 2012	DF	Conservador	2,363	-	-	No ètnic
		Front Democràtic - 2016			2,124	-	-	No ètnic
	7624	Coalició Clau	KK	Socialdemòcrata	5,238	-	-	No ètnic
-	Pel Futur de Montenegro	ZCBG	Ètnic	0	-	-	No ètnic	
Kosovo	5499	Llista Sèrbia	SL	Sense dades	Sense dades	-	Ètnic (serbis)	Ètnic (serbis)

5.3.4. Formació de noves entitats territorials

En els casos d'estudi d'aquesta tesi, hi ha dos casos en què l'opció de sortida dels partits contraris a la secessió va ser el desplaçament de la seva activitat a dues entitats territorials noves creades a conseqüència del conflicte secessionista, si bé les característiques i el procés de formació d'aquestes dues noves entitats territorials és molt diferent. El primer cas és el de l'Aliança Unionista d'Irlanda que va continuar la seva activitat a Irlanda del Nord, amb el nom de Partit Unionista, després de la partició d'Irlanda. El segon cas, és el de l'OSTK que va contribuir a la secessió interna de la regió de majoria russa i ucraïnesa de la riba oriental del Dnièster, formant la República de Transnístria.

La partició és un mètode, molt discutit en la literatura, de resolució de conflictes ètnics o nacionals que O'Leary (2007, p. 888) defineix com "*a fresh border cut through at least one community's national homeland, creating at least two separate political units under different sovereigns or authorities*". La definició inclou l'adjectiu "*fresh*" per reforçar la idea de divisió d'un territori en dues parts mitjançant límits territorials no preexistents, però no deixa palès que la partició és proposada per un poder superior al del territori dividit i amb la participació limitada de les dues parts, independentment que un cop consumada la partició una de les parts, o les dues, esdevinguin estats independents. La partició es diferencia de la secessió perquè es tracta de la iniciativa d'un poder superior al del territori dividit mentre que la secessió és iniciativa de la regió secessionista que *pot* ser acceptada per l'estat matriu (O'Leary, 2017, p. 893).

La partició d'Irlanda tenia com a objectiu el garantir tant l'autonomia de nacionalistes com la dels unionistes d'Irlanda mitjançant l'establiment de dos parlaments diferents (Pinos i McCall, 2020, p. 3). La Government of Ireland Act que concedia l'autonomia a Irlanda establint dos parlaments diferents, tots dos sota la sobirania del rei d'Anglaterra, es va aprovar el 31 de març de 1920 a la Cambra dels Comuns del Parlament de Westminster. Els parlamentaris del Partit Unionista varen votar dividits: els diputats del sud de l'illa hi varen votar en contra, mentre que els del nord es varen abstenir de forma majoritària perquè hi veien una sortida pràctica: mantenir l'Ulster dins del Regne Unit i poder disposar del seu propi parlament (Hansard 1803-2005). Posteriorment, en la votació del Tractat Anglo-Irlandès, els unionistes de l'Ulster varen votar-hi en contra perquè rebutjaven frontalment formar part de l'Estat Lliure d'Irlanda. Poc després de la formació de l'Estat Lliure d'Irlanda l'Ulster l'abandonava i posava en marxa el seu propi Parlament decisió que mantenia l'Ulster dins del Regne Unit i consolidava la partició de l'illa.

Florea (2014, p. 791-792) defineix els estats *de facto* com "*a polity that belongs to (or is administered by) a recognized country, but is not a colonial possession; seeks some degree of separation from that country and has declared independence (or has demonstrated aspirations for independence, for example through a referendum or a "sovereignty declaration"; exerts military control over a territory or portions of territory inhabited by a permanent population; is not sanctioned by the government;*

performs at least basic governance functions (provision of social and political order); lacks international legal sovereignty; and exists for at least 24 months”.

La formació d'estats *de facto* és el recurs extrem al qual algunes minories nacionals recorren per a salvaguardar els drets que creuen que estan amenaçats pels nous governs nacionalistes que governen els nous estats. La majoria dels estats *de facto* tenen continuïtat territorial i són limítrofes amb els estats amb els quals comparteixen nacionalitat cultural. El fet que no siguin annexionats a aquests estats dels quals són altament dependents per a la seva viabilitat pot ser degut a interessos geopolítics de l'estat “patrocinador”¹⁶⁰ (*patron state*) per evitar conflictes amb la comunitat internacional, o amb el nou estat del qual la regió que ara forma l'estat *de facto* s'ha separat; o bé pels interessos de les elits polítiques que així s'asseguren una quota de poder que es veuria diluïda en cas que s'incorporés en un estat més gran (Caspersen, 2018).

La formació d'estats *de facto* en les regions on hi havia una concentració territorial de les minories, com per exemple la regió de Narva a Estònia, era una de les amenaces dels contraris a la secessió. De fet, l'esfondrament de l'URSS va propiciar la formació de diversos estats *de facto* com per exemple Abkhàzia, Ossètia del Sud, i Nagorno-Karabakh (Florea, 2014). Laitin (2001) suggereix que la presència o absència de rebel·lió regional a les repúbliques secessionistes soviètiques en el període 1989-1991 va ser dependent del suport que la possible rebel·lió podia rebre de l'URSS, la qual cosa explicaria per què, en el context d'aquesta tesi, es va poder consolidar la República de Transnístria però no la de Gagaúsia, ni tampoc va triomfar l'intent de crear una regió autònoma a Narva.

En el marc d'aquesta tesi hi ha només el cas de Moldàvia com a exemple d'aquesta via de sortida per als partits contraris a la secessió de la república. Abans que Moldàvia s'independitzés de l'URSS, el país va viure l'intent de creació de dos estats independents que tenien la voluntat de mantenir-se dins de la Unió Soviètica. Els dos intents varen tenir un èxit diferent: la República Autònoma Socialista Soviètica de Gagaúsia, creada pel partit gagaús Gagauz-Halki en defensa preventiva de la política panromanesa del Front Popular de Moldàvia, va tenir una vida efímera i es va reincorporar a la república moldava després que els dirigents gagaüsos rebessin prou garanties institucionals per a l'autonomia territorial (Patlis, 2018, p. 92); d'altra banda, la República de Transnístria¹⁶¹ (*Pridnestróvskaia Moldávskaja Respúblik, PRM*) segueix en el moment de redacció d'aquesta tesi com a estat *de facto*, sense reconeixement internacional.

A Transnístria, les minories russa i ucraïnesa, majoritàries a la regió, varen reaccionar negativament a les polítiques reformadores i panromanescs del govern del Front Popular. Després d'un període de vagues i en veure que la secessió de Moldàvia

¹⁶⁰ Un estat patrocinador és aquell que dona a l'estat *de facto* el suport i recursos necessaris per a la seva continuïtat (Caspersen, 2018, p. 374)

¹⁶¹ La legalitat moldava anomena el territori Unitat Territorial Autònoma amb Estatus Jurídic Especial de Transnístria (Legislationline, 2022).

respecte de l'URSS era inevitable, es va proclamar la República Socialista Soviètica Autònoma de Transnístria Moldàvia a l'agost de 1990, que no va ser reconeguda ni per Moldàvia ni per la Unió Soviètica. En la seva creació hi va jugar un paper clau l'OSTK (King, 2000, capítol 6) i els diputats al parlament moldau que havien estat escollits a la zona (Blakkisrud i Kolstø, 2011, p. 183) que mesos abans ja havien abandonat el parlament i algunes unitats d'Edinstvo-Unitate si bé, de forma oficial, el moviment en conjunt no s'hi va comprometre (P. Negura, comunicació personal, 19 d'abril de 2021).

Un any després, la regió va donar suport obertament al cop d'estat reaccionari a la Unió Soviètica, per la qual cosa l'oposició a les reformes polítiques de Gorbtxov s'afegia a l'oposició a la independència de Moldàvia “per raons culturals”. Transnístria va declarar la seva independència de Moldàvia però no de la Unió Soviètica (Blakkisrud i Kolstø, 2011, p. 183) el 2 de setembre de 1991 i va proclamar la República de Transnístria (*Pridnestróvskajaia Moldávskajaia Respúblik, PRM*) que va ser referendada majoritàriament per la seva població i va ser oficialment proclamada l'1 de desembre de 1991. Seguidament es varen començar a reforçar les estructures pròpies d'un estat amb la formació d'una assemblea parlamentària, milícies i l'emissió de moneda pròpia (Melvin, 1995, p. 64).

La descripció del sistema de partits a Transnístria i a Irlanda del Nord i la seva evolució no són l'objecte d'aquesta tesi més enllà d'assenyalar que la creació d'un estat *de facto* i un territori autònom fruit d'una partició varen ser la via de sortida de dos dels partits polítics que es varen oposar a la secessió.

La taula següent resumeix l'evolució dels partits que es varen oposar a la secessió descrivint si varen ser prohibits, si varen desaparèixer o si es varen transformar. També hi consten els partits successors en cas que en tinguessin.

Taula 19. Evolució dels partits contraris a la secessió. Elaboració pròpia.

<u>Nou estat</u>	<u>Party Facts</u>	<u>Partit</u>	<u>sigles (EPAC)</u>	<u>Evolució</u>	<u>Notes</u>
Irlanda	7273	Irish Unionist Alliance	IUA	Desaparició/Partició	Continuïtat a l'Ulster
Estònia	6803	Intermovement (PCUS)	-	Prohibició	Diversos partits ètnics minoritaris extraparlamentaris
Estònia	7245	Unió de Consells de Col·lectius de Treballadors (PCUS)	OSTK	Prohibició	
Letònia	-	Interfront (PCUS)	-	Prohibició- partits successors	Igualtat de Drets, Partit Socialista de Letònia, PCTVL
Moldàvia	6503	Edinstvo-Unitate (PCUS)	-	Continuïtat-transformació	MUE
Moldàvia	-	Unió de Consells de Col·lectius de Treballadors (PCUS)	OSTK	Secessió interna	-
Macedònia	5765	Aliança de Forces Reformistes de Macedònia	SRSM	Continuïtat-transformació	-
Macedònia	1088	Partit dels Iugoslaus de Macedònia	SJM	Desaparició	-
Montenegro	3645	Partit Popular	NS	Continuïtat-transformació	-
Montenegro	5486	Partit Popular Serbi	SNS	Continuïtat-transformació	-
Montenegro	3104	Partit Socialista Popular de Montenegro	SNP CG	Continuïtat-transformació	-
Montenegro	5487	Partit Serbi Democràtic	DSS	Continuïtat-transformació	-
Montenegro	-	Llista Sèrbia	SL	Continuïtat-transformació	-
Kosovo	3249	Partit Liberal Independent	SLS	Continuïtat-transformació	Llista Sèrbia

<u>Nou estat</u>	<u>Party Facts</u>	<u>Partit</u>	<u>sigles (EPAC)</u>	<u>Evolució</u>	<u>Notes</u>
Kosovo	-	Nova Democràcia	ND	Continuïtat-transformació	Llista Sèrbia
Kosovo	8278	Partit Popular Serbi	SNS	Continuïtat-transformació	Llista Sèrbia
Kosovo	-	Partit Serbi de Kosovo i Metohija	SKMS	Continuïtat-transformació	Llista Sèrbia
Kosovo	3245	Partit Democràtic Serbi de Kosovo i Metohija	SDSKIM	Continuïtat-transformació	Llista Sèrbia
Kosovo	-	Aliança de Socialdemòcrates Independents de Kosovo i Metohija	SNSDKIM	Continuïtat-transformació	Llista Sèrbia

6. CONCLUSIONS

L'objectiu d'aquesta tesi és descriure l'evolució dels partits que s'oposen a la secessió quan aquesta triomfa i apareix un nou estat en el sistema internacional, amb un sistema de govern democràtic. No és possible de bastir una única categoria de partits que responguin exclusivament a aquest posicionament polític i que tinguin el manteniment de la unió política i territorial amb l'estat matriu com a principal motiu en el seu ideari. Per aquesta raó i pel fet que l'abast de la tesi exclou els casos en els quals la qüestió de la secessió no està resolta, he escollit la denominació de partits "contraris a la secessió" davant la de "partits unionistes", que no té el matís de transitorietat que té el primer, i he mantingut la denominació unionista només per als partits d'Irlanda que eren partidaris de la permanència de l'illa dins del Regne Unit. Malgrat això, la majoria d'aquests partits compartien el tret comú de ser partits ètnics que deien que defensaven els interessos del grup ètnic majoritari en el conjunt de l'estat matriu i que esdevindria una minoria en el nou estat, entenent la denominació ètnica com a l'equivalent de minoria nacional.

La varietat en els processos de secessió estudiats a la tesi tant pel que fa al context històric i regional ha obligat a fer una definició no normativa de partits contraris a la secessió que inclogués aquells partits amb representació parlamentària que en la sessió parlamentària on es va proclamar la independència del nou estat, s'hi varen oposar ja fos votant-hi en contra o bé, abstenint-se o absentant-se de la sessió amb l'única voluntat d'impedir-ne l'aprovació i mantenir la unió amb l'estat matriu. Amb aquesta definició evito incloure com a partits contraris a la secessió alguns partits amb trajectòria pro-secessionista però que varen votar en contra de la declaració d'independència per raons procedimentals (Partit Socialdemòcrata finlandès, que volia una major associació de Finlàndia amb la Rússia bolxevic), per les conseqüències col·laterals (Partit Parlamentari Irlandès, que volia evitar la partició de l'illa) o per raons d'estratègia política (KDH eslovac, que prioritzava l'entrada a la Unió Europea).

El fet de no constituir una categoria de partits polítics ha fet que no hagin estat estudiats de forma conjunta per la literatura acadèmica sinó que han estat inclosos en els estudis dels sistemes de partits de cada país o regió europea; o, alguns d'ells han estat inclosos en altres categories com, per exemple, partits comunistes o partits ètnics. Des del punt de vista dels processos de secessió, aquests partits han estat estudiats de forma secundària i fins al moment de formació del nou estat. La novetat d'aquesta tesi inclou la compilació de tots els partits i moviments que es varen oposar a les secessions que varen tenir lloc a Europa en el període comprès entre els anys 1900 i 2008 i veure'n l'evolució, o bé la dels seus partits successors, en un període que s'allarga fins l'any 2020.

Dels 28 nous estats que apareixen a Europa a partir de 1900 com a conseqüència d'un procés de secessió, només 14 tenen un sistema de govern democràtic des de la seva plena sobirania o en un termini breu després d'assolir-la. Es tracta de Noruega (1905), Finlàndia (1917), Irlanda (1922), Islàndia (1944); un grup d'estats que neixen el 1991

en el marc de l'esfondrament de l'URSS (Estònia, Letònia, Lituània, Moldàvia i Ucraïna); Eslovènia (1991) i Macedònia (1993) en el context de dissolució de Iugoslàvia; Eslovàquia com a conseqüència de la dissolució pactada de Txecoslovàquia (1993); Montenegro (2006) com a resultat d'un referèndum pactat que va suposar la dissolució de l'Estat Unió de Sèrbia i Montenegro; i, finalment, Kosovo, el 2008.

La resta de nous estats que apareixen a Europa en el període comprès entre 1900 i 2008 són o bé el resultat d'un procés de descolonització, com per exemple, Malta, o bé hi ha un decalatge important entre la independència i la transició a la democràcia que dificulta la continuïtat del sistema de partits preexistent abans de la secessió.

Per a la mesura d'aquest decalatge he utilitzat una variable pròpia anomenada "decalatge (D)" que indica el temps transcorregut entre la secessió i la classificació del nou estat com a democràtic, que sol coincidir amb les primeres eleccions competitives postsecessió. La utilitat de la variable és descartar aquells casos de secessió que originen un sistema democràtic amb excessiva posterioritat a la formació del nou estat perquè aquesta condició perjudicaria la viabilitat dels partits polítics i crearia un biaix important en l'estudi dels partits polítics que es varen oposar a la secessió. He proposat un valor de 4 com a valor límit per a la variable D perquè un país sigui inclòs dins dels casos d'estudi de la tesi perquè és el període més habitual previst entre dues eleccions legislatives. Per tal de detectar casos en els quals pugui haver existit un període no democràtic postsecessió he establert un segon criteri consistent que el període màxim entre les darreres eleccions legislatives presecessió i les primeres eleccions postsecessió no excedeixi el període establert constitucionalment entre eleccions.

La identificació dels partits contraris a la secessió s'ha fet en base a la recerca sobre les dades que apareixen en les actes de les sessions parlamentàries en les quals els parlaments nacionals varen aprovar les resolucions de formació d'un nou estat, ja fos en forma de declaració de sobirania (Ucraïna i Eslovàquia), implementació dels resultats d'un referèndum d'independència (Macedònia i Montenegro), declaració d'independència (Eslovènia i Moldàvia), restauració de la independència (Estònia, Letònia i Lituània), dissolució de la unió de dos estats (Noruega), terminació d'un tractat d'unió (Islàndia) o la signatura d'un tractat (Irlanda) amb suport de la bibliografia sobre els processos de secessió de cadascun dels casos.

Els posicionaments a l'hora de votar que he emprat per a la identificació dels partits contraris a la secessió són els següents: en primer lloc, la posició més clara respecte de la sobirania que és el vot en contra de la proposta de declaració de sobirania; en segon lloc, la negativa a votar la proposta de declaració de sobirania, i en tercer lloc, l'absència deliberada de la sessió com a forma de protesta i d'oposició al que es preveia la decisió segura del Parlament favorable a la secessió, buscant una manca de quòrum que impedisís l'aprovació de la declaració en el parlament. La recerca sistemàtica d'aquestes dades ha necessitat l'anàlisi de documentació addicional perquè el posicionament dels partits polítics o dels grups parlamentaris no apareix de forma específica en tots els casos a les actes de les sessions parlamentàries.

Amb aquesta finalitat ha calgut recórrer a una varietat de documents que complementen les actes, com el registre de vots individuals amb o sense indicació del partit o grup parlamentari al qual pertanyia el votant i establint el vincle amb un partit a través del registre de grups parlamentaris dels parlaments en els seus webs o els seus arxius històrics; actes estenogràfiques en les quals els arguments exposats pels diputats en el debat anterior a la votació han ajudat a la identificació dels partits o parlamentaris individuals que varen votar en contra de les declaracions d'independència; referències al quòrum a l'inici de la sessió; o bé, fer una aproximació entre els vots negatius o les absències amb el nombre d'escons aconseguits pels partits que la literatura defineix com a contraris a la secessió.

Fins on sabem, no existeix una anàlisi d'aquestes fonts de dades primàries que permeti de determinar amb exactitud quina va ser la posició dels diferents partits representats a les assemblees en el moment d'adoptar els resultats dels referèndums d'independència o d'aprovar les declaracions de sobirania dels nous estats. És per això que aquesta part de la tesi la considero d'especial rellevància perquè constitueix una aportació única que completa els estudis sobre secessió amb un conjunt de dades inèdit que contempla un conjunt de partits, que no són homogenis ni pertanyen a una mateixa família de partits d'acord amb les classificacions tradicionals basades en la classificació ideològica i que en diferents èpoques i àmbits geogràfics varen actuar d'una forma comuna en els parlaments respectius: oposar-se a la secessió

Amb la metodologia sistemàtica utilitzada en la recerca s'ha obtingut un conjunt de dades agrupades des d'un punt de vista inèdit sobre un conjunt de partits polítics poc estudiat a la literatura i amb una perspectiva dinàmica que va més enllà del moment de la secessió i analitza la seva evolució electoral i de posicionament ètnic en l'escenari postsecessió. Aquestes dades podrien permetre la construcció un *dataset* sobre els casos d'estudi que pot ser d'utilitat en futurs treballs per aprofundir en l'anàlisi de moviments contraris a la secessió en regions en les quals existeixin moviments secessionistes i que pugui ser ampliat amb casos de secessió que no hagin estat exitoses fins al moment de manera que l'anàlisi comparada es vegi enriquida amb més contribucions.

El resultat d'aquesta part de la recerca metodològica és que en set dels casos d'estudi (Irlanda, Estònia, Letònia, Moldàvia, Macedònia, Montenegro i Kosovo) el procés de secessió va tenir l'oposició política organitzada de partits o de moviments que desitjaven mantenir l'*statu quo* i que l'aleshores regió secessionista romangués dins de l'estat matriu. Aquest treball sistemàtic de compilació de dades sobre els partits que es varen oposar a la secessió també suposa una aportació rellevant que es resumeix en l'Annex 3 i que pot tenir utilitat en recerques posteriors.

Identificats els casos i unitats d'estudi de la tesi, és possible de verificar la primera hipòtesi de la tesi que relaciona l'existència d'oposició a la secessió amb la complexitat de la societat de la regió secessionista i que formulo de la següent forma: "*aquelles regions secessionistes que són ètnicament i culturalment homogènies i que, consumada la secessió esdevindran un estat nació, no tindran partits contraris a la secessió*". La formulació d'aquesta hipòtesi és una adaptació dels postulats que Linz i Stepan (1996,

p. 29) fan sobre els problemes de l'estatalitat i la transició a la democràcia, amb l'aparició de moviments contraris a la secessió i de la demostració que fa Basta (2021, p. 33) que els moviments secessionistes només existeixen en els estats multinacionals.

Amb les dades sobre la composició ètnica en el període immediatament previ a la secessió, he demostrat que l'existència d'oposició a la secessió organitzada té lloc en aquelles regions secessionistes que tenen una heterogeneïtat ètnica elevada. He mesurat l'homogeneïtat amb dos criteris: el percentatge de població titular de la regió secessionista en el darrer cens previ a la secessió i, encara que amb algunes limitacions pel que fa a la cobertura temporal i geogràfica, l'Índex Històric de Fraccionament Ètnic (HIEF) més proper a la data de secessió del cas d'estudi segons la base de dades de Drazanova (2020). En els casos en els quals va existir una oposició política organitzada a la secessió, el percentatge de població titular en el darrer cens previ a la secessió és superior al 80% i l'HIEF és superior a 0,4.

Per tant, podem concloure que la presència de minories significatives afavoreix que apareguin moviments o partits polítics que s'oposin a la secessió. A la tesi hem fet una diferenciació de les minories respecte de la seva relació amb l'ètnia majoritària a l'estat matriu. La tesi s'ha centrat en l'articulació política de les minories invertides, aquelles que corresponen al mateix grup ètnic que la majoria de l'estat matriu, i que després de la secessió passen a ser una minoria en el nou estat. He deixat fora de l'abast, l'estudi d'aquelles minories que no pertanyen a la minoria de l'estat matriu i que són presents en percentatge significatiu a la regió secessionista i que sí que han estat objecte d'estudi acadèmic.

La rellevància de veure si els partits que s'oposaven a la secessió són partits ètnics o no, està en poder explicar l'evolució del seu posicionament ètnic a partir de la modificació de les seves estratègies al llarg del temps i la seva relació amb el disseny institucional del nou estat que és el que constitueix la base de la pregunta de recerca. L'explicació pot ser parcial perquè hi ha altres raons que influeixen en l'evolució d'aquests partits com ara el pes demogràfic de la minoria que representen, el seu grau de mobilització electoral o el sistema electoral. Un cop la secessió ha estat consumada, els partits que hi havien estat contraris poden adaptar-se a l'espai de competició política que es va configurant en el nou estat. Una de les evolucions possibles és la moderació de les proclames ètniques adoptant una posició més propera a la demanda d'autonomia cultural i/o de defensa dels drets de les minories (*lateral underbidding*) o bé la transformació gradual cap a ser un partit d'orientació no ètnica (*lateral bidding*) buscant el vot no només de la minoria que representava en l'escenari presecessió sinó també de la majoria nacional o d'altres minories (Zuber, 2013).

L'anàlisi del posicionament ètnic l'he feta, per aquells partits que ha estat possible, mitjançant l'anàlisi dels seus programes electorals que apareix a Comparative Manifesto Project, MARPOR (Volkens et al., 2021), fent servir el criteri d'etnoregionalisme definit per Gadjanova (2015) en base a la combinació de diferents variables que fa MARPOR del contingut dels seus programes electorals per identificar proclames

ètniques en els programes dels partits polítics seguint els postulats de Chandra (2011) que no tots els partits ètnics fan manifestacions explícitament ètniques sinó que poden estar dissimulades sota arguments aparentment més transversals i que anomena “senyals codificats”.

Els valors obtinguts directament per alguns partits presentaven contradiccions amb allò que la bibliografia assenyalava sobre els posicionaments dels partits confirmant dues crítiques que la bibliografia fa a MARPOR: l’alta dependència de l’ús de la metodologia que en fa cada analista i la impossibilitat de revisió de les codificacions per manca de recursos (Benoit i Laver, 2006, p. 101-102), i que els dominis no sempre s’adeqüen al camp d’estudi i cal crear subcategories que permetin una anàlisi més acurada a l’interès de la recerca (Andrews i Money, 2009, p. 813) especialment en el que fa referència a aspectes etnoculturals i etnopolítics (Protsyk i Garaz, 2010; Gadjanova, 2015). En aquests casos he analitzat el programa electoral anotat (document on consten l’assignació de les variables a cada “quasifrase”) revisant si contextualment feien referència a un aspecte ètnic o feien referència a algun altre aspecte que s’ajustava millor a una altra variable i recalculant el valor de la variable *i*, per tant, de l’índex d’etnoregionalisme per ajustar-lo millor al contingut del programa electoral.

Tot i que MARPOR també ofereix una classificació dels partits en famílies, la sistemàtica que utilitza presenta un inconvenient important en el cas que ens ocupa perquè la variable *parfam* (el valor 90 de la variable identifica els partits ètnics i regionalistes) s’assigna en el moment en què un partit entra per primer cop a la base de dades i “normalment no es canvia posteriorment” (Volkens et al., 2021, Codebook, p. 4) per la qual cosa no serà possible de fer-la servir com a variable útil per veure l’evolució del caràcter ètnic dels partits estudiats. A la recerca també he detectat diverses contradiccions entre la classificació que fa MARPOR d’alguns dels partits, amb el conjunt de criteris que he utilitzat i que es poden veure a les Taules 17 i 19 que suposa una limitació addicional a l’ús de les dades de MARPOR per als objectius d’aquesta tesi.

L’anàlisi dels programes electorals també m’ha servit per comprovar si l’idioma en què es va editar el programa electoral és l’idioma estatal o bé correspon al de la minoria nacional que defensa el partit contrari a la secessió, considerant que l’idioma del programa electoral en una societat multinacional és una característica que defineix de forma clara el seu caràcter ètnic pel fet d’adreçar-se de forma específica a una comunitat nacional (Chandra, 2011). Altres criteris per classificar un partit com a ètnic o no ètnic són les classificacions de cada partit en famílies de partits polítics que fan MARPOR i EPAC (Ethnonationalism in Party Competition) en les seves edicions de 2011 (Szöcsik i Zuber, 2015) i 2017 (Zuber i Szöcsik, 2019) i també el conjunt de criteris que esmenta Chandra (2011) per considerar si un partit és ètnic.

La combinació de bases de dades diverses, la verificació dels programes electorals pel que fa a l’idioma en què es varen redactar i la comprovació de la correcta assignació de

les variables d'interès, junt amb la recerca de dades en fonts primàries, són contribucions a la classificació sistemàtica dels partits contraris a la secessió.

Les conclusions de l'anàlisi són que, amb dues úniques excepcions, tots els partits que es varen oposar a la secessió eren partits ètnics. Les dues excepcions són l'SRSM (Aliança de Forces Reformistes) i l'SJM (Partits dels Iugoslaus de Macedònia) de Macedònia que eren favorables al manteniment del sistema federal iugoslau. Els dos partits estan classificats com a partits liberals per MARPOR i segons els criteris de Chandra (2011), serien no ètnics tot i que el sistema de partits macedoni estava, i segueix estant, completament etnicitzat respecte de la relació entre la majoria macedònia i la minoria albanesa. Cal assenyalar que no he trobat dades que em permetin afirmar que varen ser membres d'aquests dos partits els que varen votar en contra de la declaració de sobirania de Macedònia. I que si ho varen fer, el posicionament no va ser unànime perquè va haver-hi quatre vots en contra tot i que l'SRSM tenia 11 escons i l'SJM, dos¹⁶².

En tots els altres casos, els partits contraris a la secessió eren partits ètnics pertanyents a la mateixa minoria ètnica de l'estat matriu (russos i serbis) o bé partits ètnics de les minories terceres. La qual cosa confirma la segona hipòtesi de la tesi que “*si la regió secessionista té una minoria ètnica que sigui dominant en l'àmbit de l'estat matriu i prou nombrosa per poder-se articular políticament a la regió secessionista, és probable que hi hagi partits que es manifestin contraris a la secessió i, en aquest cas, els partits contraris a la secessió seran partits ètnics*”. En tots els casos, més enllà dels factors emocionals relacionats amb la separació i fragmentació d'un estat que els era propi, l'oposició a la secessió per part de les minories de la regió secessionista es basa en la percepció de risc que la legislació del nou estat podria lesionar els drets de les noves minories especialment l'accés a la ciutadania del nou estat i els drets lingüístics i culturals que els són propis. Aquestes són raons compartides per les terceres minories que es varen oposar a la secessió principalment per aquesta raó a Eslovàquia (minoria hongaresa) i Moldàvia (minoria gagaüsa). Les terceres minories també poden pensar que la secessió impedirà la realització del seu popi projecte nacional i això les incentiva a oposar-s'hi, com va ser el cas de la minoria albanesa de Macedònia.

Entre tots els casos, només hi ha Irlanda en la qual la religió defineix de forma principal aquells que eren partidaris de la secessió i els partidaris de la unió amb el Regne Unit. En altres casos en els quals existeixen diferències de religió entre partidaris i contraris a la secessió (albanesos i serbis de Kosovo, on els primers són majoritàriament musulmans i els segons majoritàriament cristians ortodoxos; o montenegrins i serbis de Montenegro, ambdós cristians ortodoxos però d'obediència a diferents esglésies ortodoxes [Zdravkovski i Morrison, 2014]) la qüestió religiosa va ser secundària respecte de l'ètnica.

---

¹⁶² En una comunicació privada, el Dr. Flores Juberías opina que és “probable” que dos dels vots negatius provinguessin dels diputats de l'SJM (Dr. Carlos Flores Juberías, comunicació personal, 8 de desembre de 2022).

Altres raons en el cas de les minories invertides, són la possible pèrdua de privilegis per part de les elits econòmiques i polítiques que instrumentalitzen la qüestió ètnica. En el cas dels nous estats sorgits a partir de l'URSS, cal tenir en compte que la desaparició de la Unió Soviètica va deixar entre 25 milions (Linz i Stepan, 1996, p. 390) i 30 milions de russos (Melvin, 1995, p. 144) vivint en uns estats acabats de formar que buscaven trencar els lligams polítics amb Rússia i iniciar una nova vida política en la qual la majoria d'ells no tindrien lloc per raons polítiques, culturals i lingüístiques malgrat haver format part de les estructures del poder durant dècades i d'haver identificat, des de l'inici de la revolució bolxevic, el conjunt de l'estat soviètic com la seva pàtria.

La qüestió lingüística va prendre un relleu més important en la majoria de casos en els quals va existir una oposició a la secessió políticament organitzada. L'idioma oficial del nou estat i la discriminació que això pot suposar per a les minories que no el parlen o no el comprenen, és un dels principals arguments utilitzats pels partits contraris a la secessió per oposar-s'hi. La llengua és un dels elements vertebradors dels grups ètnics i elevar-la a la categoria d'idioma oficial o cooficial de l'estat és una mesura d'integració de les minories a través de l'acceptació per part de l'estat de la igualtat de comunitats ètniques, però també té un component instrumental perquè elimina obstacles i possibles discriminacions en els casos en què s'exigeixi el coneixement dels idiomes oficials per accedir a la ciutadania o a determinades posicions en la funció pública.

Abans del 1980, no existia a l'URSS, ni a cap de les repúbliques que en formaven part, un idioma que tingués la consideració d'idioma oficial tot i que, a efectes pràctics, el rus fos l'idioma utilitzat a l'administració, negocis i institucions. A partir de 1989, la majoria de repúbliques soviètiques varen aprovar lleis sobre els usos de les llengües i, en diversos casos, varen elevar la llengua pròpia al rang de llengua oficial relegant l'idioma rus a la categoria de llengua de comunicació interètnica. Gran part de la població russòfona desconeixia l'idioma propi de la república on residia i percebia que els seus drets es veien limitats i es consideraven discriminats per les legislacions republicanes que en la majoria de casos demanaven el coneixement de l'idioma propi per poder accedir a determinades funcions públiques (Pigolkin i Studenikina, 1991) o fins i tot a la ciutadania com en el cas d'Estònia i Letònia. En aquest mateix sentit, el canvi a l'alfabet llatí en substitució del ciríl·lic va ser un instrument mobilitzador en contra de la independència de Moldàvia, que es va afegir a l'establiment del romanès com a llengua oficial de Moldàvia, per part de les minories russa, ucraïnesa i gagaüsa que hi veien un primer pas cap a la incorporació de Moldàvia a Romania, tal com propugnava el Front Popular de Moldàvia (ISPIRR, 2022). Amb aquesta situació prèvia era previsible que la minoria russòfona percebés els processos secessionistes de les repúbliques com una amenaça i que això fos utilitzat pels moviments antiseccionistes com un argument d'oposició a la secessió.

En els casos de secessió de l'àmbit geogràfic balcànic inclosos en aquesta tesi, la qüestió de l'idioma no va tenir la mateixa rellevància que en els casos de les repúbliques exsoviètiques. A Irlanda, tot i no ser el principal argument dels unionistes per oposar-se a la secessió, l'obligatorietat del coneixement del gaèlic per accedir a determinades

posicions de la funció pública va ser una raó addicional per a l'oposició a la secessió (Bielenberg, 2013 p. 225).

En el cas d'Estònia i Letònia, la qüestió lingüística es combina amb la de l'accés a la ciutadania. A diferència de tots els altres casos estudiats a la tesi, les minories ètniques amb residència permanent a aquestes dues repúbliques no varen accedir automàticament a la ciutadania dels nous estats. Al·legant raons d'ocupació il·legal dels seus territoris per part de l'URSS durant la II Guerra Mundial, els dos estats consideraven que la minoria russa era colonitzadora i no els reconeixien l'accés a la ciutadania si no acreditaven uns mínims anys de residència, el coneixement dels idiomes epònims i altres de més simbòlics com el jurament de lleialtat a l'estat. L'oposició al requisit lingüístic per accedir a la ciutadania va ser un dels principals motius de mobilització en contra de la secessió i, en els primers anys postsecessió, un dels principals eixos dels programes electorals dels partits ètnics russos. Fins i tot avui, que continua essent un requisit imprescindible per accedir a la ciutadania, continua havent-hi resistència per part de la important minoria russòfona, que hi veu una amenaça d'assimilació cultural (Cheskin, 2015, p. 23).

La Constitució de Montenegro reconeix la diversitat lingüística de l'estat i estableix el montenegrí com a idioma oficial i els idiomes serbi, bosnià, albanès i croat com a co-oficials i estableix la igualtat entre els alfabetos llatí i ciríl·lic. Tot i així, la minoria sèrbia continua sentint que el seu idioma és marginat perquè considera que el montenegrí és un "constructe nacionalista" i no deixa de ser el serbocroat que es parlava a Montenegro, i a la resta de repúbliques iugoslaves (Nakazawa, 2015).

En canvi, la qüestió lingüística no va ser un dels arguments principals d'oposició a la secessió a Macedònia ni a Kosovo. En el primer cas, perquè la minoria sèrbia tenia un pes demogràfic molt inferior a l'albanesa que té el seu idioma reconegut oficialment i la constitució ofereix la possibilitat del seu ús en circumstàncies determinades. En el cas de Kosovo, el seu procés de secessió unilateral i violent té una esmena a la totalitat per part dels partits serbis que mantenen posicionaments irredemptistes, i les qüestions lingüístiques, malgrat el reconeixement constitucional del serbi, tenen una importància secundària.

La comparació de l'oposició a la secessió entre el grup de les repúbliques exsoviètiques posa de manifest que l'oposició a la secessió no està en relació directa amb el percentatge de població russa resident sinó que el procés de secessió, i el moment en què es produeix, hi té una major relació. La majoria de repúbliques exsoviètiques declaren la seva independència en el context d'esfondrament de l'URSS i especialment després de l'intent de cop d'estat de l'agost de 1991. Només aquelles repúbliques que tenien moviments secessionistes políticament organitzats i amb representació a les assemblees locals, varen tenir oposició, també organitzada, a la secessió. En alguns casos (Crimea a Ucraïna, Abkhàzia i Ossètia del Sud a Geòrgia, Transnístria a Moldàvia) aquesta oposició va ser per part de grups polítics regionals. A la resta de repúbliques, la secessió va ser proclamada pels consells suprems de les repúbliques

sense l'existència d'un moviment secessionista popular i en conseqüència, l'oposició a la secessió no va tenir l'oportunitat d'organitzar-se políticament.

La mateixa comparació entre el percentatge de població sèrbia a les exrepúbliques iugoslaves en els anys 1990 fa palesa la diferència entre la resposta de la minoria sèrbia respecte a la secessió de les repúbliques que formaven Iugoslàvia depenent del percentatge de població sèrbia que hi residia. Així, a Eslovènia i Macedònia, on la població sèrbia estava entre el 2 i el 3% de la població de la república, la minoria sèrbia no es va rebel·lar contra el procés secessionista sinó que l'oposició va ser pacífica i parlamentària i, en el cas eslovè, testimonial. En canvi a Croàcia i Bòsnia i Hercegovina, amb percentatges de població sèrbia superiors (12,16% i 31,20%), les minories sèrbies es varen rebel·lar contra la secessió, amb l'ajut de l'exèrcit iugoslau, provocant les guerres dels Balcans. La secessió de Montenegro es va formalitzar a través d'un referèndum pactat que va posar fi a l'efímer Estat Unió de Sèrbia i Montenegro. El fet que Sèrbia fos ja un estat democràtic, les derrotes de Sèrbia en els conflictes balcànics i de Kosovo, i la influència de la comunitat internacional van fer que els partits serbis de Montenegro s'oposessin a la secessió, però que ho fessin de forma pacífica i democràtica malgrat ser un percentatge molt important de la població de Montenegro (31,2%).

La secessió de Kosovo, la darrera que ha tingut lloc a Europa, també va ser l'única en la qual la regió secessionista no tenia el precedent de ser una república iugoslava sinó una província sèrbia. La reacció violenta de Sèrbia tenia l'objectiu de mantenir la seva pròpia integritat territorial, un cop fracassat el projecte de la dècada anterior de mantenir tots els serbis dins del mateix estat nació (Kuzio, 2007, p. 40).

Davant de l'existència de minories en el nou estat que, en molts casos, han estat contràries a la secessió, el repte per a l'escenari postsecessió és aconseguir que aquestes minories presents en el nou estat no en qüestionin la legitimitat i que la percepció de pèrdua de drets no es concreti, sinó que les minories tinguin la possibilitat d'integrar-se plenament en el nou estat gràcies a un disseny institucional inclusiu

La tercera hipòtesi d'aquesta tesi, "*els partits contraris a la secessió evolucionaran cap a posicions no ètniques si les minories no qüestionen la legitimitat del nou estat i si el disseny institucional del nou estat és inclusius vers les minories*", relaciona el disseny institucional dels nous estats després de la secessió amb l'evolució dels partits contraris a la secessió cap a posicions no ètniques en el cas que el disseny institucional busqui l'acomodació de les minories resolent les qüestions polítiques més rellevants (*salient issues*). L'evidència de la moderació del posicionament ètnic es podrà veure en l'evolució de l'índex d'etnoregionalisme amb el temps (Gadjanova, 2015, p. 317) per a aquells casos en què això és possible perquè va haver-hi continuïtat en l'activitat parlamentària dels partits contraris a la secessió o dels seus successors en el nou estat.

El pas previ per estudiar l'evolució del posicionament ètnic dels partits contraris a la secessió ha estat fer-ne la genealogia en cada cas d'estudi per veure quines varen ser les seves transformacions, canvis de nom, fusions, escissions i de quines aliances electorals

varen formar part des del moment de la secessió fins l'any 2020. Aquesta anàlisi, que inclou els seus resultats electorals en les eleccions parlamentàries en nombre d'escons, percentatge de vots i evolució dels índexs d'etnoregionalisme en els programes electorals dels partits contraris a la secessió i dels seus successors, és una de les altres aportacions de valor que fa aquesta tesi sobre una sèrie de partits que han estat poc estudiats en la literatura.

El reconeixement constitucional de les minories com a pobles constituents del nou estat i dels seus idiomes com a propis i oficials, la descentralització territorial i la concessió d'autonomia, així com la reserva de determinades posicions de poder institucional a les minories són mesures inclusives respecte de les minories que poden contribuir a la moderació del posicionament ètnic dels partits contraris a la secessió i els seus successors.

Totes les constitucions estableixen en els seus títols inicials o en el preàmbul a l'articulat, qui forma el "poble" de l'estat i per tant quins són els col·lectius nacionals als quals apliquen els drets i les garanties exposades a la constitució. La inclusió de les diferents minories en la definició del "poble" de l'estat és una mesura integradora de gran importància simbòlica perquè és el reconeixement de l'heterogeneïtat nacional de l'estat i posa els diferents grups nacionals o ètnics en peu d'igualtat pel que fa a drets. És també una forma de protegir les minories del poder ("la tirania") de la majoria.

En els casos d'estudi d'aquesta tesi hi ha tota una varietat de reconeixements més o menys explícits a les minories presents en els estats. La Constitució irlandesa no les esmenta però, mantenint-nos en l'enfocament d'aquesta tesi, garanteix la llibertat religiosa de tots els irlandesos i afirma l'absència de compromís de l'estat amb qualsevol religió, evitant així la discriminació dels protestants. Les constitucions d'Estònia i Moldàvia reconeixen l'existència de minories en el si de l'estat i es comprometen a respectar-ne els drets. Les constitucions de Macedònia i Montenegro esmenten explícitament les minories presents als seus estats i també de forma explícita els garanteixen la igualtat de drets amb les poblacions titulars de l'estat. Kosovo, de forma genèrica i amb una orientació clarament cívica, proclama que l'estat és dels "seus ciutadans". En canvi, la constitució de Letònia només reconeix el poble letó i el pràcticament extint livonià, com a constituents de la nació i fa especial èmfasi en el fet que els detentors dels drets constitucionals són aquells que tinguin la ciutadania letona.

L'altra mesura institucional per a la integració de les minories en els estats és garantir-los la representació política en els parlaments o assemblees territorials per tal que puguin exercir la participació política sense estar sotmeses a les restriccions dels llindars electorals que podrien mantenir els representants de les minories fora de les assemblees. En els casos d'estudi d'aquesta tesi, només Montenegro i Kosovo reserven de forma explícita escons per a les minories.

En aquesta tesi hem pogut establir que no existeix una pauta comuna per a l'evolució dels partits contraris a la secessió després que aquesta hagi estat exitosa i el nou estat tingui una forma de govern democràtic. Hem pogut establir que els partits contraris a la

independència poden evolucionar de quatre formes diferents en l'escenari postsecessió: ser prohibits pel nou estat, desaparèixer del sistema de partits per causes diferents de la prohibició, continuar la seva activitat en una altra entitat territorial creada com a conseqüència de la secessió o bé continuar la seva activitat en el nou estat. La descripció d'aquesta evolució en els casos d'estudi, constitueix la resposta a la primera part de la pregunta de recerca. La manera com, aquells partits contraris a la secessió i els seus successors, adapten al nou escenari polític el seu posicionament ètnic depenent del disseny institucional del nou estat, respon a la segona part de la pregunta de recerca.

La prohibició de partits o de moviments polítics és un acte de democràcia militant per tal d'evitar que les llibertats democràtiques siguin eliminades per moviments o partits antidemocràtics. En el context d'aquesta tesi els nous estats podien considerar els partits i moviments contraris a la secessió com a possibles subjectes d'aquesta disposició, especialment en aquells casos en què l'oposició a la secessió es va exercir de forma extraparlamentària, violenta i coercitiva.

A Estònia i Letònia, i de fet, a la majoria de les repúbliques que formaven part de l'URSS es va prohibir el PCUS, acusat d'haver organitzat el cop d'estat reaccionari de Moscou de l'agost de 1991. La prohibició va afectar també els partits comunistes republicans que no havien donat suport explícit a la independència i que no se n'havien escindit prèviament i, de retruc, les organitzacions paral·leles al PCUS i que s'havien organitzat a partir dels col·lectius de treballadors de les empreses estatals com Interfront i Intermovement a les repúbliques bàltiques. Moldàvia ofereix dues opcions a aquesta actuació generalitzada perquè Edinstvo-Unitate no va ser prohibit perquè no es va implicar en el cop d'estat ni hi va donar suport públicament; en canvi el Partit Comunista de Moldàvia, malgrat no haver donat suport al cop d'estat, sí que va ser prohibit.

Tot i l'argument generalment acceptat que un partit pot ser prohibit si manté activitats contra l'estat (Bourne i Casal Bértoa, 2017, p. 20), la prohibició del PCUS va deixar sense possibilitat d'articulació política aquells que s'havien oposat a la secessió de les repúbliques exsoviètiques. A través de la prohibició dels partits polítics i dels moviments sindicals i obrers que es varen oposar a la secessió, es va desarticular el moviment opositor a l'entorn del PCUS a les repúbliques exsoviètiques.

A banda de la prohibició directa, a la tesi es descriuen altres circumstàncies per a la desaparició dels partits contraris a la secessió. La primera està relacionada amb el sistema electoral majoritari, que dificulta que els partits ètnics minoritaris obtinguin representació, com va ser el cas d'Irlanda, on la partició de l'illa va incrementar el desequilibri demogràfic entre catòlics i protestants especialment al sud de l'illa degut a l'emigració de protestants cap al nord i, encara que menor, de catòlics cap al sud. El sistema electoral majoritari va fer pràcticament impossible la representació protestant al parlament irlandès a les eleccions posteriors a la creació de l'Estat Lliure d'Irlanda que va quedar reduïda a 2 membres dels Partits d'Homes de Negocis a les eleccions de 1923 per desaparèixer posteriorment i definitiva, malgrat la fugaç aparició de la Lliga Nacional a les eleccions de 1927. L'efímer Senat irlandès, amb un singular mètode

d'elecció dels senadors, va ser una manera de garantir determinada influència política a la minoria irlandesa i aquesta va ser la raó per la qual va ser dissolt el 1936 per evitar que es convertís en un contrapoder protestant al parlament. Quan va reprendre el funcionament un any després, ho va fer amb unes normes diferents que impedié l'accés dels protestants a la institució (Lynch i Groves, 2022). A partir d'aleshores, la minoria protestant del sud de l'illa va optar per opcions nacionalistes irlandeses moderades, que havien estat partidàries del Tractat Anglo-Irlandès (Coakley, 1990, p. 20).

No hi ha cap altre cas en què el sistema electoral hagués perjudicat les possibilitats electorals dels partits contraris a la secessió o dels seus successors. Estònia seria un cas especial en què el sistema electoral proporcional, amb llistes obertes i tres nivells d'agregació de vot, ha permès que la minoria russa pugui votar candidats de la seva mateixa ètnia malgrat que no hi ha partits ètnics russos electoralment competitiu, ja que el sistema permet votar candidats individuals dins de les llistes de partits estonians. No hi ha cap altre cas en aquesta tesi que tingui un sistema electoral majoritari, amb l'única excepció de Macedònia fins l'any 1998 quan es va passar a un sistema mixt fins que el 2002 el sistema electoral va passar a ser purament proporcional. No és possible de vincular el sistema electoral a la desaparició dels partits macedonis que presumptament varen votar en contra de la secessió perquè la bibliografia consultada indica que l'SJM no es va presentar a les eleccions postsecessió i l'SRSM es va transformar en el Partit Liberal i va continuar dins del sistema de partits macedonis.

El segon element del disseny institucional que té com a conseqüència indirecta la dificultat per als partits successors dels que es varen oposar a la independència és l'exclusió en el cens electoral del seu electorat. Això és el que va passar a Estònia, on no hi ha cap partit successor dels partits contraris a la independència que hagi aconseguit mai representació parlamentària.

Estònia i Letònia són casos de disseny institucional excloent vers la minoria russa la qual varen provar d'excloure dels seus drets de participació política posant dificultats per al seu accés a la ciutadania dels nous estats. Les lleis de ciutadania es basaven en la ciutadania existent a les repúbliques abans de l'ocupació soviètica i la seva descendència i n'excloïen els residents que s'havien instal·lat a les dues repúbliques a partir de l'ocupació soviètica de 1940 que passaven a ser considerats immigrants il·legals. Els requeriments addicionals al temps mínim de residència com el coneixement de l'idioma epònim i els juraments de lleialtat als nous estats es justificaven en base a la necessitat que els russos demostrassin la seva lleialtat al nou estat ja que eren sospitosos d'haver-se oposat de forma majoritària a la independència. Com a conseqüència, la major part dels habitants russòfons varen quedar exclosos del cens electoral.

Les condicions d'accés a la ciutadania estoniana per als no estonians van suposar que la minoria russa sofrís un procés de marginació política que va durar fins a les eleccions de 1995, les primeres eleccions que es varen celebrar després que el 1993 es facilités l'accés a la ciutadania estoniana per als membres de la minoria russa (Lieven, 1993, p. 308).

La tercera possibilitat perquè un partit polític quedi fora de la competició política parlamentària és que el seu programa polític no resulti atractiu per a l'electorat. És el cas del Partit dels Iugoslaus de Macedònia (SJM) que va desaparèixer de la vida política i no es va presentar a les eleccions postsecessió: la causa més probable és que el seu programa electoral, que estava completament centrat en el manteniment de la Federació Iugoslava, fos percebut com a obsolet en plena dissolució de la federació.

Una opció de sortida per als partits contraris a la secessió que han estat estudiats en aquesta tesi és la formació de noves entitats territorials en les quals varen continuar desenvolupant la seva activitat política. A la tesi se'n descriuen dos casos que responen a dues casuístiques molt diferents: la partició d'Irlanda del Nord com a conseqüència del Tractat Anglo-Irlandès; i la secessió de Transnístria de Moldàvia, i la formació d'un estat *de facto* en aquell territori.

L'Aliança Unionista Irlandesa (IUA) va trobar una opció de sortida en la partició d'Irlanda que va preferir com a mal menor a la possibilitat que l'Ulster, on era el partit majoritari, deixés de formar part del Regne Unit. La seva posterior transformació en el Partit Unionista de l'Ulster no va suposar cap canvi en la seva ideologia i va mantenir l'hegemonia a la regió fins entrat el segle XXI.

Moldàvia també va patir dues secessions internes que es varen anticipar a la declaració d'independència de la república moldava. La primera va ser la formació de la República de Transnístria. Aquesta secessió interna va ser liderada per l'OSTK (Unió de Consells de Col·lectius de Treballadors), moviment ètnic russo-ucraïnès que es va oposar a la secessió de Moldàvia en un procés violent que va comptar amb el suport de l'URSS entre març i juliol de 1992 (Chinn i Roper, 1993, p. 16-20) i que va concloure amb la independència *de facto* de l'actualment anomenada República Moldava de Transnístria. Va ser una opció de sortida per a l'OSTK i que, fora de l'abast d'aquesta tesi, és comparable a la d'altres estats *de facto* sorgits de l'esfondrament de l'URSS com les repúbliques d'Abkhàzia o d'Ossètia del Sud que varen ser liderades per partits ètnics regionals amb el suport de l'exèrcit rus. La segona secessió interna a Moldàvia va ser la de l'autoproclamada República de Gagaúsia, que es va revertir després de la independència de Moldàvia concedint l'autonomia a la regió i garantint el seu dret a l'autodeterminació en cas que Moldàvia deixés de ser un estat independent. Altres partits contraris a la secessió varen tenir continuïtat en el sistema de partits del nou estat, la majoria d'ells, però experimentant múltiples transformacions amb canvis de nom, fusions, escissions i formació de diverses coalicions electorals, de forma que pocs cicles electorals després de la secessió cap partit dels que s'hi varen oposar continuava al parlament amb el nom original. Tot i així, l'evolució més comuna, amb l'excepció de Kosovo, per a aquells partits que han mantingut la seva trajectòria en un escenari en el qual s'hagi superat el problema d'estatalitat i no es qüestionï la legitimitat del nou estat per part de les minories, és la renúncia progressiva a la subhasta ètnica seguint diverses estratègies d'*underbidding*.

En aquells estats on les polítiques han estat menys inclusives amb les minories, seria esperable que les minories s'articulessin en partits polítics ètnics tant més forts com

gran és el seu pes demogràfic i que mantinguessin la seva subhasta ètnica en defensa dels drets de la minoria que representen. Fins i tot podria haver conduït a un conflicte ètnic perquè es buscava de forma deliberada que els russòfons tinguin un desavantatge social clar (Anaemene, 2018, p. 6). En canvi tant a Estònia com a Letònia, tot i que existeixen partits ètnics radicals russos, no han aconseguit representació parlamentària duradora i la minoria russa vota majoritàriament partits polítics que no es poden considerar hereus dels que es varen oposar a la secessió i que amb el temps han anat moderant el seu posicionament ètnic.

La llei d'accés a la ciutadania va constituir la principal clivella a Estònia i Letònia en el període immediatament posterior a la independència (Linz i Stepan, 1996, p. 422) i una de les principals reivindicacions dels partits ètnics russos a les dues repúbliques, però que va anar essent abandonada de forma progressiva pels partits que eren votats per la minoria russa.

A Estònia no hi va haver partits que es poguessin considerar successors del PCUS ni tampoc d'aquells que es varen oposar a la secessió però va haver-hi partits ètnics russos que tot i no obtenir representació parlamentària varen anar rebaixant la seva aposta ètnica en cada cicle electoral. Addicionalment, Khrychikov i Miall (2002, p. 199) suggereixen que un dels factors que han afavorit la moderació ètnica dels partits a Estònia ha estat el sistema electoral que possibilita que els electors russos puguin votar els candidats de la seva minoria a les llistes de partits estonians. El sistema dona incentius als partits estonians per incloure candidats de la minoria russa a les seves llistes, la qual cosa fa moderar el seu discurs etnicista, adoptant una estratègia de *lateral unterbidding*; i alhora treu incentius als partits ètnics russos per mantenir o radicalitzar el seu discurs ètnic i mantenir l'estratègia de *static bidding* que no els ha donat rèdits electorals.

A Letònia, malgrat haver estat classificat com a estat ètnic (Duvold et al., 2019, p. 204) i haver prohibit els moviments contraris a la independència (Interfront i el Partit Comunista de la Unió Soviètica, PCUS), aquells que es varen oposar a la independència es varen poder organitzar políticament i articular moviments polítics en defensa de la minoria russa, si bé amb diferent grau d'èxit i aparentment en proporció inversa a la radicalitat dels seus plantejaments polítics perquè els partits que es mantenien en la defensa del plantejament ètnic presecessió han anat quedant en posicions marginals i a partir del 2010, 19 anys després de la independència, ja no han tingut representació en el parlament letó.

Al llarg dels anys, la minoria russa de Letònia ha votat de forma majoritària les successives versions d'Harmonia (Harmonia Nacional, Harmonia Centre i Harmonia Socialdemòcrata), un partit que ha sofert diverses transformacions ideològiques però que mai no ha inclòs la descentralització en el seu programa electoral com havien fet alguns partits ètnics russos com Igualtat de Drets o Pels Drets Humans en una Letònia Unida. Harmonia també ha mantingut un perfil molt més moderat pel que fa a les demandes de flexibilització per a l'accés a la ciutadania des de 1998 (Lehmann et al.,

2022). El cas d'Harmonia a Letònia és paradigmàtic pel fet que ha arribat a guanyar eleccions parlamentàries i té l'alcaldia de Riga des de fa anys. Malgrat que l'evolució de les seves propostes polítiques ha estat clarament de mantenir una oferta ètnica lateral a la baixa (*lateral underbidding*) fins al punt de posicionar-se inicialment en contra del referèndum de 2012 que proposava que el rus fos idioma cooficial a Letònia (Lublin, 2013, p. 386), no ha aconseguit mai formar part del govern perquè és subjecte passiu de les sospites de manca de lleialtat de la minoria russa, que és vista per l'estat letó com una amenaça per a la sobirania (Duvold, 2019, p. 26)

Moldàvia incorpora un concepte nou en el procés de consolidació del nou estat que va tenir una contribució crucial per tal que les minories no qüestionessin la legalitat del nou estat i que és una contribució clau a la rebaixa del posicionament ètnic dels partits contraris a la secessió: el moldavianisme, com a nou nacionalisme propi. Les minories russa i ucraïnesa veien en el moldavianisme una defensa davant l'irredemptisme panromanès que propugnava part de l'FPM i que veien com la pitjor amenaça per als seus interessos, fins i tot un risc molt superior al d'una Moldàvia independent. Des d'un punt de vista de pragmatisme polític, la lluita política pels seus drets com a minoria era més viable dins de Moldàvia, que en un estat molt més gran com Romania (Melvin, 1995 p. 66).

La defensa del moldavianisme va ser l'eina principal perquè la coalició Moviment d'Esquerres-Unitat (MUE) que incorporava Edinstvo-Unitate, un dels moviments que s'havien oposat a la secessió de Moldàvia, aconseguís 28 escons d'un total de 104, i un 22% del total de vots emesos a les primeres eleccions postsecessió. Posteriorment, el Partit dels Comunistes de la República de Moldàvia (PCRM), legalitzat el 1994 i que havia estat un dels precursors del nacionalcomunisme moldau reconvertit després en moldavianisme, va agafar el relleu dels votants.

Més tard, sense qüestionar la legitimitat de l'estat moldau el Partit dels Socialistes de la República de Moldàvia (PSRM), amb orígens en el Partit Socialista de Moldàvia (PSM), un dels partits considerats successors dels que es varen oposar a la secessió, i que ja no es pot considerar ètnic, va guanyar les eleccions parlamentàries moldaves de 2014 i de 2019. És un altre cas de continuïtat de partits que es podrien considerar hereus dels partits que es varen oposar a la secessió que s'adapten a la realitat del nou estat i que superant els plantejaments ètnics, en aquest cas a través d'un nou nacionalisme volgudament inclusiu, poden arribar a posicions de govern almenys en societats que no estiguin ètnicament polaritzades com la moldava.

Macedònia és l'únic dels casos inclosos en aquesta tesi en el qual els dos partits que hem considerat com a contraris a la secessió no eren partits ètnics. L'Aliança de Forces Reformistes va transformar-se en el Partit Liberal i es va integrar en la vida política del nou estat. El seu èxit electoral i la seva permanència institucional va estar vinculada al seu posicionament ideològic i, sobretot, a la seva política d'aliances variables amb els dos partits macedonis majoritaris, el VMRO-DPMNE i l'SDSM; i també a la fusió amb el Partit Democràtic, i la seva posterior refundació. En qualsevol cas, es tracta d'un partit que si bé no va ser partidari de la secessió, la seva evolució és independent

d'aquest posicionament inicial i de les disposicions institucionals per a l'acomodació de les minories, que no s'adreçaven a l'exigua minoria sèrbia de Macedònia sinó a la important minoria albanesa que va ser la que es va posicionar en contra de la secessió de Macedònia perquè tenia un projecte nacional propi.

A Montenegro, els partits que es varen oposar a la secessió en el seu moment han continuat la seva presència parlamentària i des de la independència han bastit diferents aliances i coalicions amb partits que havien estat favorables a la secessió de la república, la qual cosa ha fet que el seu posicionament ètnic, mesurat amb l'índex d'etnoregionalisme, s'hagi moderat en el temps (Gadjanova, 2015, p. 137) fins arribar a un valor de zero en els programes electorals per a les eleccions de 2020 de les coalicions on participaven els partits que s'havien oposat a la secessió.

Montenegro també ens ofereix el cas més clar de substitució de la clivella unió-secessió per una altra que li pren rellevància: la permanència de Djukanovic com a cap d'Estat o la seva derrota electoral. Amb l'objectiu de derrotar electoralment Djukanovic i el seu partit (DPS), es varen bastir diferents coalicions electorals que no varen assolir el seu objectiu fins a les eleccions de 2020 en les quals, tot i que el DPS va ser el partit més votat, tres de les coalicions oposidores varen aconseguir formar govern. En tot aquest procés, els partits serbis que formaven part de la principal de les coalicions oposidores varen haver de renunciar als plantejaments ètnics que havien sostingut en el període pre-secessió i l'immediat postsecessió per tal d'ampliar el seu electorat. És un exemple de contraaposta no ètnica (*non-ethnic counterbidding*) utilitzada per partits ètnics per provar d'ampliar el seu electorat amb una substitució de clivella.

Kosovo és l'únic dels casos inclosos en aquesta tesi en el qual els partits contraris a la independència qüestionen la legitimitat de l'estat i no han abandonat el posicionament ètnic. Kosovo encara no ha assolit ni la consolidació ni l'estabilitat malgrat les mesures consociacionals aplicades i es veu encara llunyana la participació dels partits serbis en la construcció del nou estat. Amb aquesta resistència a acceptar la legitimitat de l'estat kosovar s'erosiona una de les bases del consociacionisme establertes per Lijphart (1969): la renúncia de les elits a la competició i la seva voluntat per a la col·laboració. Com expressa Beha (2014, p. 106), el problema existent a Kosovo amb les minories nacionals no és un problema legislatiu sinó la seva implementació, que topa amb la manca de voluntat política per reforçar els drets de les minories ampliant i adoptant les disposicions institucionals aprovades i la nul·la disposició de la minoria sèrbia de contribuir a la construcció de l'estat de forma positiva.

La majoria de partits ètnics serbis que es varen oposar a la secessió continuen tenint representació parlamentària i mantenint l'*ethnic outbidding* quinze anys després de la secessió. Els pocs intents de bastir partits serbis moderats i amb voluntat de participació constructiva a la política kosovar no han fructificat perquè han estat superats pels partits serbis del nord de Kosovo que mantenen una política de confrontació amb l'estat kosovar amb el suport de Sèrbia.

Per tant, la tercera hipòtesi de la tesi es compleix parcialment en el conjunt de casos estudiats essent una hipòtesi certa en els casos en què la legitimitat del nou estat no és qüestionada pels partits contraris a la secessió ni pels seus successors, i és una hipòtesi fallida en els casos en què els partits contraris a la secessió la qüestionen i es neguen a col·laborar en la construcció del nou estat de forma positiva.

Verificades les hipòtesis que la sustenten, la resposta a la pregunta de recerca es podria expressar de la següent forma: Quan els partits contraris a la secessió tenen una continuïtat en el sistema de partits polítics dels casos de secessió exitosa que donen lloc a estats democràtics, és necessari que acceptin la legitimitat del nou estat perquè abandonin els seus posicionaments ètnics.

La resposta a la pregunta de recerca posa en relleu que la resolució de la clivella unió-secessió, que hem definit com a temporal, no suposa que es resolgui la clivella ètnica preexistent, només canvia la relació entre majories i minories ètniques. El relleu dels partits ètnics radicals per partits més moderats que adopten estratègies que rebaixen els posicionaments ètnics és conseqüència del disseny institucional dels nous estats que busquen l'acomodació de les minories, com dels propis partits ètnics que busquen quotes de poder que no podrien assolir únicament amb els vots del grup ètnic al qual s'adrecen.

7. BIBLIOGRAFIA

Aasland, A. (1994). *Russians in Latvia: Ethnic identity and ethno-political change*. University of Glasgow (United Kingdom)

Acta de la sessió del Soviet Suprem d'Ucraïna del 24 d'agost de 1991.

Acta estenogràfica de la sessió del Parlament Macedoni del 17 de setembre de 1991

Acta de la 3a sessió del Consell Nacional Eslovac del dia 17 de juliol de 1992, <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=71565>

Acta de la 5a sessió del Consell Nacional Eslovac dels dies 31 d'agost i 1 de setembre de 1992, <https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=71567>

Acta de la sessió del Parlament de Montenegro 1 de març de 2006.

Acta de la sessió del Parlament de Montenegro del 10 de juliol de 2006

Acta de la sessió plenària extraordinària de l'Assemblea de Kosovo del 17 de febrer de 2008. http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/proc/trans_s_2008_02_17_al.pdf
Consultat el 8 de setembre de 2021.

Adept. Association for Participatory Democracy (2010). *Partie's List*. (<http://www.parties.e-democracy.md/en/parties>). Consultat el 20/05/2022

Alapuro, R. (2006). The Construction of the Voter in Finland, C. 1860-1907. *Redescriptions: Political Thought, Conceptual History and Feminist Theory*, 10(1), 41

Aliu, L., i Abdullai, J. (2022). The impact of the proportional electoral system on government stability: Cases of Kosovo and North Macedonia. *Revista de Stiinte Politice*, 74, 64-72.

Anaemene, B. U. (2018). *Ethnic Conflicts in International Relations: Issues and Perspectives*. VUNA Journal of History and International Relationships, 2(3)

Anderson, A. B. (2018). *Overview: The Diversity and Complexity of Separatist Movements in Europe*. Journal of Ethnopolitics and Minority Issues in Europe. 17(3), 41.

Anderson, G. (2012). Secession in International Law and Relations: What Are We Talking About?. *Loy. LA Int'l i Comp. L. Rev.*, 35, 343.

Andrews, J. T., i Money, J. (2009). The Spatial Structure of Party Competition: Party Dispersion within a Finite Policy Space. *British Journal of Political Science*, 39(4), 805-824. <https://doi.org/10.1017/S0007123409990172>

Annuaire Statistique de Finlande. 1922, www.doria.fi/bitstream/handle/10024/69238/stv_1922.pdf . Consultat el 06/03/2022

- AtviraKlaipeda (2021). Nepriklausomybės atkūrimo baigiamajam taškui – 30. <https://www.atviraklaipeda.lt/2021/02/09/nepriklausomybes-atkurimo-baigiamajam-taskui-30/>. Consultat el 16 de maig de 2023
- Bakke, E., i Sitter, N. (2005). Patterns of Stability: Party Competition and Strategy in Central Europe since 1989. *Party Politics*, 11(2), 243-263.
- Bakke, E., & Sitter, N. (2013). Why do parties fail? Cleavages, government fatigue and electoral failure in the Czech Republic, Slovakia and Hungary 1992–2012. *East European Politics*, 29(2), 208-225. <https://doi.org/10.1080/21599165.2013.786702>
- Bakke, E., i Sitter, N. (2015). Where do parties go when they die? The fate of failed parties in the Czech Republic, Slovakia, and Hungary 1992–2013. *East European Politics*, 31(1), 1-22. <https://doi.org/10.1080/21599165.2014.959661>
- Bardi, L., i Mair, P. (2008). The parameters of party systems. *Party politics*, 14(2), 147–166.
- Barton, H. Arnold. (2003). *Sweden and Visions of Norway: Politics and Culture, 1814-1905*, Edwardsville, IL: Southern Illinois University Press
- Barth, F. (1998). *Ethnic groups and boundaries: The social organization of culture difference*. Waveland Press.
- Basta, K. (2021). *The Symbolic State Minority Recognition, Majority Backlash, and Secession in Multinational Countries*. McGill-Queen's University Press. <https://go.openathens.net/redirector/umoncton.ca?url=https%3A%2F%2Fbookcentral.proquest.com%2Flib%2Fumoncton-ebooks%2Fdetail.action%3FdocID%3D6803323>
- Batta, A. (2021). *The Russian Minorities in the Former Soviet Republics: Secession, Integration, and Homeland* (1a ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003205340>
- Beha, A. (2014). Minority rights: An opportunity for adjustment of ethnic relations in Kosovo. *JEMIE*, 13, 85.
- Benoit, K., i Laver, M. (2006). *Party policy in modern democracies*. Routledge.
- Berentsen, W. H., Windley, B. F., Poulsen, T. M., & East, W. G. (2023, 27 d'agost). *Europe | History, Countries, Map, & Facts*. Encyclopedia Britannica. <https://www.britannica.com/place/Europe>. Consultat el 23 d'agost de 2023
- Berglund, S., i Ekman, J. (2010). Cleavages and Political Transformations. En S. Immerfall i G. Therborn (Ed.), *Handbook of European Societies* (p. 91-109). Springer New York. https://doi.org/10.1007/978-0-387-88199-7_5.
- Berisha, D. (2016). The Politics of Electoral Systems in the Former Yugoslav Republic of Macedonia. *Ind. J. Const. Design*, 2, 1.

- Bértoa, F. C., Piccio, D. R., i Rashkova, E. R. (2014). Party Laws in Comparative Perspective. *Regulating Political Parties European Democracies in Comparative Perspective*, 119.
- Bew, P. (1999) Moderate Nationalism and the Irish Revolution, 1916-1923. *The Historical Journal*, 42(3) 729-749.
- Bibič, A. (1993). The emergence of pluralism in Slovenia. *Communist and Post-Communist Studies*, 26(4), 367-386.
- Bieber, F. (2003). Montenegrin politics since the disintegration of Yugoslavia. *Montenegro in Transition: Problems of Identity and Statehood*, 11-42.
- Bielenberg, A. (2013). Exodus: The Emigration of Southern Irish Protestants During the Irish War of Independence and the Civil War. *Past i Present*, 218(1), 199-233. <https://doi.org/10.1093/pastj/gts029>
- Blakkisrud, H., i Kolstø, P. (2011). From Secessionist Conflict Toward a Functioning State: Processes of State- and Nation-Building in Transnistria. *Post-Soviet Affairs*, 27(2), 178-210. <https://doi.org/10.2747/1060-586X.27.2.178>
- Bochsler, D. (2006). *Electoral engineering and inclusion of ethnic groups: Ethnic minorities in parliaments of Central Eastern European Countries*. University of Zurich. <https://doi.org/10.5167/UZH-13599>
- Bochsler, D. (2010). Electoral Rules and the Representation of Ethnic Minorities in Post-Communist Democracies. *European Yearbook of Minority Issues Online*, 7(1), 153-180. <https://doi.org/10.1163/22116117-90001632>
- Boix, C. (1999). Setting the Rules of the Game: The Choice of Electoral Systems in Advanced Democracies. *The American Political Science Review*, 93(3), 609-624. <https://doi.org/10.2307/2585577>
- Boix, C., Miller, M., i Rosato, S. (2013). A Complete Data Set of Political Regimes, 1800–2007. *Comparative Political Studies*, 46(12), 1523-1554. (2018-03-05)
- Boix, C., Miller, M., i Rosato, S. (2018). *Boix-Miller-Rosato Dichotomous Coding of Democracy, 1800-2015* (V ed.). Harvard Dataverse. <https://doi.org/10.7910/DVN/FJLMKT>
<https://dataverse.harvard.edu/dataset.xhtml?persistentId=doi:10.7910/DVN/FJLMKT>
- Bojcun, M. (1995). The Ukrainian parliamentary elections in March-April 1994. *Europe-Asia Studies*, 47(2), 229-249. <https://doi.org/10.1080/09668139508412254>
- Bojkov, V. D. (2003). Democracy in Bosnia and Herzegovina: Post-1995 political system and its functioning. *Southeast European Politics*, 4(1), 41-67.
- Bossacoma Busquets, P. *Morality and Legality of Secession : A Theory of National Self-Determination*, Palgrave Macmillan US, 2020

- Bourne, A. K., i Bértoa, F. C. (2014). Prescribing democracy? Party proscription, militant democracy and party system institutionalization. *ECPR joint sessions, Salamanca, April*, 10-15.
- Bourne, A. K., i Casal Bértoa, F. (2017). Mapping ‘Militant Democracy’: Variation in Party Ban Practices in European Democracies (1945-2015). *European Constitutional Law Review*, 13(02), 221-247. <https://doi.org/10.1017/S1574019617000098>
- Braghiroli, S., & Petsinis, V. (2019). Between party-systems and identity-politics: The populist and radical right in Estonia and Latvia. *European Politics and Society*, 20(4), 431-449. <https://doi.org/10.1080/23745118.2019.1569340>
- Brancati, D. (2008). The Origins and Strengths of Regional Parties. *British Journal of Political Science*, 38(01). <https://doi.org/10.1017/S0007123408000070>
- Bridget Coggins. (2011). Friends in High Places: International Politics and the Emergence of States from Secessionism. *International Organization*, 3, 433.
- Buchanan, A. (1991). Toward a Theory of Secession. *Ethics*, 101(2), 322-342. <https://doi.org/10.1086/293291>
- Buchanan, A. (1997). Theories of secession. *Philosophy and Public Affairs*, 26(1), 31-61.
- Bugajski, J. (2002). Estonia. *Political Parties of Eastern Europe: A Guide to Politics in the Post-communist Era: A Guide to Politics in the Post-communist Era*. Routledge.
- Bugajski, J. (2002). Montenegro. *Political Parties of Eastern Europe: A Guide to Politics in the Post-communist Era: A Guide to Politics in the Post-communist Era*. Routledge
- Burg, S. L., i Berbaum, M. L. (1989). Community, Integration, and Stability in Multinational Yugoslavia. *American Political Science Review*, 83(2), 535-554. <https://doi.org/10.2307/1962404>
- Canny, N (1973). The ideology of English Colonization from Ireland to America. *The William and Mary Quarterly*, 30(1), 575-598
- Carnogursky, J. (1994). The Hesitant Way to Independence. *Scottish Affairs*, 8 (First Series(1), 25-30. <https://doi.org/10.3366/scot.1994.0034>
- Čarnogurský, J. (2009). The story of Slovakia’s integration into Europe. *European View*, 8(2), 167-173. <https://doi.org/10.1007/s12290-009-0097-3>
- Caspersen, N. (2018). Recognition, Status Quo or Reintegration: Engagement with de facto States. *Ethnopolitics*, 17(4), 373-389. <https://doi.org/10.1080/17449057.2018.1495360>
- Castellino, J. (2007). Territorial integrity and the right to self-determination: an examination of the conceptual tools. *Brook. J. Int'l L.*, 33, 503.

Center for Systemic Peace (2014) . *Polity IV Project: Political Regime characteristics and Transition, 1800-2013*. <https://www.systemicpeace.org/polity/polity4.htm> Consultat el 18/11/2022

Central Election Commission, (2021) 5th Saeima elections <https://www.cvk.lv/en/elections/saeima-elections/5th-saeima-elections>). Consultat el 11/11/2022

Central Statistics Office (1922). *Census 1926 Volume 3,- Religion and Birthplaces. 01A. Number of persons of each Religion in Saorstát Éireann at each Census Year from 1861, the first year from 1861, the first year for which the figures are available* . [https://www.cso.ie/en/census/censusvolumes1926to1991/historicalreports/census1926reports/census1926volume3-religionandbirthplaces/#:~:text=01A.%20Number%20of%20persons%20of%20each%20Religion%20in%20Saorst%C3%A1t%20%C3%89ireann%20at%20each%20Census%20Year%20from%201861%2C%20the%20first%20year%20from%201861%2C%20the%20first%20year%20for%20which%20the%20figures%20are%20available%20\(PDF%20112KB\)](https://www.cso.ie/en/census/censusvolumes1926to1991/historicalreports/census1926reports/census1926volume3-religionandbirthplaces/#:~:text=01A.%20Number%20of%20persons%20of%20each%20Religion%20in%20Saorst%C3%A1t%20%C3%89ireann%20at%20each%20Census%20Year%20from%201861%2C%20the%20first%20year%20from%201861%2C%20the%20first%20year%20for%20which%20the%20figures%20are%20available%20(PDF%20112KB)) Consultat el 06/12/2022.

Centrālā Statistikas Pārvalde, (2021). *Tautas Skaitīšanas Rezultāti 1920–2021* <https://www.csp.gov.lv/lv/media/3142/download>

Chandra, K. (2005). Ethnic Parties and Democratic Stability. *Perspectives on Politics*, 3(02). <https://doi.org/10.1017/S1537592705050188>

Chandra, K. (2011). What is an ethnic party? *Party Politics*. <https://doi.org/10.1177/1354068810391153>

Cheibub, J.A, Gandhi, J, Vreelan, J.R. (2010) Democracy and Dictatorship revisited. *Public Choice*, 143, 57-101

Cheskin, A. (2015). Identity and Integration of Russian Speakers in the Baltic States: A Framework for Analysis. *Ethnopolitics*, 14(1), 72-93. <https://doi.org/10.1080/17449057.2014.933051>

Chinn, J., & Roper, S. D. (1995). Ethnic mobilization and reactive nationalism: The case of Moldova. *Nationalities papers*, 23(2), 291-325.

Chinn, J., i Roper, S. D. (1998). Territorial Autonomy in Gagauzia. *Nationalities Papers*, 26(1), 87-101. <https://doi.org/10.1080/00905999808408552>

Clark, T. D., i Pranevičiūte, J. (2008). Perspectives on communist successor parties: The case of Lithuania. *Communist and Post-Communist Studies*, 41(4), 443-464. <https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2008.09.003>

Coakley, J. (1980). Independence Movements and National Minorities: Some Parallels In The European Experience. *European Journal of Political Research*, 8(2), 215-247. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.1980.tb00571.x>

- Coakley, J. (1987) *The Process of Political Succession*. Ed Peter Calvert. McMillan Press
- Coakley, J. (1990). Minor Parties in Irish Political Life, 1922-1989. *The Economic and Social Review*. 21(3).
- Coakley, J. (2008). Ethnic competition and the logic of party system transformation. *European Journal of Political Research*, 47(6), 766-793. <https://doi.org/10.1111/j.1475-6765.2008.00824.x>
- Constitució de Moldàvia (2017) https://legislationline.org/sites/default/files/documents/70/Moldova_Constitution_1994_am2017_en.pdf Consultada el 13/02/2023
- Constitució de Montenegro (2013) https://legislationline.org/sites/default/files/documents/be/Montenegro_Constitution_2006_am2013_en.pdf Consultat el 14/03/2023
- Correlates of War Project. Colonial Contiguity Data, 1816-2016. Version 3.1
- Crowther, W. (1991). The Politics of Ethno-National Mobilization: Nationalism and Reform in Soviet Moldavia. *Russian Review*, 50(2), 183. <https://doi.org/10.2307/131158>
- Crowther, W (1994). Moldova after independence. *Current History*, 93(585). 342-347
- Crowther, W. (1998). Ethnic Politics and the Post-Communist Transition in Moldova. *Nationalities Papers*, 26(1), 147-164. <https://doi.org/10.1080/00905999808408555>
- Crowther, W. E. (2007). Development of the Moldovan Parliament One Decade after Independence: Slow Going. *The Journal of Legislative Studies*, 13(1), 99-120. <https://doi.org/10.1080/13572330601165378>
- Dahl, R.A. (1992). *La Democracia y sus críticos*. Paidós Ibérica. Madrid
- Dahl, R.A. (2012). *La Democracia*. Ariel Quintaesencia. Barcelona
- Dahlen, Ø. P. (2019). Modernity and the development of PR in Norway: Influences and interactions. *Public Relations Review*, 45(2), 192-201. <https://doi.org/10.1016/j.pubrev.2019.01.003>
- Dalton, R. J. (2008). The Quantity and the Quality of Party Systems: Party System Polarization, Its Measurement, and Its Consequences. *Comparative Political Studies*, 41(7), 899-920. <https://doi.org/10.1177/0010414008315860>
- Dandoy, R. (2010). Ethno-regionalist parties in Europe: a typology. *Perspectives on federalism*, 2(2), 194-220.
- Darmanovic, S. (2007). Montenegro: A Miracle in the Balkans? *Journal of Democracy*; *Baltimore*, 18(2), 152-VII.

Daskalovski, Ž. (1999). Elite Transformation and Democratic Transition in Macedonia and Slovenia. *Balkanologie*, 3(1), 5-32. <https://doi.org/10.4000/balkanologie.281>

Daskalovski, Z. (2004). Democratic consolidation and the 'stateness' problem: The case of Macedonia. *Global Review of Ethnopolitics*, 3(2), 52-66. <https://doi.org/10.1080/14718800408405165>

Databank of State Statistics Services of Ukraine (2022). *National composition of the population, language attributes, citizenship. Nationality and language attributes according (1989(12.01))* http://db.ukrcensus.gov.ua/MULT/Database/Census/databasetree_en.asp Consultat el 29/11/2022

De Bromhead, A., Fernihough, A., i Hargaden, E. (2020). Representation of the People: Franchise Extension and the "Sinn Féin Election" in Ireland, 1918. *The Journal of Economic History*, 80(3), 886-925. <https://doi.org/10.1017/S0022050720000376>

De Villiers, B. (2013). Secession—the Last Resort for Minority Protection. *Journal of Asian and African Studies*, 48(1), 81–96.

Dedović, V., & Vujović, Z. (2015). Electoral System in Montenegro . *Electoral and Party System in Montenegro: A Perspective of Internal Party Democracy Development Podgorica: Centre for Monitoring and Research—CeMi*, 89-135.

Diehl, P., i Goertz, G. (1992). *Territorial changes and international conflict*. Routledge.

Dios, M. S. de. (2018). El cambio de los sistemas de partidos en el siglo XXI. *Apuntes Electorales*, 17(58), 97-132.

Doorenspleet, R. (2000). Reassessing the Three Waves of Democratization. *World Politics*, 52(3), 384-406. <https://doi.org/10.1017/S0043887100016580>

Döring, H., i Regel, S. (2019). Party Facts: A database of political parties worldwide. *Party Politics*, 25(2), 97-10. <https://partyfacts.herokuapp.com/>

Döring, Holger; Huber, Constantin; Manow, Philip, 2022, "ParlGov 2022 Release", <https://doi.org/10.7910/DVN/UKILBE>, Harvard Dataverse, V1, UNF:6:YqVhBSeQ5eXs0aujzjdgRA== [fileUNF]

Dragasevic, M. (2007). *The newest old state in Europe: Montenegro regaining independence*. Zentrum für Europ. Integrationsforschung. Discussion Paper No. 174, 2007.

Drazanova, L. (2020). Introducing the Historical Index of Ethnic Fractionalization (HIEF) Dataset: Accounting for Longitudinal Changes in Ethnic Diversity. *Journal of Open Humanities Data*, 6, 6. <https://doi.org/10.5334/johd.16>. Disponible a <https://gdcc.github.io/dataverse-previewers/previewers/v1.3/SpreadsheetPreview.html?fileid=3476857&siteUrl=https://>

[dataverse.harvard.edu&datasetid=3476856&datasetversion=2.0&locale=en](https://dataverse.harvard.edu/datasetid=3476856&datasetversion=2.0&locale=en) Consultat el 21 de gener de 2023.

Državni Zbor (2021) https://www.dz-rs.si/wps/portal/Home/seje/evidenca!/ut/p/z1/04_Sj9CPyKssy0xPLMnMz0vMAfljo8zivSy9Hb283Q0N3E3dLQwCQ7z9g7w8nAwsPE31w9EUGAWZGgS6GDn5BhsYGwQH G- lHEaPFAAdwNCBOPx4FUfiNL8gNDQ11VFQEAF8pdGQ!/dz/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/?mandat=0itype=sziuid=6437C294E73FAF4FC1257C9B00244D85 Consultat el 6 d'abril de 2021

Duerr, G.M.E. (2009). Peaceful and Mutual Parliamentary Dissolution. Dissolved Unions in Sweden-Norway (1905) and Czechoslovakia (1993) And Their Lessons-. *Sprawy Narodowościowe*. N° 35

Dunlop, J. B. (1993). *The Rise of Russia and the Fall of the Soviet Empire*. Princeton University Press. <http://www.jstor.org/stable/j.ctt7rnr0>

Duvold, K., Berglund, S., & Ekman, J. (2019). *Political Culture in the Baltic States: Between National and European Integration*. Palgrave Macmillan US. <http://ebookcentral.proquest.com/lib/bibliouocsp-ebooks/detail.action?docID=5967906>

Dzankic, J. (2012). Montenegro's Minorities in the Tangles of Citizenship, Participation, and Access to Rights. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe : JEMIE; Flensburg*, 11(3), 40-59.

Eduskunta Riksdagen. *Toiset Valtiopäivät. 1917. Pöytäkirjat. I.* https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/eduskunta-asiakirja-original-documents-prod/suomi/1917/PTK_1917_II_1.pdf

Ermakov, Ia. G., Shavshukova, T. V., & Iakunichkin, V. V. (1994). The Communist Movement in Russia During the Period of Prohibition. *Russian Politics & Law*, 32(4), 39-59. <https://doi.org/10.2753/RUP1061-1940320439>

Extracte de la transcripció de les sessions extraordinàries del Parlament de la República de Moldàvia del 27 d'agost de 1991, *Extras din Stenograma sesiunii extraordinari Parlamentului Republicii Moldova din 27 august 1991*

Fazal, T., i Griffiths, R. (2008). A State of One's Own: The Rise of Secession Since World War II. *Brown Journal of World Affairs.*, 15, 199.

Financial Times (20/01/2023). "We need autonomy": Kosovo serbs object to western diplomacy. <https://www.ft.com/content/9b962cb0-1eb8-4b3e-869e-fdfbe5113aec?> Consultat el 17/02/2023

Fink-Hafner, D. (2010). Slovenia since 1989. *Central and Southeast European politics since 1989*, 18(2), 235-257.

Flesken, A. (2018). Ethnic parties, ethnic tensions? Results of an original election panel study. *American Journal of Political Science*, 62(4), 967-981.

- Florea, A. (2014). De Facto States in International Politics (1945–2011): A New Data Set. *International Interactions*, 40(5), 788-811. <https://doi.org/10.1080/03050629.2014.915543>
- Freedom House (2022). *Freedom of the World 2022. Transnistria. Country Report*. <https://freedomhouse.org/country/transnistria/freedom-world/2022> Consultat el 02/01/2023.
- Freedom House (2023). <https://freedomhouse.org/>
- Gaber, S. (1992). Elections in Slovenia - April 1990. *Representation*, 31(113), 22-24. <https://doi.org/10.1080/00344899238438994>
- Gadjanova, E. (2015). Measuring parties' ethnic appeals in democracies. *Party Politics*, 21(2), 309-327. <https://doi.org/10.1177/1354068812472586>
- Garvin, T. (2005). *The Evolution of Irish Nationalist Politics: Irish Parties and Irish Politics from the 18th Century to Modern Times*. Gill i Macmillan Ltd.
- Geddes, B., Wright, J., Frantz, E. (2014). Autocratic Breakdown and Regime Transitions: A New Data Set. *Perspectives on Politics*, 12(2), 313-331. <https://doi.org/10.1017/S1537592714000851>
- Gekht, A. B., Eidemiller, K. Y., Kudryavtseva, R. A., Samylovskaya, E. A., i Kulik, S. V. (2020). History of Iceland formation as main Arctic crossroad. In *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* (Vol. 434, No. 1, p. 012003). IOP Publishing.
- Ginkel, J. (2002). Identity construction in Latvia's «singing revolution»: Why inter-ethnic conflict failed to occur. *Nationalities Papers*, 30(3), 403-433. <https://doi.org/10.1080/0090599022000011697>
- Glaurdić, J., Filipović, V., i Lesschaeve, C. (2022). The Failure of “Yugoslavia's Last Chance”: Ante Marković and his Reformists in the 1990 Elections. *Nationalities Papers*, 1-20. <https://doi.org/10.1017/nps.2022.54>
- Golder, M. (2005). Democratic electoral systems around the world, 1946-2000. *Electoral Studies*, 24, 103-121
- González, Á. P. (2000). Minorías rusas en la antigua URSS. *Revista CIDOB d'afers internacionals*, 25-43.
- Griffiths, R. D. (2015). Between Dissolution and Blood: How Administrative Lines and Categories Shape Secessionist Outcomes. *International Organization*, 69(3), 731-751. <https://doi.org/10.1017/S0020818315000077>
- Griffiths, R. D. (2016). *Age of Secession. The international and domestic determinants of state birth*. Cambridge University Press
- Griffiths, R. D. (2019). Dynamics of secession and state birth. En G. Visoka, J. Doyle, i E. Newman (Ed.), *Routledge Handbook of State Recognition* (1a ed., p. 138-147). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351131759-11>

- Griffiths, R. D. (2020). Secessionist Strategy and Tactical Variation in the Pursuit of Independence. *Journal of Global Security Studies*, ogz082. <https://doi.org/10.1093/jogss/ogz082>
- Griffiths, R. D. (2021). 10. A Macroanalysis of Secessionist Tactics. In *Secession and the Sovereignty Game* (pp. 141-154). Cornell University Press.
- Griffiths, R. D., i Wasser, L. M. (2019). Secessionist Types, version 1. <http://www.ryan-griffiths.com/data>
- Griffiths, R. D., i Martinez, A. (2021). Local conditions and the demand for independence: A dataset of secessionist grievances. *Nations and Nationalism*, 27(2). 580-590 <https://doi.org/10.1111/nana.12667>
- Griffiths, R. D., Wasser, L. M. (2019). Does Violent Secessionism Work? *Journal of Conflict Resolution*, 27.
- Griffiths, Ryan D., and Charles R. Butcher. 2013. Introducing the International System(s) Dataset (ISD), 1816-2011. *International Interactions* 39 (5): 748-768. <http://www.ryan-griffiths.com/data> Consultat el 15/06/2022
- Grímsson, Ó. R. (1976). The Icelandic Power Structure 1800—2000. *Scandinavian Political Studies*.
- Grofman, B., Mikkel, E., & Taagepera, R. (2000). Fission and fusion of parties in Estonia, 1987–1999. *Journal of Baltic Studies*, 31(4), 329-357. <https://doi.org/10.1080/01629770000000141>
- Hadenius, A., Teorell, J. (2007). Pathways from authoritarianism. *Journal of Democracy*, 18(1), 143-156
- Hadžić, F. (2020). Post-Yugoslav spaces between defective democracies, authoritarianism, and kleptocracies. *International Affairs and Global Strategy*. <https://doi.org/10.7176/IAGS/86-04>
- Hale, H. E. (2004). Divided We Stand: Institutional Sources of Ethnofederal State Survival and Collapse. *World Politics*, 56(2), 165-193. <https://doi.org/10.1353/wp.2004.0011>
- Hálfðanarson, G. (2000). Iceland: A peaceful secession. *Scandinavian Journal of History*, 25(1-2), 87-100
- Hallik, K., & Pettai, V. (1999, March). Control Mechanisms and Minority Integration in Estonia. In *conference: "Multiculturalism and Democracy in Divided Societies*.
- Hansard 1803-2005. Government of Ireland Bill.HC Deb 31 March 1920 vol. 127 cc1287-339. <https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1920/mar/31/government-of-ireland-bill> Consultat el 06/05/2023

- Hansard 1803-2005. Irish Free State. HC Deb 16 December 1921 vol. 149 cc305-63. <https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1921/dec/16/irish-free-state>
Consultat el 06/05/2023
- Hardarson, Ó. T. (2002). [Lijphart, Arend] (Ed). The Icelandic Electoral System 1844-1999. *The Evolution of Electoral and Party Systems in the Nordic Countries*, 101-66. Algora Publishing, 2002. *ProQuest Ebook Central*, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/bibliouocsp-ebooks/detail.action?docID=318647>.
- Hart, P. (1996) [English, R., i Walker, G.] (Eds). The Protestant Experience of Revolution in Southern Ireland. *Unionism in Modern Ireland*. Palgrave Macmillan UK. <https://doi.org/10.1057/9780230509849>
- Hechter, M. (1992). The Dynamics of Secession. *Acta Sociologica*. 35,267-283
- Heimann, M. (2015). *Strategic patience and the division of Czechoslovakia*. Partnership for Peace Consortium of Defense Academies and Security Studies Institutes Regional Stability in the South Caucasus (RSSC) Meeting Kyiv, Ukraine, 26-28 March 2015
- Heraclides, A. (2020). *The Macedonian Question and the Macedonians: A History*. Routledge.
- Higashijima, M., & Nakai, R. (2016). Elections, Ethnic Parties, and Ethnic Identification in New Democracies: Evidence from the Baltic States. *Studies in Comparative International Development*, 51(2), 124-146. <https://doi.org/10.1007/s12116-015-9187-1>
- Hentilä, S (1999). [Jussila, O.; Hentilä, S., Nevakivi, J.] (Eds) From independence to the end of Continuation War, 1917-1944. *A From Grand Duchy to a Modern State. A Political History of Finland since 1809*. London. Hurst i Company
- Hilde, P. S. (1999). Slovak Nationalism and the Break-up of Czechoslovakia. *Europe-Asia Studies*, 51(4), 647-665. <https://doi.org/10.1080/09668139998831>
- Horowitz, D.L. (2000). *Ethnic Groups in Conflict*. Updated Edition with a new preface. Berkeley. University of California Press.
- Horowitz, S., i Browne, E. C. (2008). Party Systems and Economic Policy Change in Postcommunist Democracies Ideological Consensus and Institutional Competition. *Comparative Politics*, 41(1), 21-40. <https://doi.org/10.5129/001041508X12911362383598>
- Hroch, M. (1985). *Social preconditions of national revival in Europe: A comparative analysis of the social composition of patriotic groups among the smaller European nations*. Cambridge University Press.
- Huntington, S. P. (1993). *The third wave: Democratization in the late twentieth century*. University of Oklahoma Press.

Ilves, T. H. (1991). Reaction: The Intermovement in Estonia. *Toward Independence: The Baltic Popular Movements*, 71-84. Trapans, J. A. (Ed.). Westview Press.

Immonen, H. (2020). [Orlovsky, D.] (Ed.). Finland in 1917. *A Companion to the Russian Revolution*, 221-228. John Wiley i Sons, Inc.

Infostat. Institute of Informatics and statistics.(2006). Resident Population by sex and nationality in the Slovak Republic. Disponible a http://sodb.infostat.sk/SODB_19212001/english/1991/format.html. Consultat el 14/03/2022

Infostat. Statistical Office of the Slovak Republic (2006) *People and housing census 1991*. http://sodb.infostat.sk/SODB_19212001/english/1991/oscitani1991.htm Consultat el 14/03/2022

Irish Statute Book (2023). Constitution of the Irish Free State (Saorstát Eireann) Act, 1922. <https://www.irishstatutebook.ie/eli/1922/act/1/enacted/en/print> . Consultat el 19/02/2023

Ishiyama, J. T. (1993). Founding elections and the development of transitional parties: The cases of Estonia and Latvia, 1990–1992. *Communist and Post-communist studies*, 26(3), 277-299.

Ishiyama, J. T. (1997). Transitional Electoral Systems in Post-Communist Eastern Europe. *Political Science Quarterly*, 112(1), 95. <https://doi.org/10.2307/2658164>

Ishiyama, J. T. (1998). Strange Bedfellows: Explaining Political Cooperation between Communist Successor Parties and Nationalists in Eastern Europe. *Nations and Nationalism*, 4(1), 61-85. <https://doi.org/10.1111/j.1354-5078.1998.00061.x>

Ishiyama, J. T. (1999). Representational mechanisms and ethnopolitics: Evidence from transitional democracies in Eastern Europe. *East European Quarterly*; Boulder, 33(2), 251-279.

Ishiyama, J. T. (2001). Party Organization and the Political Success of the Communist Successor Parties. *Social Science Quarterly (Wiley-Blackwell)*, 82(4), 844.

Ispirr (2022). в кишиневе состоялась научная конференция к 30-летию интердвижения «унитате-единство» <https://www.ispirr.org/30-let-interdvizheniyu-unitate-edin> . Consultat el 20/05/2022.

Joenniemi, P. (2014). The Åland Islands: Neither local nor fully sovereign. *Cooperation and Conflict*, 49(1), 80-97. <https://doi.org/10.1177/0010836713514149>

Johnson, C. (2021). Ethnic Autonomy as a Dual-Use Technology: Successful Secession under Conditions of Civil War and Peace. *Ethnopolitics*, 1-20. <https://doi.org/10.1080/17449057.2021.1910902>

- Jolly, S., Bakker, R., Hooghe, L., Marks, G., Polk, J., Rovny, J., Steenbergen, M., & Vachudova, M. A. (2022). Chapel Hill Expert Survey trend file, 1999–2019. *Electoral Studies*, 75, 102420. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2021.102420>
- Jónsson, G., i Magnússon, M. S. (1997). Hagskinna: Icelandic historical statistics. *Statistics Iceland, Reykjavik, Iceland*
- Jovevska, A. and Gaber N., (2004) [Karasimeonov, G] (Ed.) Political parties in the Republic of Macedonia. *Political parties and consolidation of democracy in South Eastern Europe*. Sofia: FES and IPLS
- Jussila, O. (1977). *Nationalism and revolution: Political dividing lines in the Grand Duchy of Finland during the last years of Russian rule*. Scandinavian Journal of History, 2(1-4), 289-309.
- Jussila, O. (1999) [Jussila, O.; Hentilä, S., Nevakivi, J.] (Eds) Finland as a Grand Duchy., 1809-1917. *From Grand Duchy to a Modern State. A Political History of Finland since 1809*. London. Hurst i Company
- Kasapović, M. (2010). Macedonia. *Elections in Europe* (pp. 1271-1294). Nomos Verlagsgesellschaft mbH i Co. KG.
- Kefford, G. (2017). Rethinking small political parties: from micro to peripheral. *Australian Journal of Political Science*, 52(1), 95-109.
- Ker-Lindsay, J. (2014). Understanding state responses to secession. *Peacebuilding*, 2(1), 28-44. <https://doi.org/10.1080/21647259.2013.783258>
- Keil, S. (2018). The Serbs in Bosnia and Herzegovina, Croatia, and Kosovo. *ERIS – European Review of International Studies*, 4(2-3), 39-58. <https://doi.org/10.3224/eris.v4i2-3.03>
- Keil, S. (2020). Imposed unions and imperfect states: The State Union of Serbia-Montenegro and Bosnia and Herzegovina in comparative perspective. *Irish Political Studies*, 35(3), 473-491. <https://doi.org/10.1080/07907184.2020.1816391>
- Kenny, K. (2004). [Kevin Kenny] (Ed) *Ireland and the British Empire*. Oxford University Press.
- Khrychikov, S., & Miall, H. (2002). Conflict Prevention in Estonia: The Role of the Electoral System. *Security Dialogue*, 33(2), 193-208. <https://doi.org/10.1177/0967010602033002007>
- King, C. (2000). *The Moldovans: Romania, Russia, and the politics of culture*. Hoover Press.
- Kirby, D. (1972). The Finnish Social Democratic Party and the Bolsheviks. *Journal of Contemporary History*, 7(1), 181-198.
- Kitschelt, H. (1992). The Formation of Party Systems in East Central Europe. *Politics & Society*, 20(1), 7–50. <https://doi.org/10.1177/0032329292020001003>

- Kitschelt, H. (1995). Formation of Party Cleavages in Post-Communist Democracies: Theoretical Propositions. *Party Politics*, 1(4), 447-472. <https://doi.org/10.1177/1354068895001004002>
- Knutsen, J. N. (1997). Aspects of the Union between Sweden And Norway (1814-1905). *Folia Scandinavica Posnaniensia*, 4.
- Kolstø, P. (2022). What's in a name?“De facto states”, terminological choices, and normative consequences. *Pathways to Peace and Security*, (1), 62.
- Krasner, S. D., i Krasner, S. D. D. (1999). *Sovereignty: Organized hypocrisy*. Princeton University Press.
- Krasniqi, V. (2016). Political parties ideologies in Kosovo. *Revista de Științe Politice. Revue des Sciences Politiques*, (49), 108-119.
- Krause, P. (2022). The strategies of counter-secession: How states prevent independence. *Nations and Nationalism*, 28(3), 788-805. <https://doi.org/10.1111/nana.12822>
- Kuvendikosoves (2023). Periudha e tretë Legjislative (13.12.2007 - 03.11.2010). <http://old.kuvendikosoves.org/?cid=1,158&legid=3&secid=107> Consultat el 13/02/2023
- Kuvendikosoves (2023). Periudha e katërt Legjislative (12.12.2010 – 07.05.2014). <http://old.kuvendikosoves.org/?cid=1,158&legid=4&secid=107> Consultat el 13/02/2023
- Kuvendikosoves (2023). Periudha e pestë Legjislative (17.07.2014 – 10.05.2017). <http://old.kuvendikosoves.org/?cid=1,158&legid=5&secid=107> Consultat el 13/02/2023
- Kuvendikosoves (2023). Periudha e gjashtë Legjislative (03.08.2017 – 2.08.2019). <http://old.kuvendikosoves.org/?cid=1,158&legid=6&secid=107> Consultat el 13/02/2023
- Kuvendikosoves (2023). 120 deputetë – Legjislature 7 26.12.2019 – 06.01.2019 <https://www.kuvendikosoves.org/eng/arkiva-e-legjislaturave/deputetet/?legId=2> C. Consultat el 13/02/2023
- Kuvendikosoves (2023). The Constitution of the Republic of Kosova. https://www.kuvendikosoves.org/Uploads/Data/Files/5/ConstitutionoftheRepublicofKosovovithamend.I-XXV_rwWEfAUpG.pdf Consultat el 17/02/2023
- Kuzio, T. (2000.). *Ukraine: Perestroika to Independence, Second Edition*. Palgrave McMilland
- Kuzio, T. (2001). Transition in Post-Communist States: Triple or Quadruple? *Politics*, 21(3), 168-177. <https://doi.org/10.1111/1467-9256.00148>
- Kuzio, T. (2007). Russians and Russophones in the former USSR and Serbs in Yugoslavia: a comparative study of passivity and mobilization. *East European Perspectives*.—2003.—25 June, (13).

Laitin, D. D. (2001). Secessionist rebellion in the former Soviet Union. *Comparative Political Studies*, 34(8), 839-861.

Lanko, D. (2015). Estonian Political Parties in the mid-2010s. *Baltic Region*, 2, 50-57.
<https://doi.org/10.5922/2079-8555-2015-2-5>

Law on election of Councillors and members of Parliament (2016). Official Gazzette of Montenegro (12/16).
https://legislationline.org/sites/default/files/documents/c6/Montenegro_Law_elections_councillors_members_of_parliament_1998_am2016_en.pdf Consultat el 17/02/2023

Lawyer Moldova (2023). Law on Special Legal Status of Gagauzia (Gagauz-Yeri) <https://www.lawyer-moldova.com/2013/04/law-on-special-legal-status-of-gagauzia.html> Consultat el 14/02/2023

Legislationline (2022). OSCE/ODIHR database of legal reviews and legislation. *The Constitution of the Republic of Macedonia*.
https://legislationline.org/sites/default/files/documents/2d/North_Macedonia_Constitution_1991_am2019_en.pdf. Consultat el 6/02/2023

Legislationline (2022). OSCE/ODIHR database of legal reviews and legislation. *Constitution of Ireland*.
https://legislationline.org/sites/default/files/documents/c5/Ireland_Constitution_am2019_en.pdf Consultat el 19/02/2023

Legislationline (2022). OSCE/ODIHR database of legal reviews and legislation. *Constitution of Latvia*.
https://legislationline.org/sites/default/files/documents/e9/Constitution%20of%20Latvia%20as%20of%20Jan%202019_eng.pdf Consultat el 13/02/2023

Legislationline (2022). OSCE/ODIHR database of legal reviews and legislation. *Constitution of the Republic of Moldova*
https://legislationline.org/sites/default/files/documents/70/Moldova_Constitution_1994_am2017_en.pdf Consultat el 20/02/2023

Legislationline (2022). OSCE/ODIHR database of legal reviews and legislation. *Law of the Republic of Moldova on Parties and other socio-political organizations (1991, amended 1993,1998)*. <https://legislationline.org/taxonomy/term/12711>. Consultat el 14/06/2023

Legislationline (2022). OSCE/ODIHR database of legal reviews and legislation. OSCE/ODIHR Comments on the draft law of the Republic of Moldova on political parties.
https://legislationline.org/sites/default/files/documents/8c/78_POLIT_MDA_2007_eng.pdf Consultat el 14 de juny de 2023

Legislationline (2022). OSCE/ODIHR database of legal reviews and legislation. *Law on Political Parties*.

https://legislationline.org/sites/default/files/documents/c0/LATV_on%20political%20parties.pdf Consultat el 17/02/2023

Legislationline (2022). OSCE/ODIHR database of legal reviews and legislation. *The Citizenship Law (1994, updated June 1998)*. <https://legislationline.org/taxonomy/term/12863> . Consultat el 17/02/2023

Legislationline (2022). OSCE/ODIHR database of legal reviews and legislation. *The Constitution of Montenegro*. https://legislationline.org/sites/default/files/documents/fd/Montenegro_Constitution_2006_en.pdf Consultat el 17/02/2023

Legislationline (2022). OSCE/ODIHR database of legal reviews and legislation. *The Constitution of the Republic of Estonia*. https://legislationline.org/sites/default/files/documents/55/Estonia_Constitution_am2015_en.pdf. Consultat el 06/02/2023

Lehmann, Pola / Burst, Tobias / Lewandowski, Jirka / Matthieß, Theres / Regel, Sven / Zehnter, Lisa (2022): Manifesto Corpus. Version: 2022-1. Berlin: WZB Berlin Social Science Center.

Lieven, A. (1993). *The Baltic revolution: Estonia, Latvia, Lithuania and the path to independence*. Yale University Press

Lijphart, A. (1969). Consociational democracy. *World politics*, 21(2), 207-225.

Lijphart, A. (1992). Lijphart, A. (1992). Democratization and constitutional choices in Czecho-Slovakia, Hungary and Poland 1989-91. *Journal of theoretical politics*, 4(2), 207-223.

Linz, J. J., & Stepan, A. (1996). *Problems of democratic transition and consolidation: Southern Europe, South America, and post-communist Europe*. jhu Press.

Lipset, M i Rokkan, S. Party Systems and voter alignments Cross-National Perspectives.1967. New York; The Free Press

Llobera, J. R. (1999). Recent theories of nationalism. https://ddd.uab.cat/pub/worpaper/1999/hdl_2072_1300/ICPS164.pdf Consultat l'11 de novembre de 2021.

Loewenstein, K. (1937). Militant Democracy and Fundamental Rights, I. *American Political Science Review*, 31(3), 417-432. <https://doi.org/10.2307/1948164>

Lopušina, M. (2015, 20 de setembre). General Aksentijević: Slovenija me opet izbrisala zato što sam Srbin. *Novosti*. <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/reportaze/aktuelno.293.html:568104-General-Aksentijevic-Slovenija-me-opet-izbrisala-zato-sto-sam-Srbin> Consultat el 18 de novembre de 2022

- Lowell, B. (1997). The Geographic Component of Mass Attitudes in Ukraine. *Post-Soviet Geography and Economics*, 38(10), 601-614. <https://doi.org/10.1080/10889388.1997.10641065>
- Lublin, D. (2013). The 2012 Latvia language referendum. *Electoral Studies*, 32(2), 385-387. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2012.12.007>
- Lučev, J. (2020) [Dúró, J. I Egeresi, Z] (Eds) Slovenia: The Early Success Story. *Political History of the Balkans*, 153-168. Dialóg Campus. Budapest
- Lynch, C., i Groves, M. (2022). Seanad Éireann: 100 years of Ireland's Upper House. *Administration*, 70(4), 53-75. <https://doi.org/10.2478/admin-2022-0027>
- Malešević, S., & Uzelac, G. (2007). A Nation-state without the nation? The trajectories of nation-formation in Montenegro 1. *Nations and Nationalism*, 13(4), 695-716. <https://doi.org/10.1111/j.1469-8129.2007.00318.x>
- Manning, M. (2010). The Senate. *The Houses of the Oireachtas: Parliament in Ireland*. Dublin: Institute of Public Administration, 153-168.
- Marples, D. R. (2004). *The collapse of the Soviet Union, 1985-1991*. Pearson Education
- Mason, J. A. (2009). Internationalist Mobilization during the Collapse of the Soviet Union: The Moldovan Elections of 1990. *Nationalities Papers*, 37(2), 159-176. <https://doi.org/10.1080/00905990902725116>
- May, S. (2012). *Language and minority rights: Ethnicity, nationalism and the politics of language* (2nd ed). Routledge.
- McKay, E. (1986). Changing with the Tide: The Irish Labour Party, 1927-1933. *Saothar*, 11 27-38
- Melvin, N. (1995). *Russians Beyond Russia*. Chatham House. London
- Membres of Parliament 1994-1998. <https://www.sobranie.mk/last-structure-1994-1998.nspix>. Consultat el 07/12/2022
- Mihajlović, Đ. (2017). Types of Autonomy, Representation, and Participation of the Subnational Political Communities in the Western Balkans: The Case Study of Serbia, the Former Yugoslav Republic Macedonia and Kosovo (under UNSCR 1244/1999). *Serbian Political Thought*, 15(1), 53-78.
- Mikkel, E., i Pettai, V. (2004). The Baltics: Independence with Divergent Electoral Systems. En J. M. Colomer (Ed.), *The Handbook of Electoral System Choice* (p. 332-346). Palgrave Macmillan UK. https://doi.org/10.1057/9780230522749_18
- Millard, F. (2011). Electoral-system change in Latvia and the elections of 2010. *Communist and Post-Communist Studies*, 44(4), 309-318. <https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2011.10.002>

Minorities at Risk Project. (2009) "Minorities at Risk Dataset." College Park, MD: Center for International Development and Conflict Management. Assessment for Russians in Latvia <http://www.mar.umd.edu/assessment.asp?groupId=36701> Consultat el 19/02/2023

Mohr, T. (2021). Religious Minorities under the Constitution of the Irish Free State, 1922–1937. *American Journal of Legal History*, 61(2), 235-272. <https://doi.org/10.1093/ajlh/njab002>

Morris, H. M. (2004). President, party and nationality policy in Latvia, 1991–1999. *Europe-Asia Studies*, 56(4), 543-569. <https://doi.org/10.1080/0966813042000220467>

Mungiu-Pippidi, A. (2010). The other transition. *Journal of Democracy*, 21(1), 120-127.

Murtagh, C. (2020). The plight of civic parties in divided societies. *International Political Science Review*, 41(1), 73-88. <https://doi.org/10.1177/0192512119859349>

Mylly, J. (1980). The emergence of the Finnish multi-party system. *Scandinavian Journal of History*, 5(1-4), 277-293. <https://doi.org/10.1080/03468758008578978>

Mylly, J. (1984) The emergence of the Finnish multi-party system. A Mylly, J. i Berry, R.M. (Eds) *Political parties in Finland. Essays in History and Politics*. University of Turku.

Mylly, J. (1984) The Agrarian/Center Party in *Finnish Politics*. A Mylly, J. i Berry, R.M. (Eds) *Political parties in Finland. Essays in History and Politics*. University of Turku.

Nacionalni Sastav Stanovnistva SFR Jugoslavije, 1981. Vol 1. Disponible a <https://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/G1981/Pdf/G19814001.pdf>. Consultat el 16/03/2022

Nakai, R. (2014). The influence of party competition on minority politics: A comparison of Latvia and Estonia. *JEMIE*, 13, 57.

Nakazawa, T. (2015). The making of "Montenegrin language": nationalism, language planning, and language ideology after the collapse of Yugoslavia (1992-2011). *Südosteuropäische Hefte*, 4(1), 127-141. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-430288>

National Bureau of Statistics of the Republic of Moldova (2006). *Recensamintul Populatiei, 2004. Caracteristici Demografice, Nationale, Linguistice, Culturale*. Chisinau, 2006.

Neukirch, C. (2001). Moldovan Headaches. The Republic of Moldova 120 Days After the 2001 Parliamentary Elections. *Institute for Peace Research and Security Policy at the University of Hamburg*.

Neumann, I.B. (2000). State and Nation in the Nineteenth Century: Recent Research on the Norwegian Case. *Scandinavian Journal of History* 25(3): 239-260

Northern Ireland Elections (2006). *The Irish election of 1918*. <https://www.ark.ac.uk/elections/h1918.htm> Consultat el 18 d'abril de 2022.

O'Callaghan, M. (1997). Franchise Reform, 'First Past the Post' and the Strange Case of Unionist Ireland. *Parliamentary History*, 16(1), 85.

O'Donoghue, M. (2019). 'Ireland's Independence Day': The 1918 election campaign in Ireland and the Wilsonian moment. *European Review of History: Revue Européenne d'histoire*, 26(5), 834-854. <https://doi.org/10.1080/13507486.2019.1634008>

O'Donoghue, M. (2019). *The Legacy of the Irish Parliamentary Party: In Independent Ireland, 1922-1949*. Liverpool University Press.

OCMA (2023). Office of Citizenship and Migration Affairs. Republic of Latvia. History. <https://www.pmlp.gov.lv/en/history> Consultat el 12 de juny de 2023.

Official Statistics Portal of Lithuania (2022) Database of Indicators [Base de dades en línia] *Proportion of the Population by ethnicity, compared to the total resident population*. <https://osp.stat.gov.lt/en/statistiniu-rodikliu-analize#/>

OHCHR (2018). Directrices para los Estados sobre la puesta en práctica efectiva del derecho a participar en la vida pública. https://www.ohchr.org/sites/default/files/2021-12/GuidelinesRightParticipatePublicAffairs_web_SP.pdf . Consultat el 17/02/2023

OHCHR (2020). OHCHR and equal participation in political and public affairs. <https://www.ohchr.org/en/equal-participation>. Consultat el 17/02/2023

Oldkuvendikosovës (2019) <http://old.kuvendikosoves.org/?cid=1,158ilegid=3isecid=107> Consultat el 8 de setembre de 2021

Oldkuvendikosoves (2019). Republic of Kosovo Assembly. La No 02/L-37. On the Use Languages. http://old.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/2006_02-L37_en.pdf Consultat el 20/02/2023

Olson, D. M. (1998). Party Formation and Party System Consolidation in the New Democracies of Central Europe. *Political Studies*, 46(3), 432-464. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.00150>

Olson, D. M., i Norton, P. (2007). Post-Communist and Post-Soviet Parliaments: Divergent Paths from Transition. *The Journal of Legislative Studies*, 13(1), 164-196. <https://doi.org/10.1080/13572330601165477>

Online Historical Population Reports (2007). *Religious Professions of the People. Census of Ireland for the Year 1911*. [http://www.histpop.org/ohpr/servlet/PageBrowser?path=Browse/Census%20\(by%20dat](http://www.histpop.org/ohpr/servlet/PageBrowser?path=Browse/Census%20(by%20dat)

[e\)/1911/Irelandiactive=yesimno=459itocstate=expandnewitocseq=6100idisplay=sectionsidisplay=tablesidisplay=pagetitlesipageseq=first-nonblank](#) . Consultat el 02/12/2022

OSCE (2007). 2007 Kosovo Assembly Elections Results - Seats allocation. <https://www.osce.org/kosovo/38259> Consultat el 17 de setembre de 2022.

Paavonen, T. (1984) The Finnish Social Democratic Party since 1918. A Mylly, J. i Berry, R.M. (Eds) *Political parties in Finland. Essays in History and Politics*. University of Turku.

Park, A. (1994). Ethnicity and Independence: The Case of Estonia in Comparative Perspective. *Europe-Asia Studies*, 46(1), 69-87.

Parlamentul Republicii Moldova (2023). Parlamentul de legislatura a XIII-a (1994-1998). <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=EjwAAXmbw6w%3d&tabid=96&language=ro-RO>. Consultat el 20/05/2022.

Parlamentul Republicii Moldova (2023). Parlamentul de legislatura a XIV (1998-2001). <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=aSWemZ38tfo%3d&tabid=96&language=ro-RO>. Consultat el 20/05/2022.

Parlamentul Republicii Moldova (2023). Parlamentul de legislatura a XV-a (2001-2005). <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=dA%2falzdGL0o%3d&tabid=96&language=ro-RO>. Consultat el 20/05/2022.

Parlamentul Republicii Moldova (2023). Parlamentul de legislatura a XVI-a (2005-2009). <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=g9b0vS6hCuc%3d&tabid=96&language=ro-RO>. Consultat el 20/05/2022.

Parlamentul Republicii Moldova (2023). Parlamentul de legislatura a XVII-a (aprilie-iulie 2009). <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=%2bfytU8OK7%2b0%3d&tabid=96&language=ro-RO>. Consultat el 20/05/2022.

Parlamentul Republicii Moldova (2023). Parlamentul de legislatura a XVIII-a (iulie 2009-septembrie 2010). <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=7KA0E0BjpLg%3d&tabid=96&language=ro-RO>. Consultat el 20/05/2022.

Parlamentul Republicii Moldova (2023). Parlamentul de legislatura a XIX-a (2010-2014). <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=m7J5Lur7%2bXM%3d&tabid=96&language=ro-RO>. Consultat el 20/05/2022.

Parlamentul Republicii Moldova (2023). Parlamentul de legislatura a XX-a (2014-2018). <https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=AQQdnMKK8SY%3d&tabid=96&language=ro-RO>. Consultat el 20/05/2022.

Parlamentul Republicii Moldova (2023). Parlamentul de legislatura a XXI-a (1998-2001).

<https://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=A5kZelaqQQM%3d&tabid=96&language=ro-RO>. Consultat el 20/05/2022.

Patlis, L. (2018). The Discourse on Asymmetrical Devolution in Moldova: Gagauzia and Transnistria in Focus. *JEMIE*, 17, 87

Patria Rodina (2005). <https://web.archive.org/web/20050405103625/http://www.patria-rodina.md/>. Consultat el 20/05/2022

Patria Rodina (2006). <https://web.archive.org/web/20050405103625/http://www.patria-rodina.md/>. Consultat el 20/05/2022

Patten, A. (2002). Democratic Secession from a Multinational State. *Ethics*, 112(3), 558-586. <https://doi.org/10.1086/338778>

Peace Research Institute Oslo (PRIO) (2021). *Polyarchy Index of Democracy*. <https://www.prio.org/data/20>. Consultat el 18/11/2022

Pegg, S. (1998). *De facto states in the international system*. Vancouver: Institute of International Relations, University of British Columbia.

Pehe, J. (1992). Slovak Nationalism Splits Christian Democratic Ranks. *RFE/RL Research Report*, 1(13), 13-16.

Pettai, V., & Toomla, R. (2003). *Political parties in Estonia*. National Council for Eurasian and East European Research.

Pigolkin, A. S., i Studenikina, M. (1991). Republican language laws in the USSR: A comparative analysis. *Journal of Soviet Nationalities*, 2(1), 38-76.

Pinos, J. C., i McCall, C. (2020). The division of Ireland and its foes: The centenary of resistance to partition. *Nations and Nationalism*, n/a(n/a). <https://doi.org/10.1111/nana.12687>

Plakans, A. (1991). Latvia's return to independence. *Journal of Baltic Studies*, 22(3), 259-266. <https://doi.org/10.1080/01629779100000151>

Pokret za promjene. Program. Cetinje. 2006. https://visuals.manifesto-project.wzb.eu/mpdb-shiny/cmp_dashboard_dataset/. Consultat el 29/12/2022.

Pool, J. (1991). The Official Language Problem. *American Political Science Review*, 85(2), 495-514. <https://doi.org/10.2307/1963171>

Potapkina, V. (2019). *Nation building in contested states* (Tesi doctoral, Universitat Pompeu Fabra).

Potichnyj, P. J. (1991). The Referendum and Presidential Elections in Ukraine. *Canadian Slavonic Papers / Revue Canadienne Des Slavistes*, 33(2), 123-138.

Prelec, M., i Rashiti, N. (2015). Serb integration in Kosovo after the Brussels Agreement. *Balkans Policy Research Group*, 19, 1-49.

Qvortrup, M. (2014). *Referendums and ethnic conflict*. University of Pennsylvania Press.

Radan, P. (2008). [Aleksandar Pavković and Peter Radan] (Eds) Secession: A Word in Search of a Meaning. *On the Way to Statehood, Secession and Globalisation* Aldershot: Ashgate Publishing Ltd

Rahvusarhiiv (2021). Registre de la votació nominal dels diputats del Consell Suprem de la RSS d'Estònia del 20 d'agost de 1991 https://www.ra.ee/dgs/browser.php?tid=68iuid=110700848658ilst=2iidx=1iimg=erar-0-3_003_0016071_00001_t.jpgihash=a0c2906b729bb15ecb881b5bc39bc95a

Ramet, S. P. (1993). Slovenia's road to democracy. *Europe-Asia Studies*, 45(5), 869-886

Ramet, S. P. (2018). *Balkan Babel: The disintegration of Yugoslavia from the death of Tito to the fall of Milošević*. Routledge.

Registre de la votació nominal dels diputats del Consell Suprem de la RSS de Lituània de l'11 de març de 1990 (Lietuvos Respublikos Auksciausiosios Tarybos Deputatu Vardinio Balsavimo)

Registre de la votació nominal dels diputats del Consell Suprem de la República de Letònia del 21 d'agost de 1991.

Republic of North Macedonia State Statistical Office (2021). *Population according to declared ethnic affiliation, by censuses*. <https://www.stat.gov.mk/Publikacii/SG2021/SG2021pdf/03-Naselenie-Population.pdf>. Consultat el 01/03/2022

Republika Crna Gora. Zavod za statistiku (2004). *Popis stanovništva, domaćinstava I stanova u 2003. Stanovništvo. Nacionalna ili etnička pripadnost. Podacu po naseljma i opstinama*.

Rezun, M. (2001). *Europe's Nightmare: The Struggle for Kosovo*. Greenwood Publishing Group. <https://ezproxy.biblioteca-uoc.idm.oclc.org/login?url=http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=69805&site=eds-live&scope=site>

Riigi Teataja (2023). Language Act. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/506112013016/>. Consultat el 15/02/2023

Riigi Teataja (2023). Political Parties Act. <https://www.riigiteataja.ee/en/eli/513042015011/consolide> Consultat el 17/07/2023

Riigikogu (2016). Supreme Soviet of the ESSR/ Supreme Council of the Republic of Estonia. <https://www.riigikogu.ee/en/introduction-and-history/history->

[riigikogu/supreme-soviet-essr-supreme-council-republic-estonia/](https://riigikogu.supreme-soviet-essr-supreme-council-republic-estonia/). Consultat l'11/11/2022
 Riigikogu (2019). National Minorities Cultural Autonomy Act. https://legislationline.org/sites/default/files/documents/81/Estonia_National_Minorities_Cultural_Autonomy_Act_1993_am2019_en.pdf Consultat el 8/02/2023

Riigikogu (2021). *Citizenship Act*. https://legislationline.org/sites/default/files/documents/61/EST_Citizenship%20Act_2021.pdf Consultat el 8/02/2023

Riigikogu (2023). Elections of the Riigikogu. <https://www.riigikogu.ee/en/introduction-and-history/riigikogu-tasks-organisation-work/elections-riigikogu/> . Consultat el /09/2023

Roper, S. D. (2001). Regionalism in Moldova: The Case of Transnistria and Gagauzia. *Regional & Federal Studies*, 11(3), 101-122.

Rossos, A. (2008). *Macedonia and the Macedonians: A history*. Hoover Institution Press.

Rychlík, J. (2019). The “Velvet Split ” of Czechoslovakia (1989-1992). *Politeja*, 15(6(57)), 169-187. <https://doi.org/10.12797/Politeja.15.2018.57.10>

Saeima (2021). Acta de la Sessió del Parlament letó (Saeima) del 4 de maig de 1990 https://www.saeima.lv/steno/AP_steno/1990/st_900504v.htm. Consultat l'11/06/2021.

Saeima (2021). 5th Saeima Elections. <https://www.cvk.lv/en/elections/saeima-elections/5th-saeima-elections> Consultat el 29/06/2021

Saeima (2023). Saeima adopts amendments to Citizenship Law in second reading. (07.09.2012.) <https://www.saeima.lv/en/news/saeima-news/19992-saeima-adopts-amendments-to-citizenship-law-in-second-reading>. Consultat el 13/02/2023

Saeima (2023). Saeima adopts provisions on recognition of dual citizenship (09.05.2013) <https://www.saeima.lv/en/news/saeima-news/20957-saeima-adopts-provisions-on-recognition-of-dual-citizenship> Consultat el 13/02/2023

Saeima (2023). The Constitution of the Republic of Latvia. <https://www.saeima.lv/en/legislative-process/constitution> Consultat el 30/04/2023

Sánchez Sánchez, E., Harguindéguy, J.-B., Sánchez Sánchez, A., i Cole, A. (2022). Comparing Independence Referendums: Why Do Some States Accept Them while Others Do Not? *Geopolitics*, 1-24. <https://doi.org/10.1080/14650045.2022.2082960>

Sanjaume-Calvet, M., i Riera-Gil, E. (2022). Languages, secessionism and party competition in Catalonia: A case of de-ethnicising outbidding?. *Party Politics*, 28(1), 85-104.

Sartori, G. (1976) *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*. Cambridge University Press

Sato, K. (2009). Mobilization of Non-titular Ethnicities during the Last Years of the Soviet Union: Gagauzia, Transnistria, and the Lithuanian Poles. *Acta Slavica-Japonica* (26) 141-157

Sato, K. (2014). Ethnic Political Mobilization: an Integrative or Disintegrative Force in the Modern Polity? Case-Studies of Political Mobilization by Non-Titular Nations in Moldova, Estonia and Lithuania. *PLURAL. History. Culture. Society. Journal of History and Geography Department, "Ion Creangă" State Pedagogical University*, 2(1-2), 64-80.

Sazdovski, A. (2015). Nation-building under the societal security dilemma: The case of Macedonia. *Journal of Regional Security*, 10(1), 53-78.

<https://doi.org/10.11643/issn.2217-995X151SPS54>

Schulze, J. L. (2022). Latvia's soft neo-militancy. En J. Rak & R. Bäcker, *Neo-militant Democracies in Post-communist Member States of the European Union* (1a ed., p. 42-63). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003245162-4>

Schwartz, L. (1991). USSR Nationality Redistribution by Republic, 1979-1989: From Published Results of the 1989 All-Union Census. *Soviet geography*, 32(4), 209-248.

Security Police of the Republic of Estonia (2008). *Annual Review*

Seimas (2021). Acta de la Sessió del Parlament lituà (Seimas) del 16 de gener de 1991 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251255> Consultat el 17/07/2021

Seimas (2021). Acta de la Sessió del Parlament lituà (Seimas) de l'11 de febrer de 1991 (<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/TAIS.251397>). Consultat el 17 de juliol de 2021

Shtromas, A. (1994). [Graham Smith] (Ed). The Baltic States as Soviet Republics a *The Baltic States. The National Self-determination of Estonia, Latvia and Lithuania*. MacMillan

Sistat (2022). Population by ethnic affiliation, municipalities, Slovenia, census 1991, <https://pxweb.stat.si/SiStatData/pxweb/en/Data/-/0556502S.px>. Consultat el 24/01/2022

Sitter, N. (2002). "When is a Party System? A Systems Perspective on the Development of Competitive Party Systems", *Central European Political Science Review*, 3:1 (2002), 75-97. *Central European Political Science Review*, 3, 75-97.

Skaaning, S.-E. (2020). Waves of autocratization and democratization: A critical note on conceptualization and measurement. *Democratization*, 27(8), 1533-1542. <https://doi.org/10.1080/13510347.2020.1799194>

Skupstina (2023). Distribution of seats <https://www.skupstina.me/en/mps/distribution-of-seats>. Consultat el 7/06/2022.

Smith, A. D. (1994). The politics of culture: ethnicity and nationalism. *Companion encyclopedia of anthropology*, 706-33

Smith, G, Aasland, A, Mole, R (1994). [Graham Smith] (Ed) *Statehood, Ethnic Relations and Citizenship The Baltic States. The National Self-determination of Estonia, Latvia and Lithuania.* (181-205) MacMillan

Sobranie (2022). <https://www.sobranie.mk/last-structure-1991-1994.nspix>. Consultat l'11/11/2022

Sobranie (2022). <https://www.sobranie.mk/current-structure.nspix> Consultat l'11/11/2022

Sobranie (2022). <https://www.sobranie.mk/current-structure-2014-2018.nspix> Consultat l'11/11/2022

Sobranie (2022). <https://www.sobranie.mk/last-structure-15d646f7-b540-40c5-a3ee-2c003be581e5.nspix> Consultat l'11/11/2022

Sobranie (2022). <https://www.sobranie.mk/last-structure-1994-1998.nspix> Consultat l'11/11/2022

Sobranie (2022). <https://www.sobranie.mk/last-structure-2011-2014.nspix> Consultat l'11/11/2022

Soikannen, T. (1984). Changing bourgeois parties in a changing Finnish society A Mylly, J. i Berry, R.M. (Eds) *Political parties in Finland. Essays in History and Politics.* University of Turku.

Soikkanen, H. (1978). Revisionism, reformism and the Finnish labour movement before the First World War. *Scandinavian Journal of History*, 3(1-4), 347-360.

Statistics Estonia (1995). Population of Estonia by census <https://www.stat.ee/et/avasta-statistikat/loendus/rahvaloendus-2021/rahvaloendustest-eesis/1881-1897-1922-1934-1959-1970-1979-1989-aasta-rahvaloenduse-pohiandmed> . Consultat el 18/03/2022

Statistik sentralbyrå. Statistic of Norway (2022). *Statistical Yearbook of Norway. 1904.* <https://www.ssb.no/a/en/histstat/> Consultat el 28/11/2022

Stojarová, V. (2013). The party system of Kosovo. *A Party politics in the western Balkans* (pp. 151-166). Routledge.

Stortinget (2021). *Møde den 7 juni kl. 10.5 form.* https://www.stortinget.no/nn/Saker-og-publikasjoner/Stortingsforhandlingar/Lesevisning?did=DIVL131ip=1904-05ipaid=7ipgid=b_0669ipsoid=DIVL742ivt=biwid=a. Consultat el 18/11/2021

Stortinget (2022). *Ordenes makt – revolusjon med blyant* <https://www.stortinget.no/no/Stortinget-og-demokratiet/Historikk/stortinget-og-unionen-med-sverige/ut-av-unionen/ordenes-makt--revolusjon-med-blyant/> Consultat el 18/11/2021

- Szczepanski, W. (2014). Serbia—An Opponent or an Ally of Independent Macedonia (1991-2013)? *Politeja; Krakow*, 30, 347-361. <http://0-dx.doi.org.catalog.uoc.edu/10.12797/Politeja.11.2014.30.26>
- Szöcsik, E., i Zuber, C. I. (2015). EPAC – a new dataset on ethnonationalism in party competition in 22 European democracies. *Party Politics*, 21(1), 153-160. <https://doi.org/10.1177/1354068812462927>
- Taagepera, R. (1993). *Estonia. Return to Independence*. Westview Press
- Tansey, O. (2007). Democratization without a State: Democratic Regime-building in Kosovo. *Democratization*, 14(1), 129-150. <https://doi.org/10.1080/13510340601024355>
- Tansey, O. (2009). Kosovo: Independence and Tutelage. *Journal of Democracy*, 20(2), 153-166. <https://doi.org/10.1353/jod.0.0068>
- Tavits, M. (2008). Party Systems in the Making: The Emergence and Success of New Parties in New Democracies. *British Journal of Political Science*, 38(01). <https://doi.org/10.1017/S0007123408000069>
- The Constitutional Court of the Republic of Lithuania (2023). *The Constitution of the Republic of Lithuania*. <https://lrkt.lt/en/about-the-court/legal-information/the-constitution/192> Consultat el 30/04/2023
- Tilly, C. (1991). Ethnic conflict in the Soviet Union. *Theory and Society*, 20(5). <https://doi.org/10.1007/BF00232660>
- Tir, J., Schafer, P., Diehl, P. F., i Goertz, G. (1998). Territorial changes, 1816–1996: Procedures and data. *Conflict Management and Peace Science*, 16(1), 89-97.
- Tir, J., Schafer, P., Diehl, P. F., i Goertz, G. (1998). Territorial changes, 1816–2018 (v6): <https://correlatesofwar.org/data-sets/territorial-change>
- Todd, J. (2020). Unionisms and the challenges of change. *Irish Political Studies*, 35(3), 335-355. <https://doi.org/10.1080/07907184.2020.1816374>
- Todorić, Nikola; Döring, Holger; Zuber, Christina, 2018, "Parties-PostYug", <https://doi.org/10.7910/DVN/WWHXDY>, Harvard Dataverse, V1, UNF:6:dkfn4zkZeFCdIU/oIZ9GOA== [fileUNF] <https://dataverse.harvard.edu/dataset.xhtml?persistentId=doi:10.7910/DVN/WWHXDY>
- Toft, M. D. (2012). Self-Determination, Secession, and Civil War. *Terrorism and Political Violence*, 24(4), 581-600. <https://doi.org/10.1080/09546553.2012.700617>
- United Nations Organization (2022) *Declaration on the granting of independence to colonial countries and peoples*. [https://www.undocs.org/a/res/1514\(XV\)](https://www.undocs.org/a/res/1514(XV)). Consultat el 13 de maig de 2019.

- United Nations Organization (2022) *The United Nations and decolonization. Non-Self-Governing territories*. <https://www.un.org/dppa/decolonization/en/nsgt>) Consultat el 13/05/ 2019
- University of Prishtina, i Halili, Z. (2019). Comparative Analysis of the Situation of Ethnic Minorities in Kosovo and the Republic of North Macedonia. *Path of Science*, 5(11), 4001-4011. <https://doi.org/10.22178/pos.52-5>
- Valimised Comissió Electoral d'Estònia (2023). <https://www.valimised.ee/?id=10534>. Consultat el 4/09/2023.
- Vanhanen, T. (2000) A New Dataset for Measuring Democracy, 1810-1998, *Journal of Peace Research* 37(2): 251–265.
- Viimaranta, H., Protassova, E., i Mustajoki, A. (2018). Russian-Speakers in Finland: The Ambiguities of a Growing Minority. *Revue d'études Comparatives Est-Ouest*, N° 4(4), 95. <https://doi.org/10.3917/rece01.494.0095>
- Volkens, A., Burst, T., Krause, W., Lehmann, P., Matthieß, T., Regel, S., Weßels, B., Zehnter, L. (2021): The Manifesto Data Collection. Manifesto Project (MRG/CMP/MARPOR). Version 2021a. Berlin: Wissenschaftszentrum Berlin für Sozialforschung (WZB). <https://doi.org/10.25522/manifesto.mpds.2021a>
- Volkens, A., Burst, T., Krause, W., Lehmann, P., Matthieß, T., Regel, S., Weßels, B., Zehnter, L., & Wissenschaftszentrum Berlin Für Sozialforschung (WZB). (2021). *Manifesto Project Dataset - Codebook*. Manifesto Project. (MRG / CMP / MARPOR) <https://doi.org/10.25522/MANIFESTO.MPDS.2021A>
- Walsh, D. (2020). The fragility of unions: The United Kingdom and Moldova. *Irish Political Studies*, 35(3), 451-472. <https://doi.org/10.1080/07907184.2020.1816390>
- Web del Partit Liberal Demòcrata de Macedònia (2021) <https://ldp.mk/za-nas/istorijat/> Consultat el 07/12/2022.
- Webster, J. A. (2008). Parliamentary majorities and national minorities: Moldova's accommodation of the Gagauz [PhD thesis]. Oxford University, UK
- Welsh, H. A. (1994). Political Transition Processes in Central and Eastern Europe. *Comparative Politics*, 26(4), 379.
- Westinen, J. (2015). *Cleavages in contemporary Finland: a study on party-voter ties*. Åbo Akademi University Press
- White, J. (1994). [Graham Smith] (Ed) Nationalism and Socialism in Historical Perspective a *The Baltic States. The National Self-determination of Estonia, Latvia and Lithuania*. (Graham Smith, Ed) MacMillan
- Wojnicki, J. (2016). The formation of the Party System in the Republic of Macedonia. In *Annales Universitatis Mariae Curie-Sklodowska* (Vol. 1, pp. 157-172)

- Yevtukh, V. (1998). National Minorities in Ukraine: Status, Rights, Prospects. [Digital Repository Dragomanov Ukrainian State University. https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/559](https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/559) Consultat el 16/06/2023.
- Zabarah, D. A. (2012). Opportunity structures and group building processes: An institutional analysis of the secession processes in Pridnestrovie and Gagauzia between 1989 and 1991. *Communist and Post-Communist Studies*, 45(1-2), 183-192. <https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2012.03.007>
- Zdravkovski, A., i Morrison, K. (2014). The Orthodox churches of Macedonia and Montenegro: the quest for autocephaly. *Religion and Politics in Post-Socialist Central and Southeastern Europe: Challenges since 1989*, 240-262.
- Zuber, C. i Džankić, J. (2017). [Schakel, A. H.] (Ed.) Serbia and Montenegro. From Centralization to Secession and Multi-ethnic Regionalism a. *Regional and National Elections in Eastern Europe*. Palgrave Macmillan UK. <https://doi.org/10.1057/978-1-137-51787-6>
- Zuber, C. I. (2013). Beyond outbidding? Ethnic party strategies in Serbia. *Party Politics*, 19(5), 758-777. <https://doi.org/10.1177/1354068811410368>
- Zuber, C. I., i Szöcsik, E. (2019). The second edition of the EPAC expert survey on ethnonationalism in party competition – testing for validity and reliability. *Regional & Federal Studies*, 29(1), 91-113. <https://doi.org/10.1080/13597566.2018.1512975>
- Zulianello, M. (2014). Analyzing party competition through the comparative manifesto data: Some theoretical and methodological considerations. *Quality & Quantity*, 48(3), 1723-1737. <https://doi.org/10.1007/s11135-013-9870-0>

8. ANNEXOS

8.1. Annex 1. Llista de comunicacions personals

Ningú que hagi fet recerca és aliè a les dificultats de trobar fonts primàries de dades o de desfer aparents contradiccions a la bibliografia. Sovint l'investigador es troba davant l'atzucac que suposen els carrerons sense sortida aparent com ara la manca de dades accessibles o, ben al contrari, l'excés d'informació. En aquests casos és vital la generositat d'acadèmics i professionals que resolen els dubtes que l'investigador els planteja. En el meu cas, més enllà del capítol d'agraïments, afegeixo en aquest annex les persones que m'han proporcionat informació d'interès per a aquesta tesi.

Dr. Mary Noelle Harris (<https://www.universityofgalway.ie/our-research/people/maryharris/>) NUI Galway, que em va proporcionar un document sobre l'Irish Parliamentary Party i el seu posicionament respecte a l'autogovern d'Irlanda.

Dr. Martin O'Donoghue (<https://www.sheffield.ac.uk/history/people/academic/martin-odonoghue>), Sheffield University, em va aclarir el perquè del vot de l'Irish Parliamentary Party a les votacions sobre l'Ireland Government Act i l'Anglo-Irish Treaty, que em permeten de no classificar l'IPP com a partit contrari a la independència d'Irlanda.

Axel Viðar Ergilsson, Project Manager del Servei de Recerca del Parlament d'Islàndia, em va proporcionar la composició del parlament islandès i els resultats de les votacions sobre la terminació de l'Acta de l'Acord d'Unió Danesa-Islandesa de 1918 que va suposar la independència d'Islàndia, posteriorment referendada majoritàriament pels islandesos.

Lina Kulikauskiene, especialista en cap del Servei de Documentació de l'Arxiu del Seimas (Parlament de Lituània) que em va proporcionar els resultats nominals de votació del Soviet Suprem de Lituània sobre la Declaració Sobre l'Estat de Lituània, que va suposar la declaració d'independència de Lituània.

Dr. Petru Negura (<https://petrunegura.academia.edu/>), investigador de la Free International University of Moldova. Em va proporcionar diversos documents i informacions sobre Edinstvo-Unitate que em varen ajudar a entendre tant el seu paper en la rebel·lió de Transnístria i la formació de la República de Transnístria, com les diferències entre aquest moviment i els altres moviments internacionalistes similars de les repúbliques bàltiques, que varen fer que Edinstvo-Unitate no fos prohibit després de la independència de Moldàvia.

Dr. Natália Petranská Rolková, investigadora i consellera de l'Institut Parlamentari de la Cancelleria del Consell Nacional de la República Eslovaca, que em va proporcionar diversos documents sobre el procés d'autodeterminació d'Eslovàquia, així com registres de votació i l'adscripció als grups parlamentaris dels diputats, imprescindible per saber quins partits es varen posicionar en contra de la Declaració de Sobirania d'Eslovàquia

Dr. Carlos Flores Juberías, Universitat de València i cònsol honorari de Macedònia del Nord entre els anys 2008-2023, al qual em vaig adreçar davant la impossibilitat de trobar informació sobre la identitat i filiació dels 4 diputats macedonis que varen votar

en contra de la independència de Macedònia. Sense poder-ho confirmar amb seguretat, va reafirmar la possibilitat que dos d'aquests diputats fossin membres del Partit dels Iugoslaus de Macedònia.

Burim Etemaj, cap sènior de Relacions Públiques de l'Assemblea de Kosovo, em va proporcionar l'acta de la sessió de l'Assemblea de Kosovo en la qual es va declarar la independència, amb el registre nominal de votacions i em va aclarir algunes incongruències en els noms dels diputats que apareixen en aquest registre i els que consten en el web de l'Assemblea de Kosovo.

8.2. Annex 2. Algunes notes sobre el procés de recollida de dades primàries

L'abast geogràfic dels casos d'estudi de la tesi presentava diverses dificultats per a un doctorand a temps parcial com és el meu cas. La pandèmia i les restriccions sobre la mobilitat dels ciutadans varen suposar també una dificultat addicional en cas d'haver disposat dels recursos per al desplaçament a 12 països diferents. Afortunadament, l'administració de molts d'aquests països és prou eficient i està prou adaptada al temps vivim actual de forma que molta de la informació està digitalitzada i, amb major o menor grau d'esforç, és possible accedir-hi. Tot i així, en algun dels casos inclosos a la tesi com Macedònia del Nord, i en altres en els quals vaig fer una prospecció inicial, Geòrgia, l'única manera de consultar els arxius era presencialment.

Els webs de les assemblees nacionals i de les oficines d'estadística nacional han estat de gran utilitat per a la localització de documentació o, com a mínim, per trobar un interlocutor que disposés del temps per ajudar-me a localitzar documents, o per enviar-me'ls, per interpretar dades aparentment contradictòries o per adreçar-me a les persones o organismes adequats. Tot i així, no ha estat possible accedir als documents que necessitava, en tots els casos.

El cas de Macedònia del Nord és potser el més paradigmàtic de les dificultats perquè no he pogut arribar a saber amb total certesa qui varen ser els quatre diputats que varen votar en contra de la "Declaració d'Independència per implementació dels resultats del referèndum sobre la sobirania i independència de la República de Macedònia". No ha estat possible ni consultant les actes de les sessions, ni consultant la premsa del moment ja fos internacional o macedònia, ni a través del personal d'arxiu de l'Assemblea de Macedònia del Nord. Tampoc vaig poder trobar informació, aprofitant unes vacances, a la Biblioteca Nacional Kliment Ohridski de Skopje o al Museu de la Lluita per la Independència de Macedònia, a Skopje, on hi ha nombrosa informació sobre el procés d'alliberament nacional de Macedònia al llarg de la història. Degut al temps transcorregut, tampoc no ha estat possible contactar amb persones que varen tenir un paper rellevant en aquells moments com per exemple Stojan Andov, que va ser el president de l'Assemblea i que va traspasar fa pocs anys. Per tant, saber qui va votar en contra de la independència de Macedònia i quins varen ser els seus motius, roman una qüestió oberta.

Una altra de les dificultats amb l'abast de la tesi és la diversitat dels idiomes en els quals es troba la documentació. Afortunadament, les eines automàtiques de traducció de documents com Google Translate i Google Lens ajuden a resoldre les dificultats més grans encara que la traducció no sigui absolutament precisa, però sí prou per a l'objectiu de documentar el sentit del vot i els raonaments d'aquest vot, o les absències, en les actes o *verbatim* de les diferents assemblees.

8.3. Annex 3. Criteris de selecció de les variables de les diferents bases de dades

8.3.1. Correlates of War

La selecció de variables a la base de dades *Correlates of War* té importància per a la obtenció de resultats que s'ajustin a la definició de secessió emprada a la tesi. Les variables d'interès per a la selecció dels casos d'aparició de nous estats a partir de 1990 són les que es descriuen a continuació:

Year: descriu l'any en què té lloc el canvi territorial, que fixem a un valor igual o superior a 1900. És important remarcar que un mateix territori pot haver tingut més d'una secessió exitosa del mateix estat matriu. En aquests casos només es tindrà en compte el darrer canvi territorial.

System Enter (entry) i *System Exit (exit)*: identifiquen l'aparició de nous estats en el sistema internacional (tal com està definit a *Correlates of War*); tots els casos d'aparició de nous estats porten implícita que la variable *System Enter* tingui un valor 1.

Process of territorial Change (procedur): a la base de dades existeixen 7 possibles procediments per al canvi territorial i que es defineixen de la forma següent:

- Conquesta (1), quan el canvi territorial és conseqüència de l'ús de la força per part d'un estat contra un territori, el qual és incorporat al territori de l'estat.
- Annexió (2), quan una entitat política estén el seu control sobre una altra per mitjans diplomàtics que poden incloure l'amenaça de l'ús de la força.
- Cessió (3), quan un territori pertanyent a una entitat política passa al poder d'una altra mitjançant un plebiscit, una compra, un acord compensatori o com a resultat d'un tractat després del cessament d'hostilitats entre les dues entitats.
- Secessió (4), és la dissolució d'una entitat territorial com a resultat del fet que una o més parts d'aquesta entitat l'abandonen per establir-se com a noves entitats independents.
- Unificació (5), és la formació d'una entitat política a partir de la unió de dues o més de preexistents.
- Territori comandat (*Mandated territory*) (6), és una unitat territorial que ha estat posada sota el control d'una altra, per les Nacions Unides, o per la Lliga de les Nacions.
- Altres (-9), aquest valor de la variable inclou tots els casos de descolonització a més d'alguns altres que els autors de la base de dades consideren que no són aplicables perquè es tracta de processos d'independència, diferents de la secessió.

Independence (indep): és una variable dicotòmica que indica si un territori ha aconseguit la sobirania (ja no està subjecte a les lleis d'una altra entitat política) i ha aconseguit reconeixement internacional en major o menor grau així com el control sobre les seves forces armades i afers estrangers. Malgrat que el *code book* de la base de dades el defineix com "*the termination of colonial rule over a dependency*", la selecció del valor *indep* =1 retorna casos com els de les repúbliques exsoviètiques i exiugoslaves, Montenegro i Kosovo inclosos, que només podrien ser classificats com a colònies amb dificultat. En la selecció de casos es fixarà el valor d'*indep*=1. En aquest treball es farà servir de forma redundat sobre la variable *Process of Territorial change (Procedur)*

per identificar els casos d'aparició de nous estats que s'integren en el sistema internacional.

Algunes de les variables es codifiquen tant per l'entitat guanyadora com per l'entitat perdedora de l'intercanvi territorial, que en aquest estudi seran, respectivament, el territori secessionista i l'estat matriu.

Contiguity: aquesta variable binària indica si les dues entitats polítiques involucrades en el canvi són contigües en el sentit que tinguin una frontera comuna o una separació per llengua de mar inferior a 241 km d'amplada. Es codifica tant pel guanyador com pel perdedor (*Contgain* i *Contlose* respectivament).

La principal variable utilitzada és la denominada *Process of territorial change (Procedur)*, per la qual es seleccionen els casos en els qual aquesta variable té assignat un valor igual a 4 (secessió) o a -9 per ampliar la selecció amb els casos que la base de dades considera com a independències.

Tal com s'ha explicat en l'apartat de metodologia, la selecció dels casos d'estudi es fa amb la combinació de diferents variables de la base de dades de *Correlates of War*. A partir de la primera selecció de variables cal realitzar alguns ajustos per tal de poder refinar la selecció.

La inclusió del valor = -9 per a la variable *Procedur* implica la inclusió de tots els casos de descolonització en la selecció, per la qual cosa cal aplicar una altra variable que els discrimini. La variable més apropiada és la *Contiguity loser* que indica si les dues entitats que intervenen en l'intercanvi territorial són contigües o no (inexistència de frontera comuna i separació per una distància marítima superior a 241 km) i hauria d'excloure els casos de descolonització. Però en canvi encobreix casos de secessió com el d'Islàndia¹⁶³ respecte de Dinamarca, i fora del context d'aquesta tesi els de Bangladesh respecte de Pakistan, i Timor Oriental respecte d'Indonèsia, que no corresponen a descolonitzacions.

Això obliga a fer una segona anàlisi amb la combinació de les variables *Procedur=4* i *Contlose=0*, mantenint constant la variable *Entry=1* per seleccionar els casos de secessió d'un territori no contigu a l'estat matriu i que dona lloc a un estat que entra dins el sistema internacional.

---

¹⁶³ Segons una altra de les bases de dades de *Correlates of War*, Colonial contiguity Data (*Correlates of War Project. Colonial Contiguity Data, 1816-2016. Version 3.1*), Islàndia es una colònia de Dinamarca entre 1816 i 1819 però amb posterioritat passa a ser una "dependència" de Dinamarca i ja no es classifica com a colònia.

8.3.2. Secessionist types

En aquest cas, la selecció de variables i valors utilitzats per escollir els casos de secessió exitosa en el mateix període són els següents:

Type: que categoritza els moviments secessionistes segons si reclamen la sobirania d'un territori colonial (valor *type*=1), si és d'un territori d'ultramar però que no es pot considerar colonial (valor *type*=2), o bé si es tracta d'un territori contigu a l'estat matriu (valor *type*=3). La distinció entre els tipus 1 i 2 es basa en si la reclamació de sobirania és anterior o posterior a 1960, any en el qual les Nacions Unides reconeixen el dret a l'autodeterminació dels pobles colonitzats i en la coincidència o no del territori reclamat pel moviment secessionista amb les fronteres colonials. Un moviment secessionista actiu a partir de 1960 i que reclami un territori coincident amb la divisió territorial colonial estarà classificat com a tipus 1, mentre que si el moviment és anterior a 1960 o reclama la independència d'un territori que, des del punt de vista de l'administració colonial, tingués un nivell administratiu inferior, pertanyeria al tipus 2. Qualsevol altre tipus de moviment secessionista està classificat com a tipus 3.

Success: una variable dicotòmica que diferencia els casos de moviments secessionistes que varen fracassar d'aquells que varen tenir èxit. En aquesta base de dades la definició d'èxit és que s'assoleixi la completa independència en un màxim d'un any del pic d'activitats (Griffiths i Wasser, 2019). És una definició que resulta difícil de contrastar perquè no hi ha una clara definició del que suposa "el pic d'activitats" ni si és un criteri quantitatiu basat per exemple en el número d'accions en una unitat de temps, o bé fa referència a un aspecte més formal i institucional com podria ser, per exemple, una declaració unilateral d'independència.

El mateix criteri de "completa independència" també podria donar lloc a discussió per exemple pels nombrosos estats *de facto* que segons la base de dades són moviments secessionistes fallits. En aquest sentit, el terme "èxit" sembla més inconcret que el que utilitza *Correlates of War*, basat en el reconeixement internacional i sobre el qual existeix un major consens en la literatura sobre secessió i que serà el que prevaldrà en aquest treball.

Per a la selecció dels casos de moviments secessionistes exitosos es farà servir la següent combinació de variables: *type*=3; *success*=1.

8.3.3. Manifesto Project.

Mitjançant anàlisis estadístiques, Gadjanova (2015) identifica i valida un índex d'etnoregionalisme resultat de l'agregació dels valors dels codis que indico a la següent taula (subratllo els que tenen major pes en l'índex).

Taula 20. Índex d'etnoregionalisme

Etnoregionalisme
<u>Suport a la descentralització (Per 301)</u>
<u>Rebuig a l'estil de vida nacional (Per 602)</u>
Multiculturalisme positiu (Per 607)
Autonomia cultural (Per 6071)

La utilització dels índexs com a indicadors de perfils etnoregionalistes es valida contrastant les opinions de mitjans de comunicació local que havien cobert les campanyes dels partits i consultant opinions i enquestes a experts. A través de l'anàlisi dels dos índexs per a tots els partits inclosos en la base de dades, la conclusió de Gadjanova (2015) és que un valor superior a 1 indica que el partit fa atenció al tema ètnic, i un valor superior a 2 indica una crida ètnica clara.

A banda d'aquests codis n'utilitzaré d'altres que són geopolíticament explícits i que poden donar indicacions sobre l'orientació ètnica d'alguns partits unionistes:

Per1011 Rússia/URSS/CIS: positiu. Mencions favorables a Rússia, l'URSS, el bloc de les ex-repúbliques soviètiques del qual serien d'esperar valors rellevants en el cas dels partits unionistes o bé dels que n'han agafat el relleu i defensen la cultura i la llengua russes en els nous estats independents que havien estat repúbliques soviètiques.

Per1016 FRS de Iugoslàvia: positiu. Mencions favorables als països que havien format part de la Federació de Repúbliques Socialistes de Iugoslàvia incloent les relacions especials amb Montenegro, Macedònia, Eslovènia, Croàcia i Bòsnia i Hercegovina.

Per1024 Estats Bàltics: negatiu. Referències negatives als Estats Bàltics, que seria esperable que apareguessin en els casos dels partits prosoviètics en els seus programes previs a la independència.

Per2023 Ciutadania laxa: positiu. Mencions favorables a la relaxació de mesures per a l'obtenció de la ciutadania i a no posar restriccions a la participació electoral.

Per3051 Situació Pública: negativa. Visió negativa de la situació de la vida pública després de les eleccions fundacionals. Identificaria un posicionament de rebuig a la independència.

Per3052 Comunistes: positiu. Cooperació amb les anteriors autoritats comunistes en el període de transició; implicació procomunista en el procés de transició; estratègia de “no fer soroll” en el tracte amb la nomenclatura¹⁶⁴.

Per6032 Reconstrucció de l'URSS: positiu. Mencions favorables a la reunificació de totes les repúbliques i nacions de l'antic territori de l'URSS en un nou estat comú (i democràtic) o en un espai econòmic comú en el qual la nova unió seria el garant de la sobirania de cada estat membre; referències negatives a la dissolució de l'URSS i els respectius tractats de la unió.

Per7051 Minories interiors: positiu. Referències a les minories pròpies en tercers països; referències positives a les minories dins del territori.

Per7052 Minories a l'estranger: positiu. Referències a les minories ètniques vivint en el país com els letons que viuen a Estònia (sic).

Per7061 Participants a la guerra: positiu. Mencions favorables a la necessitat de donar ajut assistencial a les persones que varen prendre part a les guerres en el territori de l'antiga Iugoslàvia.

Per7062 Refugiats: positiu. Mencions favorables a la necessitat de donar ajut assistencial a les persones que varen deixar les seves llars degut a la guerra (per exemple, en el territori de l'antiga Iugoslàvia) o que varen ser forçosament desplaçades.

Per 602-1 Estil de vida nacional general: negatiu. Mencions desfavorables a la nació i història del país. Pot incloure: oposició al patriotisme, al nacionalisme i a l'estat nacional existent, orgull nacional i idees nacionals.

Per 6071- Multiculturalisme general: positiu. Mencions favorables a la diversitat cultural i a la pluralitat cultural a la societat. Pot incloure la conservació de les herències religioses i lingüístiques incloent disposicions especials en l'ensenyament.

---

¹⁶⁴ El tracte als membres de l'anterior elit comunista (permetre'ls o no de participar en la vida política) és una de les dimensions específiques de la competició política en els països excomunistes que s'afegeixen a les ja tractades per Kitschelt (1992) sobre polítiques socials, econòmiques, descentralització del poder i política mediambiental (Benoit i Laver, 2006).

8.3.4. EPAC

Les variables més destacades per a l'objectiu de la tesi, que ajudaran a veure l'evolució dels partits que inicialment s'oposaven a la secessió o, si es dona el cas, dels seus successors i que marquen la ubicació dels partits en determinats temes d'importància per definir el seu grau d'etnonacionalisme són:

- Etnonacionalisme (*ethno_m*): un valor 0 indica que el partit és nacionalista majoritari i un valor de 10 que el partit busca ser hegemònic però en un nou estat nació.
- autonomia cultural (*cul_m*): un valor de 0 assenyala que el partit està en contra de donar autonomia cultural, definida en termes de la possibilitat de definir polítiques pròpies en educació i cultura. Un valor de 10 indica que el partit està decididament a favor de l'autonomia cultural per a les minories.
- educació i llengües minoritàries (*edu_m*): un valor de 0 significa que el partit està en contra de l'ensenyament en l'idioma de les minories nacionals i fins i tot de l'ensenyament d'aquests idiomes. Un valor de 10 significa que el partit està a favor de l'ensenyament en els idiomes de les minories fins al nivell universitari i de l'ensenyament d'aquest idioma fins el mateix nivell.
- ús de les llengües minoritàries (*lan_m*): un valor de 0 indica que el partit s'oposa a l'ús de les llengües minoritàries en l'esfera pública mentre que un valor de 10 assenyala la voluntat del partit que les llengües minoritàries tinguin un estatus oficial.
- autonomia territorial: un valor de 0 de la variable indica que el partit està en contra de donar autonomia territorial a les minories, mentre que un valor de 10 assenyala que hi està completament a favor.
- *dom_mod*: la proposta de model territorial del partit. En aquest cas, cada valor numèric correspon a un model territorial que va des de l'estat unitari (valor de la variable igual a 1) fins a un valor de 7 pels partits irredemptistes. Aquesta variable es complementa per als partits amb valors més alts (6 o 7) amb la variable "sec" que indica si el partit és secessionista o no.

Cadascuna d'aquestes variables va acompanyada d'una altra que indica la rellevància (*salience*) que cadascun dels temes mesurats per la variable té per a un partit polític i se li assigna un valor entre 0 (el partit no li dona cap mena d'importància) fins a 10 (el tema és extremadament important per al partit).

Amb les variables *ethparty_ex1*, *ethparty_ex2* i *repgroup*, s'identifiquen els partits que els experts assenyalen majoritàriament com a ètnics i a quin grup etnonacional representen. Els partits regionalistes i les regions que els partits d'aquest grup representen s'identifiquen a partir dels valors de les variables *regparty_ex1*, *regparty_ex2* i *repeg*.

Només per a les repúbliques bàltiques, s'inclou la variable *cit_m* que mesura la posició dels partits sobre la facilitat d'accés a la ciutadania per als no ciutadans originaris d'altres repúbliques exsoviètiques. La variable va des del valor 0 (sense possibilitats de nacionalització) fins al 10 (accés fàcil a la ciutadania)..

8.4. Annex 4. Resum de les dades extretes de les actes de les assemblees

<u>País</u>	<u>Àmbit de la sessió</u>	<u>Data</u>	<u>Tipus de document</u>	<u>Partit unionista</u>	<u>Vots en contra/abstenció/absència</u>
Noruega	Dissolució de la Unió amb Suècia	07-06-1905	Acta de la sessió de l'Stortinget del 7 de juny de 1905	No	Cap vot en contra ni abstenció.
Finlàndia	Proclamació de la república independent de Finlàndia	06-12-1917	Acta de la 20a sessió del parlament finès	No	88 (vot estratègic)
Irlanda	Proclamació de l'Estat Lliure d'Irlanda	16-12-1921	Acta de l'Acta dels Comuns el 16 de desembre de 1921	Sí	58 vots en contra
Islàndia	Terminació de l'Acta d'Unió Danesa-Islandesa de 1918	10-06-1944	Proposta de resolució parlamentària núm. 246 del 16 de juny de 1944	No	1 absència
Estònia	Consideració del resultat del referèndum celebrat el 3 de març (de 1991) sobre la qüestió del restabliment de la independència de la República d'Estònia en les activitats de les autoritats estatals de la República d'Estònia	13-03-1991	46a sessió de la 12a sessió del Consell Suprem de la República d'Estònia. Decisió del Consell Suprem de la República d'Estònia.	Sí	34 absències i 1 abstenció
Letònia	Restabliment de la independència de la República de Letònia	04-05-1990	Acta de la 4a reunió de la primera sessió del Consell Suprem de la República d'Estònia	Sí	57 negatives a votar, 1 vot en contra.
	Aixecament de la suspensió del Restabliment de la Independència de la República de Letònia	21-08-1991	Acta de votació de la resolució de l'Aixecament de la Suspensió del Restabliment de la Independència de la República de Letònia	Sí	69 absències, 13 vots en contra, 10 abstencions

<u>País</u>	<u>Àmbit de la sessió</u>	<u>Data</u>	<u>Tipus de document</u>	<u>Partit unionista</u>	<u>Vots en contra/abstenció/absència</u>
Lituània	Restauració de l'estat independent de Lituània	11-03-1990	Acta de la 3a sessió de la primera sessió ordinària del Consell Suprem de Lituània de l'11 de març de 1990	No	6 abstencions
	Llei Constitucional sobre l'Estat de Lituània	11-02-1991	Llei Constitucional sobre l'Estat de Lituània	No	1 vot en contra
Moldàvia	Declaració d'independència	27-08-1991	Extracte de la transcripció de la sessió extraordinària del Parlament de Moldàvia del 27 d'agost de 1991	Sí	103 absències d'un total de 380. Cap vot en contra ni cap abstenció
Ucraïna	Declaració de Sobirania de l'Estat d'Ucraïna i Independència d'Ucraïna	24-08-1991	Acta de la sessió Verkhovna Rada del 24 d'agost de 1991	No	3 abstencions, 12 diputats que no varen votar i només 1 vot en contra
Eslovènia	Declaració d'Independència	25-06-1991	Reunió conjunta de totes les cambres de l'Assemblea d'Eslovènia del 24 i 25 de juny de 1991	No	1 vot en contra. 5 abstencions
Macedònia	Declaració d'Independència per implementació dels resultats del referèndum sobre la sobirania i independència de la República de Macedònia	17-09-1991	Notes estenogràfiques de la 23a sessió de l'Assemblea de la república de Macedònia celebrada el 17 de setembre de 1991.	Sí	4 vots en contra i 1 abstenció
Eslovàquia	Declaració de Sobirania de la República d'Eslovàquia	17-07-1992	Acta de la 3a sessió plenària del Consell Nacional Eslovac	No	24 vots en contra, 10 abstencions, 3 absències
Montenegro	Proclamació dels resultats del referèndum d'independència i Declaració d'independència	10-07-2006	Acta de la sessió del 10 de juliol de 2006	Sí	39 absències d'un total de 81. Cap vot en contra ni cap abstenció

<u>País</u>	<u>Àmbit de la sessió</u>	<u>Data</u>	<u>Tipus de document</u>	<u>Partit unionista</u>	<u>Vots en contra/abstenció/absència</u>
Kosovo	Declaració d'Independència	17-02-2008	Acta del Ple Extraordinari de l'Assemblea de Kosovo amb motiu de la Declaració d'Independència del 17 de febrer de 2008	Sí	11 absències

8.5. Annex 5. Llistat de partits polítics contraris a la independència i els seus successors esmentats a la tesi

<u>País</u>	<u>Nom del partit</u>	<u>Nom original</u>	<u>Sigles</u>
Irlanda	Aliança Unionista Irlandesa	Irish Unionist Alliance	IUA
	Partits d'Homes de Negocis	Businessmen Parties	-
	Associació Progressista de Cork	Cork Progressive Association	-
	Lliga Nacional	National League	-
Estònia	La Nostra Llar és Estònia	Meie Kodu on Eestima	MKE
	Partit d'Unitat Popular d'Estònia	Eestima Ühendatud Rahvapartei	EUR
	Partit Rus d'Estònia	Vene Erakond Eestis	VEE
	Partit d'Esquerres Estonià	Eesti Vasakpartei-	EVP
	Partit d'Esquerra Unida d'Estònia	Eestima Ühendatud Vasakpartei	EUV
	Partit Social-demòcrata d'Estònia	Sotsiaaldemokraatlik Erakond	SDE
	Moviment Democràtic Rus	Демократическая Россия	-
	Partit del Centre	Eesti Keskerakond	EK
Letònia	Intermovement	Interdvizhenie	-
	Interfront	Interfront	-
	Iniciativa Democràtica	Demokrātiskās iniciatīvas centrs	-
	Societat Russa de Letònia	Ruskaia Obshchina Latvii	ROL
	Cercle Cosac	Kazaku aplis	
	Llista Democràtica Nacional Russa	Krievu Nacionālais Demokrātiskais saraksts	KNDS
	Partit Constitucional Bàltic	Baltijas konstitucionālā partija	BKP
	Iniciativa Democràtica	Demokrātiskās iniciatīvas centrs	DIC
	Igualtat de Drets	Līdztiesība, Ravnopraie	L
	Harmonia Nacional	Saskana Latvija	SL
Partit Socialista de Letònia	Latvijas Sociālistiskā partija	PSL	

<u>País</u>	<u>Nom del partit</u>	<u>Nom original</u>	<u>Sigles</u>
	Pels Drets Humans en una Letònia Unida	Par cilvēka tiesībām vienotā Latvijā	PCTVL
	Unió Russo-Letona	Latvijas Krievu savienība / Русский союз Латвии	LKS/RSL
	Harmonia Centre	Saskaņas Centrs	SC
	Harmonia Socialdemòcrata	Sociāldemokrātiskā partija "Saskaņa"	SDPS
Lituània	Edinstvo	Edinstvo	-
	Partit Socialista de Lituània	Lietuvos socialistų partija	LSP
Moldàvia	Edinstvo	Interdvi-zenie "Edinstvo-Unitate	-
	Poble Gagaús	Gagauz-Halki	-
	Unió de Consells de Col·lectius de Treballadors	Объединённый Совет трудовых коллективов	OSTK
	Igualtat de Drets	Mișcarea republicană pentru egalitate în drepturi "Unitate-Edinstvo"	MUE
	Partit Socialista de Moldàvia	Partidul Socialist din Moldova	PSM
	Partit dels Comunistes de la República de Moldàvia	Partidul Comuniștilor din Republica Moldova	PCRM
	Aliança Braghiș	Blocul Electoral "Alianta Braghiș	BEAB
	Aliança d'Unitat Socialista	Blocul electoral "Unitatea Socialistă"	BeUS
	Partit dels Socialistes de la República de Moldàvia	Partidul Socialiștilor din Republica Moldova	PSRM
	Patria Rodina	Patria Rodina	-
	Partit Republicà de Moldàvia	Partidul Republican din Moldova	PRM
Bloc dels Comunistes i Socialistes	Blocul Comuniștilor și Socialiștilor	BCS	
Macedònia	Partit dels Iugoslaus de Macedònia	Stranka na Jugoslovenite vo Makedonija	SJM
	Aliança de Forces Reformistes de Macedònia	Sojuz na Reformski Sili	SRS
Montenegro	Partit Socialista Popular	Socijalistia ka narodna partija	SNP

<u>País</u>	<u>Nom del partit</u>	<u>Nom original</u>	<u>Sigles</u>
	Partit Popular Serbi	Srpska narodna Stranka	SNS
	Partit Popular	Narodna Stranka	NS
	Llista Sèrbia	Srpska Lista	SL
	Partit Radical Serbi	Srpska Radikalna Stranka	SRS
	Nova Democràcia Sèrbia	Nova Srpska Democracija	NOVA
	Partit Serbi Democràtic	Demokratska Stranka Srbije	DSS
Kosovo	Aliança de Socialdemòcrates Independents de Kosovo i Metohija	Savez Nezavisnih Socijaldemokrata Kosova I Metohije	SNSDKIM
	Partit Democràtic Serbi de Kosovo i Metohija	Srpska Demokratska Stranka Kosova I Metohije	SDSKIM
	Partit Popular Serbi	Srpska Narodna Stranka	SNS
	Partit Serbi de Kosovo i Metohija	Srpska Kosovsko Metohijska Stranka	SKMS
	Nova Democràcia	Nova Demokratija	ND
	Partit Liberal Independent	Samostalna Liberalna Stranka	SLS
	Llista Sèrbia	Srpska Lista	SL